evgen barbv

CAIETELE PRINCEPE LVI volvmvl 1

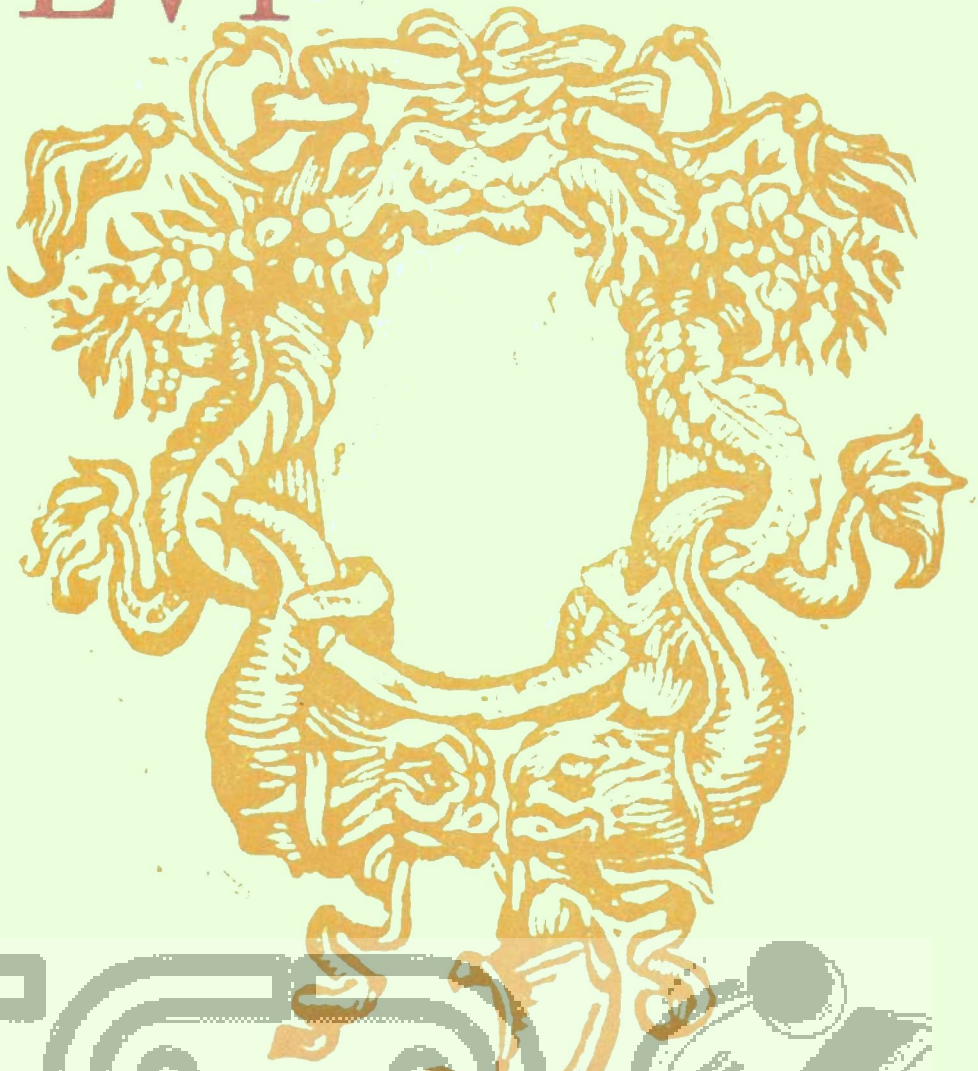

EDITVRA DACIA
MCMLXXII

eugen barbu

CAIETELE PRINCEPELUI

volumul I.

eugen barbu

CAIETELE PRINCEPELUI

jurnal de creaţie
volumul 1

EDITURA DACIA
MCMLXXII
CLUJ

PREZENTARE GRAFICĂ DE FRANÇOIS PAMFIL

„Caietele Principelui" vor însuma 6 volume a 5—600 pagini fiecare, adunînd în circa 4000 de pagini toată pregătirea literară a cărții „Principele" și a altora. Ele sînt de asemenea un Jurnal de lectură și de mărturii de scriitor, amintind de procedeele altora, dar mai ales vor să fie o dovadă că înainte de a spune trebuie să știi...

Cu mulțumiri publice: soției mele, Marga Barbu, lui Andrei Ion Deleanu și amicului de o viață, Mihail Nicolae Paul, pentru contribuția lor la alcătuirea acestor fișe complicate...

EUGEN BARBU
mai 71

CAIETELE PRINCEPELUI

DEFĂIMAREA PRINCEPELUI

PROCESUL PRINCEPELUI

PAGINI REGĂSITE

(JURNALE)

ROMANUL F MANULUI JANUS

ISTORIA PAMFLETULUI

ADDENI . LA JURNALUL

IN CHINA

ISTORIA PLAGIATULUI

ADDENDA LA „MĂȘTILE

LUI GOETHE"

FRICA, UN ROMAN CARE NU SE

MAI NAȘTE

MAGIE, MITOLOGIE, POEZIE

ROMANE RATATE

CONDIȚIA POEZIEI

MIJLOACELE LITERATURII

MISTERUL CAPODOPEREI

SĂPTĂMÎNA NEBUNILOR

CA ROMAN CU CHEIE

MOTIVARE

Nu vreau să explic nimic, nici un jurnal nu explică nimic, el începe prin a fi o suită de impresii telegrafiate și sfîrșește într-o prelucrare de date, subiectivă, evident, fardată cu cuvinte alese. Cui îi convine să se arate nud celorlalți? Și, dacă ar face-o, n-ar face-o tocmai pentru a intriga, pentru a se arăta în felul în care ar dori să fie înțeles de ceilalți? Să lăsăm deci ipocrizia și să spunem adevărul de la început. „*In mine nu mai există drame*, scria Gide, *există numai idei înduioșate*". Și tot el se zbătea în teribila dilemă de a fi moral sau de a nu fi sincer, dar sinceritatea nu este și ea, la urma urmelor, decît o organizare a lucrurilor convenabile, o punere în scenă a unei suite de lupte care ne convin? Nu pledez deci pentru stabilirea unor adevăruri, ceea ce vă voi povesti despre mine și despre alții este un lucru ipotetic. De altfel, nu cred că oamenii sînt în întregime interesanți sau nesemnificativi. Există indivizi ce pot deruta prin emiterea truismelor la infinit. Auditoriul crede că frazele reperate ca papagalul conțin adevăruri suportate. Nu, sînt oameni care trăiesc din muzica cuvintelor, nu din ceea ce conțin ele. A te ascunde după proverbe, a exista în funcție de ceea ce este o dată pentru

totdeauna stabilit. Urăsc ceea ce e de nesuprimat în idei.

Mi se impută şi acum faptul de a fi publicat pagini intime uşor falsificate, şi mi s-a dovedit lucrul acesta: greşisem anul morţii lui Lovinescu. Ei, şi? Asta era important? Cine voia să mă cunoască trebuia să afle de la mine data exactă a morţii lui Lovinescu? De la mine doreau ceva sau de la eminentul critic? Ce erori, ce grosolănii, ce snobism! Mi se pare că şi posibilitatea de a inventa nu trebuie neglijată. Un *Jurnal* este, de fapt, un dialog platonician, o dispută cu tine însuţi. Între *Memorii* şi acest gen rupt, frust, nestilizat, prefer *Jurnalul,* pentru că are ceva viu, nealterat încă (cu toate prefăcătoriile lui). Ce doreşte, de altfel, lumea de la aceste aşa-zise *Jurnale?* Prezenţa unor indivizi lineari, conştiinţa sau dracu mai ştie cum le mai spune? Dar individul nu este o riglă, el nu are o magazie de efecte militare pe dedesubt în care sînt aliniate sentimentele bune şi sentimentele rele. Alt individ eram la 15 ani şi altul la 30, mi se pare că pe străzile Parisului, dacă m-aş fi întîlnit pe mine însumi, nu-mi semănam cu acela de lîngă Pacific. O serie de impresii mă modificaseră, informaţiile lucrau asupra mea, mă devorau, eu mă comportam în funcţie de civilizaţia căreia trebuie să-i fac faţă, poate mă prefăceam, dar mă prefăceam din motive sociale. Deunăzi citeam pe un călător român aflat prin lume cu condeiul în mînă. Ceea ce mă supăra la el, altfel om instruit într-un fel, era suficienţa. Dacă stătuse în tren şi străbătuse un tărîm necunoscut lui, se simţea obligat să comunice impresiile sale. Dar din tren nu poţi să ai decît impresii despre calea ferată, nu despre ţările străbătute. Graba aceasta de a ne pune în relaţii cu ceea ce ne iese în cale duce la uşurătăţi regretabile. Am fost de cîteva ori în Franţa şi nu am scris decît două pagini, şi asta nu în legătură cu patria lui Racine, ci cu altceva. Nu ştiu de cîte ori mă voi mai duce acolo şi dacă voi scrie despre Paris, altfel loc comun pentru orice mînuitor de condei, pentru că despre Paris am citit o mulţime de lucruri, dar *Parisul meu* eu încă nu l-am văzut. Trebuie să mai am răbdare. Vedeţi, iată, mă întorc iar la *Jurnal,* să nu cerem sinceritate, să nu cerem exactitate. Jurnalele sînt ipostaze ale indivizilor, ca şi romanele. Scriam undeva că în tot ceea ce-am scris, undeva mă descriam mai întîi pe mine. Cel ce fusesem, cel ce eram, cel ce aş fi dorit să fiu. Nu este imposibil să scrii despre ceea ce ai dori să fii...

Acelaşi Gide îşi începea însemnările sale atît de numeroase, de altfel, partea cea mai interesantă a operei sale, cu strigătul lui Rastignac: *„Şi-acum între noi doi!"*

Care noi doi?

Noi şi Viaţa, comedia aceasta pe care o adaptăm în porţii zilnice, voind să facem din ea servitorul nostru. Credeţi că va fi ceva interesant? Ba bine că nu...

La radio, fragmente din opera lui Haendel, *Iuliu Cezar*. Ciudat, e scrisă în ritm de messă deşi vorbeşte despre o lume păgînă. Dar nu acesta e farmecul ei cel mai mare? (Poate reflecţia doctorului S., personaj umbros, practicînd un snobism bine învăluit în intervenţii rare şi grave, de fapt, reprezentînd prototipul *omului ascultat*, cel ce se învăluie în tăceri, scutit de a fi atent la alţii, cînd se află cu mai mulţi. Mă fascinează reputaţiile clădite pe neatenţia noastră!).

Mă persecută de ani de zile figura *Condotierului*, cum se declară el însuşi, avînd curajul de a trăi cu cadavre, om supt din Balzac, fără scrupule, cu acea agresivitate şi obrăznicie a parvenitului, făcînd pe boierul, personaj ivit din această lume a Balcanilor, mai spălat şi mai citit, cu alură de cărturar (poate că şi era, dar mi-e frică să cred că *a şti* înseamnă *a cunoaşte*), trecînd prin toate uşile, fermecînd în dreapta şi-n stînga, şi pe urmă, deodată, dispărînd din faţa răspunderilor, dovedind eterna laşitate a zgomotoşilor, ieşiţi din viaţă pe uşa din dos. Îl ţin minte dominînd un bulevard, tras de doi ogari englezeşti, într-o epocă destul de ternă, cînd chiar un batic colorat contraria, apariţie anacronică într-o lume plină de fapte. Mă impresiona lipsa lui de lene şi nevoia arzătoare de bani. Ca orice proaspăt îmbogăţit, căuta mobile şi se spune că avea covoarele cele mai urîte şi mai scumpe cumpărate de cineva din România la ora aceea. Asta îmi aduce aminte de lăptarii din Bolintin cărînd

de la Talcioc dulapuri florentine. Ca romancier, trebuie să fii imbecil ca să scapi să scrii despre așa ceva!

Condotierul nu stima pe nimeni, el acorda mîna unora dintre noi, uitînd să plătească *notele* la Capșa. Îmi plăcea chiar să fiu luat drept un comesean, sosit direct de la petrecerile de mahala, bun *să spună cîte ceva cu tîlc*, ascultat cu o ureche neatentă. Pentru că eram atît de ignorat, am început să-l observ și asta a fost fatal pentru el. Omul părea, dincolo de manierele bine studiate, bădăran în caracter. El nu jignea pe nimeni, o, cum cunosc această strategie de a nu spune răutăți despre nimeni, strategie care aduce atîtea dobînzi! dar mi s-a părut inferior multora prin imprudența de a crede despre sine că e perfect. Lui *îi ajungeau* toate cîte le știa și asta este îngrozitor pentru un om de cultură. Nu lipsa lui de modestie mă plictisea, m-am obișnuit cu ea; exista o anumită suficiență a spiritului său. Condotierul nu era cultivat; *citea orice*, nu ceea ce abia ne îngăduie lipsa noastră de vreme.

Și, pe urmă, unde mai pui teatralismul existenței sale? Condotierul *se retrăgea*, voia să intrige, *tăcea cu studiu*, voia să fie bănuit că gîndește îndelung, avea o meditație pusă în scenă. De la el trebuia să înveți acea rapiditate de a construi dramatic, chiar graba în elaborare îl avantaja, fiind bănuit eliptic. El are însă o contribuție colosală în ce privește istoria unei inexistente nobilimi românești. Ne-am pricopsit cu o mulțime de fanarioți fantaști, dotați cu oarecare farmec, aparținînd de fapt caracterului autorului, care se regăsea în ei, visînd afaceri levantine, clădind răzbunări cumplite. În romanele sale a existat atîta mobilă *Empire* cîtă nu s-a adus în România nici pînă astăzi. Îi plăcea *multul* în existență. Singura sa modestie era aceea de a crede că face o favoare celorlalți existînd. Mi se pare că acum duce o viață obișnuită de funcționar. Ce vocații! Uite, poate că asta la cineva cu mai mult talent ar fi născut o literatură mare! Apropo, înainte de a dispărea, a rostit unul din acele cuvinte în stare să te facă să nu-l uiți. Supărîndu-se pe cineva care nu-i ajungea decît pînă la genunchi, l-a rugat cu candoare să se urce pe un scaun ca să-i dea două palme!

Sînt certat de amici că nu-l gust pe poetul X. Ce noroc, azi am găsit un citat excelent ca răspuns. *Rilke despre Goethe:* „Je n'ai pas d'organe pour Goethe".

La drept vorbind, istoria existenței unui individ de la naștere pînă la moarte mă plictisește îngrozitor. Unele vieți conțin hiatusuri de cîte treizeci de ani. Cum să cred că un animal sacru, care rumegă numai, gîndește cu adevărat? Ce noroc cu filmul și cu artificiul literaturii: sări și scrii: „Partea a doua", sau treci de la o secvență de iarnă la o primăvară impudică, cu o simplă mișcare de aparat.

Pentru scriitorul meu din *Intrarea artiștilor*, care se lămurește tîrziu, iată o expresie-mănușă a lui C.: „Realismul îmi provoacă astmă!" Vine parcă din Gogol.

Cînd îmi aduc aminte de o perioadă din viața mea, îl cred pe același C., care scria undeva că „în curînd rîsul

rezervat inițiaților va fi tot atît de impracticabil ca și extazul". El vorbește despre o lume bolnavă, și asta aparent, pentru că, de fapt, există numai o simulare a suferinței. Am cunoscut oameni simpli care trăiesc greu realmente și nu suferă de amărăciunile inventate ale intelectualului inform sufletește și, în fond, neocupat. A crede că lumea e un penitenciar numai pentru că trebuie să te miști, să creezi, iată eroarea leneșilor și a sterililor. De ani de zile doresc din suflet să ajung la acel *om bun*, nu perfect, la creatorul adevărat și modest al lucrurilor. Mă scot din sărite *rezumatele psihologice*. De fapt, ceea ce e simplitate și bun-simț se confundă cu precarul. Cititorul iubește *sentințele*, adică acele vorbe spectaculoase, de cele mai multe ori fără acoperire, dar care posedă muzică.

Este literatura numai un exercițiu lăutăresc? Acest caiet singuratic de conversație intimă îmi dă voie chiar să am tentații spre insolit. Vreau să emoționez, vreau să mișc pe cineva, pe toți dacă se poate, dar nu cu declarații, cu fapte. Trebuie să adun acele gesturi semnificative, simple, pline de dragoste pentru omenire, care să legitimeze adevăratul erou pozitiv. Uite, toată literatura modernă este populată de claustrați, de oameni sosiți direct din Freud cu acte de deces în buzunar. Ceea ce vreau eu să inventez este un individ în stare să creadă că se mai poate face ceva în lumea asta. Un individ în stare să mai rîdă, fără să *fie inițiat*.

Drama celor ce iubesc cuvîntul. Totdeauna pot fi crezuți că au vrut să-l fecundeze numai ca să-și dovedească propria lor bărbăție. Există o *stare* a cuvîntului. Trebuie să știi să alegi cuvintele posedate de stări. Un nume mi-a ținut ades locul unui portret. Scrieți într-un jurnal: „Citit astăzi Montherlant și schițe de prozatorul Gh. Turturică" și veți obține un efect comic imens. (Fapt autentic).

Doamna Y. mă întreabă de unde cunosc atît de bine natura? Mărturisesc că nu deosebesc un dedețel de moțul-curcanului, dar am citit în K. Mansfield că *forma fiecărei flori seamănă cu un sunet*.

Ce-i aceea măiestria *stilului rece?* Ești rece pentru că nu simți, pentru că ai moțăit prin redacții cu maeștri de mîna a doua. Acestora le era lene să încălzească cuvîntul, să-l lovească bine cu ciocanul, să-l mai asprească sau să-l îndulcească. Fiecare posedă, dacă posedă, un laborator propriu. În unele laboratoare nu se găsește decît hîrtie de turnesol.

Și fotografia ține seama de unghiuri, de lumină, de distanță. Nu se fotografiază oricum. Prea confundăm reportajul cu ceea ce ar trebui să fie adevărata proză. Mă surprinde fuga de idei la unii autori. Ei au rămas la prejudecata că omul are două instincte fundamentale: foamea și reproducerea! Dacă ar ști ei cîți portari de noapte l-au inspirat pe Kirkegaard...

N. îmi vorbește despre domnul Drăgulănescu din orașul C. Nu doarme niciodată. Nici ziua, nici noaptea. În tîrgul acela sordid al anilor 1933—35 trecea drept „ruda bine" a oamenilor cu pretenții, care transformau înmormîntările rudelor în adevărate spectacole. Răposatul era cărat la cimitir cu mu-

zică și multe coroane. În fața gropii deschise trebuia să vorbească cineva despre meritele celui dus dintre vii. O făcea domnul Drăgulănescu, inventînd fapte eroice pe front sau supraviețuirea la mari dezastre (cum ar fi holera din Bulgaria) cînd, spunea el, răposatul a riscat să „moară de viu". Ideea îmi surîde. Personajul se potrivește foarte bine lumii Griviței din *Calea negustorilor*. Am văzut, pe o zloată teribilă, iarna, o înmormîntare a unui mic-meseriaș dus la Sfînta Vineri cu muzica corporațiilor. Era un spectacol homeric. Văduva, caii mascați, coroanele, acea fanfară tragică, zăpada murdară, o casă învăluită în valtrapuri negre ca o corabie de pirați! Ce spectacol!

Într-o seară am observat intrînd într-o cîrciumă un om frumos și vulgar, între două vîrste. Ținea în mînă, amănunt incredibil, o ramură superbă de liliac alb cu care a curățat de firimituri masa la care s-a așezat. Casierița cîrciumii s-a uitat îndrăgostită la el.

Un amănunt din *Viețile* lui Vasari: „marmura *saligni* asudă la vreme ploioasă". Mă mir cum de nu l-am găsit în robustele pagini pline de arhitecți ale scumpului meu contemporan G.C., iubitor de astfel de stafide și trecut prin asemenea tomuri.

Oricît ar părea, acest *Jurnal* împănat cu citate exprimă o hartă spirituală. Nu te oprești de cît la ceea ce-ți seamănă sau urăști și vrei să distrugi. Te reții afirmațiile bine acoperite logic, capabile să te scoată din sărite prin conținutul lor detestabil și infailibil în același timp. Cred că și vechea mea educație sceptică mă complică. Am în față o construcție gigantică a tuturor și mi-este mai greu *să afirm*. La dracu, cifrele dintr-un ziar cu exactitatea lor sînt mai convingătoare decît orice tribulație stupidă. Eroul acelui roman complicat la care lucrez de cinci ani trebuie să se îndoiască în așa fel încît credința lui să fie în cele din urmă și mai convingătoare.

Seară de toamnă; primul abur pe geamuri, în octombrie. Sîmbătă seara. Mă despart de o prietenă cu acea melancolie adolescentă a lucrurilor ce încep să semene cu romanele citite. În fond, insatisfacțiile noastre ne împing către idealizare. În această deznădăjduită veghe somnolentă zăresc o frizerie și mai mulți oameni așteptînd să fie tunși. Sîmbătă seara, sîmbătă seara... Ce-mi evocă mie asta? Baia în albiile bunicii, despăducherea, duminica de a doua zi, cu bătăile de la cîrciumarul Sterc, plînsul nevestelor lovite de ziduri, gunoaiele parfumate ale gropii Cuțarida, femeia aceea de la balurile de la Zdrenghe, Didina, pentru care se tăiau țiganii cu cuțitele... Apoi anotimpurile: primăvara, iarna, vara, cu gîrlele, cu bubele copiilor, strigătele sugrumate ale gunoierilor muncind în acel fund de lume pestilențială, atît de *părăsiți* de societate, de civilizație. Barbaria acestei lumi, cu farmecul ei, cu sordidul și cu măreția generozității, dar asta-i ceva ce trebuie *născut*. Am să protestez împotriva literaturii armonicii și a sentimentalismului dulceag.

Cum de-am scăpat ritualul aproape țărănesc: nunta, botezul, tocmeala popii

în altar pentru slujbele mortuare? Ce spectacol, ce panoramă!? Dar pentru asta îmi trebuie un stil! Cum să scrii *altfel* la douăzeci și unu de ani?

Imbecil, imbecil, ăsta-i cuvîntul! Căutam pe hărți ceea ce era lîngă mine: *o lume exotică*. Poftim, o ai, ce faci cu ea? Cu parfumurile, cu *ritmul* și cu aburul ei. Acum să te văd! Deocamdată am găsit titlul: *Groapa*. Ce lucru ideal să găsești un titlu!

De folosit scena morții mamei, cu cruzimea ei, cu deznădejdea și comedia jelirii ei. Bunica mea are totul pentru a fi *raisonneur-ul* acestei cărți. De la ea am învățat o limbă inimaginabilă pentru urechile domesticite de gramatică. Dar cîtă plastică! Va fi ceva dezolant pentru lumea binecrescută, dar trebuie să știi să alegi! Sînt cuvinte care fată, doldora de poezie, pot eu să renunț la ele numai de dragul de a păstra această domestică convenție a bunului-simț?

A 11-a versiune a *Gropii*. Parcă-i mai lipsește ceva. Editurile nu se înghesuie. Promisiuni mari și felicitări secrete de la oameni necunoscuți, dar ce să fac cu felicitările?

Iarnă. Într-o cîrciumă pe Filantropia am auzit o senzațională poveste cu lupi. Un taraf de lăutari surprins în cîmp, la Cățelu, de lupi. Nenorociții au vrut să-i sperie și le-au cîntat timp de două zile. Un țigan a înghețat, altul a înnebunit, și doi, abia te mai înțelegi cu ei... Cei care relatau erau doi ceferiști *sosiți* de la drum. De folosit urgent în *Groapa*. Nu știu cum o să se lege, dar povestea este în spiritul cărții.

Ultima transcriere a *Gropii*. Un asemenea scrupul pare o extravaganță. Am retras cartea aflată în șpalt pentru că mi se pare pe alocuri inegală. A 13-a oară, ca s-o armonizez! Îi lipsea un final. Cred că am găsit ceva mai tragic și mai eliptic, în stare să treacă acea viață a gunoiului undeva în absolut. Fără o senzație de curgere a materiei în inutilizabil, abandonul total al celorlalți oameni nu mai are nici un răsunet. O lume fără ecou. Cum ai striga în apă. Poate să înțeleagă cineva ceva din asta? Nu e deznădejde și nici măcar existență larvară. E o lume care protestează prin tragedie. Umbletul hoților prin iarbă care *abia dă*, furișat și solemn, pentru că e auzit ritual, periodic, ca întoarcerea păsărilor, trebuie să simbolizeze bătăile lăptăresei în ușa lui Beethoven. Trece destinul. Îndoiala finală a lui Grigore în fața spaimei de absolut (cît ar părea de ciudată la o babă analfabetă!) și laconismul său pot face restul: „Ți se pare, crește iarba!"

Acest cuvînt îmi trebuise din 1945!!!

Ideea de mișcare a lumii, de perisabil, de inconștiență, de nepăsare universală la o imensă și fără sfîrșit mizerie umană.

Cît aș vrea să nu semăn cu Gorki! El m-a hrănit, dar trebuie să-l evit cît pot. Eroul (din *Pomana lui Mielu*) nu aduce cu ceva rusesc în generozitatea asta cu care de fapt se distruge?

„Je rêve d'un amour lointain et vaporeux comme la schizophrénie d'un

parfum..." (C) Ce bine ar putea să spună asta cinicul meu Anatol din *Intrarea artiştilor,* după plecarea din apartamentul acelei demoniace M. (Tantamount a mea). Dacă mai putem să scriem despre dragoste, apoi despre *vagul* ei trebuie scris, despre starea de boală, acea coborîre şi descompunere a ei, cînd eşti nebun, cînd vrei să ucizi şi să posezi interminabil femeia iubită, pînă la a o îngropa, ca s-o plîngi fără remuşcări. Refuz să scriu deci despre dragoste pentru că ea este numai tragică. Nu cunosc iubiri armonioase, fără sfîşieri, iubirea e numai o convieţuire mediocră între doi oameni saturaţi şi de alte iubiri, un concediu al sentimentelor.

Şi cu leşinătura aceea clasică din voluminoasele romane de altădată ce facem? Sar totdeauna peste paginile indecente. Shakespeare singur a găsit, prin gustul morţii de pe buzele amanţilor săi, supravieţuirea iubirii prin lipsă de banalitate. Totdeauna alerg spre el cu sete. A fost un om care credea despre sine că va muri tînăr şi-a ţinut să spună totul, chiar ceea ce bănuia numai.

Ce titlu superb: *Priveşte înapoi cu mînie!* Orice conformism tremură la această asociaţie de cuvinte. A te înfrunta cu propriul tău ieri, a nu-l regreta, a-l distruge în dispreţ, a te desolidariza de el...

Vine din lumea mare un personaj gălăgios: Gică-hau-hau. E un vînzător de ziare care are o lozincă: „Ai să mori! Ai să mori!" (Nu, asta mi-a spus-o Tudor, e a altuia, dar ce bine se potriveşte!) Închipuie-ţi o astfel de cobe strigînd pe sub ferestrele negustorilor mei de dimineaţa pînă seara: „Ai să mori! Ai să mori!' Ideea de destin care colindă liber pe sub ferestre. Adoptat urgent, totul este să se închidă bine în rama Griviţei.

După protestele iscate de *Groapa* ideea de a mai aduce în scenă iar declasaţi, iar prefigurări păcătoase ale unei lumi dispărute stîrneşte nemulţumiri. Dar e lumea mea! Am trăit prin ea, în ea, cine mă împiedică s-o scot la suprafaţă? Ce vreţi, dacă aşa a fost?! De ce să ne ferim faţa de la dogorile pestilenţiale! Nu e mai bine să ne întrebăm cine a *îngăduit* o astfel de lume? Nu este ăsta mesajul pe care critica literară îl caută cu limba scoasă prin cărţile mele?

Un *motiv* reluat de Remarque în *Obelispue noir:* „Lucrurile cred că noi plecăm de lîngă ele şi se simt în siguranţă." (K. Mansfield.) Proza fără aceste arpegii nu are farmec. Într-o masă de proză obişnuită o astfel de nebunie a logicii face bine.

Cineva îmi povesteşte întîmplări de front. Lipsa cadavrelor neliniştea cel mai mult. Fiecare îşi îngropa morţii întîi din motive igienice şi apoi pentru a-l face bănuitor pe inamic. Dacă nu există cadavre înseamnă că eficacitatea armelor e redusă. Inamicul are totdeauna mai mult de cît tine! De folosit în *Batalionul de pedeapsă* care trebuie să se termine cu teribila relatare a retragerii de la Stalingrad. P. a supravieţuit pentru că, în primul rînd, şi-a ascuns sub manta o canistră cu samagon, bănuind

că va călători pe vagoane, cum s-a și întîmplat. Și-a văzut prietenul cel mai bun murind de frig, dar nu i-a dat nici o picătură de rachiu. Asta l-a salvat de la moarte. (Roman incipient.)

Nu există scriitor mare fără vocația tragicului.

N-avem gustul morții, dar el se interpune permanent între noi și amintirea despre ceilalți; între noi și ceea ce sperăm să devenim. Poți atunci să nu ții seama de el? Uite, aud zilnic despre cancer. Pot să mă prefac surd? Trebuie să am în vedere moartea mea mai întîi și după aceea să scriu despre optimismul altora.

Ieri seara, M. îmi vorbea despre India văzută de curînd și semănînd atît de bine cu tot ceea ce știm de treizeci de ani: adică ceva despre *imobilitatea Indiei*, căreia îi trebuie mai întîi niște edili și canalizări. Mi s-a răspuns că 4000 de ani de filozofie te scutesc pînă și de igienă. Cred că ideile duc totdeauna către puritate, către curățenie. Metafizica absolută, da, ăsta-i un lucru în stare să te facă să nu te piepteni multă vreme. „Cette espèce de malaise lorsqu'on essaie d'imaginer la vie quotidienne des grands esprits... Vers deux heures de l'après-midi, que pouvait bien faire Socrate?" (C)

Operațiunea poetică a comerțului. Am fost fascinat din copilărie de penumbra prăvăliilor, de taina măsurătorilor, de tocmeala tainică între săracii cartierului meu care mergeau pe Griviția ca să-și cumpere haine de gata și negustorii șoltici, jucînd un teatru total, plin de scene de renunțare, de declamație febrilă. *(Asta-i ultimul preț, nu pot să mai fac nimic! Vînd în pierdere!)* Și culmea era că oamenii naivi din fundul mahalalei Cuțarida *credeau* că negustorii vînd în pierdere! Excelent pentru o suită de articole sau poate ca fundal pentru *Strada* sau *Calea negustorilor* cum se numea prin '45. Îmi aduc aminte de ucenicul de croitorie, nebun de bucurie, scăpat din dugheana negustorului, la 7 seara, spre vară, cînd Griviția părea înșfîngerată de amurgurile ei prelungi, îmi amintesc de copilul acela care învîrtea în aer, cu stînga, o imensă mașină de călcat ca să-i aprindă cărbunii negri. Avea o mișcare mecanică și față de extaz. Pentru prima oară, în acea zi, respira în aer liber. La 12 ani să stai într-o dugheană puturoasă și să auzi cum afară alți copii se joacă pe trotuare, liberi! Dar asta-i o tortură imensă. Pe urmă feeria aprinderii vitrinelor de seară! Cu becuri chioare, dar ce lumină festivă pentru mine cînd zăream lămpile, sosit de pe străzi noroioase, surpate într-un noroi homeric. *Calea negustorilor* era *Strada Lux* a mea, mi se părea că droaștele Griviței sînt cupeuri de la curțile regale. (Și-apoi poate cineva să înțeleagă ce înseamnă aceea o stradă nepavată?) Și acest misterios cuvînt: prăvălii? Adică stafide, lămîi, rafturi, munți de zahăr candel, ulei, măsline, totul într-un parfum mirosind a scorțișoară. Operația poetică a comerțului schimbului de bani, obloane, care cad peste geamurile înghețate, iarna, acea tainică și plină de zgomote căldură dată de sobele îndesate cu rumeguș, acel prafum de lemn de brad, de șipcă devorată de flăcări albastre... Și apoi, halucinant, acest imens bulevard, îngropat în zăpadă. Restul a murit parcă, doarme...

Poți să mai înțelegi acel miros de raft, de stofă învechită, de ziar ars pe

margini, poți să acorzi tăcerea micilor magazine de la amiază, vara, cu o liniște de demult a unei case sărace, cu pereții de lut, să evoci *depărtarea vieții* față de niște lucruri reale, să separi această realitate de interpretarea ei, care te persecută? Îmi doresc un cititor care să mă citească și pe dedesubt. Cuvintele au un rol numai sonor și vizual. El trebuie să cuprindă și această dimensiune a despărțirii dintre ceea ce semnifică și ceea ce reprezintă.

Ce-i acela un succes? îl întreb pe prietenul meu V.

El surîde, iluminat. Știu că a dus-o greu, că în urmă cu zece ani nu-l cunoștea nimeni. Afirmarea lui a părut prietenilor un miracol, prea era obscur în liceu și prea rîdeau profesorii de el. Lucra în secret la afirmarea sa, cum spune ironic, și n-avea timp s-o arate! Aparent, numai viața dusă explică reușita. Conduce un spital, e împins înapoi de toți cei ce sînt deranjați de reputația și de curajul său de a spune altora ceea ce nu le place. Îl întreb dacă doarme bine. „Aproape totdeauna", îmi răspunde. Pare călit solid, are chiar o seninătate inexplicabilă în toată această desfășurare de forțe, paradoxal, cînd te gîndești că se războiește permanent. Ceea ce îl amuză e faptul că e socotit un meseriaș de mîna a doua. „Dar eu știu că nu e așa", spune cu siguranță dezarmantă și o și crede pe deasupra. Ce-i dă această certitudine și, de fapt, din ce s-au născut „mîinile" sale?

„Unii nu mai vor să muncească, ei au vise imediate. Doresc o situație, nu știu dacă mă înțelegi. Averea nu mai face doi bani în zilele noastre și-atunci vor o femeie frumoasă, o mașină, un post care să le dea putere. Ar fi foarte bine dacă toate acestea ar ajuta la *realizarea* indivizilor, la desăvîrșirea lor, pentru că și o femeie frumoasă și o mașină te odihnesc, te recreează, dar ei nu au de cît ambiția deșartă de a fi invidiați. Uită-te la mine, mă privesc în oglindă cîteodată și caut să mă recunosc. M-am părăsit undeva, în fotografii, acum zece ani. Viața mea adevărată s-a oprit în fața succesului. Ceea ce văd în oglindă, nu-mi mai seamănă. Am lăsat în cartoane un individ famelic, cu sete de a trăi, cu priviri în care vieții îi era promisă o teribilă revanșă și mă regăsesc mare, gras, puhav, ostenit, cu puțină suficiență în siguranța trădată de gesturile unui om deprins cu oratorii, cu saltul neglijent la aclamație asistenților. Aș fi putut să-mi compun o mască de modestie, ceva între religiozitate față de adevărurile eterne, găsite de la o vreme pe buzele tuturor și respectul jucat pentru toți cei ce mă înconjoară, dar nu pot să recunosc că sînt egal cu X care are tăria de caracter de a mă lucra pe unde poate și atunci știind că și-a denunțat nevasta numai ca să pară cuiva un tip integru, bună ziua mea are o întîrziere care mă costă. Nici strîngerea de mînă nu e atît de spontană cît o așteaptă el, și, vezi, tu, dragul meu, sensibilitatea unora la aceste retractilități este foarte ascuțită. Eu n-aș băga de seamă în vecii vecilor cînd mă disprețuiește cineva. Pentru că nu mă interesează, dar acești oameni au nevoie de frica noastră de ei! Am iubit succesul, l-am avut cînd mi-a convenit, mulți au vrut să mă priveze de el pentru că i-am lovit, și la ora asta sînt și eu lovit la rîndul meu. Medicina este o meserie în care se progresează și ei nu-mi iartă că eu știu asta. Am dărîmat cîteva false reputații bazate pe meserii însușite în clinici de mîna a

doua, şi cînd îi scrutez pe unii mi se face frică. Într-un cuvînt, aceştia nu înţeleg că împotriva a ceea ce a promovat epoca noastră nu se poate lupta! E o eroare fundamentală care îi va costa mai devreme sau mai tîrziu; femeia lor, postul lor! Aici e vorba de un climat, nu de cîţiva indivizi. În societatea noastră nu ai unde să te mai ascunzi. Nu poţi să te ascunzi, eşti într-un mare salon de sticlă şi toată lumea te priveşte. O vreme poţi să faci gesturi gata să fie crezute, dar cîtă vreme? Acest om puternic ce-ţi stă în faţă ascunde o mică fiinţă tristă şi sceptică, pînditoare şi încrezătoare numai în legile fundamentale ale existenţei noastre. Eu cred în repetiţia destinelor şi, în ce mă priveşte, mi-am ales unul dificil. În jurul meu s-au întîmplat lucruri nemaipomenite, unii au fost striviţi şi s-au ridicat pe drept şi pe nedrept alţii. Legea neînduplecată a selecţiei fără milă. Avem în spate nişte ani de orori, de masacre, făcute mai întîi în filosofie. Sînt mai bătrîn ca dumneata. Prin 1935 spuneam unor prieteni ai mei că toate cele întîmplate se vor petrece chiar aşa cum s-au petrecut, şi ei nu mă credeau şi poate nici dumneata nu mă crezi şi bănuieşti că-mi atribui lucruri ce nu-mi aparţin. Imediat ce s-a terminat cu libertatea într-o parte a lumii, a apărut absolutul. Şi după un absolut vine cu siguranţă alt absolut!

Să ne întoarcem însă la mine şi la succesul meu. El mi-a stricat. Urăsc aplauzele. Cine mă cunoaşte de departe mă bănuie rău şi trufaş şi probabil că sînt rău şi trufaş în măsura în care unele reputaţii m-au incitat şi unele victorii mi-au dat trufie; în realitate însă am iubit adevărul şi dreptatea, plătind cu sîngele meu de fiecare dată. Nu mi se suportă sinceritatea, dar nu mă pot debarasa de ea. Am trăit fără ascunzişuri dintr-o nevoie de mărturisire, stupid de neînduplecată, deşi ştiam că graiul ne este dat ca să ascundem ceea ce gîndim. Dar cîtă vreme cred în perfectibilitate, în progres, în civilizaţie, în arte, nu pot fi altfel. Am bănuit că farmecul şi cultura pot schimba sufletul, dar sufletul se naşte murdar sau curat, nimic nu-l modifică, aşa cum nu putem face nimic împotriva cancerului. Sălbaticul procent al naturii e de partea celor răi, a celor necinstiţi şi lacomi; cei cîţiva care cred, poate fără voia lor, în valorile eterne sînt expuşi unor ironii constante. Nu pledez pentru mine, nu vreau să-mi fac un chip de erou, nici nu sînt, slăbiciunile mele o dovedesc. Am cules tot ceea ce se poate culege din viaţă, uneori chiar mai mult, cu o lăcomie nemăsurată pentru că sînt o fire pătimaşă, dar, ca şi în tinereţe simt că plăcerea mă leneveşte. Numai sfinţii pot să n-aibă sentimentul risipei. Eu am senzaţia teribilă despre mine a unei risipe şi asta mi-a plăcut pînă la un moment dat. Era ceva vital, ceva ce trăda forţa mea, dar acum această forţă a devenit o primejdie pentru mica flacără a spiritului ce mai pîlpîie undeva în mine. Un pacient mi-a vorbit despre risipa mea în operaţii estetice periferice şi avea dreptate. Dumneavoastră, spunea el, ar trebui să fiţi ca un senior, să operaţi o dată pe an şi asta numai în cazuri disperate, cînd nimeni nu are curajul să mai încerce ceva. Mi-am amintit atunci de trecutul meu, de aşteptarea mea pînă la treizeci de ani, cînd într-o cameră neîncălzită, ierni de-a rîndul, citeam pe nerăsuflate cărţile cele mai noi de medicină, aşteptînd clipa minunată *cînd îi voi mira* pe oameni! Ce frumos e sentimentul acesta

al aşteptării! Atunci scopul vieţii mele mă domina, aproape nimicindu-mă, lupta pentru desăvîrşire mă hrănea mai mult de cît succesul, înţelegi, poţi să înţelegi un asemenea lucru? Succesul e trist, e ca un valtrap pe un cal mort, chit că valtrapul e de aur!

Pe de altă parte, simţi cum vremea ne întrece? Dacă aş mai fi aşteptat n-aş fi devenit ceea ce a devenit un bun amic al meu, rămas la medicina anilor '45, din refuzul de a mai afla? Sînt însingurări sublime, dragul meu, şi eu încă visez la una din aceste însingurări, dar fiecare dispariţie din mijlocul oamenilor te sărăceşte. Am iubit această mulţime de pacienţi care veneau la mine cu dragoste, cu acea pîlpîire de speranţă în ochi, puteam să-i refuz? Deşi fiecare operaţie mă ducea spre *meşteşug?*

Cînd am împlinit cincizeci de ani l-am chemat acasă la mine pe amicul despre care-ţi vorbeam. Eram mai mulţi şi ce bătrîni ne simţeam! P., aşa-l cheamă, deşi mai tînăr ca mine, avea părul alb. Era obosit şi acrit cu toate că îl simţeam superior undeva, mă domina cu forţa sa de a se izola, pentru că asta trăda tăria de caracter, dar ce puteam face cu invidia lui? Nu i-a plăcut nimic, nici tablourile, nici acele mici lucruri aduse din călătoriile mele. *Totul era imperfect* pentru el, lumea prea strîmtă, şi culoarea şi gustul vinului dubioase. Un asemenea preţ pentru o atît de mare superioritate faţă de ceilalţi mi s-a părut teribil! Poate era la el numai o lipsă de poftă de afirmare şi asta-mi place, dar rataţii nu sînt tocmai nişte degustători ai lipsei de succes, nu le trebuie lor ideea de ratare ca o tragedie în care să joace zilnic rolul principal? Studiază în continuare sau se face că studiază (îl bănuiesc leneş), nu vorbeşte cu nimeni despre metodele descoperite (sau n-a descoperit nimic!). E rănit de moarte. N-a avut succesul cînd i-a trebuit, dintr-un calcul întîrziat. Asta îl roade mai rău de cît orice. A visat călătorii pe care nu le-a făcut şi pe care, sînt sigur, n-o să le facă niciodată. Parcă viaţa noastră ar mai trebui siluită!

Cred că omul, cînd este tînăr, e foarte imprudent şi nu ţine la viaţă, dar inteligenţa lui scade cu vîrsta. Ceea ce cîştigă prin prudenţă pierde prin lipsa de curaj. Dar de tineri mă simt legat mai mult pentru că-mi place prospeţimea lor de gîndire, chiar dacă obrăznicia nu le stă totdeauna bine. Ei mă vor da deoparte, aşa cum eu i-am dat pe alţii deoparte, dar nu de asta mă tem.

Este momentul să mă opresc. Sînt la o răscruce, îmi datorez mie însumi foarte mult. Distanţa pînă la ţărmul Styxului e totdeauna de un milimetru, dar, parcursă, trebuie să afli tot ceea ce se mai poate afla. Trebuie să mă reîntorc la vechile ocupaţii, la studiile îndelungi care aduc după ele tăcerea, uitarea şi sărăcia fizică, dar, vai, atît de utile! Destul cu remuşcarea facilă! În mine au răsunat coarde imense, dar acum ceva moare în sufletul meu şi nu de această moarte şi de descompunere mi-e frică, mi-e frică de ideea pe care o las despre mine. Ceea ce m-a salvat de la ratare cred că a fost sentimentul că mă voi rata! Dacă aş fi întrebat care a fost sentimentul dominant în viaţa mea, aş răspunde fără ezitare: *frica!* M-am temut de tată meu, m-am temut de foame, m-am temut de viaţa organizată, mi-a fost frică de dragoste, de iubita din adolescenţă, simţind cum m-a trădat, mi-a fost frică pe urmă, oroare, de prietenul meu cel mai bun, pentru că el putea

să spună cuiva ceea ce am gîndit eu cu cea mai mare îndrăzneală într-o seară în fața unui pahar de vin, mi-a fost frică de soția mea, de soțiile mele, mi-ar fi fost frică de oricine dacă nu m-aș fi ferit să mă înconjur de oameni mulți, mi-a fost frică pînă și de bogăția pe care aș fi reușit s-o dobîndesc foarte ușor, mi-a fost frică de succes, de timp, de scurgerea lui nemiloasă; mi-a fost frică de perfecțiune pentru că, dincolo de ea, am bănuit, de fapt, sîngele și suferința ascunsă în orice lucru desăvîrșit...

Cred că generația noastră, trăită sub primejdia războiului atomic, s-a vindecat de acest sentiment înjositor tocmai din pricina permanenței lui. Știi tu ce înseamnă să te scoli în fiecare dimineață în fața unei cohorte întregi de ore triste și să te gîndești totuși cu bucurie că ai mai dobîndit o zi?

Mă întrebai ce-i acela un succes, mi se pare, mai devreme, nu ți-am răspuns încă: eliberarea de farmecul trist al ratării..."

Discuția cu doctorul V. mi-a dat ideea unui roman. Titlul *Frica* mi se pare foarte potrivit. Nu ne-am trezit noi în rafalele mitralierelor dimineața, n-am fost noi obișnuiți cu ideea zilnică a morții? Gazați, împușcați, arși de vii, mormane de cadavre, milioane de morți, un tain zilnic de moarte, înfățișat în paginile ziarelor ca un fapt banal...

Frica de dragoste, frica de prieten, frica de timp...

Iată ceva fascinant! Cum spunea „nebunul" meu: *„Numai spiritele superficiale abordează o idee cu delicatețe"*.

Privitor la acel roman îndepărtat și atît de greu conceput, *Intrarea artiștilor* mi se pare că-i ziceam pe vremuri. Ar fi trebuit luat din istoria popoarelor marile epoci tragice ale retragerilor, poate robia evreilor sub hicsoși (mă gîndesc la unele referiri), poate ar trebui evocată distrugerea triburilor *Sioux* de către europeni și s-ar putea trece, fără ezitare, în carnagiul spiritual al creștinismului ucigînd cultura păgînă, nu ar strica nici evocarea evului mediu, și forma acestei cărți ar putea fi, la un moment dat, barocă. Mă gîndesc la unele avataruri care mi-ar permite evocarea unei Germanii întunecate, bănuită numai la cimitirile ei, întrezărită în catedrale, în acea solemnă și tragică muzică a compozitorilor care avertizau, de fapt, despre întunecarea psihologică a unui spirit de castă dominat de păduri, subsumat stihiilor. Evident, aici se amestecă multe idei, dar trebuie supraveghere și organizare. Dacă s-ar trece de asemenea la frica în regnul animal și vegetal. (Sugestie din Thomas Mann). „În fond, spunea el, cultura nu este decît integrarea prin pietate și ordine, aș spune mai bine prin îmblînzire, a monstruosului nocturn în cultul zeilor... Trebuie că cei cu frica lui Dumnezeu vedeau în suspectarea pasiunii pentru descoperirea tainelor naturii raporturi libertine cu necuratul, fără să ia în seamă contradicția conținută în a considera opera creatorului — natura și viața — domeniu rău famat sub raport moral. Natura însăși e prea plină de mistificări în marginea vrăjitoriei, de capricii echivoce, de aluzii numai pe jumătate acoperite și cu stranii indicații spre hazard, pentru ca cucernicia, îngrădindu-se singură în pudicitate, să nu

vadă în contactul cu ele o temerară infracțiune'.

Aici s-ar putea folosi imaginea fluturilor lui Jonathan Leverkühn, melancolici și grețoși, colorați violent, zburînd leneș ca să provoace dezgust. Apoi evocarea fluturilor *Blattschmetterling*, cu aripi strălucitoare la suprafață, semănînd pe dos cu frunzele, nervurile aripilor lor imitînd pînă și impuritățile, picătura de apă, în protuberanțele unor vegetații parazitare. „Repetarea unor detalii în alte regnuri, scrie el, dovedește că natura cunoaște totul, nu numai în ceea ce e frumos, ci și în impurități".

De aici apetitul crește. La îndemînă nu am de cît cîteva volume (se văd mai curînd în rafturi): *La vie des fourmis* a lui Maeterlinck și cărțile lui Demaison *(Le livre des bêtes, La comédie animale, La nouvelle Arche de Noé)*, Jean Rostand, Lucien Berland, J. Delamain, Jean de Bosschère, A. Martingnon. La capitolul *frica de dragoste*, cu referiri la animale *(Moeurs nuptiales des bêtes)*.

În *Lumea animală* a lui Brehm, am și găsit cîteva exemple de transfigurare a speciilor, cum ar fi la crustacee. Totul ar trebui, cu cît ar fi mai multe exemple, să formeze împreună o mare metaforă a acestui sentiment.

Ideea centrală a romanului ar rămîne aceasta: ne vindecăm de frică prin frică! Un erou care ar muri indiferent la zid, după ce ar cîștiga încrederea că este ucis pentru o idee măreață de libertate sau dobîndind credința că viața lui a fost o eroare totală și că pedeapsa căpătată din întîmplare, prin coincidență, este meritată. N-ar lipsi în acest edificiu lupta subterană de idei care a prefigurat războaiele. Acele metafore pline de sînge, viitor și trecut ale lui Joseph de Maistre: „Piatra unghiulară a edificiului social este călăul", preluate și sporite de altul: „De sute de ani, omenirea privește cerul printr-o gaură de tun" opunîndu-i-se credința marxismului în viitorul omenirii și armonia universului.

Ar trebui evocat acel trecut de groază al popoarelor și prezentul, trădările și apariția înfricoșătoare a fascismului, cu desfășurările sale de forță, cu teatrul social care presimțea eroarea.

Este un lucru greu, chinuitor, care cere răbdare și o voi avea. Voi avea mai ales timpul de a căuta în trecut semnificațiile viitorului? Greu de spus. Oricum, trebuie încercat.

(DIN JURNALUL DE CĂLĂTORIE
ÎN GERMANIA)
(SE POATE UTILIZA PENTRU *FRICA*)
(CĂLĂTORIA MAREI)

Acum un an, pe vremea asta, eram la Berlin. Răsfoiesc foile scrise neglijent. Nu mai reușesc să reconstitui nimic. Am pierdut plăcerea de a scrie neglijent. Ce mi-a rămas, ce mai țin minte? Poate imensele parcuri din jurul porții Brandenburg, aerul acelor păduri solemne, pustiul străzilor de la ora 7 seara în sus, apoi călătoria cu automobilul de la Marea Nordului pînă la granița cehoslovacă și poloneză, acele orașe de cură atît de nemțești, castelul Wartburg, muzeele de lîngă Spreea cea neagră și domurile greoaie, de un farmec infinit. Pot să uit seara de la Rostock, cînd, pe o ploaie mărunță, am auzit Bach la orgă într-o catedrală, sau locul acela unic din curtea Domului de la Magdeburg, acel *patio* întunecat de cărbune, cimitirul interior, pietrele tombale pe care abia se mai citeau numele vechi de

germani morți: Gottfried Benedict, Erich Przbyla, Anne Maria Struve Sevisio, Anne Justine, Julius Wilhelmus Schmidt; ceasul cu cadran solar, iarba neagră, stranele cu cărți de rugăciune în piele, refectoriul întunecat, amvonul sculptat în piatră, mormintele din biserica răsunătoare (cu frigul, taina și răsunetul ei). *Zodiile* imense dintr-un zid pe care o limbă de aur se plimba bezmetic, apoi hainele meseriașilor pietrari ce lucrau la restaurarea statuii ecvestre a lui Roland, bicicletele rezemate de altar și clopotele rare din văzduhul plin de funingine? Am imaginat atunci o poveste medievală (domul e construit între 955—1207—1520), cu pietrari tineri, cu fiica unui canonic, legată, ca să nu păcătuiască, cu un lanț imens de statuia apostolului Pavel care citește dintr-o *Biblie* de piatră. Lucrători tineri, miros de rumeguș, strane lustruite de vreme și, pe pietrele roase ale intrării, mere de Saxonia.

Totul adus la zilele noastre, cu puțină orgă, cu puțină mistică, cu, mai ales, acest aer vetust, german în care reușisem să intru cît de cît.

Dar n-am mai scris nimic, proiecte, proiecte . . .

(ACELAȘI JURNAL DE CĂLĂTORIE)
(OBSESII GERMANE)

Pergamonul — Galeria Brode — Muzeul Național... sărace, prea organizate, cu numai un El Greco, fantast-albastru, chiar la intrarea din fața Spreei. Teracota Babylonului, violetă și verzuie, cărămizile arse și falsificate poate (azi ziarele amintesc că Hitler turnase în aur vechea comoară a incașilor; fals grosolan ce le-a adus bani, uluitor) după manualele nemțești, atît de bine întocmite — *Poarta din Millet* și atît de caraghiosul și surprinzătorul *Pergam,* cu piața lui și templul reconstituite sub sticlă într-o imensă sală. În jur, bombe, ruine, fum încă pe alte ziduri.

Dar cartierele acelea imense cu copaci bătrîni? Pankow, Treptow, femeile bete care dansau ținîndu-se de coate, legănîndu-se ca lebedele în micul vaporaș de pe lacurile berlineze, cele mai triste blonde, femei bătrîne, fără bărbați, dansînd două cîte două?

Pe urmă lamentațiile brechtiene (aici mi-au plăcut) pe scena teatrului său, condus de Helene Weigel... Sans-Souci-ul — palat jos (atît de asemănător cu Peterhofuł de lîngă Leningrad, revăzut a patra oară anul acesta în vară), fără aurăria ostentativă a statuilor (rușii au, lîngă Moscova, un domeniu splendid, Ostankino, al unei familii înrudite cu țarul, unde domină, deasupra unui rîu, leneș, statui de marmură, mic Versailles, cu gust, — cu odaia barocă a lui Voltaire, înfiorătoare ca gust filistin nemțesc, plină de trandafiri de stuc și ornamente oribile... Postdamul cu farmecul său, mai mic de cît al Weimarului, clopotele de la Oranienburg... porturile de la malul mării Nordului: Straslundul, cu vechea sa primărie, cu cantorul nelipsit de lîngă orgă, oraș hanseatic, cu o pecete în portalurile de piatră roasă, cu ceva amorțit în aer, nu sinistru, — melancolic, cu podul acela ce evocă *podul de la Arles* al lui Van Gogh, ferry-boat-urile ce plecau spre Suedia, ah, boala aceasta a toamnei lîngă o mare cenușie, stranie, cu ceva străin și iremediabil trist în ea... Apoi circurile, seara, în fiecare oraș, cu tonomate ce cîntau *cha-cha-cha* pentru a atrage clienții (și erau destui acolo!); insula Rügen, cu micile așezări pescărești: Bergen, Stubbenkammer, cu păduri de pini în fața mării plate; Sassnitzul (cu case de week-end), Binzul (mesteceni ca lîngă satul Repin de lîngă Leningrad; apoi Warnemünde, biserica Doberan (unde se juca *Faust*), veche de o mie de ani, și iar mici orășele; Heiligendamme (oraș balnear, ca toate cele de mai sus, de altfel); monotonul Kuhlungsborn; morile Wismarului, Güstrowul și castelul de la Schwerin (cu un muzeu excelent, plin de Cranach și

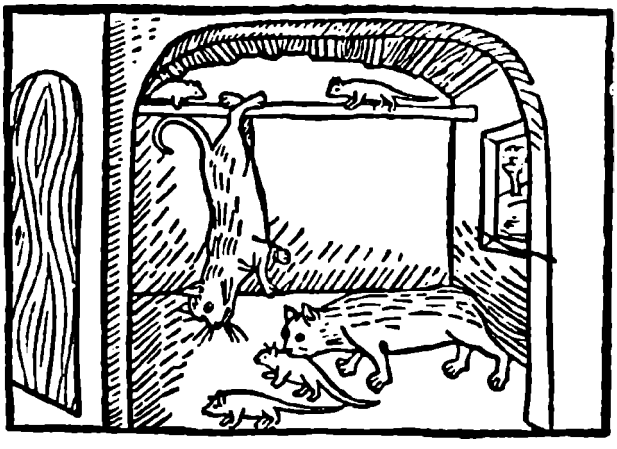

Bruegel); Elba fumegînd în soarele mort, micul tîrguleț Stendal; domul bombardat de la Halberstadt...

Harzul lui Heine, mici dealuri cu pini și brazi, ceva ca pe la Comarnic la noi, dar cu o tentă umedă, verde, re-

găsită în tablourile maeștrilor germani, cu acel cărbune invizibil din aer care dă umbră și adîncime peisajului și, mai departe, un alt oraș cu nume cîntător, de poem: Wernigerode, cu nelipsitul castel (bineînțeles, cu bicicliști și fete blonde); Quedlinburgul (alt castel, alte fete, alte biciclete); Weimarul, casa lui Goethe, atît de dichisită, îngustă, meschină și plină de sine ca și personajul ce-a locuit-o, casa doamnei von Stein, a lui Schiller (mai modestă, mai lipsită de obiecte, o imitație a bogăției celuilalt), cimitirul din Weimar, cel mai frumos loc de aici, cu cruci abandonate în iarbă, cu ziduri încastrate de nume glorioase, cu micuța biserică rusească, atît de neașteptată în acest peisaj german; casa lui Liszt în care trona bustul Cosimei Wagner, cu masca mortuară originală a lui Beethoven; concertele de seară ale Weimarului atît de evocatoare, cu acea poloneză ce m-a fermecat și m-a regăsit în țara sa în această primăvară, la Cracovia; slava muzicii delicate cîntată de tineri cu ochelari și eleve de liceu, clavecinul sfîșietor și apoi mesele de la *Lebăda albă*, peste drum de casa lui Goethe (ah, frumos, acest Weimar!). Și, mai departe; Erfurtul și Eisenachul, cu castelul Wartburg (odaia în care a tradus Luther *Biblia);* mai departe spre Jena, Naumburg (cu domul său alb), Merseburg, Halle (casa lui Haendel, aristoanele cu plăci metalice, cobzele, lăutele, instrumentele îngrămădite în vechile odăi pentru a evoca pe compozitor care a trăit mult în Anglia), apoi Leipzigul (cu cîrciuma lui Auerbach unde s-a mîncat un Eisbein mai puțin reușit de cît la Magdeburg în *Ratskeller-ul* de la 1585); biserica în care a cîntat Bach douăzeci și șapte de ani; *Imensul monument al popoarelor* (o piramidă neagră de piatră ridicată după victoria asupra lui Napoleon), locul în fața căruia vorbea Hitler (cu statui colosale, aducînd cu Giganții lui Paciurea).

Unde-am mai fost oare? la Meissen, pe Elba, la Dresda, în pădurea Bastei, deasupra Elbei (cetatea *Neurath),* la Lilienstein, la Königstein. Dar Galeria, celebra galerie? Impresie de artă exactă, fără strălucirea păgînă a Muzeului Național din Roma, de pildă, unde am văzut splendide statui ciopîrțite de barbari și pîngărite, dar cîtă grație, ce măiestrie grecească, furată și adusă cu corăbiile de la Atena. *Leda* lui Tizian nu mi-a spus mare lucru, Rafael nu mi-a plăcut niciodată, *Madona Sixtina* rămîne pentru mine o curiozitate a gustului omenesc pentru reprezentări realiste, nu lipsite de seninătate și de oarecare sfințenie, în sensul în care noi acceptăm această noțiune. *Saskia* lui Rembrandt cîștigă desigur la vedere, dar rămîne ceva *compus,* greoi. Am rămas cu amintirea lui Van Dyk... Cam puțin. În general, muzeele păcătuiesc prin aglomerație și prin afirmarea copiilor proaste pe baza vechimii. Un muzeu ideal ar trebui să conțină zece opere în zece săli neutre.

Poate mă mai obsedează seara cînd am privit Elba de la Luisenhof, sau amintirea casei lui Körner, în pavilionul căreia a scris Schiller *Don Carlos* (iederă roșie în acel anotimp, ceață, văl de fum, vase care se cheamă pe fluviul somnoros, luminile podului albastru (*minunea albastră,* cum îi spun nemții). În jur, reședințele ducale; Pillnitzul (cu tablouri mediocre, deși cele mai bune din această Germanie, de Van Gogh, Degas, Gauguin și sculpturi de Rodin) și *Albertinul* cu bijuterii de Luca della Robbia și Bernini...

Apoi ultimii trandafiri galbeni ce se scuturau în grădinile de pe marginea lacului Müggel ... Frankfurtul pe Oder, la graniţa poloneză, Kottbusul şi Kaunitzul, Eisenhütten şi cam atît ...

Germania, ceva din Germania, coşarii cu jobene, tristul hotel Adlon, din

care a mai rămas o aripă, locul unde a murit Hitler; o pajişte verde, indiferentă şi tragică, beţia modestă, cu un pahar de vin roşu, a doi îndrăgostiţi.

(Totul, în *Frica* — pe un fundal fals romantic pentru că decorul acesta *gînditor* favorizează o stare şi-mi este mai uşor s-o mişc pe Tantamount a mea în faţa acestui decor. Aici cinismul ei ar fi puţin contrapunctat de trecutul locurilor. Ea ar putea deveni respectuoasă).

Vechea nuvelă *Batalionul de pedeapsă* ca şi *O canistră cu apă*, puţin adaptate, pot fi volumul „războiului" din *Frica*. Romanul ar putea începe cu atentatul împotriva lui Armand Călinescu sau ceva mai devreme, cînd în universităţi N. I. vorbea cu fervoare despre *lenea naţiunii* care se odihneşte în ortodoxie, cînd din cîte o carte izbucnea acel strigăt nietzschean *aud putrezind o idee* sau aforismul cu care poate începe lungul monolog al lui Anatol: „groaza e memoria cititorului". Totul devine fascinant la recapitulare, dar cum le leg. cum le pun cap la cap?

Dintr-un roman ratat. Citat integral un capitol, de folosit în *Frica: (Pentru prietenul doctorului V.)*.

„Omul acela nocturn, tăcut şi distrat trecuse parcă plutind pe trotuarul marelui bulevard invadat de o umbră albastră imensă, creaţie a lunii de început de vară ce spînzura indiferentă undeva pe cer, gata să se prăbuşească dincolo de acoperişurile lucioase, să se ascundă în spatele terasclor, pline încă de muzica lăutarilor, deşi era aproape de miezul nopţii. Cel mai frumos anotimp al Bucureştiului, zile fără căldură mare, cu amurguri prelungi, leneşe, cu acea respiraţie a cîmpiei din apropiere năvălind în burg, cu esenţele florilor sălbatice şi, mai ales, cu abia presimţitul miros al grînelor pe cale să se coacă. Sfîrşit de stagiune, teatrele goale, lumea asudată în staluri, abia aşteptînd să iasă undeva lîngă peluzele de iarbă ale lacurilor, să asculte greierii şi clipocitul rar al apelor zăcute. Actori care dau peste cap replicile şi se demachiază în fugă, cîteva fete aşteptîndu-i lîngă cabina portarului, abia sosite cu tram-

vaiele ce-şi deschideau grăbit uşile şuierînd. În urmă rămîneau şuvoaie de lumină, adevărate comete, căzînd sub trolee, şi iarăşi liniştea bulevardului străbătut din cînd în cînd de cîte o maşină ministerială, lungă, goală şi grăbită...

Omul acela nocturn semăna cu Paşadia, *eroul* lui Matei Caragiale, autor pentru care avea un adevărat cult, cum îi mărturisise la cunoştinţa lor de la început, recitindu-i versurile cu o veneraţie secretă:

> În trîndava aromeală, stă tolănit grecește
> Urmașul lor. Urît e, bondoc, sașiu, peltic.
> El antereu alb poartă, metanii și işlic.
> În puf, în blănі și-n șaluri se-ngrașă
> și dospește...

Se ducea la *Capşa*, era tîrziu, cîteva minute pînă la miezul nopţii, ceasul său obişnuit cînd ieşea din casă. Anatol îi urmări mersul liniştit, urmînd probabil traiectorii vechi: acelaşi trotuar, acelaşi colţ de stradă unde traversa sub lumina rece a lămpilor cu mercur, mersul unei fiinţe existînd îndepărtat şi indiferent la realitatea din jur.

Anatol îşi spuse că, dacă ar fi trebuit să scrie despre el, făcîndu-i portretul, ar fi furat fără ruşine cîteva fraze din Călinescu. Contrastul dintre acest om ciudat şi restul trecătorilor era aşa de izbitor, încît te gîndeai pe dată la un boier scăpătat, inadaptabil, la unul din acei *„aristocraţi arheologici* şi plini de ceremonii, care înfruntă mucegaiul anilor şi pe care Cocteau i-a văzut în jurul împărătesei Eugenia de Montijo".

N-avea lustrul hainelor înverzite de vechime al autorului *Crailor de la Curtea-veche*, dimpotrivă, totdeauna respira un uşor parfum de săpun bun, nu exista zi să nu se fi bărbierit şi să nu îmbrace o cămaşă proaspătă, bine apretată. Dar acel aer vetust, acea desprindere de obiecte, *depărtarea* de viaţa obişnuită îl făceau să semene cu Paşadia. N-avea nimic balcanic, trăise la Paris vreme îndelungată, ştia pe dinafară toată poezia franceză modernă, nu decăzuse, deşi cîştiga bani puţini, n-avea patimi, bea numai cafea, mînca cu prudenţă, avea discreţia oamenilor de gust, părea retractil şi bănuitor, se jignea repede, nu puteai să-i faci un bine pentru că ghiceai în privirile sale ascuţite o ironie sau un reproş. „N-am nevoie de nimeni şi de nimic", păreau a spune ochii lui obosiţi de somnul puţin.

Noaptea pornea pe străzile pustii într-o lungă meditaţie solitară. Nu avea prieteni, deşi îl iubea multă lume. Unii îl invitau la masă, dar el refuza cu grabă, pretextînd treburi urgente. Îl găseai în anticamerele unor redactori grăbiţi care-l salutau jenaţi, aducîndu-şi aminte că au nevoie de el pentru pagina ultimă a revistelor lor, lipsite adesea de gust, şi-l pasau fericiţi altora, tot afabili, tot dînd din umeri, dispărînd în birouri pline de fum şi de lume.

Anatol îl cunoscuse într-o seară de toamnă cu ani în urmă, într-un cerc de literaţi, strînşi laolaltă de o ploaie grăbită de septembrie într-un subsol al venerabilei reviste *Viaţa românească*, şi ea purtînd parcă, în paginile tipărite pe hîrtie velină, gravitatea şi oboseala tradiţiei. Pe vremea aceea el nu însemna încă nimic; era un scriitor la începuturile sale, picat într-o redacţie cu un manuscris voluminos, strîns între două coperţi lucioase de caiet de dictando, privind bănuitor la lumea amuzată din jur, cu *aere*, mimînd distracţia intelectuală, o atenţie interioară simulată numai, lacomă de elogii, dispusă la bîrfeli, gata să împroaşte în jur pamflete orale.

Pe S. îl remarcase de la început. Fusese singurul în stare să atenueze stinghereala sa de om timid, aruncat dintr-o dată între niște necunoscuți, curioși, devorîndu-i manuscrisul despre care auziseră prin femei lucruri surprinzătoare. Îi dăduse un scaun și rămăsese lîngă el, fumînd în tăcere, după ce aflase ceea ce voiau să știe cu toții. Noul venit îl aștepta pe redactorul-șef, romancierul acela la modă, cunoscut de toată lumea: Pavel Hangerliu. I se spusese că o să mai întîrzie pentru că era invitat la un cocktail la legația Albaniei, așa încît, după ce stătu ploaia, plecă salutînd în dreapta și în stînga cu un gest scurt, lăsînd în urmă o curiozitate nesatisfăcută.

Vremea trecuse, ascensiunea lui Anatol fusese fulgerătoare, urmărită de scandalul stîrnit de prima sa carte, relațiile dintre el și noile sale cunoștințe modificîndu-se în funcție de interesele ce-l înconjurau. Cu S. se mai văzuse de cîteva ori din întîmplare, în cîrciumi mărginașe, unde, prin 1958, cîțiva negustori particulari făceau avere, vînzînd pe sub mînă nemaipomenite preparate culinare: momițe, fudulii și măduvioare ce concurau sălbatic produsele atît de lipsite de gust ale unor restaurante de stat. Sub tavanele joase ale tavernelor se adunau scriitori și actori, regizori și proaspete vedete de film, strigîndu-se zgomotos de la masă la masă, ca într-o mare familie adunată la un weekend.

Stătuseră de vorbă în răstimpurile cînd chefliii nu-l solicitau pe omul de cincizeci de ani care nu băuse de cît puțin vin și *se apuca*, acesta era cuvîntul, de cafea, bînd 5 pînă la 7 filtruri negre, concentrate, pregătindu-se pentru tainica lui muncă. Anatol putea să pară acestui om ce trăise în societatea poeților la *Rotonde*, *Flora* și *Les deux Magots* un sălbatic neinstruit în stare numai să exclame, nu să judece arta, așa cum fac firile primitive ce sosesc în lumea literară cu viciile, dorințele și aspirațiile lor secrete de căpătuială. Prietenia dintre ei se născuse din întîmplare și dura din hazard pentru că prea erau nepotriviți. În seara aceea, fumul din cîrciuma lui Picu, de pe Basarab, era gros să-l tai cu cuțitul, comesenii se cam îmbătaseră, nu era acea beție agresivă obișnuită, ci boarea numai a unui vin bun și ales, care stimulase la unii oratoria, la alții o melancolie funciară, accentuată de gustul pentru teatru pe care-l posedă toți artiștii ce se cred predepsiți de destin să sufere pentru omenirea întreagă. Femeile schimbau priviri tulburi cu bărbații abia cunoscuți, promițînd fericiri viitoare. Era la masă și un actor frumos, straniu și mut. Tăcea de două ceasuri, mîncase puțin, nu spunea nimic (și bine făcea, gîndise atunci Anatol), privind în gol, și toate acele doamne de treizeci de ani l-ar fi posedat acolo, sub lămpile discrete, ignorînd ochii soților cu care veniseră. Actorul știa asta, frumusețea lui nu jignea pe nimeni, nu puteai fi necăjit pe un accident al naturii, și liniștea celorlalți bărbați se datora și unor bănuieli mai vechi că vecinul lor de masă are alte curiozități, nu femeile.

În acest amestec de veselie artificială, de patimi abia stîrnite ce aveau să se termine, ca de obicei, în paturile conjugale peste cîteva ceasuri numai, creînd haloul acela de regret și de refulări, începutul nefericirilor viitoare, al certurilor fără motiv, încercaseră să lege o convorbire. Lucrul merse greu la început. S., bănuitor și atent, nu voia să-l jignească cu ceva și atunci vorbi despre literatura pegrei, despre depozitul acela

uman, romantizat și detestat, de la marginea marilor orașe, ascultîndu-l cu uimire pe Anatol care-i tăie orice iluzie, declarîndu-i surprinzător că la baza vieții lor stătea de fapt ritul rural, denaturat bineînțeles în cîntece deșănțate, într-o libertate a moravurilor, născută din coabitarea aglomerată, disperare și mizerie fizică în cele din urmă. Se angajaseră într-o plicticoasă, pentru ceilalți, dezbatere despre observația neintenționată a scriitorului. Anatol susținea cu vehemență că ea trebuie hrănită cu literatură (aceasta năștea forța de selecție, fără de care nu exista mare artist).

Mulți, zicea proaspătul scriitor, cred că atît Creangă cît și Caragiale, autori orali, aserviți deci geniului popular inculț și *neplivit* (îi plăceau asemenea cuvinte), sînt servitori ai urechii și că n-au făcut de cît să transcrie snoave auzite la clacă sau la berărie. Eroare. Dintr-o mie de platitudini, spuse în limbaj înflorit, trebuie să alegi ceea ce are sugestie și must. Pe urmă recursese la Chaucer, amintindu-i lui S. *Povestirea tîrgoveței* din Bath și aflînd, cu stupoare, că acesta tocmai traducea *Povestirile din Canterbury* pentru Editura pentru Literatură Universală (cum impropriu se numea de atîta vreme). Între două mișcări ale „restauratorului" care tocmai retrăgea micile discuri țărănești de lemn, pline de zeama sîngerie a fripturilor, aducînd o floră proaspătă de creier prăjit, ajunseră la poeții latini ai lupanarelor din care S. recită prompt. Cu memoria lui fenomenală, reînvie, pentru auditori, din Rabelais, episodul bobocului de gîscă folosit în scopuri igienice, în hazul general, căci femeile, ca de obicei cînd era vorba de lucruri *shocking*, ciuleau urechile și deveneau slobode la gură. Nu fu uitat Boccaccio și se întoarseră la discuția lor veche, părăsiți de ceilalți pentru că sosiseră momițele, felul cel mai pretențios al serii, și lumea mînca absentă și obosită. Anatol îi vorbise despre viziunea astrologică a acestei lumi inculte care moștenise lipsa de știință și reprezentările legendare ale universului, asimilate și transcrise în cărțulii de explicarea viselor sau de lecuiri primare, egale, în veacul nostru încă în poezie și diletantism, cu tratatele medievale de medicină. (De pildă, corespondențele unor însușiri ale metalelor cu mersul astrelor).

S., care-i citise cartea, îi spuse cu o ironie subînțeleasă: „Da, dar astea nu le-ai scris!" „Sînt acolo", zisese Anatol, zîmbind de asemenea: „Și cu preoții care te învinuiesc că ai stricat moravurile tineretului ce facem?" „Îi bag în p... m...!" exclamase el, spre hazul femeilor. „Apropo de asta", sărise S., — un regat pentru un cuvînt! Cum ai spune dumneata, în limba aia inimaginabilă, p... Îmi trebuie un cuvînt gras cît un curcan, ceva în stare să te facă să-ți lase gura apă, pricepi? Ascultă versul, și-o să-ți vină!

„Căci și la noapte dacă ceri, bărbate,
Sex vei avea pe săturate,
Ciufut se cheamă cel ce n-o lăsa
Să ia și altul foc din scula sa!"

Ei? Nu-mi place sex, spune-mi cuvîntul care mă chinuie de șase luni de zile...

Anatol înghițise scurt o bucată de creier bine prăjit și, încă cu gura plină, repetase primele versuri:

Căci și la noapte dacă ceri, bărbate,
Pipoașcă vei avea pe săturate!

Urmară repede și alte versuri completate cu fudulii, mădulare și vrană, cuvinte gata să cînte singure, hrană spirituală a unui degustător de poeți și a unui barbar cu cravată, căzut între în-

telectuali subțiri. Discuția se lungi, lumea începea să se îmbete de-a binelea și se iubiră definitiv, cînd S., ca să-l răsplătească pentru cuvîntul acela uleios, greu, sugestiv, semeț, porcesc și îndrăzneț „pipoască", i-l cită pe Fundoianu, care scria undeva despre Charhaix, clopotarul lui Huysmans: ... *cel ce dezmierda pielea clopotelor, le ucenicea, le păduchea, cultivîndu-le bucuria și doliul!*

În stradă, urmînd grupului zgomotos, cu femei ce schimbaseră brațul bărbaților și promiteau să răspundă la telefon a doua zi proaspeților cunoscuți, se regăsiră, străini, ursuzi, fără o vorbă, mergînd alături țepeni și așteptînd ca de undeva să se ivească zorile abia presimțite. Era o dimineață rece de septembrie cu aburi de vin, cu luciditatea neiertătoare a lui S., cu ironia conținută în rigiditatea lui. Omul de lîngă el se întorcea la lucru, cum spunea, dar oare lucra? Nu era un ratat superior numai, simulînd o prelungă și dificilă creație? Totdeauna Anatol avea spaimă de aceste mișcări dificile în spirit, deși recunoștea că, fără reculegere, fără retragere în sine, viața devenea superficială.

Tramvaiele izbucniseră de undeva, zburau pe șinele metalice, umezite de prima rouă de toamnă, figuri palide, de oameni abia sculați din așternuturi, moțăiau în ferestrele abia spălate. Lumea care muncea era transportată spre uzinele negre de fum, se pregătea fierul pentru lovitura repetată a ciocanului, fierul ce va deveni unealtă. Și munca, ce era munca, la urma urmelor? Ceea ce trebuia refuzat cu încăpățînare de către filozoful tinereții sale, cel ce scria atît de frumos despre contemplație sau efortul lucrătorilor din tramvaiele pe jumătate goale că era egal cu actul de creație însuși? Ce se va întîmpla cu oameni ca ei în această revoluție? Oare străinii cu fețe palide de lîngă vatman vor avea nevoie de munca secretă a lui S. de a turna în limba românească poemele lui Keats? Sau invazia de bunuri materiale va suprima nevoia de poezie.

„La ce te gîndești?", îl întrebase pe neașteptate, familiar, deși acesta era mai bătrîn ca el.

Nu primise nici un răspuns. Mai tîrziu aflase că omul funambulesc visa de-acum la lucruri abstracte, pentru că n-avea timp de cît să gîndească și, eventual, să mănînce din cînd în cînd (somnul intrînd foarte puțin în această socoteală, fiind un vechi astenic); iubea de foarte multă vreme o femeie măritată, evitînd-o cu îndîrjire, și ca s-o pedepsească, și ca să nu atîțe negrul și mistuitorul foc ce izbucnea cîteodată dincolo de privirile lui absente. Nu cunoaștem omul, sîntem în stare să-i atribuim cele mai ieftine porniri și dorințe. Vorbim despre amestecul de rău și de bine al sufletului cu totul primitiv. Violentăm și jignim în fiecare clipă. Am pierdut gustul pentru madrigal ...

(Fragmentul poate fi reluat, amplificat, dar nu e nițel artificios, nițel baroc?).

Între hîrtiile mele,începutul acelei nuvele *Batalionul de pedeapsă*. Frontul, batalionul dezertorilor, rămășițelor unor grupări politice de dreapta, laolaltă, se pare, cu evreii, cu catolicii și cu cei ce nu vor să tragă cu arma. Nu ar lipsi nici delicvenții de drept comun și criminalii. Eroul, grasul locotenent Jumanca, ieșit direct din romanul mai vechi *Cei tineri*, abandonat, reluat și rescris, apoi lepădat pentru leșinata lui intelectualitate. Apoi întunecatul Pantazi, pornit din *vivere pericolosamente*

și eșuînd în lecturile *Confesiunilor Sfîntului Augustin* („Les ignorants ravissent le ciel, et nous avec toute notre science sans coeur, nous mourons ensevelis dans la chair et dans le sang!"), posedat de frica de moarte, agățîndu-se cu lașitate de o existență și așa ratată. Înfruntarea finală pe un vagon de tren care se retrage grăbit din stepa plină de viscol și morți, în halucinațiile iernii nepotolite: de o parte, cinicul Jumanca, delirînd despre sfîrșitul legiunii tebane — exultînd din cauza înghețului ce-l cuprinde — de cealaltă, execrabilul fiu de om cu bani, agățîndu-se de amintirea vechilor amfiteatre unde colcăia ura în discursuri strălucitoare (popoarele mesianice care nu pot trăi în pace, imperialismul fiind implicația practică a mesianismului. Exemplul cultului eroului la germani: „Idealul german e eroul, nu sfîntul!"). Asta, față-n față cu tragedia desfășurată sub ochii săi pe cîmpiile acelea înghețate în care moartea servea spectacole infernale, trădînd condiția umană, filozofia, religia și tot ce ținea de bunăcreștere. Apocaliptica viziune a frontului, a foamei, golul de dincolo de cuvintele răcnite, sinistra deșteptare tîrzie a aventurierului spiritual, hrănit de Gide („Să nu te îngrijești să pari, a fi e important"). A fi, dar cum?

Evocarea profesorului palid, cu ochelari, fragil și dominat de complexe de putere, strigînd sub lămpile amfiteatrului: „fără glorie, istoria nu-i decît biologie!" Atît și iată gloria, un cîmp deșert plin de groază, sub un soare de iarnă orbitor și apoi viscolul măturînd totul în calea lui, intrarea ca într-o avalanșă, frigul, umilința de neînchipuit a înghețului, delirul cu samagonul furat, tîrguit pe furiș. Contrapunctat cu fraze obsedante: „Pentru un popor ca să-și deschidă drum în lume toate mijloacele sînt justificate: teroare, crimă, bestialitate, perfidie, toate acestea sînt meschine și imorale numai în decadență. cînd se apără prin ele un vid de conștiință, dar dacă ajută ascensiunea unui popor, devin virtuți!" Încă de aici trădarea în gîndire a intelectualității, această fervoare în enormități, punctul de pornire al execuțiilor de mai tîrziu, bezmetica rătăcire în noapte după vînat omenesc, orașul devenit o junglă, cadavrele goale din halele Abatorului, ușurința de a face crima și apoi ispășirea, trezirea tîrzie. Nu ca în Dostoievski, depășit de cantitatea de monstruozitate, ci nașterea unui cinism, singurul antidot al remușcărilor. Pe urmă Jilava, condamnarea la moarte așteptarea tristă a ultimului act, un Jumanca împăcat cu propria-i trivialitate și un Pantazi, gata de orice pentru supraviețuire. În sfîrșit, ispășirea cea lungă: trimiterea pe front, trecerea prin acele îngrozitoare cîmpuri de mine, cu morți în dreapta și-n stînga, *groaza continuă*, cea mai înfiorătoare pedeapsă. Sfințenia pungașilor, generozitatea criminalilor care mor unul după altul, aducînd apă în acea toamnă a retragerii nesfîrșite, într-un ținut fără contur, pentru că au fost abandonate și hărțile și busolele la o scurtă încăierare prin surprindere. Frontul ca loc al supliciilor și al confruntării cu propria-ți conștiință.

Un amurg îndelung al propriei religii (în cazul locotenentului Jumanca, crescut în școli catolice și disprețuind țara fără catedrale, civilizația orizontală și lipsa de protest în piatră în fața semețului Dumnezeu. Și iar scepticismul grasului pederast care aderă final la exclamația fragilului profesor cu ochelari: „Fără un parfum de inutilitate, istoria ar semăna cu un ghișeu de bancă!" După aceasta, personajul poate cădea

de pe vagonul de tren, țeapăn ca un buștean, simbolizînd poate lepădarea istoriei de depozitari atît de periculoși ai unor idei aventuriste. *Batalionul* ar trebui să fie o formidabilă catapultă împotriva urii și a intoleranței, falimentul îngîmfării goale și al unui misticism teatral, cu acte jucate pe stradă *(îngenuncherea națiunii,* prapure și odoare, cîntece nemaipomenite ca în marile piețe ale Bizanțului, acea ipocrizie totală a bisericii, învăluită în versete și cadența gravă a *Cărții Facerii).*

Ar face bine acestei nuvele, poate, și micul portret al unui macedonean teribil, în cușmă, care strigă celui de la catedră: „S-a vorbit destul despre moarte, să mai și murim!" Istoria lui Jumanca ar fi paralelă cu existența proletarului huligan, degenerarea unei familii și a unui individ în bună stare și sănătate, idee luată tot de la fragilul profesor, bolnav de nervi, astenie, colindînd străzile noaptea și urînd cu intensitate lumea și alcătuirile ei. S-ar putea vorbi despre fascinația puterii și despre fascinația primejdiei, despre ziua plină de delir de la Mangalia, cînd adepții mișcării urcau, ca într-un reeditat calvar, cu pietroaie de marmură, un deal plin de mărăcini și Pantazi privea disprețuitor această trudă care a dus în cele din urmă la o scenă de isterie colectivă, ce-i evoca, mai ales prin prezența femeilor doborîte de soarele torid, sărbătoarea Steniilor, cînd soțiile grecilor își strigau cele mai îngrozitoare injurii (substrat freudian).

Materialul, pînă acum, e fascinant, rămîne numai să-l organizez, dar ce fac cu această antipatie pentru lucrul spus, pentru ceea ce faci în *jurul literaturii?* Cred că există o aventură totdeauna posibilă în descoperirea de regnuri. Străbătînd cărțile mi se face dor de tiparele vieții, lipsite de structura asta barocă. Visez o gîndire pură, naivă, cred c-ar trebui să scriem de fiecare dată despre copii mai întîi și, poate, despre adolescenți. Gîndindu-mă la dragostea de început a singurului erou pozitiv din toată această poveste teribilă, încărcată de sînge și purulențe, trebuie să dau de un cîntec, de un vers, de un cuvînt despre iubirea purificată de orice lest, de *intenții* mai ales, purificată de gesturile ei inutile și obligatorii.

Am găsit ceva pentru Anatol. Trebuie să meargă să vadă Grecia, și acolo cineva să-i amintească despre apele de la Selimnos care te făceau să uiți dragostele neîmpărtășite.

Am avut, timp de un an de zile, un șofer pretențios care-l servise pe un mare industriaș. Călătorit, cu morgă, *făcuse străinătatea* de nenumărate ori și, cînd am mers prima oară cu el spre Sinaia (unde slujise ca soldat în garda lui Ferdinand), se mira cum s-au schimbat drumurile între timp. Nu mai fusese pe-acolo din 1918 și avea aerul că abia trecuse o zi de atunci.

O femeie îmi mărturisește că-și bănuiește groaznic soțul de la o vreme pentru că atunci cînd face dragoste a început să stingă lumina.

Imagine homerică dintr-o carte ce poate fi folosită în descrierea unei ceasornicării de pe Griviția: rotițele tuturor ceasornicelor din prăvălie se aud ca greierii în iarba lui septembrie. Remarque.

D. îmi povestește că, în copilărie, a observat un lucru interesant la țăranii din satul lui, pe atunci foarte săraci. În acea vreme, cînd se dădea pauza pentru masa la cîmp, pe moșia boierului, se împrăștiau cu toții prin porumb, mîncînd singuri ca să nu-și vadă unul altuia prînzul sărac.

O imagine care poate trezi alte imagini: „o tăcere foarte îndepărtată și foarte apropiată ca aceea a unei păduri saturate de insecte". (Malraux.)

M. îmi vorbea despre ticurile actorilor. O amică nu se îmbrăca niciodată în seara premierei cu o rochie verde. Asta ar fi fost egal cu o cădere. Actorul I. lua două feluri de pastile înainte de spectacol, după rolul încredințat: pastile pentru comedie și pastile pentru dramă. Pretindea că pastilele erau aduse de la Paris, unde, evident, se găsește totul...

Un altul, înainte de a intra în scenă, ruga pe parteneri să-i tragă picioare zdravene în spate.

Actrița X. se culca cu toți partenerii pentru a-i ruga confidențial să nu dea rivalelor sale replica la repetiții (pentru romanul *Intrarea artiștilor*).

Doctorul S. vine la mine *pregătit*. Este un cititor pasionat de noutăți. Asta-i oferă avantaje nespuse. Citează pe alții fără să o amintească. Pălește de plăcere cînd elogiez stilul atît de cunoscut al lui C. Începe cu „aspirația Nordului spre alt cer care a dat naștere muzicii germane, geometrie de toamne, alcool de concepte, ebrietate metafizică. Italiei secolului trecut, bîlci al sunetelor, i-a lipsit dimensiunea nopții, arta de a presa umbrele pentru a extrage esența. Trebuie să iei partea lui Brahms sau a soarelui". Ca să fim chit, îi citez din același, și el înțelege cu groază: „Wagner a stors toată esența sonoră a umbrei". Ce-i drept, eu aveam cărți mai vechi. Farsorul pleacă să-și vîndă marfa în altă parte, cu aceeași seninătate. Începe să-mi placă. E un vechi proiect al meu de a-l transmite hîrtiei lacome. Oficierea, evocarea Salzburgului, *amorul lui vetust pentru formele amfore* ale muzicii, iată ceva ce începe să mă zgîndăre.

Viena sau Paris.

Van Eyck (un nud conștient de propria-i rușine) din Gide-*Jurnalul*. Model de a literaturiza pictura, adică primejdia maximă pentru pictură: aceea de a fi în stare să suporte explicații. Urăsc versurile vagi de sub ramă. Îmi trebuie sau nu acest peisaj, acest nud, această natură moartă. Ce tot explicăm ceea ce trebuie înțeles dintr-o răsuflare?

Dacă ar fi să descriu pe Anatol din *Frica*, ar trebui să încep prin a-l face să înțeleagă vechea idee a despărțirii spiritului de inteligență. Ce-ar dovedi prezența lui în cafenelele sordide ale Bucureștiului vechi, în căutarea măcar a imaginii deformate a unei vechi cafenele tunisiene găsite în cărți, unde, în timpul Ramadanului, copiii deșănțați inspirau pasiuni, și li se spuneau versuri pentru a fi pîngăriți. Ar fi această căutare a lui o deformare a inteligenței, o sete de a o potoli pentru că ea devora totul, *extinderea cunoașterii*, în morbiditate, să zicem, ar fi pentru el o dovadă de forță sau numai constatarea obosită

că nimic nu e nou, că existența unor *inteligențe*, în timp, se repetă în mod plicticos, că el trăia ceea ce alții trăiseră, și asta după ce dă peste descrierea cafenelei *Caracous*? Asta l-ar duce, poate, la ideea de sinucidere, atît de dragă generației sale hrănite de cărturari subțiri, de către acei care au întins teribile capcane de gîndire, invitînd la neantizare, neantizarea care e fermecătoare numai pe hîrtie, pentru că pe mine, ca autor de personaje de acest fel, mă dezgustă existențele anormale, fiind clădit pe un fond sănătos, dar îmi pot eu permite luxul de a le desființa în propriile mele cărți, atunci cînd trebuie să plutesc ca Dumnezeu deasupra lor?

În *Facerea lumii* am încercat apropierea de acest mediu, și un critic chiar mi-a reproșat că m-am ferit să descriu ceea ce nu cunosc. E mult adevăr în această afirmație, dar nu e vorba de o necunoaștere. Acolo se indică vag Corydonul și istorii mai vechi, acum prin asociere, iată declarațiile subsumate din alte pagini ale aceluiași autor față de *Davidul* lui Donatello, față de *Omul cu mănușa* al lui Tizian sau a bustului lui Nicolo da Uzzano, *ale cărui buze valorează cît toate cuvintele*, exaltare repetată și în fața lui *David* al lui Verocchio. Aici spiritul întrece inteligența, aici aglomerarea monstruoasă de impresii duce la catastrofe. Anatol poate să fie trecut prin purgatoriul acelor lecturi, poate să fie scuzat de păcatele sale prin *rafinament*, dar ce voi dovedi cu astea toate? Cînd avem generații sănătoase de doctori, de ingineri, de profesori, pentru care sodomia este un accident. Dar, în același timp, putem ignora pe acești bolnavi, pe acești detracați care, cu viciul lor, cu ideile lor, strecoară otrava între oamenii sănătoși? Vorbim despre refulări ca despre gripă și nu ne dăm seama de vastitatea și consecințele lor extrem de periculoase. Cîtă ușurință, ce literatură facilă cu bîte, cu „cinstiri" la cîrciuma din șosea, cînd lîngă noi cresc copii vicioși! Ca romancier, am eu dreptul de a sta cu ochii închiși, pot eu să mă bat pentru legitimarea ignoranței? Sînt eu numai un doctor care se ocupă în exclusivitate cu apendicele?

Aș vrea *să explic* generația mea, mă înspăimîntă suferința și aparent înțelegerea imediată a lucrurilor. Există o *veselie* în artă care mă scoate din sărite, o seninătate în stare să usuce totul. Am cunoscut romancieri pentru care, într-adevăr, *impresia* era metoda fundamentală. Din nefericire, experiența lor se oprise cam în jurul a douăzeci și cinci de anișori, adică atunci cînd credeau ei că au ajuns la maturitate și chiar obținuseră unele diplome. Există scriitori care trăiesc dintr-o zestre săracă, într-o petrecere continuă. Ce-i dezolant, în asta, este faptul că sînt inteligenți și pot fi crezuți și profunzi. Au un fel de a se juca pe ei înșiși și de lucrul acesta ar trebui să sufere personajul meu. Ei n-au auzit de acele *mari opere tăcute*, depozitate în unii. Ei nu știu la ce servituți te obligă aceste descoperiri fundamentale despre viață și individ. Vor aplauze și le au. Eroul meu și-ar putea propune să fie monstruos de cult și n-ar reuși pentru că nimeni în veacul nostru nu va mai reuși asta. Ritmul, cantitatea descoperirilor, noutatea repetată în infinite discipline, chiar perplexitatea în fața descoperirii altor universuri, ne împiedică de la a urmări o singură idee, cu stăruință. Solicitările sînt imense, ele năucesc, dau un gust de gol, de zădărnicie. Mi-ar fi greu să știu, pînă la ora de față, ce se va întîmpla în definitiv cu acest

Anatol, trecut prin război, amenințat mereu de datele despre experiențele atomice, avînd o singură idee: aceea de a-și salva conștiința de la conformism. Aici tot la Lessing s-ar întoarce. „Ceea ce face valoarea omului nu e adevărul pe care-l posedă sau pe care crede că-l posedă, ci efortul sincer de a-l cuceri" (cu condiția ca el să se fi dezgustat de cel ce-i pune citatul în față).

Mi-este foarte greu să mai stăpînesc lumea din această carte haotică nescrisă, încă o magmă de impresii, de căutări sterile, lipsite, de fapt, de nerv și de viață. Dar iar protestează cineva: doar ăștia nu sînt hamali la Gara de Nord, ca să care bagaje, să scuipe și să spună lucruri de duh. Personajele acestui roman nescris plutesc, se zbat și descoperă într-o lume infinită și contradictorie. Ei doresc adevărul, poate ajung la el sau naufragiază pe marele promontoriu de gheață ce-i stă *înainte*, locul unde *expiază* toate încercările noastre. Ce imagine literară la modul scîrbos: promontoriu, cutare, cutare mai lipsește aisbergul lui Hemingway, folosit ca guma de mestecat de descoperitorii săi tardivi!

Iată ceva autentic, în sfîrșit. Domnișoara Carmen Popescu din romanul *Calea negustorilor*. Ea a luat naștere în notițele mele din copierea unor anunțuri ale timpului (epoca 1933), anunțuri ale ghicitoarei Mafalda, *cu studii în India și Persia*, din reclamele de bretele și din anunțul unei călătorii la Stambul, unde *vremea e mereu frumoasă*. Asta s-a suprapus cu imaginea unei vechi *Loterii* de pe Grivița, unde își încercau norocul o mulțime de lucrători, ofițeri și funcționari. O femeie trupeșă, cu o oarecare grație, veselă, un fel de vampă de mahala, mereu neostenită față de atenții. Ea ar urma să fie dominată de bovarismul călătoriei la Stambul, de o repetare la infinit a descrierii citite în ziarul *Dimineața*, despre minaretele Constantinopolului, a catacombelor sale bizantine și, mai ales, a acelor haremuri faimoase în care se visează trăind. Domnișoara Carmen Popescu, secret, dorește un ofițer care s-o ducă la Stambul, dar acesta întîrzie. El îi oferă cel mult o seară în Buzești, cu mititei și fripturi, cu cîntece de of și dor, lucruri atît de contradictorii în relație cu ceea ce dorește fără încetare.

Romanul, care se petrece într-o singură zi, începe cu retrospecția acelei vieți banale, dominate de figurile Griviței: Gică-hau-hau, vînzătorul de ziare care-i aduce *Gazeta călătoriilor* și revista *Femeia;* de straniul domn Drăgulănescu, cel ce ține orații funebre la cimitirul Sfînta Vineri; de frumosul Dumitru Domnișor, negustor în Gura Gării și de figurile anonime ale străzii. Ce i se întîmplă totuși acestei femei, care este începutul și sfîrșitul zilei sale de februarie în mica dugheană, plină de anunțuri ale agenției Campus & Bassa? Nu găsesc încă. Nimic, nimic.

Criticul Cr. mi-a sugerat ideea, la vechea mea preocupare. Domnișoara Carmen Popescu trebuie găsită strangulată în mica ei *Loterie*, la capătul acestei zile pline de întîmplări teribile, jefuită de către straniul domn Drăgulănescu, de profesie hoț. Totul mi se pare acum excelent. În obsesia cadenței soldaților care merg să ucidă greviști, în înfiorătoarea descriere a înmormîntării lui Dumitru Domnișor, patronul restaurantului *La roata lumii*, acest fapt senzațional poate căpăta un sens de un mare tragism. Este ucisă nu domnișoara

Carmen Popescu, patroana *Loteriei*, ci bovarismul în pragul unei revoluții.

Poate n-am să mai apuc să încheg acest roman vreodată, dar textele seci pe care le retranscriu în *Jurnalul* meu sînt elocvente: *„Ajutor! Dispare sărutul! Cruciada împotriva îmbrățișărilor."* Sau descrierea călătoriei pe Marea Mediterană, text al timpului: *„Egipt, Turcia! La voi se găsește tipul ideal al frumuseții feminine care se transmite de mii și mii de ani și și-a păstrat strălucirea! Cairo, Istambul, imagini imagini din 1001 de nopți, desfătare a ochilor artiștilor și iubit de frumusețea care-și oferă tributul Orientului! Veniți și vedeți! Vaporul de lux Oceano vă conduce acolo peste marea albastră, de-a lungul țărmurilor luminoase și scînteietoare, peste timpurile moderne și antichitate ..."*

Asta în contrast cu textul manifestelor de pe ziduri: PACE, PÎINE LIBERTATE!

(La *Splendid*, comedie cu maimuțe; VIM, curățăt totul; Circul Sidoli, cai și mari atracțiuni! Jurnalul *Fox* și filmul *Locotenentul surîzător*. Gripa se combate cu nevralgine *Jurist*. La rubrica bisericească, ancheta: Ce-a rămas din moaștele Sfîntului Pantelimon. Poate anunțurile de la Mica Publicitate: caut jupîneasă servită, referințe de la medic, fără bărbat).

În aceleași ziare, un anunț naște ideea, personajul detectivului Dilă, directorul agenției de Pariuri la curse. Discretul birou de detectivi particulari, vechime paisprezece ani, deschis la orice oră. Urmăriri, informații, supravegheri, cercetări dificile. Anchete matrimoniale, diverse concilieri".

Jurnalele cinematografice ale zilei respective: 16 februarie 1933. *Degradarea maiorului Vărzaru.*

Temistocle arătînd atenienilor luptele cocoșilor pentru a-i înverșuna împotriva perșilor. Evocarea făcută de profesorul fragil din *Batalionul de pedeapsă*, metaforă a curajului prin sînge. Ce nu-mi place rămîne totuși această recurgere mereu la istorie, dar nu am ce face. Raporturile pot da greutate ideii ironice de sub cele afirmate.

La ce trebuie să veghezi într-un roman: la lățirea detaliului. Există o obscuritate chiar în cea mai strălucită demonstrație totală. A sugera, iată misterul. Nu-mi place să mi se arate edificiul în totalitatea lui. Ia pune-i niște lumină de lună și poți accepta că un templu nu mai are acoperiș. Mai interesează asta pe cineva? Templul are deodată o carne imaterială, devine parcă un fruct situat undeva în univers, avînd deodată un sens.

Întunecatele povești de familie povestite de M. A doua căsătorie cu o soacră care încercase să-și otrăvească nora cu sticlă pisată și mătrăgună, luate de la o țigancă din Tei. Apoi explicația violentă între fiu și mamă, ca în O'Neill. Acea întunecată legătură de familie cu mult Freud în ea, parcă mi se pare prea senzațională pentru ceea ce aș vrea să scriu mai tîrziu. Deja în piesa de teatru, mai veche, *Prăvălia cu scară*, blestemul claustrării se simte mai mult de cît ar fi posibil. Dragostea dintre cei doi cumnați, nopțile pîndelor celui înșelat. M-am săturat de atîta literatură în jurul dragostei. Vine o vreme cînd esențial în artă este să explici istoria, nu omul. Despre acesta din urmă s-a făcut atîta caz și parcă n-a prea ieșit nimic. Nici măcar disciplina didactică

s-a schimbat prea mult în suflete. Cine vede la teatru *păcatul* se miră ipocrit și caută să-l ascundă pe-al său cît poate mai bine. Să nu dăm idei și altora!

Pentru bolnavii de istorie ai romanului *Cei tineri* (cu titluri din ce în ce mai sinistre: *Rasti rusti* — Puterea are dreptate) un citat din Valéry: *„J'ai entendu une chose grave, qui est que tous les grands hommes qui nous ont apporté des grandes gestes qu'ils accomplirent finissaient tous par nous envoyer au bon sens"*.

Sensul *Fricii* (fostul roman *Cei tineri*) trebuie să rămînă teama de *absolut* din politică, legitimat de fascism. Îmi va fi destul de dificil să fac credibilă ideea că acei ce pornesc de la ura pentru om vor cădea ei înșiși victimă acestei necesități de a distruge *legea. Debelare superbos* striga o oarecare invidie pe echilibrul imperfectei societăți burgheze, dar ce se propune? *Crima!*

Romanul putea începe, într-o vreme, cu evocarea acelei păci ciudate, nostalgice, a vieții moșierilor români, cu rădăcini în Turgheniev, cu ușoara ironie luată din Maupassant, cînd era vorba de incursiunile la București ale boiernașilor plictisiți de cîinii lor de vînătoare, de jegul, de șoselele pline de noroi din cine știe ce colț de țară. Între două drumuri la Paris sau la Veneția, adică în acea Europă devorantă, pe care fiii acestor trîndavi n-o puteau pricepe pentru că era ori prea prețioasă, ori prea cinică (mai ales către 1936), ori prea disprețuitoare cu această noblețe rurală venită din sud-estul balcanic — realitatea strigătoare la cer din țară. Ideile vijelioase urlate în amfiteatrele universităților, iluzia că numai cînd cei cîțiva indivizi fără idei, potentați ai regelui și camarilei, vor fi *distruși*, acesta era cuvîntul, se va putea face ceva — cînd în realitate *sistemul*, în totalitatea lui, era corupt, demnitatea nu exista, chiar acești adolescenți, plictisiți de guvernantele cu care trăiseră, regretau, încă înainte de a săvîrși gesturile mari, lenea lor, pacea lor, adică acea *neclătinare* socială ce le permitea să gîndească, să fie poeți unii dintre ei...

Și, după lenta orchestrație a începutului, cu cavalcade și cu mese la iarba verde, cu acele țipete gingașe de femei răsunînd în natura pură, iradiată de soare, un penel roz — după romanță, tortura: negrele închisori, moartea, gloanțele, preludiul războiului. Eu nu înțeleg de ce această fugă de tragic la tinerii mei confrați. Eu vreau să spun drama acestui popor, împușcat fără voia lui, ucis, torturat. Cu mijloacele mele, evocînd întunericul, spaima de ziua de mîine, chinul prelung al neîntoarcerii soților, amanților, logodnicilor. Prostituarea clasei bogate în toate felurile: cu nemții cu propria-i conștiință, cu aderarea rapidă la orice, numai pentru a supraviețui, cu portretele cărturarilor murind de foame, în timp ce pe trotuare se aud cizmele ca în toată Europa. Toate astea povestite riguros, ca nu cumva cineva să mai dorească vreodată acel *absolut*, acel arbitrar în care, chipurile, gîndirea înflorește din frică. Vreau să distrug o erezie, dar voi putea în toată această confuzie mare de material?

În *Zgomotul și furia* a lui Faulkner există o agonie în nebunie care mi-ar

putea da imaginea nebuniei unui bătut la poliție care își revine la conștiință în zilele grevei din '33 (*Strada* sau *Calea negustorilor*, sau cum naiba am să-i mai zic vreodată!). Modelele mă aruncă totdeauna pe drumul bun, numai că rămîne acea *uitare* obligatorie a ceea ce citești, în așa fel încît, după o vreme, să pară că descoperi ceea ce descoperise altul (pentru că și Faulkner vine din tragedii grecești).

Am scris odată o nuvelă, *Pe ploaie*. Ideea a pornit de la vederea unui ștergar negru într-o prăjină înfiptă în fața unei case pe lîngă munții Cîmpulungului. Am întrebat cine murise. Mi s-a spus că un cosaș fusese trăsnit la cîmp pe cînd își făcea meseria. Faptul avea ceva tragic în el, era absurd și revoltător. Mi-au trebuit 4 ani pentru ca să fac din acel cosaș, trei cosași, pînă cînd să apară o mamă și acel *gest antic*, al plîngerii morților, îngroparea în pămînt îmi fusese povestită, dar înmulțirea morților și acea sfîșietoare asistare la stingerea celui de-al treilea cosaș, asta mi se pare că am inventat-o eu. Există fapte grele de sensuri, care te persecută. Unele chiar mă supără prin încărcătura lor prea mare. Cineva îmi spune că la Ploiești, cu ocazia unor demolări, s-a găsit un schelet într-un zid. Un soț înșelat, în urmă cu treizeci de ani, venise de pe front, își găsise nevasta cu altul în pat și ceruse socoteală. Fusese ucis și îngropat într-un zid. Cei doi făptași își văzuseră de viață liniștiți, trăind cu un schelet în perete fără vreo zguduire morală. Acest fapt a și fost povestit într-o revistă de către un scriitor grăbit. N-avea nici un sens tragic. Deși îl voi repeta, voi relua vreodată acest lucru într-o povestire. Mi se pare că narațiunea ar trebui împinsă înapoi cu o sută de ani, nu știu de ce, dar are ceva legendar și-i stă mai bine, să zicem pe vremea fanarioților. Otrava, zidirea de viu, astea merg altfel cu puțină draperie, cu acele atentate la libertatea femeii, ținînd de sfîrșitul sclavagismului domestic. Vom vedea.

De la un prieten am auzit, altă dată, un amănunt tot atît de interesant, pe care nu l-am putut specula pînă acum: Un țăran (apărut episodic în *Oaie și ai săi*), Nicolae Bizboi, a pornit la război și, în prima curte întîlnită, a găsit un *fier* de plug. L-a pus în raniță, a făcut cu el tot frontul și l-a adus acasă! Iată ce lucru extraordinar, dar poți să faci ceva mai mult de cît să-l dai ca pe un amănunt sec? Patru ani de lupte cu un fier în spate, pentru că nu aveai în curte o nimicătură de plug!

Viața întrece orice imaginație a romancierilor . . . Din nefericire.

Romain Rolland îl citează într-un loc pe Pliniu care spunea că „Vîntul din Lusitania fecundează iepele". Apropo de föen, de acel sentiment al pierderii pudorii lui T. din *Frica*. Nu de descrierea apetitului ei sexual mi-este mie frică cu adevărat, pentru că ororile fug de mine, deși am fost acuzat de naturalism, dar mi-e teamă de libertatea ei spirituală de a se da tuturor. de lipsa de plăcere, de *sportul* făcut oricînd, oriunde și oricît.

T. trebuie să vină din Proust, din moliciunea, disperarea calmă și echilibrul lui, din acea falsă viață liberă, poate mai pură în esența sa, dar dispusă să adere la libertatea de a fi atunci cînd nu poate să mai suporte ceremonia tăcută, închisă în tipare, a habitudinii.

Vreau să-i descriu disperarea de la orele 19, cînd nici un telefon nu suna în mica mansardă încărcată cu lucruri, cînd bea singură şi aştepta acel ţîrîit salvator care s-o scoată undeva sub lămpile discrete ale unui bar, să simtă lumea, foşnirea ei plină de curiozitate, de aţîţare, acel pas spre ceilalţi care îi trebuia, fără de care nu putea trăi pentru că pentru asta se născuse. La şaisprezece, ani, rătăcind în Pera, cu ochii în acel canal mai mare al Bosforului, lîngă lenea orientală a cafenelelor cu mese afară, urcînd uliţele pietruite ale Stambulului, auzind hîrşîitul strugurilor pe acoperişurile maşinilor şi strigătul de seară al muezinului, misterul lenevirii, apoi evadarea în hotelurile luxoase, dansul cu tinerii diplomaţi, disperarea de a nu aparţine nici unuia, pentru că ea nu putea uita nimic din trecutul început devreme, un episod poate inventat, dar în care exista desigur o violentare, o răsturnare a propriei dorinţe, amestecate cu pornirile unui temperament aproape gitan.

T. din *Frica* trebuie să fie imaginea plictisului şi-a unei disperări ascunse sub un mecanism al bunei creşteri, sub o filantropie amoroasă, sub mereu alte încercări de a găsi ceva etern şi plin de vibraţie. Dulci dimineţi de lene, cînd bărbaţii toţi sînt plecaţi să cîştige cîte ceva şi cînd vin adolescenţii şi-i fac poftă de viaţă, cu elanul, cu ghiozdanele lor, cu temele lor nefăcute, cu acea veselie că au chiulit, şi apoi capcana, căderea în mîngîierile ei pline de persuasiune, demontarea acelor siguranţe obraznice şi lacrimile de fericire că a găsit încă un băieţel pentru care miracolul a început abia atunci! Plăcerea de a vîna ceva inedit, urmată de oboseala altor bărbaţi geloşi, absenţi şi pretenţioşi, venind cu fumul străzii de afară în haine, cu ceva viril şi ostenit, umplînd odaia cu flori şi sticle de whisky, dar şi cu tristeţea de a fi aceiaşi. Visarea la dimineaţa abia trecută cînd cineva, un văr blond de şaptesprezece ani, a urcat cu ascensorul ducînd în servietă o ramură de liliac furată de pe gard şi a aruncat-o superb pe covorul turcesc care-i amintea acel trecut şters, ucis de mediocritatea vieţii, acele zile cînd strălucea undeva sub candelabrele hotelului *Pera*. Frînturi de conversaţie îndepărtată, toată bună-creşterea din şoaptele din jur, acele săruturi ale palmei pe furiş, promisiunea languroasă a privirilor, aruncată peste umărul soţului în dansul molatic de la seratele, primirile şi recepţiile acelei lumi inutile, aglomerate, plictisite de sine, iubitoare de sine şi de inutilitate, toate în cîteva fraze. Geamătul de dimineaţă al acestei femei care iubeşte adolescenţii cu sentimentul unui păcat imens, pentru că mai toţi sînt rude îndepărtate, vin de undeva din etajele familiei, din încrengăturile ei numeroase şi misterioase.

Şi mai apoi decăderea, ruperea pe rînd a fiecăror prietenii. Verişorii care se însoară cu alte verişoare mai tinere, care iau un aer protocolar, cîştigă bani şi devin serioşi şi gurmanzi... Dacă aş putea descrie serile de vară fierbinţi în acea mansardă, cînd simţi că plictisul urcă scările cu violenţă, bătînd cadenţe, cînd oraşul amorţeşte jos, se sufocă, rabdă, urlă în tăcerea de moarte, scîrţîie ca o scară şi deasupra lui se ridică o noapte şi mai fierbinte, şi mai apăsătoare, şi mai cinică, şi mai rea! Cînd, singură, această femeie se uită la rozeta telefonului şi aşteaptă disperată un glas, oricare glas de bărabat, şi el nu se aude, pentru că în jur e o tăcere asurzitoare: toată lumea e la mare, undeva pe terasele de la Mangalia sau

Mamaia, și în mica ei odaie, T. își așteaptă soțul care întîrzie cu doctorii săi, care parcă nu mai vine nicodată, și cînd vine aduce atîta prietenie și atîta bătrînețe că îți vine să te sinucizi...

Flori murind în acei patru metri pe patru, fierbinți, terifianți și singuri, între tablouri de Luchian și Iser, cu lumini stinse devreme ca să nu mai fie cît de puțină căldură, pentru că prea e cald și sufocant, pînda telefonului care nu mai sună, nu mai sună...

Pot eu, am atîta talent să descriu înfiorătoarea singurătate a unei femei lacome de viață, a unei femei venite de undeva dintr-o lume moartă, care nu poate înțelege nimic din ce se întîmplă în jur? O femeie care n-aude și nu vede nimic, nu vrea să știe nimic, pentru că ceea ce însemna ea a murit de mult.

Șaliapin povestește, în *Memoriile* sale, cum căuta pe străzile New-Yorkului o vrabie, cea mai curajoasă pasăre, și n-o găsea...

Dacă ar trebui să descriu geografia interioară a acestui Anatol, actor ratat, vag scriitor, amant pierdut într-o junglă de asfalt, aș putea începe cu *intoleranța* de care s-a izbit la prietenii săi. Este ceea ce am resimțit cea mai mare parte a vieții mele. *Să nu contrazici!* Lumea vine cu un bagaj de învățătură făcută pe băncile școlii, acolo fiecare depozitează în memoria de duminică (adică în ceea ce poate fi invocat la mesele familiare cu logodnice, și soți, și rude, și moașe, și unchi, și altă lume) că anume poet sau scriitor e mare și cutare nu e mare și asta după un clasament întocmit de către pedagogii cei mai puri, adică de către acea categorie de oameni ce se crede îndreptățită să moralizeze lumea oricum și cu orice mijloace, și-atunci ni se servește un fel de mozaic religios-cuviincios în care tot ce îndrăznește spiritul omenesc este pus la punct, dresat și aruncat pe coji de nucă. În exasperanta acumulare de locuri comune, numite emfatic de „bun-simț", trăiesc, dospesc și cresc cele mai mediocre alcătuiri ale minții omenești. Cînd apuci exasperat să ai o opinie, să scoți pe alte glasuri cîntece noi, ești bruftuluit, pus la punct, taxat de neserios, de umflat și găunos!

Din reticența lui față de prieteni să i se nască eventual ratarea! (Vezi *Frica*).

Dacă vreodată cartea *Săptămîna nebunilor* se va scrie, o voi datora unui incident. După terminarea filmului *Tudor*, pentru că mai rămăseseră Cinematografiei noastre niște costume de epocă, unui ingenios i-a venit ideea că s-ar mai putea face un film cu ele (între timp s-a și făcut). S-a gîndit atunci acel om că ar trebui și un scenarist la treaba asta și m-au găsit pe mine! Nu știu cum și de ce am primit, dar acum nu regret deloc. Am găsit cîteva cărți (destul de multe dacă mă gîndesc), m-am apucat să le citesc și rezultatele au fost fermecătoare.

Moartea lui Vodă Hangerliu, atît de sumar descrisă, mi-a inspirat un moment, au urmat apoi *istoriile* Bucureștiului, unde apar tălăniță și kiramele, am găsit în paginile lui Ion Ghica acel stil fastuos pe care-l iubesc și căruia i se potrivește totul. Unde sînt morile de lemn ale Bucureștiului, unde e Dîmbovița plină de cadavre de cai? O, cum am mai auzit cîntecul de demult: „Pe pod de la Spiridon" sau „Mititico vino-ncoa!" L-am luat pe Gion, pe del Chiaro, călătorii poloni și italieni, Giu-

rescu și Iorga, Gane și Titu Maiorescu, Kiriţescu, Bezviconi și alţii... Ce lume!... Ce limbă în cronicari, ce fast în Cantemir! Datorez unei întîmplări apariţia în paginile mele a lui kirie Iani Pachiţă, a banului Filipescu, a lui Grigore Ghica, *buni în neam,* caractere teribile... De undeva din trecut, din pagini moarte, răsar coana Zinca Păuţa, jupîneasa Safta, boieroaica Gălăşeasca și părintele Neofit de la Rîmnic, cel ce dă dezlegare meselor, apare lumea hai-

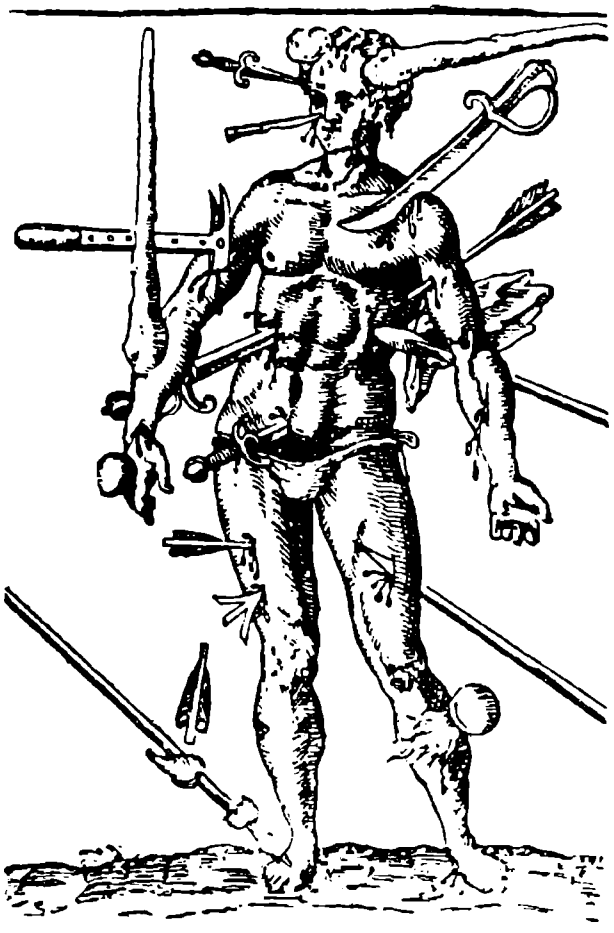

ducilor, acel Stînguleasa, Zlătaru, Pătraşcu și Duduveică, Scarlat de la Vădastra și Amza, cel cu obrazul belit, boierul scîrnav Hristea Belivacă, cavafii, bogasierii, cîrc serdarii, ţăranii de la Morunglav (cuvînt ce cîntă singur), grecii și turcii, paharnicii și stolnicii, Radu sin Matei, personaj tragic și Aniţa Hangiţa, ceva ce ţine de Sadoveanu, dar parcă nu mi-ar place să-i semene. Jitnicierii, pitarii și toţi cei de care ne-a fost ruşine să scriem din nu ştiu ce blestem!

Mi-este dor de această carte nescrisă...

Cred că, în realitate, *Săptămîna nebunilor* a început să fie scrisă în vara lui 1962, cînd, pe dealul de lîngă Suceava, care duce la Biserica Sfîntul Ilie, am văzut milogii, ologii și orbii urcînd în genunchi imensa movilă pentru a se supune unui Dumnezeu indiferent. Era acolo și Zamca cea misterioasă, cetatea de piatră albă dominînd Moldova, era evocarea încuratului cailor la Sîn Toader, dulapurile și Drăgaica, încă păstrate în forme nefericite. Toate mi-au adus aminte de tăiatul mîinilor la hoţi, de butucii pe care se fărîmiţa carnea, de strigătul monoton al levantinilor într-un tîrg de demult învăluit în umbre: „Păpuşele, păpuşele franţuzeşti, tot ai sta să le priveşti!"

O, cum am auzit atunci cîntecul acela straniu: „Tu eşti puişor canar..." sau pasul pristavului veghind somnul Domnului: „Tăcere, Vodă se hodineşte!"

Dar evocarea acelor nopţi orientale ale Bucureştiului, cîntec și fior de moarte:

„Pe pod pe la Spiridon
Toate păsările dorm,
Numai filomela mea
Toată noaptea ciripea,
De amor se jeluia.
Oh, amor, amoraş,
Vedea-te-aş călugăraş.
Oh, amor, amoraş,
Vedea-te-aş călugăraş.

Pînă-n patruzeci de zile
Să te văd la mînăstire,
Cu ochii pe la icoane,
Cu gînduri pe la cucoane,
Cu mîinile pe Psaltire,
Şi cu ochii la copile..."

Superba litanie a sudului, celetnicele ce plîng după plecarea muşteriilor, cîmpia Teiului într-o dezlănţuire orgiastică a primăverii lui 1822, trăsurile de Viena, butcile şi demoazelele, pehlivanii şi masalagiii, boierul Ralet, straniu în redingota lui, ucis de o iubire bolnavă, pehlivanii umblînd pe sîrmă pentru cîţiva caragroşi nemţeşti, ori firfirici, negustori duşi de subsuori peste *podurile ciuntite*, gemînd de rosul păduchilor şi scărpinîndu-se cu osîrdie, capetele datornicilor tăiate şi puse pe scările bisericilor, cu lumînări în gavanele ochilor, poate acel sunet în iarnă al trupului devorat de cîini în Curtea-veche a lui Hangerliu care se aude pînă dincolo de mal, în bătaia leneşă a clopotului de moarte şi-n plînsul rudelor... Kera-Duduca, de la hanul Filaret, cojocarii şi abagiii, endrişaimii din geamuri romantice, teleleicile bînd vin cu podarii, Mavroghenii şi focurile Bucureştiului în mai, cînd aerul arde şi vine un duh de undeva, şi femeile iau foc şi ard şi ele... Podul Calicilor, ciuma lui Caragea, cortegiul morţilor de vii, într-o halucinantă evocare...

Am adunat un raft de cărţi şi-mi lasă gura apă după hrisoave. De-aş putea să le citesc mai repede, de-aş aduna mai repede ceea ce colcăie, îmbibat de literatură în paginile mele vechi...

Pornind de la o idee a lui Romain Rolland care vorbeşte undeva despre rapiditatea cu care Haendel îşi scria muzica, rapiditate resimţită de libretist, abia în stare să-l ajungă. Sînt citaţi: Rossi cu prefaţa la *Rinaldo* şi Ch. Jannens cu versurile la „sublimul său *Heracles*".

Există o artă produsă de mînie ce nu poate fi confundată cu aceea provocată de grabă, de foame sau de dorinţa de afirmare. Sînt oameni dispuşi să ia drept superficial orice lucru născut din pornirea sinceră de a polemiza cu contemporanii într-un mod artistic, substituind adică o realitate unei realităţi cunoscute, cu personaje ce pot fi uşor identificabile. Greutăţile născute nu sînt de dispreţuit, dar efectul e considerabil. Mi se pare că am citit în manuscris un astfel de roman foarte virulent, dincolo de rîndurile căruia se puteau zări nişte profesori, nişte academicieni. Surpriza este cu atît mai mare cu cît nu te aşteptai ca din acest subiect dificultos să vezi scoase asemenea efecte. Dar nu despre asta voiam eu să scriu.

Leneşii, sub pretextul meditaţiei, vegetează pe manuscrise, într-un veac cînd prilejul de a gîndi este din ce în ce mai solicitant. Lipsa de invenţiune, de mijloace artistice, atît de deznădăjduitoare la unii, e înlocuită cu o impenetrabilitate confecţionată în atelierele mintale. Omul îşi compune o personalitate, adică se înfăşură într-un *mister* dirijat, el vorbeşte rar şi atunci destul de arbitrar, are păreri *definitive* şi exclude posibilitatea de a fi contrazis. Nu admite replici pentru că îşi motivează acţiunile prin constrîngerea de a se hotărî rar.

Mă indignează farsa falsei intelectualităţi jucate în ceremonia amicilor. Apariţiile *profeţilor* nu sînt rare şi, în ce ne priveşte, terenul este foarte propice pentru întreţinerea unor mituri false. Cunosc un fel de cioban psihopat a cărui abulie este luată drept geniu.

Mi se pare că e un fel de geolog primar al sufletelor, cu gesturi ireversibile, bruscări comandate şi pretenţii la un respect perpetuu. A făcut carieră din *tăcerile* lui şi chiar dintr-o lipsă de muncă, dintr-o absenţă din viaţa socială ce a fost confundată cu meditaţia aceea bine jucată, despre care pomeneam mai devreme. Timpul indefinit, obţinut ilicit din lipsa de pretenţie a contemporanilor, este folosit în mod misterios pentru activităţi ce-mi scapă. Simptomatic mi se pare faptul că e cel mai înverşunat duşman al celor activi, *prezenţa* colegilor pe teren, descoperirile făcute îl irită. Megalomania îi dă un sentiment imens de superioritate, el confundă *experienţa* continuă cu exhibiţia cea mai superficială. Nu admite că se pot face lucruri şi repede şi bine. În schimb, ignoră că dintr-un pustiu de gînduri nici timpul nu reuşeşte să scoată mare lucru. Lenea intelectuală a devenit molipsitoare: s-au găsit imediat nu ştiu cîţi, gata să se declare adepţi ai acestei *scrutări* interminabile. Incidental, am bănuiala că la fel cum s-a întîmplat cu un personaj bine cunoscut, Oblomov, lenea lui a creat un mit, un subiect, un model, o pasiune de a nu face nimic. Dar şi gîndirea trebuie exercitată, şi ea trebuie silită să *existe*. (Eventual pentru *Intrarea artiştilor*).

Unele personaje, înainte de a mi se impune, duc o viaţă independentă, anticipînd chiar propria lor existenţă, lucrînd împotriva a ceea ce eu le-am hărăzit subconştient. Îmi propun să observ un individ un număr de ani şi, pînă la un punct chiar, ghicesc cum trăieşte, cum a trăit şi cum va trăi. Deodată, atunci cînd mă aştept mai puţin, cînd cred că ghicesc ultima sa reacţie, apare paradoxul, neprevăzutul, ieşirea lui din propria-i cochilie. La început sînt revoltat, nu admit că a putut să-mi facă una ca asta, dar deodată imprevizibilul mă încîntă. Uită-te, domnule, ce e în stare natura umană! Pe urmă vine iar remuşcarea: fondul acţiunilor neprevăzute ascunde ceea ce contrazice categoric speţa sa. În definitiv, d-na T. din *Frica*, pe care o observ de ani de zile, nu avea voie să devină asistentă la treizeci şi cinci de ani, după asemenea uşurătăţi, deşi aş fi putut prevedea că, de la o vîrstă, va căuta o singură protecţie masculină, adică va termina cu viaţa aceea dezordonată. Dar e numai frica produsă de fiziologie? Îmbătrîneşte şi instinctul ei de conservare, alimentat de scrutarea oglinzii zilnic, îi spune că trebuie să-şi facă o meserie, chiar la o vîrstă atît de nepotrivită pentru cariera amoroasă a unei femei de genul ei? Pînă la un punct, cum spuneam, lucrul era previzibil: Lucy Tantamount a consumat tot ceea ce îi pretindea lăcomia ei, acum vine *perioada clasică* în ce priveşte dragostea, pe urmă o să dorească să conserve ceea ce iubeşte, şi cum va iubi! Cu spaima teribilă încercată mai ales de cei ce ştiu cît de superficial este acest sentiment la oamenii din zilele noastre! După aceasta? În declin, ce va face Tantamount? Tantamount se va întoarce la viaţa sa uşuratică, ireversibilă, va trăi cu oameni mai tineri decît ea, cum făcea şi în tinereţe, dar acum din alte motive de cît cele de la începutul vieţii sale. Toate mergeau pînă la cariera universitară pe care a făcut-o. Era imprevizibil pentru mine că *va deveni serioasă*. Această ieşire din piele mă costă; aproape nu pot s-o mai înţeleg, refuz să cred că am să fac ceva cu ea într-o carte, în faţa mea s-a compromis! Inconsecvenţa vieţii e mai plină de fantezie de cît ro-

manul, încep să-i înțeleg pe cei revoltați împotriva liniarității epice. Ei au dreptate. Poți să prevezi în Balzac toate finalurile, poți să fii sigur că nu mai ai de descoperit nimic la unii autori, bine, bine, dar ce fac eu totuși cu *legea acțiunii?* Această independență a personajelor îmi dă dureri de cap: n-o să fiu crezut. Cel puțin în cazul d-nei T. voi fi bănuit că vreau să moralizez, ceea ce nu există în intențiile mele. Nu am de făcut, în consecință, de cît un singur lucru: să scriu împotriva realității că Tantamount se va prăbuși în viciu chit că ea în viață va deveni o plicticoasă profesoară universitară. Dar asta îmi dă adevărate coșmaruri. Cît voi scrie despre d-na T., eu nu voi mai crede în ea, intim rămînînd la convingerea că fac falsuri. Și, fără baza credinței în existența *oarecum reală* a personajului, eu nu pot merge pînă la capăt. Îmi trebuie o doză de optimism ca să-mi închipui mai departe despre ea că va redeveni cinică. Este o chestiune de cinste elementară pentru mine că trebuie să răspund modelului pentru infamiile pe care i le atribui. Dacă se va recunoaște, se va crede despre mine că sînt un sadic, că vreau să profit de trecutul ei, punîndu-i în cîrcă și ceea ce nu va face niciodată.

Tristă chestiune! În seara asta am să merg totuși la cinema ca să văd acolo cum se rezolvă asemenea dileme.

Parcă Sacha Guitry afirma că pentru unii bătrînețea e o carieră.

Caut să descopăr originile acestei înclinări spre o moralitate liberă a unei femei tinere. Moralitatea liberă e un fel de a spune, în fond, nu se petrece nimic în afara naturii. Șaptesprezece ani, iubește un tînăr funcționar, încă elevă, în ea a sosit femeia și-și cere drepturile. Logodnicul urmează legile demodate ale ceremoniilor prenupțiale. Există o răbdare limită, exasperată de anotimpul de afară. Sfaturile, în acest caz, dezamăgesc. Ce să fac? mă întreabă amicul meu. „Fugi undeva în provincie, pentru că ești prieten cu logodnicul și vei săvîrși o infamie!" „Nu se mai poate, ea a avut loc!" mărturisește sufocat. „Atunci probabil că ea, femeia, a avut dreptate, nefiind înțeleasă". Există o inerție nepermisă în materie de dragoste. Sîntem părăsiți atunci cînd uităm să îndrăznim. Foamea asta de celălalt capătă forme întîmplătoare din lipsa noastră de atenție. A fi desăvîrșit în dragoste. Acest lucru nu există. Aici sîntem condamnați dinainte. Lipsa de prevedere și obișnuință, iată totul. Așteptăm mai curînd de cît dăruim; după aceea pierdem, închipuindu-ne că merităm totul. Atenția dispare, vine tristețea gestului învățat. Poți să condamni chiar evaziunea, chiar dorința de a umbla după puțină mîngîiere pe care alții ne-o refuză din repetiție și uitare? Am crezut multă vreme că ocupația, mai bine-zis lipsa de ocupație a femeii, aduce catastrofele cele mai mari. Nimic mai adevărat. Femeile nu iubesc dragostea fizică, ele sînt destul de plictisite de ceremonialul ei, există chiar o dezgustătoare părăsire a amantului, deși la unele se manifestă violent o foame, născută din lipsa de a simți plăcerea. Ceea ce noi numim femei ușoare sînt niște nenorocite de ființe fără posibilitatea de a se bucura normal de ceea ce le-a hărăzit speța. Și-atunci, totul ia forme necrezute, demoniace, vălul ascunde triste suflete reci, cu rezultate în caracter. Ușurătățile cele mai multe sînt prici-

nuite de egolatrie şi de lipsa de bucurie. Am cunoscut femei care se dădeau unor bărbaţi singuratici, din filantropie. Poate exista ceva mai jignitor pentru ei pe lumea asta? După cum ştiam altele care o făceau din obişnuinţă, dintr-un fel de sport. Actul intim al acuplării era făcut fără responsabilitate, cu acea linişte a omului care mănîncă. Tristele coituri aveau chiar o igienă pentru mine la vîrsta cînd umblam cu mai multe femei deodată. Nu mă angaja, nu aveam nevoie de acele vorbe mari şi definitive care atît de mult încurcă viaţa noastră. Totul se petrecea cuminte, camaradereşte, e de neimaginat, spune amicul meu. De neimaginat! Pe urmă îmi povesti un episod din nişte ani cînd fusese silit să stea ascuns pentru că dezertase. Îl culesese, mai mult mort de cît viu, o femeie singuratică. Trăia la malul mării, într-o casă izolată. Era război şi asculta cu lăcomie comunicatele care nu-i mai anunţau odată sfîrşitul luptelor. Se plictisea de moarte, dar viaţa aceasta tainică, cu femeia care-l iubea, avusese o vreme un farmec nemaipomenit. Tocmai faptul că stătea ascuns îl făcea în ochii ei un fel de erou. Se fereau de autorităţile ce treceau rar prin acest colţ uitat de lume. Cînd şeful de post sosea, el urca într-un fel de pod plin de fîn. De cîteva ori fusese cît pe aici să fie dibuit, numai o şansă mică îl salvase. Revederile după aceste încercări aveau un paroxism inegalabil. Trecerea pe lîngă moarte le dădea un elan fantastic. Şi zilele se consumau la nesfîrşit într-o neagră şi fericită disperare. „Peste trei ani, abia scăpînd de plutonul de execuţie, am aflat că totuşi ea mă trădase şi mă predase autorităţilor". Părea pentru mine această mărturisire ceva ca de roman şi încă de roman prost, dar am vrut să aflu cauzele. Am căutat-o după aceea. Era înfricoşată, credea că vreau să mă răzbun. Nu voiam să ştiu decît adevărul. Mi-a trebuit multă vreme ca să-l aflu". „Poate că era alt bărbat, încerc eu timid". „Da de unde!" „Atunci?" „Se plictisise, pur şi simplu, o sufocam, mă consumase, nu mai avea ce face cu mine! Nu credeam, am cercetat, poate era un pretext. Poate existase un amant necunoscut. Cauza cauzelor am aflat-o mai tîrziu: o boală de ovare!" „Dar de ce preţul acesta fioros? Ştia doar că poate să te arunce în braţele morţii, tocmai primejdia făcuse să te iubească atît!"

El surîse. Nu cunoşteam femeile! Auzisem de acele insecte ce-şi devorau amantul chiar în timpul actului sexual? Auzisem, dar nu era mai simplu să te arunce în stradă, să te prevină, să-ţi ceară să pleci? „Nu, simţea că nu are nici o responsabilitate faţă de mine. Mă culesese de pe drumuri, mă readusese la viaţă, dezertasem şi, cînd m-a găsit, eram un fel de epavă umană. Atunci sentimentul ei de mamă lucrase în favoarea mea. O vreme, fusesem un fel de copil mai mare al ei, după aceea amantul şi, în cele din urmă: cel care o îmbolnăvise".

Era monstruos, dar adevărat!

Henri Bordeaux, la optzeci de ani, ciocănind statuile din pieţele publice, exclama mirat: „Dar cu domnul ăsta luam cafeaua!"

Tot ce este întunecat într-o istorie mă fascinează. Într-un fel mă obosesc oamenii spirituali, ei lustruiesc viaţa şi o devitalizează, o ascund şi o fac ternă prin strălucire. Descoperirile astea lente, greoaie, prăpăstiile omului, mă atrag.

De unde o înclinare spre firile, nu brutale, căci brutalitatea ascunde un simplism dezolant, ci spre acele suflete visătoare, timide și încrezute undeva, care doresc mai mult de cît iau de la viață. Timidul este eroul viitorului, el bate totdeauna la niște porți. Destul cu morala învingătorului, cu această fervoare în a arăta cum se reușește, nu cum se moare în renunțare. Nu asceza spirituală, pentru că ea este, de fapt, un egoism deghizat, o mare iubire de sine, ci această desfășurată sete de a dărui, de a dori să știi, să afli orice despre ceilalți, preț pentru care unii își dau și viața, fără să știe de ce. Moralitatea cea mai odioasă este neinteresantă pentru ceilalți, dacă nu e dublată de candori, de îndoieli. Ia închipuiți-vă un hoț care crede că totul i se cuvine și că nimeni nu e în stare să-l împiedice să fure. Mai are el vreun haz pentru scriitor?

Într-o carte cam de cancan: (*Les veuves abusives* de Anatole de Monzie) un destin ce poate fi reluat în *Frica:* văduva Mozart care, după moartea compozitorului, de treizeci și cinci de ani, aruncat în groapa comună, se căsătorește cu un fel de diplomat de la Legația Danemarcei la Viena: Georges-Nicolas von Nissen (venit întîmplător în pensiunea ei). Noul soț adoptă pe cei doi fii ai lui Mozart și, după șaptesprezece ani, văduva, dîndu-și seama de gloria postumă a primului bărbat, o speculează. Von Nissen părăsește Danemarca și se stabilește la Viena pentru a folosi mai bine avantajele de a fi soțul unei femei ilustre, cum devenise Constanța.

Un cronicar despre germani: „Ei seamănă, se roagă și se bat cîntînd".

Încep să-i înțeleg pe furioși, citesc cartea unui venerabil scriitor german, refugiat în America, care vorbește despre „pîinea amară a exilului", paralel cu descrierea călătoriilor pentru unele conferințe cu vagon-salon, cu vile ale prietenilor pe malul Atlanticului, cu ceremoniile serale de la marile hoteluri, cu adulația sacră a amicilor, totul ca într-o operetă. Ce indiscreție și comedie intelectuală! Aici puțină decență se impunea cu siguranță, dar un orgoliu nemăsurat vine să demaște o adevărată inconștiență. De ce cred oamenii că numai unii trebuie să moară în tranșee și alții în patul lor?

C.: „Această nevoie de remușcări care merge înaintea Răului, dar ce spun, care-l creează!" Tot el: *„L'homme sécrète du désastre"*. Confruntare cu starea sa fizică: blînd, rece, depărtat, moale aparent, umblînd pe străzile Parisului care-l refuză și-l admiră în același timp. Nu e nici o decepție, ador omul natural, m-ar fi oripilat să-l aud vorbind cum scrie, cu acel paradox nietzschean întrebuințat toată ziua, bună ziua. Nu face nimic din toate acestea, cum mi-am închipuit. E un om pașnic, visînd lucruri teribile la masa de scris. Dacă l-aș fi vizitat, ar fi trebuit să aibă neapărat o pisică și un gramofon, nu înțeleg încă de ce. Nu e nici disperat, nici fericit, are adică acea stare egală care-i provoacă filozofia sa catastrofală. N-ați băgat de seamă: cei mai sănătoși oameni vorbesc cu groază despre cele mai rele lucruri. Ei se tem că echilibrul ființelor prețioase care-i adăpostesc se va sfărîma și de aceea trag la infinit semnale de alarmă. Vor ca toate ființele din lume să fie pe deplin sănătoase, pentru ca și ei să fie de asemenea sănă-

toşi. Atunci, de unde acest dezgust pentru ceea ce ei iubesc cel mai mult: viaţa? De unde disperarea lui? Eu înţeleg că, într-un oraş ca Parisul, poţi să fii foarte nefericit, e pe deplin plauzibil acest lucru; dar el, încă din România, era disperat, exasperat! Şi mă întreb dacă n-a trăit şi intenţionează să trăiască toată viaţa lui din această nelinişte?

În *Jurnalele* mai vechi ale altora găsesc un *exotism* obligatoriu. Place celor ce scriu şi celor ce citesc să duci existenţe neobişnuite. Nepotrivirea cu viaţa obişnuită este lucrul cel mai căutat de de către curiozitatea publică. Ador indiscreţia, ca fiecare. Dar nimeni nu e indiscret în *Jurnalele* pe care le scrie. E o gelozie în a fi mereu acoperit faţă de curiozitatea celorlalţi. Şi mi se pare firesc să nu apari, una-două, în halat şi în papuci. Adevărul este că nu căutăm ceva tot timpul. Uneori, între două pagini bune, mă gîndesc cu recunoştinţă la strugurele pe care-l despoi de boabe, şi asta nu mă jenează de loc. Unde sînt esteţii cărora masticaţia le produce oroare?

„Şi aceste gînduri din manuscrisul lui Adorno mi s-au părut uluitor de familiare şi — ce cuvînt să aleg? — faţă de seninătatea cu care, cu mici variaţii, le-am pus în gura bîlbîitului meu, n-am de spus decît următoarele: *după o îndelungată activitate spirituală, se întîmplă foarte des ca lucruri semănate în vînt, pe vremuri, prinse şi replăsmuite de mîini străine şi prezentate în altă lumină, să se întoarcă la cel ce le-a semănat şi să-i amintească de el şi de ce e al lui. Idei despre moarte şi formă, despre Eu şi obiectiv pot foarte bine trece amintiri personale ale autorului unei nuvele veneţiene, scrisă cu treizeci şi cinci de ani în urmă. Ele îşi pot păstra foarte bine locul în scrierea filozofică a unuia mai tînăr şi să joace în acelaşi timp rolul lor funcţional în tabloul sufletesc al epocii plăsmuit de mine. Un gînd, în sine, nu va avea niciodată în ochii unui artist cine ştie ce valoare posesivă. Importantă este capacitatea sa funcţională în angrenajul spiritual al operei*". (Thomas Man — *Romanul unui roman*).

Strivitoarea obligaţie de a accepta că ceea ce descoperi cu sudoare, cu nopţi nedormite, cu un efort intelectual infernal, te posedă, îi aparţii, devine indiscret şi tiranic, lipsit de logică şi de decenţă. Brrr!

Cîteva prejudecăţi ale artei care-şi vor face loc curînd în lume: clovnul (tristul, melancolicul, filozoful, raisonneur-ul de doi bani, iubind şi fiind iubit, trădat, pierdut, alcoolizat, aruncat la gunoi într-o lume iraţională, saturată de oameni perfecţi, privind cu curiozitate neostenită la aceste fiinţe fără bani, dar *interesante* la modul abject, adică mergînd pînă la a amuza la modul trivial), pe urmă industriaşul cinic (om cu bani, cu amante, cu automobil, cel ce nu se înduioşează la purulenţele lumii, învingătorul, strivind tot ce e sentimentalism din oroare de sentimentalism, rapace, demn, provocînd catastrofe şi rîzînd ca în filmele de groază), revoluţionarul, în sfîrşit, făcut prea logic după mine, ori de tipul celor din Malraux, livreşti, palizi, morfinomani, ori anarhişti, ca în romane mai puţin cunoscute, *posedaţi*, avîntaţi, fără logică, ceea ce e un fals. Tipul perfect, veritabil, rămînînd dincolo de cunoştinţele celor ce improvizează: rece, calculat, evitînd pri-

mejdia inutilă, om instruit, degustător fin de literatură chiar, deşi n-o mărturiseşte, mai pe terenul său în economie, cu siguranţă, pentru el uzina devenind catedrala, cum spune Gisors *(Condition humaine)*. În sfîrşit, femeia, cum va arăta ea în romanele următorilor ani? Ea va fi lucidă, fără venalitate, camaradă, un fel de prişniţă cu sex, emiţînd aforisme, lipsită de tandreţe, pierzîndu-şi iremediabil raţiunea, visînd nu raţaţi, ci automobilişti, rugbişti şi escroci cu înfăţişare rebelă.

Toţi aceştia vor invada curînd literatura, veţi vedea, o vor sufoca, aşa cum au sufocat-o femeile cuminţi şi contesele plicticoase, bărbaţi de afaceri plini de datorii, tineri războinici care strigă oraşelor: „Şi-acum între noi!", ca Rastignac. Vai ce plictis va fi după ce se va face mereu zgomot, după ce se vor arăta nemulţumiri interminabile, după ce vor fi revendicate toate drepturile civile şi particulare şi vor fi dărîmate toate prejudecăţile, de orice gen, după ce vor fi posedate toate femeile cuminţi, legate de legile burgheze, de soţii şi amanţii lor într-un vechi şi inextricabil destin.

Cei ce visează o artă ireverenţioasă, o artă în stare să scuipe pe tot, se vor plictisi mai întîi ei de ea şi vor cădea într-un academism banal. Există o agresivitate în faţa adevărului neposedat, de care nici o generaţie nu scapă în vecii vecilor. Fiţi siguri vom scăpa şi de „moda" asta!

Singură opera te laudă, mai tîrziu sau mai devreme. Tot ea te ucide ca individ, avidă de laude. Se reţine titlul operelor, abia dacă se mai ştie ceva despre Homer. Biografia operei creşte enorm faţă de biografia autorului. Vieţile nu se interpretează atît cît sensurile unor cărţi. Totdeauna va fi discutată privirea asupra vieţii şi nu viaţa însăşi . . .

„Stilul e superior adevărului". (Gottfried Benn).

Imagine: Un critic căutînd în mărunţaiele literare pentru a prezice viitorul unui poet, precum haruspicii romani.

Gînduri la moartea unui erou. Eroul iubeşte idealul, nu viaţa. (D.) Cea mai mare virtute a bărbatului e curajul. Idealul grec — înţeleptul. A trăi istoria cu inima. Soldaţii romani ai lui Fabiu n-au depus jurămînt numai că vor lupta eroic, ci şi că vor învinge. (D.) Imagine finală pentru a sublinia această plîngere sinceră şi imensă: rîul Diras a ieşit din pămînt ca să ajute lui Hercule să-şi răcorească rana . . . (Tot D.).

Circul — epigramă în tumbe.

Crud adevăr în Nietzsche: „Un popor este ocolul naturii pentru a ajunge la şase-şapte oameni mari". Dar imaginea acestui *om mare*, profesorul G., din *Frica*, căsătorit de doisprezece ani cu o femeie tăcută, de profesie laborantă, gătindu-i, spălîndu-i, făcîndu-i copii şi, deodată, părăsind-o pe ea şi pe fiii săi din plictiseală, din aceea cruzime a geniului care e, de fapt, un instinct de conservare. Poate el, profesorul G., să asculte zilnic cîteva minute lamentaţiile soţiei care nu găseşte ceva în piaţă, poate el să se înduioşeze că băiatul său de

trei ani a făcut pipi în pantaloni, nu-i fură aceste aplecări spre înțelegere ceva din *timpul* său prețios, inestimabil?

Cumplită dilemă: să ceri umanitate celor care fac ușurătățile acestei virtuți... Pentru el era mai important să știe de cît să descopere. (Veche idee, din vechiul *Jurnal*).

Hîrtii vechi intitulate *Laborator*. Un mic capitol numit „stafide". Iată ce rezumă el:

— Numele unui imn religios scris de monahul Filotei: Polieleu.

— În *Codex Sturdzanus*, între legendele hagiografice și legendele apocaliptice, se găsește o rugăciune a sfîntului Sisimie (splendid nume).

Cărțile de prevestire: Rojdanicul, Gromovnicul, Trepetnicul — toate literatură astrologică.

Dosoftei, autor al Parimiilor...

Am înțeles de ce le-am notat: *pentru muzica lor*. Să continuăm deci: *Mineele lui Chezarie de la Rîmnic*, în douăsprezece volume, traduceri din limba rusă: *Sinopsisul lui Inochentie Ghizel despre începutul poporului slovenesc*. *Predicile lui Dimitrie Tutalo din Rostov*.

Un nume de cronicar moldovean din sec. al XVIII-lea: Niculaie Chiparissa.

Un roman de dragoste — *Filerot și Antuza*...

Nu pot să-mi explic ce iubesc în vetustitatea lor, dacă nu afectarea secretă conținută. Mă întreb dacă-mi dau încă seama ce frumos portret conține acest Alexandru Mavrocordat Exaporitul, mare Dragoman al Porții? Are grandoare, îi vezi veșmintele, trufia și chiar cruzimea. Cînd se va înțelege greutatea cuvîntului, chiar în năpăstuita asta de proză?

În sfîrșit, pentru desfătarea finală: nume de retipăriturî ale sec. al XVIII-lea: *Fisiologul și Parencticele lui Agafet*. (Agafet, vă dați seama ce umor, văd chilia, văd lumînarea, văd înțelepciunea, văd masa de brad luată din bardă, văd o poveste deșelată de primăvară, cu o tînără călugăriță care poate fi împunsă în sîn ca în Arghezi, pe podelele unei biserici de piatră, adică ceva păgîn).

Mă ispitesc niște *istorii false*, scrise cu o comică cruzime, cu o aplecare spre grotesc, cu o solemnitate batjocorită secret. Ador *secretul* literar pe care, tîrziu, vine unul și-l descoperă ca pe o comoară și să te ții teorie! Pentru orice eventualitate, uite scriu toate astea! Am să rîd de gustul oamenilor pentru ceremonial, pentru ceea ce cred ei că trebuie respectat.

D., cu muzica lui balneară, colecționează infatuarea în fața naturii, ceea ce e vulgar melodic, tranșant, eroic, exact ca muchiile unei mese, lipsind arta de misterul ei, de acel farmec fără de care ea nu poate exista. Unde e Debussy cu vanitatea lui de a părea modest în tot exorcismul subtil al notelor, aceleași la îndemîna oricui...

V., cu marea lui poftă de mîncare, cu sănătatea sa jignitoare (a murit mai apoi de cancer în mod inexplicabil), îmi evoca impresia primă a lui Gide despre D'Annunzio: „mic, vulgar și mînca și înghețată!"

(Praga, toamna). Odilii cehe lîngă Vîltava, prea atletice în acest peisaj atît de recules. Cînd sportul ucide farmecul.

Prima impresie în China: zborul sfîşiat al rîndunelelor şi mirosul persistent de santal ars.

Cracovia, Wawel: Mari regi de piatră dormind. Somnul transfigurat al marmurei. Rugul unui havuz inutil, reculegerea şi acel sonet al fierului torturat care apără şi sporeşte tainele unui altar desfrunzit de umbră.

Miller: „... suprarealiştii recurg la vis şi, firește, acesta-i un aspect minunat de fecund al experienţei. Conştient sau inconştient, toţi scriitori utilizează visul, chiar dacă nu sînt suprarealişti. Vedeţi dv., mintea în stare trează e mai puţin comodă în artă. În procesul scrierii există o luptă pentru a scoate la iveală ceea ce tu însuţi nu ştii. A aşterne pe hîrtie numai ceea ce ştii conştient, nu înseamnă, realmente, nimic, nu te duce nicăieri"

Mercurul este mişcător şi mut, greu şi toxic, este ceea ce, între animale, se numeşte şarpele (dintr-un manual banal).

Note răzleţe: Regii au învăţat de la actori să domnească; gîndiţi-vă, la origine, bieţii de ei, au fost păstori!

Actorul care se inspiră de fîşîitul rochiei partenerei, în *Cyrano*, pentru a simţi mai profund căderea tragică a frunzelor ce-i prefigurează moartea.

Ora cafenelelor, oraşul văzut printr-o fereastră, degradarea chiar a întunericului, creşterea umbrei prin sporirea luminilor pe măsură ce seara devine noapte. Umbletul trecătorilor, din ce în ce mai lent, mai ostenit, somnul care apasă asupra tuturor. Atunci lumea pare artificială, ea însăşi un decor de teatru pentru că nu se văd de cît suprafeţe, şi polifonia stinsă a bulevardelor părăsite treptat de vehicule se degradează în tăcere. În miez de noapte, toate strălucesc, au misterul luciolelor...

Într-o odaie, iarna, cînd singura căldură de aici e lumina rece a becurilor electrice şi poate respiraţia unei femei tinere.

Am auzit într-o noapte înfrunzirea bruscă şi teribilă a unui copac fără nume.

Fapt autentic: o sinucigaşă este salvată. Cînd îşi dă seama că mai trăieşte, întreabă în ce an se află. Disperată că nu a reuşit să moară, înnebuneşte pe loc.

D. îmi povesteşte că pe un bunic de-al său îl invita insistent Brătianu să facă politică. O noapte întreagă de discuţii între ulcele de vin negru şi mieji de nucă. Dimineaţa, rezultatul e acelaşi: bătrînul *nu vrea să treacă*, în schimb, îi dăruieşte porţile curţii, frumos sculptate de un strămoş (şi care acum se află la Muzeul Satului). Gest regesc la ţăranul român.

Un roman poate fi o înşiruire de *fenomene de mîna a doua*.

Oţelul se călește cu sînge de țap. (Giorgio Vasari).

Rapsodia pentru pian și orchestră, pe o temă de Paganini, de Rahmaninov; ucigașa tristețe regală a debutului e urmată de un tempo agitat căzînd într-un *largo* solemn. Acest compozitor este contestat pentru muzicalitate, pentru sentimentul său; muzica lui exprimă esența adevăratei arte; melancolia în care se află, totuși, acea răceală a geniului de care vorbește Thomas Mann, acea indiferență și lipsă de curiozitate, uitarea numelui sentimentelor pe care muzica lui Rahmaninov le exprimă atît de puternic.

Mărturii ale oamenilor deținuți în lagăre: mîncau iarba crescută în jurul closetelor din cauza scurgerii urinei. Erau gardieni care cereau consumarea fecalelor în genunchi.

Iarna lui '64, decembrie, Salzburg. Ușoara zăpadă, ușorul frig, peisajul perfect hibernal, cu acele turnuri străbătînd ceața într-un elan spre nesfîrșit. Seara de dincolo de geamurile casei lui Mozart, care aduce atît de mult cu cea de la Halle aparținînd lui Haendel, mică, albă, încălzită cu cărbuni — răsună clopotele catedralei în fața căreia se joacă *Jedermann* al lui Hofmannsthal, bătînd rar, etern și solemn . . .

Pași în ulițele ușor înghețate, deasupra cărora atîrnă însemnele aurite ale breslelor zornăind ușor în ușoara iarnă. Sfinți albaștri de piatră, scoși din anonimatul vechilor ziduri cu reflectorul, veghind, cu brațul spre inimă, noaptea ușoară de iarnă a Salzburgului. Nesuferitul baroc devenit ceva transparent și grațios, cu puțin întuneric, cu un riu silnic alături proiectat pe perfectul decor montan. Statui reci în recea grădină Mirabelle, părăsită de oameni, fără apă în fîntîni, numai cu o placidă suprafață sură de gheață. Hotelul *Bristol* strălucind în ceața serii ca un transatlantic, vorbindu-ți despre confort și căldură. În fiecare casă, dincolo de ferestrele strălucitoare acum, răsună un clavir. De undeva din zăpada proaspătă, pură, rece, moale și ușoară, culeg o crizantemă albă, uitată între straturile reci. Deasupra uliței negustorilor plutesc în vîntul ușor coroane aurite și chei imense, catedrala romană, greoaie ca un elefant, veghează mut pe labele-i de piatră noaptea orașului. La *Kaffeehaus Tomaselli* intră cele mai frumoase femei văzute în voiajuri, spiritualizate de muzica orașului. Felinare grele de fier aruncă lumini obosite în zăpadă, și clopotele bisericii Sfintei Trinități se întrec cu cele ale Catedralei într-un lung și melancolic duel al aramei lovite.

Am trecut printr-o veche curte a turnirurilor, cu statui decapitate și m-am gîndit că nimic nu rănește și nu sporește mai mult farmecul vieții de cît timpul. Deasupra, ușoara zăpadă a Salzburgului sunînd în noapte eteric și dulce . . .

Toamna, octombrie, pe muntele Akun. Magnolii sticloase, departe Caucazul sever, cu zăpezi. Marea albastră și rece, după un urcuș printre arbori degradați de sfîrșitul anotimpului. Vapoare mici ca niște jucării croiesc bulevarde albe de spumă, ca la Capri, unde lipsea acest memento al gheții. Femeile vorbesc despre cumpărăturile făcute la ultima escală, pentru ele peisajul este „frumos" la modul turistic cel mai

pur, frumos pentru că au urcat pînă aici, ca și cînd s-ar uita la o carte poștală. Ele nu simt culoarea, mirosul și durata acestei priveliști. Culorile au profunzime, rășina va rămîne în memoria nărilor mele, clipa cît am stat aici este egală cu o rugă pentru a păstra timpul (clipă, rămîi!).

Bosforul, pe ploaie, prin hublouri. Luăm masa cu mai multă lume. Între cei de față, soții C., bătrîni, îngrijiți, călătorind ca să-și ucidă timpul și pensiile. Cîteva poloneze cîntă cu nostalgie, stîrnite de țîrîiala de pe punte. Domnul C., după ce-a devorat o bucată de carne bine friptă, acum la cafea, întreabă pe chelner, ca să arate că-l bagă în seamă:

— Dacă murim, ce se întîmplă? (Nu se gîndește la naufragiu, se gîndește la un atac de inimă, probabil.)

— Dacă sîntem aproape, vă aducem în țară ...

— Și dacă nu?

— Facem un sac frumos, o ancoră și vă lăsăm la fundul mării (marinarul servește fructele cu solemnitate în timp ce spune toate acestea, privind atent pe ceilalți, să nu fi neglijat pe cineva), căpitanul va avea însă grijă ca înainte de scufundare să vă facă biografia, vorbind pasagerilor despre dv.

Doamna C., interzisă:

— Dar nu o să ne mănînce peștii?

— Răpitorii, doamnă, răpitorii! face liniștitor chelnerul, scăpînd o frumoasă piersică în vasul englezesc.

Aceeași toamnă, în octombrie, Cairo, Moscheea Sultan Hassan. După delta cu jonci și vîna neagră a Nilului, după albele foișoare de lut amenințate de roiuri violente de muște, puțină reculegere a pietrei, puțină răcoare. Covoare groase de lînă împletită într-un rafinament incredibil. O piață acoperită parcă, înconjurată de porți de aur, un deșert al credinței, o rugăciune mută în albastru, lanterne mari pe un fundal verde de piatră, lucind ușor în taina acelui aer rarefiat. Pe o placă de aramă, tocită de atîtea sărutări credincioase, urma proaspătă a unor buze de fată. O englezoaică înaltă și blondă, umblînd desculță prin acest vis arab.

Port-Said — soare — scarabei ieftini, albaștri, din tablă coclită, strigătul vînzătorilor de covoare, jos la pupă, sosiți să găsească clienți mai devreme. Lesseps a dispărut, dărîmat cu tîrnăcoapele de pe soclul pustiu strălucind în soare. Marea agonizează alături, somnolentă, veche, murdară.

Grota Jitta în Liban, pe ruta Mesopotamiei. Afară a rămas Drumul Generalilor și un defileu aspru, vegheat de cedri. Printr-un mimetism geologic, aici, sub stînci, natura a imitat formele din jur. Iată stalactite și stalagmite care evocă palmierii, elefanții, pagodele, templele și turnurile acestor locuri. Un calcar debordant copiază o Asie stranie și luxuriantă. Soare, miros de smirnă. Mai devreme am ratat drumul spre Balbeh. Araba — caligrafia păsărilor pe un cer limpede, albastru. Rîul Cîinelui cu podurile sale suspendate, înguste și primejdioase, cu serpentine amețitoare, vechi trecători de caravane, parcă aș fi undeva în Pamir, deși, la numai 60 km., e Damascul, cu lenea și farmecul său.

Prin fața Ciprului, zid alb de cretă în amiaza leneșă. Doctorul P. îmi vorbește cu entuziasm despre frumusețea medicinei: „Am operat-o și pe logodnica mea de gușă. A ieșit ceva!" E un ardelean excepțional, director de spital, om pentru care Mediterana cu incredibilile-i culori nu înseamnă mare lucru.

Am părăsit Rhodosul, cel mai frumos loc al călătoriei noastre, am lăsat morile lui de vînt și stadiul și templul lui Apollon. Pe zidurile roșcate, vîntul mai mișcă coloanele de *bouganvillea*. Vile albe rămîn între cipri. Malul Asiei Mici sterp și fanatic în soarele violent, veghează plecarea. De aici au fost cărate 600 de statui la Roma, distruse mai apoi de către creștini. Vechea legendă a Colosului mi se pare incredibilă, marea mai știe ce-a înghițit! Prin pereții subțiri aud cum un călător se ceartă cu soția pentru că aceasta a cheltuit o mulțime de bani pe pantofi la Pireu. În noaptea aceasta vom trece pe lîngă cîmpia Troiei. Pînă să adorm voi citi notele siberiene ale doctorului Cehov.

În Marea grecească. Acum, după Egipt, mă gîndesc că Orientul e legat prin statuile lui mai mult de cultul animalului de cît grecii, pentru că acolo se muncea mai mult de cît se filozofa. Grecia e plină de statui de oameni.

De unde cultul pentru morți? Spaima de uitare (mitul rîului Lethe, apa uitării). În aceste locuri sterpe meditația asupra morții este foarte explicabilă. Un ținut fertil se întoarce mai greu spre gîndul țărînii. Aici înmormîntările aveau ceva convențional. Răposatul era strigat de trei ori pe nume și i se dorea ca într-un epitaf: să-ți fie țărîna ușoară, așa cum ea nu te-a simțit. Erau îngropate armele, vasele și hainele, sperîndu-se într-o viață viitoare. Se sugrumau caii și sclavii. Sufletul era legat de trup și îi trebuia o locuință. Sufletele rătăcitoare deveneau demoni și aduceau răul. Generalii care nu-și îngropau soldații, aduși de pe mare pe uscat, erau uciși pentru impietate. Mormintele se transformau în altare pentru că, după moarte, chiar cei răi deveneau buni. Zeii erau lacomi, avizi, cereau mereu jertfe. Fiecare casă avea altar, cenușă și foc sacru. Focul era produs de anumite esențe, se ardea vinul și uleiurile. Cu timpul, cum citeam în Mauclair, altarul, pentru că numele era feminin, se transforma într-o femeie, făcîndu-i-se o statuie. Statuia reprezenta focul sacru. Nu se făcea dragoste în fața focului sacru. Focul devine moral. Cu timpul, pentru că morții se îngropau în propria curte, trăiau laolaltă cu zeii (fiecare familie avînd zeii ei), într-o coabitare perpetuă.

Ce ne-a făcut amorali? Spaima de moarte sau această speranță că abia după expiere vom avea timp să dăm spiritului ce-i al spiritului. O întreb pe domnișoara I. cîte ceva în legătură cu asta. Ea dă din umeri și privește focurile mărunte de pe malurile apropiate. Mitologia o lasă rece, ea nu „crede o iotă din toate basmele astea cu morți, cu ființe de origină divină". Îmi mărturisește că a citit Odiseea pe bucățile de hîrtie lipite pe ciocolata Stollwerk, în copilărie. „Erau amuzante", poate îi plăcuseră atunci, dar acum nu le mai gustă. „A. J. Cronin, e altceva. El pune probleme omenești!" Vorba lui D.: în aceste văi Hesiod își păștea oile lui de mătase . . .

Execuțiile din timpul războiului, pe cîmpul din fața coloanei lui Brâncuși. Condamnatul, sub pretextul că era transferat într-un lagăr apropiat, era scos dintre rețelele de sîrmă ghimpată și plimbat pe cîmp. Un locotenent îl însoțea arătîndu-i stelele de vară. Cînd condamnatul se uita în sus era împușcat în ceafă. Venea o dubă, îi lua, se făcea înmormîntarea, executantul mergea la chef cu momițe la un restaurant foarte aproape. Dacă scrii despre așa ceva nu te crede nimeni.

Soția lui G. Bolnavă de cancer, nu doarme de 39 de zile decît în capul oaselor, pe marginea patului, pentru că altfel s-ar înăbuși. Găsește totuși o doză sublimă de a suporta pînă și accesele de isterie ale bărbatului care e terorizat de suferința la care asistă.

Ravel — *Pavane pour une infante défunte* — e ceea ce pot auzi de dimineață pînă seara pentru sfîșietoarea melancolie a pianului, marcînd o lungă noapte, o strălucită noapte de regret a amanților duși.

Îngînduratul Nord al Chinei. Spre mormintele dinastiei Ming. Înspre Răsărit, Marea Tribună a Norilor, în jur vaste cîmpii de orez și bivoli negri, trudind ca în Egipt în glodul negru, lucios. Pe dealuri verzi, mici sanctuare cu ziduri de un roșu venețian, pini și leandri albi, turburînd aerul cu mirosul lor subtil. În curți, ard focuri cu fumul drept. Cerul tot e o pagodă albastră. La hotarele ogoarelor, imense broaște albe de piatră, purtînd pe carapace stîlpi votivi, cu incrustații în spirituala caligrafie chineză. Numeroase broaște de piatră, simbolizînd timpul, mergînd spre orizont, solemn, încet, din trecut spre viitor.

Pe alei îndepărtate, o suită de elefanți de granit așteaptă venirea oaspeților. Elefanți, cămile, preoți și demnitari abia descinși, unii încă în picioare, alții îngenuncheați, privind porțile de porfir. În vasele de aramă ard uleiuri scumpe. Tronuri de calcar, lespezi, un mausoleu imens în față. Se intră printr-o alee strîmtă, pardosită cu iarbă. Uitarea și-a așezat aici reședința. Urme cafenii de ceramică, un imens promontoriu pe care se află sicriul împăratului. Am urcat în Piramide, dar ele nu aveau grandoarea acestei grote de marmură. Coroane, turcoaze și dragoni de aur, tot ce ține de orgoliul omenesc, veșminte calcinate, cupele din care ilustra gură a băut, totul risipit în dezordine pe piatră. Tăcere și moarte, părăsire, meditație... Afară răzbește culoarea violentă a granatului și ficușii se clatină la vînt. Dincolo de șosea, labirintul curților chineze, sate adunate sub palmieri. Claustrarea provocată de vînturi, de clima nemiloasă. În spate, au rămas Geniile monstruoase de pe acoperișurile de olane cafenii. O coroană birmană plutește pe apele unui rîu leneș. Florile au ceva gingaș, funerar, amintitor. Bat lent clopote, altfel de cît oriunde în lume. Timpul suspendat deasupra noastră ne doare . . .

„Trei lucruri sînt necesare pentru a înțelege frumosul: integritatea, armonia, iradierea." (Joyce).

În Jerôme Carcopino *(La vie quotidienne à Rome)* este citat Vitruviu care vorbește despre perfecționarea primelor

ceasuri, acele *Horologia ex aqua* dotate cu flotori automați care, la fiecare ceas, aruncau în sus pietricele și ouă sau șuierau.

Ceva pentru *Intrarea artiștilor*. Actrițele Romei care, la jocul nocturn *Floralla*, se dezbrăcau de sus pînă jos, silindu-l pe Marțial să roșească.

Dintr-o călătorie.
Bibanul, cînd e scos din apă, este întors cu mîna pe ochi pentru ca să „nu se supere" și să i se amărască carnea (mărturisiri de pescar).

Un căpitan de apă dulce, eșuat pe micul vas *Mia Lula*, gelos pe șacalii de apă sărată. Se îmbată și pornește anapoda cu micul lui vas (60 de noduri la oră). Visează să aibă o șalupă pentru că trăiește pe o rablă plutitoare. Din dispreț pentru locul unde se află, numește Dunărea „Closetul Europei". Îmi vorbește despre tradiția ca, totdeauna, la pescuit, să se arunce cel mai mare pește în apă (Împăratul peștilor), uneori, în greutate de 30 kg pentru ca să nu i se piardă sămînța.

Dincolo de Mahmudia există un loc. Pescarii cînd îl ating, și e ora cînd umbra bărcii cade peste umbra vîslelor, se ridică în picioare și se descoperă în semn de omagiu pentru dispăruții pe ape.

Legenda scrumbiilor albastre: Scrumbiile trecînd în zori din mare în Dunăre (la apă dulce), pentru depunerea icrelor, s-au colorat în albastru (pentru securitatea operației), și noii născuți au devenit scrumbii albastre.

Disprețul pescarilor pentru așa-numitul *pește castrat* crescut și îngrășat între pereții unui bazin de către „domni", acesta e un pește necrescut la larg . . .

Calcanul e un pește boier, laș. Se lipește de fund, nu e brav ca alte soiuri care ies la vînătoare.

Pescarii lasă la apă un coș plin cu carne de găină, ouă și pește prăjit pentru flămînzii de la larg, necunoscuții flămînzi care se înecă undeva.

Extraordinara biografie a lui Vinter, „îmblînzitorul de elefanți", ciudatul călător nebun din autobuzul de Roman, trăind din pomana pasagerilor cărora le povestește teribilele sale aventuri *de la India*, pe care o crede, *pe undeva, aproape de Pol* . . . Slab, jigărit, cu o mîndrie nebună în priviri. Ce face iluzia din om.

Spiritul grînelor în priveliștea unui lan puternic de grîu copt, vara . . .

Final: ideea de a scrie *Pe un picior de plai* (1957), (punct de declanșare: mormintele dace din ogrăzile de lîngă Sarmisegetuza), Necropola, ruinele Palatului Augustaliilor, vatra liberă a caselor, acel fum verde de brad ieșind prin șindrila acoperișului, vechile porți de lemn sculptat din Maramureș, De-

tunata, Munții Metalici, poemul secret al acestor nume: cîntecul surd al șteampului aurifer, bisericile fortificate de lîngă Prejmer...

Și mai departe: România fabuloasă, luxuriantă, necunoscută. În Banat — feriga tropicală, în dreptul Hîrșovei: recife de corali (evident, în vremuri imemoriale). În epoca cretacică — păduri de sequoia (ca în California) pe Valea Prahovei, ori la Babadag, pe dealurile Moldovei creșteau oleandri. Moldova arăta ca o savană și era cutreierată de cîrduri de antilope, girafe și turme de elefanți. Nu lipseau maimuțele. Renii, în quaternar. Cămile în jurul Slatinei, palmieri în Ardeal (din trunchiuri de *taxodium* s-au format cărbunii de la Petroșeni). La Vaslui, oleandrul era în patria lui, castani și cinnamonum; la Ada-Kaleh, chiparoși și viță-de-vie uriașă, înăbușind copacii. Sfineacu *(carpinus duinensis)* era planta ornamentală în Oltenia. În împrejurimile Silistrei — cyclamenul; lotusul *(castalia lotus thermalis)*, la Băile Episcopiei...

Din toate aceste date seci se poate naște puțină poezie.

Pentru aceeași carte *(Pe un picior de plai)* — reflecții despre *vită* (în care intră ca la indieni un respect considerabil) în contradicție (din care nu lipsește disprețul) pentru animalele inferioare (calul milei, de pildă). În epoci de prosperitate se ara cu boul (vaca e o infamie s-o pui la jug, ea dă lapte și e un fel de protectoare a familiei), atunci aratul are și ceva sacerdotal, se înnobilează. Muncă. Religie. Răsturnarea brazdei e rit, se face la epoci fixe, cu ceremonial.

„Muzica este un sortilegiu algebric care se răscoală împotriva rațiunii și a platitudinii" (Thomas Mann). N., îndrăgostit de el (i-a așezat portretul pe perete), îmi vorbește entuziasmat despre ideea găsită în *Doktor Faustus* (natura ca armonie a intervalelor) (între nucleu și proton distanța e ca de la pămînt la soare). Vrea să scrie o lungă nuvelă (a și scris-o) despre geometria muzicii, despre visul paralel al naturii în vegetal și mineral, despre alternanța lucrului cu absența lui. Îmi citează (și eu îmi însușesc fără rușine asta pentru *Frica)* algele minerale care se prefac că sînt plante. Ajungem la catedralele geologice și la sufletul lichidelor (șiretenia țițeiului care se sustrage extragerii, prin adevărate manevre înșelătoare în straturile secrete ale pămîntului). „Natura aștepta omul sub pămînt", crede, el a sosit și a gîndit viața sa cum și-a închipuit-o ea.

Arta asiată a practicat îndelung *trepanul* care duce la sporirea profunzimii umbrei. Rar o găsim în arta clasică (pentru primele referiri în *Rasti rusti).* Oroarea de gol a popoarelor primitive. Gîndul lui Anatol la evocarea Pantheonului lui Agrippa, apariția zoomorfismului, tema naturii în pictură și sculptură, apariția peștelui — simbolul lui Crist (vezi catacombele Romei). Despre mozaicul care vibrează la lumină prin faptul că micile cubulețe de piatră și sticlă nu se pun la același nivel, reflectînd lumina într-un mod special. Piatra prin luminare devine musculoasă, capătă elasticitate. Apariția frunzei de acant, luată de la eleni. Bramante cu orchestra lui de piatră.

În *La Charte d'Athènes,* un principiu de urbanistică; valurile arhitectu-

rale trebuie salvate decă sînt expresia unei culturi anterioare şi răspund unui interes general.

Mobila — surîsul lucrurilor (o vorbă franţuzească — nu-i a lui Le Corbusier în *Urbanisme?).*

Ideea de a poetiza *Dicţionarul.* Cuvinte care cîntă: arhebuză, arbaletă. Pagodele alfabetului chinez; coliva alfabetului arab.

„Tăcerea este modalitatea autentică a cuvîntului" (Heidegger).

Vechile caiete din 1955: romanul abandonat: *Scara,* istoria familiei H., oferită în note de către P., fata cea blondă răzvrătită împotriva condiţiei sale burgheze, roman respins în primele fragmente de către Condotier pentru că prea amintea lumea lui. Nu cred că aş fi reuşit să mă transpun mediului acesta, dar, printre rîndurile scrise cu cerneală albastră, împodobite cu desene spirituale, cîteva lucruri: ar putea fi reevocată, dacă vreodată aş mai avea curajul să reiau acest roman părăsit, imobilitatea casei din Rosetti, sentimentul acelor bătrîni că au fost părăsiţi de prieteni şi de către societate, în momentul schimbării revoluţionare. Bătrînul H. vegetînd între ghiordezurile făcute sul, aşteptînd cumpărători ce nu se ivesc. Nimeni nu are banii pe care el îi doreşte. Cumpărătorii de ocazie nu pricep fineţea desenului, găsesc covoarele extravagante şi vechi, arse pe ici-colo de ţigările stinse la petreceri. Cunoscătorii le depreciază ostentativ, deşi le rîvnesc sincer. Dezgustul lui H. — boier flegmatic, crezînd într-o ursită care începe să întîrzie. Petrece cea mai mare parte a vremii la licitaţii secrete, organizate de către cei deposedaţi în vechile domicilii bogate. Şi cumpără aiurea tablouri de Ştefan Popescu (cu 50 de lei) în scopul revinderii, dar nimeni nu dă un ban pe aceste pînze. H. speră că se va îmbogăţi cu vremea, deşi simte cum sărăceşte. Bucuria secretă că şi alţii vînd. Certurile pentru vasele marocane, lucrate în email negru şi aramă, lepădate pe podele; se înscenează o sărăcie ostentativă şi, în acest scop, covoarele sînt ascunse în depozite, pe parchet stau ziare, totul se murdăreşte în jur. H. păstrează acele vase ce pot fi uşor vîndute la vizitele amatorilor. Tante C., soţia lui H., care n-a mai coborît de un an de zile în grădina casei cu etaj. Grădina ei englezească, de care făcea atîta caz altădată, este năpădită de muşeţel. O amuză mai mult gălăgia venită de la spălătorie şi cearta foştilor şoferi care nu mai nutresc nici un fel de respect pentru bătrînii domni. După cincizeci de ani, prima vară cînd în acest menaj nu se mai fac pregătirile pentru voiajul de vară. Va fi o vară pustie, în căldura ucigaşă a Bucureştilor, în contemplarea unei străzi de asfalt încins, dogorind, ucigînd orele într-o imobilitate cumplită. Proporţiile de catastrofă ale acestui eveniment, comentat în certurile din ce în ce mai dese. Se mai fac ceaiuri şi cocoanele simandicoase de altădată sînt tratate cu îngheţată pe băţ, deşi pivniţele mai adăpostesc borcane cu dulceaţă (pentru a nu se trezi invidii). Îngheţatele aduse de Viky, jupîneasa, se topesc pe jumătate pînă sînt aşezate în farfuriile de email. O prietenă, Z., povesteşte aiurea cu o amară ironie din care nu lipseşte dulcea satisfacţie: „Ce vreţi, dragă, au început şi la ei lipsurile"!

Noaptea sub lună: curtea veche a casei, plină de tije de crin vechi crescînd anapoda printre lăncile porumbului şi tufe de roşii, puse de H., care devine, pe zi ce trece, tot mai îngrijorat de soarta familiei. Au ieşit, aduse de vînturile Bucureştiului, cîrciumărese sălbatice, galbene şi roşii, în locul trandafirilor de Flandra, căraţi de grădinar cu avionul.

Fişele bătrînilor: H., care dormise bine toată viaţa, face prima insomnie la stabilizare, cînd, vînzînd cu cîteva zile înainte nişte bijuterii, îşi dă seama că a sărăcit şi că provizia lui de bani pe mai bine de un an nu valorează nimic. Nu doarme, stă în capul oaselor şi ascultă paşii trecătorilor de sub ferestre. Nu se mişcă de frica nevestei care nici ea nu doarme. Se trezesc după o vreme, prinzînd obiceiul de a nu dormi, pariind că omul de sub ferestre e tînăr sau bătrîn (după tîrşitul paşilor). Întrecerea îi oboseşte şi adorm, în cele din urmă, spre ziuă.

Tante C., mătuşa lui Puşkin, învăluită în şalul ei scoţian, simulînd meditaţia şi muţenia, pentru a nu cădea în familiaritate cu slugile, cum face H., soţul ei, cu foştii şoferi. Nu se mai vaită de lipsa de aer pe care o resimţea totdeauna la începutul verii. Nici spaţiul casei nu i se pare atît de înghesuit. Cînd bea secărică (Elena, bucătăreasa, a dedulcit-o la asemenea viţii), se laudă cu temperamentul ei de altădată (contestat de toată lumea pentru că e, în realitate, o placidă). De la o vreme, o asociaţie sportivă a utilat un teren din vecinătate cu plase şi stîlpi, desfăşurîndu-şi aici activitatea. A instalat un megafon care emite toată ziua marşuri. Tante C. e disperată, nu suferă de cît slujba religioasă la radio, prinsă duminica dimineaţa pe postul Atena. Proteste, scandal (reproşuri lui H. care nu se duce la organele în drept să reclame). În cele din urmă, din exasperare, îşi înfundă urechile cu vată şi se scufundă în lectura lui Croisset.

Mitologia casei: Tante C. povesteşte şi acum, după atîţia ani, cum grădinarul a mîncat atîta tort încît la urmă, izbindu-şi stomacul cu pumnii, spunea: „suflete, suflete, dă-te mai la o parte să mai încap!"

Ce observa Puşkin era lipsa de haz a întîmplării povestite repetat de mătuşă cu o plăcere indicibilă.

Ierarhia servitorimii: Vicky, bucovineancă venită de la ţară, transformată din Victoriţa, a fost silită să lepede urgent portul ţărănesc şi să îmbrace ciorapi de mătase, pantofi cu tocuri, şorţ apretat şi chiar, în cele din urmă, să înveţe franţuzeşte. Primea clientela lui H., avocat cu renume, oameni dispuşi să se culce cu jupîneasa, pe care o curtau aducîndu-i cadouri. Cu timpul, soseşte Elena, noua slujnică; Vicky devine un fel de şef de personal care numără argintăria şi tolerează unele lipsuri pentru că, în solidaritatea ei cu săracii, crede că se poate lua de la cei ce au prea mult. Mentalitatea de vindictă este trecută nepoatei lui Tante C., devenită omul care revendică. Ceaiurile băbătiilor, caricaturizate de către servitori, îi deschid fetei ochii. Se naşte plictisul faţă de această viaţă semănînd a comedie. Intimitatea nemărturisită a bătrînei cu jupîneasa e curmată totdeauna de ideea că vechea servitoare ar putea fi vreodată nerespectuoasă cu ea, ceea ce nu se întîmplă. După douăzeci şi patru de ani de slugărit, Vicky visează să se întoarcă la casa ei de la ţară, dar nu va pleca niciodată, murind în familie, dintr-o neînţeleasă so-

lidaritate, la rău și la bine, cu cei care o jigniseră în fiecare zi.

În acest univers reapare fiica bătrînilor, M., căsătorită cu un arhitect foarte ocupat cu prietenele sale. M. este cîntăreață ratată care, din zgîrcenie nu-și plătește biletele la concerte, milogindu-se la portari. Ocazional, dă concerte în familie, față de soțul care o iubește exact în aceste momente, crezînd-o, cu auzul lui afon, într-adevăr talentată. E poate lumea Hortensiei Papadat-Bengescu, puțin mai caricaturizată, dar impunîndu-se sigur atenției. Apare o guvernantă englezoaică (la nașterea nepoatei) care citește toată ziua și toată noaptea Byron. Bettsy va visa o viață întreagă să rupă căsătoria lui M. cu soțul ei, și de aici se naște o dragoste inferioară, tăinuită cu anii, descoperită în cele din urmă și terminată cu plecarea săracei englezoaice în Anglia. Această ură a guvernantei față de soțic și fiică (care nu e a ei și a amantului) poate constitui singură un bun roman.

Momentul declanșării conflictului latent și vechi: nunta nepoatei. Bettsy, apărînd cu o rochie neagră de mătase grea, cumpărată de mult de la Paris, se îmbată repede încă de la servirea hors d'oevuvre-urilor, și-l fixează nerușinat pe arhitect, spre stupefacția musafirilor. Această lady tăcută se transformă într-o femeiușcă teribilă pe care o curtează cu toții în timpul ceremonialului început la Domnița Bălașa (cu corul Carmen) și terminat în saloanele din Rosetti, la petrecerea cu jazz-band, după moda timpului.

Casa strălucește pentru ultima oară. Luminile toate sînt aprinse la nunta fiicei lui M. Se scot vulpile, argintăria și cloasoneurile (să nu le fure cineva), puse într-o dezordine studiată, ici și colo.

Mai tîrziu, cînd din plafonul afumat vor începe să cadă bucăți ușoare de stucatură pe parchet, dizgrațiind amorașii salonului, va fi evocată acea zi de toamnă, cu flori mari, galbene, cu venirea în trăsuri de la Domnița Bălașa și cu jazz-bandul cîntînd inutil pe trepte în adorarea slugilor, îmbrăcate în haine de duminică și înșiruite la scară pentru a strînge pardesiele mirosind a fum de frunză arsă. Cine are s-o uite pe tante C. primind în fața scării, sprijinindu-se în bastonul subțire, terminat cu o bilă de fildeș, pe H., distant, absent, voit ciocoi, țeapăn în costumul negru, fixînd-o discret pe guvernantă, cu batista albă proaspăt călcată, nevăzînd nimic, interiorizat, concentrat, gîndind nimicuri cu aerul unui mare senior în exil?

Nunta, cu scandalul ei, a trecut, nepoata a plecat după inginerul ei (om sănătos, de la țară, fără complicații, dispus să uite că lua o mireasă trăită între călugărițe, deci plină de ipocrizii, setoasă de libertatea pe care orice căsătorie o oferă femeii). E liniște, totul se ruinează lent. Grădina, salonul. E o tăcere de moarte în jur. Au murit și unii servitori. Bătrînul H., colecționar de timbre, își vede albumele lui. Tante C. face pasiențe și-și amintește de copilăria ei petrecută în Franța. Iubise în tinerețe un cartofor și asta i se reproșase o vreme. Cu trecerea timpului, între bătrîni se naște o prietenie senină, fără certuri. H. inspectează în fiecare dimineață lada cu vechile acțiuni pe care le păstrează pentru că tot mai crede într-o restaurare. Vorbește despre Bettsy cu Vicky, spunîndu-i cu regret că aceea cunoștea principiul bunei-creșteri: știa totul, vedea totul, dar educația primită o obliga să uite ceea ce știa.

Bucovineanca nu mai rabdă și izbucnește: „De-aia a plecat din casa noastră cu coada între picioare". Din cînd în cînd, cumnata lui H., făcîndu-le cîte o vizită „cu ochii ei din care a dispărut strălucirea; lăptoși, cețoși, ca ai animalelor bătrîne". Se dau rețete de cozonaci (evident fără rezultate pentru că se pune din zgîrcenie mai puțin zahăr) și *tante* C. preferă să mănînce peste drum la cofetărie, în secret, cele mai bune produse ale lui Peristeri. Cu timpul, această femeie autoritară, distantă și rea, se mută sub scară, la parter, la invitația lui *tante* C., care e din ce în ce mai singură. Musafirele bătrînei sînt răpite cu bună-știință de către sora gazdei. Pînă sus e de urcat, aici se mai găsește cîte un pahar de apă rece și o dulceață furată din pivnița bătrînei. *Tante* C. rămîne tot singură, fără să înțeleagă de ce. Îi e lene să controleze zvonurile sosite prin Vicky (că sora ei îi fură prietenele și le închide în odaia de la parter).

Conflictul între cele două bătrîne începe în momentul cînd noua primită începe să-și gătească singură (ceea ce, pentru o adevărată aristocrată, cum e *tante* C., e o adevărată infamie.) Se prăsesc gîndaci, și femeile încep să se urască de moarte, la cea mai tînără născîndu-se viciul murdăriei.

Tante C. nu suferă plăcerea soru-sii de a asculta poveștile Elenei, bucătăreasa, care trăiește cu un șofer bețiv care o bate, transformînd viața liniștită a vechii case într-un coșmar. Aceasta, senin, declară că nu-l poate lăsa pentru că nu înțelege ce-i acela bărbat dacă nu se îmbată niciodată și nu sparge ceva!

Bătrînul H., în fotoliu, privind colecțiile lui, își amintește de Bettsy. Era severă, rea. O auzea în fiecare zi trecînd prin grădină, certîndu-se cu grădinarul care nu îngrijea trandafirii, cum o făceau cei din Franța. La șold, răsunau cheile casei. Ea era stăpîna. După miezul nopții, îl aștepta pe ginerele-său citind veșnic din Byron, sub o ilustrație Picasso dintr-o revistă franceză, tăiată și prinsă în pioneze, deasupra patului. Odaia ei, aflată la subsol, în drumul bărbaților Elenei și al lui Vicky, alt bețiv (ascultîndu-i cu spaimă cum se întorc acasă), nu avea de cît o fereastră care dădea spre un zid. Cînd venea dimineața, după ce vedea de treburile casei, umbla prin grădină „fără să privească cerul și florile". Detesta tot ceea ce ar fi umanizat-o, dar el asta admira la ea, autoritatea de care era lipsită nevasta, visînd, ratat cum era, la o carieră mai plină de succese de cît vagile procese la care apărea (trăia din rente, dar trebuia să aibă o meserie).

După ani de zile, casa începu să se ruineze lent. Nemaiavînd cine s-o mături în fiecare zi, strînge un praf negru, mirositor, greu, și păianjenii se adună sub plafonul afumat. În sufrageria luminată doar de veiozele din colțuri, oamenii uitseră să mai privească în sus. Plase durabile, alunecătoare, lucioase ca o mătase putredă, dublaseră înaltul plafon sub care bătrînii vorbeau vătuit. Rareori, duminica seara, se aprindea un candelabru în holul strîmt și gheața lui de cristal înveselea ca un viscol totul din jur.

În 1953, într-o noapte, din cauza infiltrărilor de apă, de la plafon, scara de lemn vechi s-a prăbușit. *Tante* C. a ieșit aiurită și a căzut în gol. A fost înmormîntată după trei zile. În odaia ei, în care nu mai intra nici bătrînul H., s-au găsit vreo 30 de furculițe și linguriță furate de bătrînă în vechile vizite.

Romanul s-ar sfîrși cu pînda nocturnă a bătrînului H., care ascultase cum se prăbușesc bucăți de gips din amorașii salonului, mirîndu-se în fiecare dimineață de ce e atîta praf în salonul pustiu de jos, cu perdele rărite și un covor ghiordez, ros și întunecat ca un vin vechi.

De afară, din curtea năpădită de buruieni, mai răsună strigătele copiilor de pe stradă și înjurăturile bătrînei bucătărese care nu înțelege la ce moarte lentă asistă de ani de zile. Peste urmele răsadurilor de trandafiri de Flandra, calcă tălpile ei aspre de țărancă. Lumea trece nepăsătoare pe stradă și se miră ce frumoase sînt glicinile ce-au năpădit fațada și ușa grea de fier forjat, nedeschisă de multă vreme, pentru că stăpînii circulă de multă vreme prin dos, pe ușa de serviciu.

Pentru melancolia lui D. din *Intrarea artiștilor* — versurile lui Blaga, spuse spre seară de către o femeie:

„Cîteodată fiară,
Cîteodată floare
Cîteodată clopot ce se certa cu cerul..."

Anatol în marea grecească, privind vechea Propontidă, ca și D., pe care-l citează frumoasei sale însoțitoare, aude clopote și i se pare că plouă. Discuție despre ideea de țărm, singura care pune în valoare marea, despre timpul indefinit, confundarea eurilor, spiritualitatea măslinilor, epitaful grecesc (să-ți fie țărîna ușoară ca frunza de măslin), apoi lamentările despre noțiunile fundamentale ale spiritului vechi: Ideea, Frumusețea, Tăcerea (viața și moartea se împacă în tăcere, ale aceluiași D., călător monden, gînditor superficial, poate, dar spiritual). Un al treilea interlocutor poate interveni, cu pedanterie, amintind că, în epoca barbară, un bărbat și o femeie erau îngrășați cu smochine și sacrificați în cinstea lui Apollo (René Puaux). Conflict violent după pahare de whisky, iute golite. Amestecul de legendă și de poezie (ce a creat aceste povești teribile, între care una semnificativă: statuia Dianei de la Pellen aducea sterilitate cînd era arătată. Cădeau roadele din pomi, și grînele se uscau. Invadatorii eolieni au rupt-o la fugă cînd au văzut-o.) poate fi întrebuințată ca amănunt, știu eu, în descrierea unei femei antipatice. Anatol, cinic fiind, declară că riscul de a avea un copil cu fiica ei este exclus, tocmai din această pricină (... căderea roadelor din pomi).

Proverb unguresc: „fiecare sfînt are o mînă ținută spre el".

Clarobscurul este o invenție a lui Pausias, unul din meșterii școlii din Sicyon.

Anatol trebuie să demonstreze tacit, vorba lui Arghezi: „actorul e numeros prin profesie ca un hotel". Scrutarea colegilor, mai ales a femeilor. Unde duce trăirea exemplară a vieții inventate. Unde duce studiul gesturilor și chiar impostura, falsul în gest, falsul în voce, falsul față de tine, imposibilitatea, la un moment dat de a te regăsi seara, la culcare. Constatarea amară că, atunci cînd vrei să fii tu însuți în fața iubitelor de o săptămînă, ele reclamă *actorul*, nu

omul — acesta din urmă le dezamăgește; lacome, ele vor să se culce dintr-o dată și cu Antoniu și cu Hamlet, dintr-o nevoie imbecilă de a străbate în același timp cu plăcerile actului sexual și istoria. Și ea falsă, dacă e s-o luăm după interpretările autorilor.

Dacă ar trebui să-mi nimicesc niște adversari, le-aș spune *coluni*. Ei ar afla mai greu că acesta era numele măgarilor sălbăticiți de pe vremea lui Cantemir.

N. îmi citește dintr-un carnet vînătoresc curiozități: melcul trece peste brici și nu se taie.

Pentru *Intrarea artiștilor:* un amator de spectacole a intrat douăzeci de ani pe gratis la *Comedia franceză*, răspunzînd invariabil la întrebarea controlorilor cine e și de ce nu are bilet: „Răposatul Scribe!" (apropo de ușurința acceptării ideilor comune). (Anatole France)

Tînărul scriitor, izbucnind în literatură după un stagiu în poalele femeilor cu soți bine situați la edituri („îmbelșugat și plin de vorbe violente"), ar trebui descris în acvaforte. Suficient, frumos, fudul, frizer, acest Frémont al veacului nostru, fără talent dar agresiv, luat din scurt (bășinos ca țiparul), ar scoate icnete interesante, făcînd abia atunci literatură. Cîte ceva despre soarta nefericită a leneșilor ajunși prin mușchi — dar nu un pamflet (ah! n-am timp!), o descriere atentă, minuțioasă, față în față cu mediul care l-a produs: puțină școală, pe undeva prin provincie, apoi atacul Capitalei, pieptul înainte, prima muiere care-l domină, ifosele intelectuale *(pe auzite*, prin saloane, pentru că astfel de tipi nu au timp să citească, *ei trăiesc numai*, și cum trăiesc, Doamne). Mai presant însă amicul său: profesorul, violent și el pentru interesele comune, luptînd să-l impună, dînd din coate, inventînd, repetînd teorii, și cînd totul e gata, ce fiasco! Individul începe să mănînce singur, la Capșa, în căutarea viitorului sprijinitor. M-ar ispiti dacă n-ar fi atît Balzac în povestea asta, și lumea s-a săturat de *eroul care reușește*, deși îl întîlnește pe toate drumurile. Să-i fie țărîna ușoară!

Cîinele moare de drum lung, și prostul de grija altuia (proverb).

Curiozitate: B., prietena mea, era cea mai urîtă femeie pe care o cunoscusem. Îmi plăcea inteligența ei, sarcasmul, virulența în idei, avea și o energie puțin comună, poate răzbunarea naturii ei ingrate. După o vreme, dintr-o slăbiciune, am întrecut prietenia noastră, degenerînd (jur, o singură noapte) într-o silnică întreprindere amoroasă. Decepția sublimă: B. era vulgară pînă peste poate, spre surprinderea mea, care bănuiam mai multă generozitate, visînd la o gratuitate sublimă. Dimpotrivă. Despărțire penibilă. Abhorări, blesteme și cruci, lucrul luase o turnură mistică. Mi-am adus aminte, perfidul, de o vorbă a lui Ralea: „Urîtul, această invenție creștină"!

Originea lui *vivere pericolosamente:* mi se pare Ivan Karamazov: „Dacă nu

există nemurirea sufletului, înseamnă că nu există nici virtute, și deci totul e permis". (Regăsită și în Gide, care citează de altfel și motoul *Fraților Karamazov:* „Amin, amin grăiesc vouă, grăuntele de grîu cînd cade pe pămînt, dacă nu va muri, rămîne singur; dar dacă va muri, aduce multă roadă). *(Evanghelia* după Ioan—XII—24)."

Slănicul—Prahova, tîrg modest, cu un tren caraghios venind seara, cu o apă sălcie, cu dezolarea unor văi fără verdeață aproape, cu mine de sare și cu o baltă termală, cu grădini pline de fructe, pe care le aud căzînd noaptea pe iarbă, ca în Madame Bovary...

Profesorul îmi spune că un prieten de-al lui era să înnebunească într-o împrejurare. Medic la un spital de front, la 23 de km. de linia I, îi soseau zilnic răniți și decedați virtuali. Muncea îngrozitor cu o sete infernală de a se opune morții, pe care o și biruia de multe ori împreună cu ceilalți. Noaptea dormea foarte puțin (erau numai patru medici la sute de răniți), opera cu disperare, dorea să-i însănătoșească pe necunoscuții schilodiți. Cînd își făcea rondul de noapte, auzea gemetele infinite ale nenorociților și simțea toată neputința unui om aflat în această situație îngrozitoare. Ar fi vrut să surzească. Într-o noapte de primăvară, cînd pomii plesneau de flori, cînd totul se redeștepta, cînd natura trăia intens în ciuda morții din jur, dintr-un salon, în locul țipetelor de moarte, a auzit strigăte vesele și aplauze. Avea senzația unui coșmar; apropiindu-se, crezu un moment că va asista la un meci de box. Prin geamurile deschise ale școlii primare care adăpostea pe răniți văzu, înfiorat, un lucru senzațional: proaspeții operați, cei cărora abia le așezase oasele plesnite la loc, săreau peste o sfoară legată între două paturi, fără cîrji, numai ca să-și strice din nou picioarele reparate și să nu se mai întoarcă pe front...

Palate înghețate sub ploaie, nimic din strălucirea bunului anotimp al verii. Săli reci, parchetul care scîrțîie, lunga psalmodiere a istoriei făcută de ghid, mobila ce trosnește secret, pendule tăcute, timp suprimat, tapiserii verzui, roase de vreme, acel fast pierdut și nobil, aer vechi, dincolo de geamurile vechi albăstrite de rafalele ploii. Marele Canal e golit, lipsesc lebedele, *jeux d'eaux*-urile ucise, în capela austeră stăpînește frigul. Lunga plimbare interioară, prin mansardele tainice ale doamnei de Maintenon, evitînd Scara Reginei, vînînd în imaginație ceva din șoaptele de atunci, evocînd în strălucitul teatru de lemn lumea Ludovicilor, cu grandoarea, păduchii și spiritul ei. Mi-am amintit de vorba lui Thomas Mann: „Palatele, aceste monumente ale mizantropici regale..."

Polemică secretă în articole de ocazie. Există o revoltă împotriva formelor fixe ale culturii, parte justificată, parte iscată din teribilism. Cîțiva vor să se elibereze de ceea ce numesc ei „Glorificarea perspectivei" (un ziar francez). Această descătușare s-ar face, chipurile, prin studierea precocității sexuale, printr-o nevoie de pornografie, prin primatul anecdoticului, prin scepticismul ridicat la gradul de dogmă, prin acreditarea ideii că numai puțini *clerici* dețin inteligența unică a lumii, ceilalți,

prin naşterea lor, prin aşezarea geografică, ar fi destinaţi unei ţărănii evidente în cultură, situarea acestora deci la periferiile cele mai jignitoare ale gîndirii. Un nefericit din acesta, lingav şi scurs, se revoltă de prospeţimea unui limbaj ce nu-i e familiar, cuvîntul exact şi pitoresc îl oripilează. Preferă aluzia şi tăietura de scalpel unui refuz categoric. Sălbaticul alcătuieşte *hărţi de indivizi* şi vorbeşte despre discriminări care l-ar atinge. Refuzul de a se integra unei forme stabile de înţelegere este numit exclusivism al celorlalţi. El atacă aiurea dogmele preferînd incertitudinea. Cînd e arătat cu degetul, vorbeşte despre o înclinare spre *eroul cu muşchi*, preferat, vezi dragă Doamne, gînditorului, celui hrănit de echivoc. Acestor indivizi le place grotescul şi se hrănesc cu umilinţa, deşi sînt orgolioşi în forul interior şi visează un imperialism filozofic. Neputinţei involuntare îi spun gust pentru ratare, aspiraţie la suferinţă, drept de a te îndoi. Clovnul este simbolul lor. (Pentru capitolul *Frica în gîndire — Frica).*

Actorul Y., cu chipul lui de mascaron, luat parcă dintr-o faţadă veche şi plantat pe un trup trufaş, fără graţie. Gipsul acesta nu emite decît dispreţ, ideile cad pe lîngă el, ciudată rămîne numai forţa neantului bine studiat...

Domnul Bergeret, al lui France, care citeşte mereu (e un fel de a zice, pentru că el numai deschide o carte, veşnic aceeaşi) capitolul al XXXVIII-lea din *Istoria generală a călătoriilor*, atît de asemănător cu bătrînul N. din *Frica*. Să-i interzic această similitudine, sau să-i sporesc portretul prin citat?

Originea artei ornamentale care face gloria vaselor greceşti: o tînără fată din Bobutad, iubind pe un tînăr care trebuia să plece în Corint, i-a desenat umbra pe zid cu un stilet. (Puaux).

Pentru *Săptămîna nebunilor:* Iorga — Istoria Bucureştilor; *Craii de la Curtea-veche*, din Papiu Ilarian, instalaţi aici după fuga lui Vodă Mihai Şuţu la Braşov (1802), oraşul fiind pustiu, Bucureştii rămaseră în seama vagabonzilor. Craii şi cîinii rîioşi ai cetăţii lui Bucur. Curtea Nouă din dealul Mihai-Vodă fu prădată şi însemnele domniei, ca la Bizanţ, se purtau în batjocură pe străzi, pîngărindu-se tuiuri şi steaguri; un arnăut, Malamos Bozagiul, vînzător de bragă, purta pe cap cuca. El fu instalat de vagabonzi în scaunul domnesc; l-au scos pe podul Mogoşoaiei, călare pe un măgar, cu faţa spre coada acestuia şi, lovindu-l pre Domn, strigau: „Trăiască Malamos, domnul nostru!" Excelent episod pentru ceea ce vreau să fac, ca şi capitolul morţii *Hangerliului din Chronografu de Dionnisie Eclisiarcul. (Tesauru de Monumente Istorice* al lui Papiu Ilarian).

Pe Ionescu îl înţeleg. Nu-i înţeleg pe epigonii lui, care vor să imite, să repete ceea ce este unic. Secretul lui e mărturisit într-un interviu: „Voiam să învăţ englezeşte şi mi-am cumpărat un manual de conversaţie în franceză şi engleză: metoda Assimil. Acolo am găsit cîteva personaje: pe d-nul şi d-na Smith şi pe d-na Parker, care se întîlnesc într-o seară şi vorbesc despre toate lucrurile, cum ar fi, de pildă, că e plăcut să trăieşti la oraş, dar că la ţară e mai linişte. Am aflat că cele 7 zile ale săp-

tămînii sunt luni, marți, miercuri, joi, vineri, sîmbătă și duminică și lucrul acesta m-a uimit. Știam că sînt 7 zile într-o săptămînă, dar eram uimit. Pe urmă am învățat și alte lucruri, cum ar fi: pentru un englez, casa lui e castel. Era ceva în aceste personaje care vorbeau despre orice și despre nimic în particular, făcînd observații foarte obișnuite, era ceva plictisitor și neplăcut în același timp în ele și totuși ceva extraordinar".

Ionescu îl consideră pe Molière cel mai tragic dintre autori. „În Franța lucrurile serioase se exprimă în comedii. Tragedia este adesea nițel ridicolă, tragicul dă o notă falsă... Călugării semibudiști sînt foarte serioși, dar rîd foarte mult... Molière atinge oarecum înălțimile tragediei lui Shakespeare. De fapt este egalul său".

Mai departe: „Dacă mă uitam mai atent la piese, ele mi se păreau de nesuferit. Teatrul era la un nivel mult mai scăzut de cît pictura, poezia ori literatura. Ceea ce vedeam era fals, arbitrar, convențional, retoric, comedie de salon. Dacă bărbatul din distribuție se culcă cu soția lui sau cu amanta lui, ce-mi pasă mie de asta? Ce interes aveam eu? Absolut nici unul. Teatrul trebuia să fie redus la lucrurile esențiale, prin simplificare, trebuia să se întoarcă la miezul condiției umane și să o trăiască în întregime, dincolo de aceste mici lucruri...

Am dezintegrat limbajul, am luat în bătaie de joc lucruri ca adulterul, ideologia, politica, tot felul de fapte care sînt cu adevărat importante sau esențiale... Marele eseist francez Emmanuel Mounier și-a luat sarcina să cerceteze ce este adevărat și fals în orice afirmație. El a descoperit că ceea ce e fals în fiecare afirmație stă tocmai în excesivitatea ei; de pildă, cînd o soluție este considerată a fi universală, ar fi o soluție pentru orice... Trebuie să ajungă pînă acolo încît să poți rîde de orice, după cum ar trebui să rîd eu de ideea că am să fiu cadavru".

Asta e tot. Vin imitatorii și fac la fel: nu mai sînt ei, sînt Ionescu proliferat din lene spirituală. Există un singur descoperitor al electricității, roata *unul singur* a inventat-o. Ceilalți trebuie să caute altceva. Pînă atunci, au transformat teatrul modern într-o clinică. Există domni și doamne Smith, dar nu toți sîntem Smith, pentru Dumnezeu!

Toamna, prima călătorie în Grecia: Acropole alb sub un cer neverosimil. Întrebare firească dacă nu cumva această perfecțiune are ceva artificial, dacă nu cumva natura, în zelul ei spre desăvîrșire, și-a falsificat relieful ca să-și placă sieși. Ceea ce era în pagini de cărți o lume îndepărtată de nepătruns și înțeles, stă viu sub privirile mele. Erechteionul, cîmpia atică în depărtare, abia zărită, incertitudine albă și ea, teatrul lui Dionysios. *Odeonul* lui Herod, coloana unde a venit să moară Oedip, Teseionul, Heliconul, arbori piperniciți, cipri, iasomie, esplanada cu ruinele Olimpionului. Liniște și pustiu ca în Mauclair, iată cele 16 coloane corintice, arcul lui Adrian, iată Atena romană fără nimic sacru: kepab, mastică, alcool la gheață, evocarea vocilor marilor actori rătăcind încă între arcade; aerul sacru al Greciei. *Odeonul* lui Pericle, sanctuarul lui Asklepios, areopagul unde predica Sfîntul Paul, *Pnyxul*, unde urla poporul, florile de hyacint, *Teseionul* sordid, *Agora*, cu labirintul ei de străzi copleșite de viță-de-vie. Aici, în fața

tavernelor joase, se vindeau cai și vin. În cartierul strîmt și părăsit, umbla Aristofon în căutarea cuvintelor rare. Ceasul hidraulic al lui Andronicos, cu alegoriile vînturilor...

...Ceas de amiază de septembrie, zăduf, în incinta de marmură bat ciocane leneșe. Coloanele mai sînt încă drese de meșterii pietrari. Timpul se scurge pe nesimțite, orele nu mai au sens...

Francezul meu credea că, la început, grecii au fost barbari, cruzi, răi, așa cum i-a zugrăvit Homer și Eschil, șefii de bandă au devenit miloși din cauza lui Sofocle, care a inventat remușcările.

Dar respirația asta a marmurii în glorioasa lumină de toamnă? Piatra vibrează, cîntă, aleargă. Oarba privire a statuilor scrutînd secolele, detaliul multiplicat, studiul anatomiei generale, rămase toate aici, nemuritoare.

Spre Sounion: pini, măslini, viță, asini și piatră. Templul lui Poseidon zărit de pe mare de navigatorii sosiți din fabulosul Orient. Teba cu olăriile ei vechi, Levadia, Delphi roz-auriu, Parnasul...

La întoarcere, golful acela de cositor în care vasele armatorilor tînjesc ca într-o mlaștină strălucitoare, marea albă fără valuri, un lac stătut sub soarele violent. Pe aici ar trebui să deslușesc vechi morminte de eroi în care sînt încă amestecate oasele sclavilor și ale cailor sugrumați deasupra... Flori, iarbă și sînge... Această țărînă arsă de soare a fost stropită cu vin și cu lapte. Plutarh evocînd moartea Plateenilor vorbește și despre un strop de parfum căzut pe altarele sub care dormeau rudele celor ce-i cinsteau.

Seara, demoni nevăzuți colindă văzduhul îmbătat de miresme, marea e liliachie, înaltă ca un zid, nestrăbătut de corăbiile care s-au refugiat în micile porturi nevăzute...

Doctorul S. mărturisește:

— Am vrut să scriu un roman despre lumea intelectualilor, și, în special, a artiștilor, dar m-a împiedicat o decență neînțeleasă. Simțeam că am să fiu veninos cu confrații tăi („*Există la mine o nevoie aproape continuă de a vorbi de rău pe alții și o mare indiferență în a o face*", zicea Jules Renard) și m-am apucat de cîteva ori. Ce aveam de spus? Imoralismul acestui mediu e bine cunoscut, egoismul vostru mi s-a părut desuet, ei au devenit, prin creșterea civilizației, mai generoși și își joacă mai ales rolul de damnați. Megalomania? Păi, megalomani sînt toți oamenii. Întreabă pe un contabil și o să-ți spună că bilanțuri cum face el nu face nimeni în întreg universul... Că scriitorii și actorii își înșeală nevestele mai lesne de cît oamenii de pe stradă? Iarăși eroare! Orice impiegat a III-a are cîteva prietene pe care le vizitează ceva mai mult de o dată pe săptămînă. Deznădejdea cea mai cumplită mă cuprinde cînd scrutez aceste destine lipsite de orice surpriză. Intelectualii duc, de fapt, viața cea mai previzibilă cu putință. Revoltele și depășirile condiției lor se fac oral, în conversație. Ei fabulează viața, nu o trăiesc, de dragul unui spirit sacrifică cel mai mare adevăr. Am cunoscut oameni care s-au distrus dintr-un calambur. Acest erou de operetă: omul care gîndește, omul care se uită în sine... Prefer un parlagiu!

Surîde superior. Nu știu cine l-a necăjit atît de rău. Îl las să continue. El bea repetat și fumează mult, ghicește că, de fapt, îmi pozează, că eu am să scriu

despre el şi încă cum o să mai scriu! De aceea ţine cu orice preţ la enormităţi.

— Şi dumneata îţi dispreţuieşti desigur colegii, afirmă fără ca eu să mai am posibilitatea să neg ceva.

— Cu siguranţă!

— De ce?

— Păi, tot ce nu-mi seamănă nu-mi place, nu înţelegi? Am o foarte bună părere despre mine, ca şi ceilalţi despre persoana lor, pentru că şi ei mă dispreţuiesc pe mine, la fel de trainic...

— Crezi? se miră singur, deşi gîndirea lui pornise altfel...

— Da, nu e un lucru nou. Numai oamenii cu lecturi puţine îşi închipuie că în trecut a fost altfel. Dacă o luăm de la societatea antică, de la bătăliile filozofilor şi pînă în zilele noastre, n-o să găsim de cît dispreţ. Toată istoria spiritului e plină de dispreţ. Mai devreme mi-ai pomenit de Jules Renard. L-am crezut o vreme un om cumsecade, dar nici aşa! Citeşte-i Jurnalul despre care s-a făcut atîta caz. Poftim ce crede despre fraţii Goncourt, care, ţine seama, şi ei au un *Jurnal* destul de stufos, pe care am să-l răsfoiesc ca să găsesc ceea ce scriu ei despre Jules Renard (deşi am impresia că individul le-a scăpat!): „Ceea ce caracterizează în cel mai înalt punct stilul fraţilor Goncourt este dispreţul desăvîrşit pentru armonie, ceea ce Flaubert numea căderea frazelor. Ele sînt stînjenitoare, cu genitivuri împerecheate, cu subjonctive greoaie, cu întorsături păstoase care au aerul de a ieşi dintr-o gură plină de salivă. Au cuvinte care sună ca mărăcinii, o sintaxă care te zgîrie pe gît, care-ţi lasă în gură senzaţia unui lucru pe care nu te poţi decide să-l vomiţi".

Asta în ce-i priveşte pe fraţii Goncourt. Mai vrei ceva? Iată opinia lui Renard despre Gautier: „Nimic mai plicticos ca portretele lui Gautier. Figura e descrisă trăsătură cu trăsătură, cu detalii, cu o minuţie stînjenitoare. Nu mai rămîne nimic spiritului. Aici e eroarea marelui scriitor în care şcoala modernă se fereşte să cadă. Descrii cu un cuvînt precis, în stare să redea imaginea, dar nu te amuzi cu cercetări la microscop".

La 15 ianuarie 1889, o notă despre Heine: „Il y a une chose qui m'a toujours stupéfié: c'est l'admiration universelle des lettrés d'élite pour Henri Heine. J'avoue que je ne comprends rien à cet Allemand qui a le grand tort d'avoir posé pour le Français. Son *Intermezzo* me paraît l'oeuvre d'un débutant qui aurait voulu faire quelque chose de poétique".

Michelet este „tipul marelui vorbăreţ"; Balzac? Stai puţin! „Rien de plus mauvais que les nouvelles de Balzac. C'est trop petit pour lui."; Barrès e cam suficient (citîndu-l pe Rivarol: „Ses idées ressemblent à des carreaux de vitres entassées dans le panier d'un vitrier, claires une à une et obscures toutes ensemble"). George Sand? — „La vache bretonne de la littérature". Nici Flaubert nu-i scapă („Valette définissait Flaubert: la perfection du talent, mais du talent seulement"); Bainville? „El nu ascultă, nu simte nici o plăcere *să frunzărească un spirit* şi, ca şi cumpărătorii, nu ascultă din fraza ta de cît cuvîntul care trebuie să-i provoace răspunsul. E un om plin de anecdote pe care le povesteşte foarte bine şi care sînt partea cea mai frumoasă a talentului său, însă nu am plăcerea de a-l vedea. Şi doar ne cunoaştem din 1856!"

Şi toate astea numai în 60 de pagini de *Jurnal!* Darmite restul

Doctorul S. rămîne interzis.

— Şi-atunci ce-i de făcut?

— Ţine şi tu un *Jurnal*. Ai cunoscut destui scriitori. Înjură-i bine, lasă să treacă ceva vreme şi dă-l la tipar. Te asigur, se va vinde ca pîinea caldă.

— Vrei să spui că tu nu ţii un *Jurnal?*

— Un *Jurnal* cu scriitori, cu colegii mei?

— Chiar aşa.

— Ce lux, ce risipă de energie, ce hîrtie sacrificată! Crezi că sînt atît de interesanţi? Povestitorii buni nu scriu şi-atunci nu mai sînt scriitori. Ce haz ar avea deci să consemneze micile lor cancanuri de la Capşa? Că criticul P. a zis despre cutare că e genial, că Cutare n-are talent, că poetul Y. s-a încurcat cu o balerină care-i papă drepturile de autor? Cine mai citeşte fleacurile astea? Trăim prea mult din anecdote, şi viaţa e un lucru foarte serios. Ah, să întîlnesc toată ziua, bună ziua nişte *spirite*, asta e cu totul altceva!

„Eu am pierdut în contact cu oamenii toată frăgezimea nevrozelor mele". (C.).

Celor care mă acuză de violenţă, ce le-aş putea răspunde? „Spinii, ce sînt spinii? O răutate a florilor". (Exupéry).

Dintr-un almanah de vînătoare: coţofana construieşte din prudenţă mai multe cuiburi şi locuieşte numai într-unul. (Pentru *Frica).*

Dintr-un interviu al lui Aldous Huxley:

„— Unii psihologi pretind că impulsul creator este un fel de nevroză. Sînteţi de aceeaşi părere?

— Categoric, nu! Nu admit nici un moment că facultatea de creaţie este un un simptom de nevroză. Dimpotrivă, nevropatul care izbuteşte ca artist are de înfrînt un handicap considerabil. El creează în ciuda nevrozei, nu datorită ei".

Gafă sublimă. Un comandant pe front credea că încurajează pe soldaţii săi apelînd la antichitate şi spunîndu-le că, înainte de luptă, grecii, cunoscuţi ca eroi, plîngeau.

Cauze secundare, după Hainchelin, care au fost luate de către animişti drept cauze determinante: somnul, moartea, leşinul, imaginea corpului omenesc oglindit în apă etc. Pe scurt, o sumedenie de fapte care, în acest mediu social dat, au putut duce la ideea de *alter ego,* de suflet-suflare, de suflet-spirit etc. De obicei, vînătorii consideră că sufletul sălăşluieşte în sînge, pescarii în suflare, deoarece moartea vînatului este provocată de pierderea de sînge, iar a peştelui de sufocare. Uneori sufletul e plasat în rinichi, în inimă, într-un ochi, cel mai ades ochiul stîng etc. Spiritele pot sălăşlui şi în obiecte neînsufleţite: pietre, oale, precum şi plante . . .

Înalt, onctuos, serios, prea serios şi cînd nu trebuie, ascultător, zîmbind timid şi încă atunci cînd nu te aştepţi, cu ochi piezişi, pîndind sub pleoapele adormite, I. mi se pare omul de care trebuie să te temi, „eroul acela sublim al lui Dostoievski, care, pe pragul sinuciderii, într-un elan de umilinţă, după ce s-a tîrît torturat de remuşcări la picioarele unui om căruia îi făcuse rău şi i-a ce-

rut să-l calce, neuitînd totuşi cînd a plecat să-i fure iarăşi tabachera". (Ralea).

Dragostea decăzînd în camaraderie, ca să nu-i spun complicitate. Femeia aceasta îmi aducea sub palton bucăţi de lemne pentru că nu aveam cu ce să mă încălzesc. Noaptea, cînd soseam de departe, găseam între cearşafuri o sticlă cu apă caldă. Atunci nu înţelegeam încă faptul acesta neînsemnat că nu mă mai iubea, că mă vîna ca pe un animal de însoţire. Voia să ştie că voi recurge la ea, eram dezarmat, nu mă lăsa să tremur, să nu spun vorbe mari, îmi îngăduia chiar destule. Ştia că vin de la alte femei. Poza într-un spirit superior. Iubirea noastră trecuse de amurg, începea noaptea nesfîrşită a indiferenţei. Eu eram viitorul ei, nu trecutul şi mai ales prezentul. O, iubire ce nu poţi fi oprită în loc! Altădată alergasem înaintea ei, smulsesem de pe garduri buchete imense de liliac, i le aruncasem înainte, scrisesem noaptea poeme şi primele romane i le dedicasem, şi astea toate numai pentru un surîs! Sîntem blestemaţi să iubim numai atît cît cere iubirea? Pe urmă, au venit nopţile acelea prelungi, fără jurăminte, lăsasem sîngele să facă totul, sufletul nostru asista mulţumit la degradarea dragostei, la ispăşirea cărnii. Amurgul; prima oară cînd observasem că nu se pieptănase cum trebuie, primele pretenţii de a îmbrăca anumite rochii. Acestei îndeletniciri: iubirea, oamenii îi consacră atîta vreme şi ei luptă, de fapt, cu cel mai nemilos călău: vremea, vremea şi obişnuinţa. Să fugim sau să murim înainte de a renunţa ...

Mai tîrziu am crezut în camaraderia femeii, dar n-am mai întîlnit-o. Cît eram o probabilitate, ele îmi mai acordau cîte ceva din sentimentele lor atît de rare. Cînd am devenit o certitudine, au venit spre mine ca să mi se dăruie dintr-un sentiment egoist. Se dăruiau unui lucru ferm. Ele existau prin aceste certitudini, şi eu nu mai eram nicăieri. Eu fusesem îngropat în mica odaie unde altădată ele veneau cu lemne sub palton şi uitau o sticlă cu apă fierbinte între cearşafuri. Ce bogat eram atunci şi nu mi-am dat seama! Acum vreau să dăruiesc ceva pentru mila lor de atunci, pe care o confundam cu dragostea, şi nu mai găsesc de cît lucruri urîte şi scumpe, care numai lor le fac plăcere. Dăruiesc din obişnuinţă şi mă simt sărac şi umilit.

Paris, Louvre, pe o ploaie neagră de iarnă.

La nef des fous al lui Bosch. Amestec de caricatură exactă, grotescă. Un ospăţ sub simbolul morţii. Un soldat însetat bînd cu un craniu înfipt într-un ciomag aşezat pe spinare. Groază şi bucurie inconştientă. Imagini imediate ale *Purtării crucii,* din reproduceri, cu tipologia înfiorătoare a celor ce-l înconjură pe Isus, veritabili şobolani şi porci, exprimînd bucuria acră a celor ce asistă la ispăşirea altuia, terminată în delirul imaginilor din *La tentation de Saint Antoine,* cu monstruozitatea dezghiocării unor ouă uriaşe şi ciudaţii peşti zburători, demonologia inimaginabilă, cu cîinii blindaţi precum coleopterele, cu oameni-copaci şi şobolani cît elefanţii, copii nebuni, purtînd vase pe cap, tot evul mediu, plin de fantasmagorii, de alchimii şi vise teribile.

Coşmarul devenit o tentaţie, dar ce perfecţie!

Dacă e vorba de răutăți despre alții, iată una a lui Rilke, mi se pare despre Rodin: „Gloria e suma neînțelegerilor create în jurul unui nume".

Grădinile, noaptea. O idee mai veche. Mă urmărește mirosul lor particular și sunetul. Cum se mișcau frunzele copacilor din grădina Borghese, în august, la Roma? Cum miroseau pinii în China, în iunie, acolo undeva în Sud, lîngă Canton? Dar vîntul în palmierii grădinii Montaza, de la Alexandria? Dogoarea în ciprii de la Capri aducea miresme funerare. Marea părea un cimitir albastru fără nici un semn al amintirii. La Corint, copacii săraci, simple coloane de lemn într-o lume a pietrei, nu trimiteau nici un sunet nicăieri și nici un miros.

Chopin; vreau să mă strîmb, să mă fac că nu-mi place. Aș dori să declar că e minor, că mă plictisește, că leșinătura lui pe note place astăzi numai coafezelor, dar ce eroare! El a promovat pianul la rang de ftizie, cum spune C.

Cîntec antic de dragoste la greci:
„Tineri, veniți să cîntați, veniți să vedeți, veniți să aflați cum începe iubirea. Ea începe de la ochi, se coboară la buze, de la buze alunecă la inimă, și în inimă prinde rădăcini. Cînd ne-am îmbrățișat, frumoasa mea, era noapte; cine ne-a văzut? Noaptea și aurora, stelele și luna. O stea a coborît și-a spus mării, marea a spus vîslei, vîsla corăbierului, și corăbierul a cîntat-o la poarta frumoasei sale".

Vizită la profesorul D. Are 75 de ani, abia a ieșit la pensie. E ușor dezamăgit că nu l-am mai ținut pe scaunul său de la Ministerul Învățămîntului. Ușoare semne de senilitate. E măgulit că-l vizitez, deși îi cer ceva pentru o nepoată a mea (vai ce bătrîn sînt, am o nepoată de 18 ani! fiica unei verișoare cu care am copilărit...). A citit *Facerea lumii*. Nu i-a plăcut decît Eva (nu reproduc cele ce mi-a spus despre acest personaj). Găsește că stilul faulknerian este prea aglomerat și nu are limpezimea construcției latine (mi-a predat limba Cezarilor). Regret, dar lucrurile se mai schimbă chiar în literatură. Stă cam înghesuit, ceea ce mă miră foarte mult, pentru că a deținut pînă mai ieri posturi importante în învățămînt. Nimeni nu are nevoie de bătrîni. L-am găsit încă destul de verde pentru vîrsta sa, cochet și chiar elegant. Într-o vreme, avusesem cu el dispute pe tema bolșevismului anarhic ce mă stăpînea în liceu. Mai tîrziu, se mira că nu mă înghesui la mesele oficiale. Am avut chiar porniri pamfletare împotriva lui, dar iată, am devenit mai înțelept de la o vreme și am început să înțeleg chiar unele mici lașități. Viața nu este totdeauna atît de rectilinie la unii cît ar fi visat ei poate. Nu-mi plac trădările, micile mișelii sînt parcă obligatorii într-o epocă atît de dură cum e cea a noastră.

Toamna, cel mai frumos anotimp al Bucureștiului. De ieri, telefoane insistente de la prieteni. A murit G. Va fi incinerat și ar trebui să mă duc să-l văd. Nu sînt prea mulți ani de cînd, sub o viță cu frunza tot galbenă ca acum, petreceam împreună. Era un om generos, talentat, un uriaș cu suflet de copil. Îi mai țin minte imensele desene pline de figuri ale mitologiei rurale. Scria versuri pe care nici măcar eu nu am reușit să i

le public. Îl urmărea ceva nefericit în viață. Era generos și nu-i răsplătea nimeni această generozitate. Prieteni mai crînceni au reușit pentru el, unul i-a luat chiar și soția. Cu zîmbetul său resemnat, trecea prin viață sfios ca un copil. Desena această viață și ea l-a părăsit...

Imensă lașitate, pornesc cu mașina în pădurea Băneasa. Vreau să beau acel vin pe care-l beam cu el. Privesc o seară otrăvită în preajma mulțimii nepăsătoare. În stînga soției, Muriel, amestec de Salomee cu sînge berber, fată de 18 ani, sosită aici să facă un film. A trăit la granița Algerului cu Marocul, la Barcelona și la Paris. E uimită de țara „sălbatică" din jur, sălbatică la modul cel mai admirativ. În pahare gîlgîie vinul și frunze galbene cad pe masă. De deasupra pădurii coboară tenebrele. Tot ceea ce a fost durere și remușcare a trecut. G. poate că a izbucnit dincolo de pragul de foc. Vie rămîie numai pădurea aceasta puternică și ea pornind spre o moarte de un sezon, și vinul, și fata de 18 ani, rîzînd nepăsătoare cu dinții ei albi, jinduită de toți bărbații din jur. E vineri, după amurg. Nu aprinde țigări, pentru că religia ei nu-i permite ca în această seară să scormone vatra de cărbuni. Răsună sfîșietor vioara unui lăutar. Aș plînge, caut ceva care să răscumpere înfiorătoarea ingratitudine a vieții. Mă gîndesc la propria mea moarte, cum fac de multe ori. Prietenii mei vor face la fel ca mine, într-o anumită zi. Nu mă cutremur la ideea acestei nepăsări. Opunem morții cîntecul nostru către tinerețe.

Nu pot petrece, dar nu vreau să fiu trist. În noaptea aceasta somnul va veni greu și va semăna cu o repetiție a morții. Nici cărțile nu mă vor ajuta. Mult mai bine îmi face ascultarea poveștilor cu sălbaticii ciobani berberi trecînd granița clandestin în căutarea femeilor. Pot să mă gîndesc la altceva decît la G. Pot să-mi închipui acele nopți tainice dintr-o țară îndepărtată, pot să simt spaima din glasul tinerei femei, salvată de noroc de la violențele curente. Nepăsătoare, vorbește despre incendii și refugiul din timpul unei săptămîni tulburi...

Amară seară, între remușcare și dorință...

Pentru *Frica*. Dintr-un articol oarecare asupra animalelor. Animalele se bat numai de nevoie. Pentru a se apăra, apelează la o agresivitate aparentă ca să-l sileasca pe adversar să se retragă, sau printr-un mimetism imită animalele periculoase. Exemple: există pești care își iau înfățișarea unor șerpi marini veninoși și uneori șerpi inferiori inofensivi iau aspectul unora veninoși.

Animalele luptă pentru teritoriu sau femelă cu dinții, ghearele și coarnele, cu ace sau cu mirosul chiar. *Skunksul* emană o duhoare oribilă pentru ca să se apere. Ca și plosnița, ca și *Bombardierul*, *Electrophorul*, pește din Amazoane, de 2 m. lungime, descarcă 600 de wolți, fiind în stare să ucidă un adversar de mărimea unui cal. *Moscul* se apără de lupi astfel: masculii și femelele în vîrstă fac cerc, cu coarnele în jos, luînd la mijloc pe cei tineri. Mai poate fi citată expediția *babuinilor* cînd schimbă teritoriul. În față merg masculii dînd alarma în caz de primejdie, sau expediția luptătoare a furnicilor sclavagiste, sanguinare, în căutare de ouă. Aceste furnici trimit cu cîteva zile înainte, spioni la cuibul ce trebuie atacat, pornesc apoi în coloană, încercuind cuibul și așteptînd grosul trupei. Există

și un ritual de supunere. Pe biologi îi interesează mai puțin lupta decît ceea ce o împiedică. Konrad Lorenz a urmărit cîini și lupi. Foarte rar apar lupte serioase într-un clan, deși există rivalități numeroase. Cel mai slab ia o atitudine de supunere, față de cel mai puternic. Întinde gîtul și e cruțat, șoarecele oferă gîtul și burta, locurile cele mai vulnerabile. În Fabre este deschis cu lux de amănunte atacul gîndacilor *Calosoma* sau a *crabului auriu* asupra cîrdurilor procesionare de omizi ale pinului:

„Unul dintre ei aleargă; alți treipatru îl urmează, punînd ceata în mișcare, cei îngropați în nisip se ridică; întreaga bandă de asasini se aruncă asupra cirezii care trece. Poți vedea un spectacol de neuitat: lovituri de mandibule aici, acolo, înainte, îndărăt, în mijlocul convoiului, pe spate, în pîntece, la nimereală. Pieile zvîrlite se sfîșie, curg intestinele înverzite de ace de pin, hrana lor; omizile se zbat, luptă cu crupa strînsă sau destinsă, cu iuțeală se înțepenesc în labe, scuipă și mușcă. Cele tefere sapă cu disperare pămîntul, pentru a se ascunde. Nici una nu reușește. Abia a coborît pe jumătate, că crabul și aleargă, le rupe, le spintecă burta. Dacă măcelul nu s-ar petrece într-o lume mută, am avea înaintea ochilor groaznicul muget al căsăpirii din abatoarele Chicagoului. Îți trebuie urechea imaginației pentru a auzi vaietele jalnice ale spintecaților de vii".

Emanuel Berl crede că Proust nu-și simpatizează personajele decît în măsura în care ele iubesc. Ceilalți par niște caricaturi. Aceste persoane nu procreează. Ele trăiesc într-o lume fără nașteri, fără leagăne, în care nimeni nu duce flori la mormintele altora. Dragostea din *În căutarea timpului pierdut* nu formează cupluri, ci mai degrabă împiedică aceasta. Ea răspunde mai mult absenței decît prezenței persoanelor iubite. Marcel iubește de 3 ori, mereu de departe. Adesea atitudinea unui om în prietenie relevă cel mai bine ceea ce crede el despre iubire. Pînă ce intervine gelozia, prietenia seamănă cu dragostea, dar prietenia este imposibilă și futilă. I s-a reproșat ipocrizia și că a dat nume de fete unor băieți, spunînd adevărul despre homosexuali și sadism într-un fel foarte conștiincios. „Neîmbrățișînd niciodată decît nouri, brațele noastre sînt tot atît de rupte, fie că acești nouri au forma unei nimfe sau a unui faun". El preferă personajele bolnave de dragoste. Fiecăruia, pentru că se apleacă asupra lui însuși, dragostea îi deschide o lume tăcută și minunată ca lumea submarină a lui Cousteau. Invertitul iubind bărbați ce iubesc femei la rîndul lor și care, deci, nu-l vor putea iubi, știe că dragostea nu va fi niciodată reciprocă. E o celebrare a dragostei nefericite. Aici Berl îl citează pe Tolstoi care spunea că familiile fericite se aseamănă toate, cele nenorocite sînt nenorocite, fiecare în felul său. La Proust, Berl nu găsește pe nici un om în stare să se roage. El vorbește despre liturghie, niciodată de spiritualitate. *În căutarea timpului pierdut*, este romanul cel mai creștin de la M-me de Lafayette încoace. La Proust ideea creștină de asceză e incompatibilă cu acuplarea. Biserica binecuvintează căsătoria, dar marii ei sfinți și mistici o evită. Misticul evreu vede în celibat un păcat, și spune: „Iei cu tine o femeie cînd vrei să mergi către Dumnezeu". Simeon misticul a avut o femeie și un fiu. E greu de imaginat pe Francisc de

Assisi să aibă așa ceva. În sfîrșit, Proust i se pare, lui Berl, fidel copilăriei, dragostele sale sînt ale copilăriei. „L'amour? Je le fais souvent, mais je n'en parle jamais".

O vorbă a lui Le Corbusier: „Trebuie să spui totdeauna ceea ce vezi și, ce e și mai greu, trebuie totdeauna să vezi ceea ce se vede".

Anecdotic sau nu, o situație ce poate fi repetată într-un roman. În semn de omagiu adus octogenarului André Maurois, mai mulți octogenari, prieteni ai sărbătoritului, au fost invitați la premierea piesei *Don Juan aux enfers* de G. B. Shaw, în traducerea academicianului francez. În timpul primului act, invitații atipiseră în fotolii (după *le Nouvel Observateur).*

Viața la „Luceafărul". Mă vizitează S. care-mi aduce un manuscris voluminos, refuzat de Editura „Meridiane" — „Amintirile unui cronicar dramatic". Între altele îmi vorbește despre o carte de peste 500 de pagini, scrisă în vara aceasta și comandată de către Institutul de literatură: „Viața intimă a scriitorilor". Între alte impresii, vizitatorul îmi evocă voluptos „pornografiile de la *Viața Românească*", plăcerea de a spune lucruri groase a lui Ibrăileanu. Mi se promite, dacă am răbdare, să mi se citeze pagini senzaționale despre viața sentimentală a acestuia.

Mărturisesc că nu simt o astfel de nevoie. Sînt lucruri asupra cărora îndeobște se tace, chiar dacă, pentru psihanaliști, ele constituie o mină de aur. Promit ceva vag și mă amuz de plăcerea fizică a interlocutorului care vorbea despre toate acestea ca despre mari delicatese.

Cineva spunea despre Călinescu: „e ultimul scriitor român care ilustrează întrucîtva mitologia. De la Macedonski n-a existat atîta fabulos în viață și în poezie. Tip de alhimist, grandoman romantic, cu farmecul marilor gesturi, tip bogat și risipitor, cu o nebunie gingașe. Versurile lui de dragoste au vibrații excepționale tocmai prin mărturisirea candidă a serenității".

Îndrăgostiții de Septembrie, uscați, excedați unii de alții, uciși de intimitatea mării, abia rezistînd plictisului reciproc, năvălind în orașele de baștină după noi aventuri!

CHESTIUNEA GERMANĂ

Nu poți să-i ceri lui Emil Ludwig să-i iubească pe germani și deci nu poți lua totul drept adevăr obiectiv cînd scrie despre nemți unele lucruri ce ar trebui reținute. El crede că divorțul dintre *Stat* și *Spirit* face atît de diferită istoria Germaniei de cea a altor state. Războaiele, afirmă autorul „Germanilor", au fost făcute de către prinți și nobilime, burghezii au creat comorile culturii germane. Din Plutarh, Ludwig citează dezertarea lui Ariovist după ce a fost zdrobit de Cezar. El și-a părăsit femeile și chiar pe soru-sa. Din cruzimile germane: la asediul Cremonei, în 1160. Barbarossa folosea ostateci la asedierea cetăților, expunîndu-i armelor fraților lor. Asediul Milanului al aceluiași a băgat groaza în Europa. Între antise-

miți: Godefroy de Bouillon, care îi persecuta pe evrei încă din timpul Cruciadelor; împăratul Wenzel, care, la 1385, a jefuit evreii din Boemia și Germania de sud; cu acest prilej, Nürenberg-ul a cîștigat 2 milioane de

mărci aur; Carol IV de Luxemburg îi face pe evreii din Spira și Viena să se sinucidă.

Ludwig despre poeții Evului Mediu: „cei trei mari poeți ai acestei epoci: Wolfram von Eschenbach, Gottfried von Strasburg și Walther von der Vogelweide au trăit în timpul decadenței Reichului, și erau germani din sud, burghezi sau cavaleri sărăciți, obligați să-și cîștige viața recitînd și cîntînd".

„Un oblăduitor al artiștilor: Hermann von Thueringen, care-și avea reședința la Wartburg; Saxonia, care a dat mai tîrziu mari muzicanți, a salvat de trei ori onoarea principilor germani: în 1200, în 1500 și în 1800, căci pe la Warburg sau prin apropiere, Luther și Goethe și-au putut crea opera".

În evocarea germanilor interesanți există, chiar, o fascinație. Frederic II oferind lui Vogelweide o fermă de țară. Împăratul era el însuși poet... Tată lui Gutenberg, Johannes Gensfleisch, burghez din căprăria argintarilor, șlefuia dinamite, ca Spinoza. La 60 de ani, după o viață de muncă, e chemat de episcopul de Nassau și tipărește prima Biblie germană. (1455)... Încă de la 1340 se fabrica în Germania pulberea și puști grosolane. Un călugăr german, Berthold Schwartz, amestecînd salpetrul cu sulful și cu cărbunele de lemn descoperise un exploziv și de aici tot ce-a urmat...

Prea mulți morți cîntă pe benzi de magnetofon: Gigli — Piaff — Nat King Cole etc., impresie de îngereală tristă, uneori de glumă cu răposați scăpați de sub control.

Iată și un citat din Goethe: „Germania? Unde este ea oare? Nu o pot găsi. Acolo unde începe știința, sfîrșește politica".

O noapte poluată cu ochi de femei (pentru *Janus*).

CHESTIUNEA GERMANĂ

Secolul al XIII-lea — oameni care străbăteau orașele țării, flagelîndu-se, dansurile de pe malurile Rinului, unde femei și bărbați se lăsau călcați în picioare... Trecerea de la obiceiurile păgîne la un creștinism sălbatic. Cercetarea zborului păsărilor, adorarea pietrelor — și studiul ciclului lunii schimbate pe mîini de sfinți agățate în uși de bise-

rici, sfinții ce veneau cu capul lor tăiat la subsuoară ca să arate locul unde trebuie să li se ridice o biserică. Locul spiriduşilor şi zînelor luat de mucenicii creştini sau al stafiilor Walpurgiilor, călare pe cozi de mătură. Urma crucea închinării la un stejar sau îmblînzirii păsărilor şi căprioarelor. Rugul vrăjitoresc era egal cu asceza, extazul şi mistica. Se pomeneşte de o carte a secolului 17 — „Ciocanul vrăjitoarelor", operă a doi dominicani — o carte plină de orori, descriind orgiile diavolului cu femeile şi metode de a tortura. Trèves a ars de vii 306 vrăjitoare în 5 ani, ceea ce dovedea gustul pentru macabru a acestui popor. Clerul din Colonia permitea discutarea în public a ereziilor. „Germanilor, care se feresc de logică şi libertate, le place cu patimă tot ceea ce le poate da extazul, cruzimea şi muzica", spune Ludwig. „În mijlocul lor a trăit Faust, semi-înţelept şi semi-magician, care era totdeauna în primejdie să fie ars pe rug, fiindcă le părea prea inteligent. Dar înaintea lui şi după el, Albertus Magnus şi Paracelsus, amîndoi doctori universali, cunoşteau magnetul, înrîurirea stridiilor asupra organismului, a apei de munte asupra populaţiei alpine, cîntecul lebedei şi analiza modernă a viselor. Albertus a arătat, cu 700 de ani înaintea lui Freud, de ce visăm forme şi culori şi nu visăm parfumuri".

Banca de sînge a poeţilor, ca dovadă că trăiesc suferinţa pe care o afirmă.

CHESTIUNEA GERMANĂ

E mişcătoare poate şi povestea împăratului Maximilian (1493—1519), fiul unui Habsburg şi al unei portugheze, semănîndu-i acesteia. Nepotul său a fost Carol Qvintul şi l-a moştenit oarecum. În tinereţe face versuri, în portretul lui Dürer seamănă cu un consilier municipal. Fuge de artişti în grădinile din Palermo sau în munţii Tirolului, vînînd capra sălbatică. Îi plăceau vinul şi muzica, scria versuri în timpul bătăliilor, n-avea niciodată bani şi declara că „oamenii deştepţi şi literaţii ar trebui să guverneze". Are un mormînt bizar în biserica din Innsbruck. Acest oraş, la 60 de ani, îi închise porţile din pricina

datoriilor. Muri în singurătate, într-un orăşel din Tirol, după ce pacificase Germania.

Un strigăt de gips — pentru o exclamaţie poetică falsă.

Luther: fiul unui miner din Mansfeld şi-al unei ţărănci, e biciuit la Eisleben, aruncat în stradă şi cerşeşte la Magdeburg. La 17 ani învăţa totuşi dreptul la Erfurt. I-au plăcut mai mult filosofia, petrecerile şi femeile. Cînta la violă, avea viziuni în mijlocul petrecerilor şi îşi tăia vinele de la mînă cu o spadă, la 21 de ani se călugărea. Un gentilom saxon, von Staupitz, îl trimise la Universitatea din Wittenberg unde ajunge profesor şi doctor. Frederic cel înţelept, Principe Elector de Saxa, îl făcu predicatorul său. Îşi descoperi talentul oratoric, uzînd de pildele ţărăneşti. Fu trimis la Vatican. Deveni fanatic (deşi declara că a crezut tot ce i s-a spus aici), urînd deopotrivă măreţia şi arta, Roma şi Italia, Ludwig face o paralelă cu Erasm, care avea un spirit internaţionalist. Acesta o începuse la fel de greu, era la fel de nesănătos, cerşise cîntînd ca şi Luther, intrase în mînăstire, nu să se închine, ci ca să se instruiască. Luther s-a trădat pe sine pentru rasă, Erasmus trăda rasa. „Unul se călugări din pricina unei furtuni, celălalt din cauza unei crize de conştiinţă. Luther se supuse suferinţelor ascetice şi mai tîrziu se deslegă de făgăduinţa sa: Erasm obţinu din timp dezlegarea de la Papă. Fiul ţăranilor turingieni făcu lumea răspunzătoare pentru lipsa ei de armonie şi îşi fărîmă zalele cu atîta zgomot, încît ele răsunară în toată Germania. Olandezul cel fin, a cărui obîrşie e necunoscută, îşi depăşi slăbiciunea trupului prin spirit şi viclenie, gîndurile porneau de la el fără să le fi rostit vreodată în public. Unul, german sută la sută, nu-şi părăsise niciodată Saxonia sa întunecată; celălalt se simţea la el acasă la Roma, la Paris şi la Londra şi mai ales în vechea Atenă, străbătînd timpul şi spaţiul şi adresîndu-se totdeauna umanităţii, nu numai germanilor. *Erasm n-a avut niciodată nici cea mai mică stimă pentru putere, sub nici un fel de formă; refuză cu încăpăţînare slujbe şi onoruri spre a putea fi liber să critice.* În vreme ce Luther, în timpul neînţelegerilor, purta o spadă ca să se apere împotriva agresorilor, Erasm se plimba fără arme, dispreţuind forţa mai mult decît Luther care vedea în ea o sancţiune a statului.

„Rămînînd toată viaţa pe tărîmul spiritual şi aşteptînd ca vreo revoluţie sau evoluţie în Germania să vină doar de la Spirit, Erasm, care propovăduia numai înţelepciunea, bunătatea şi pacea, îşi pierdu pînă în cele din urmă orice influenţă, atunci cînd patima şi forţa sa însărcinară să dezlege marile probleme ale timpului.

Dacă Erasm era numit steaua strălucitoare, Reuchlin, alături de el, lucea ca un lac într-o lumină orbitoare. Şi din cauza profunzimei şi a purităţii acestui om, Statul şi Spiritul au ajuns în încurcături din cele mai grele.

Într-un nemaiauzit pamflet: *Scrierile Oamenilor întunecaţi,* la care a colaborat şi Reuchlin, un grup de umanişti anonimi publicară o satiră sclipitoare împotriva Bisericii şi a Ordinelor călugăreşti, a fost Prefaţa Reformei, un amestec al Spiritului în treburile Statului, cum istoria Germaniei n-a mai văzut vreunul de-atunci, nici chiar în vremea lui Heine. Toată Germania izbucni în rîs, şi rîsul lui Ersam se spune ar fi făcut să-i pleznească pîntecele. În timpul acela, umanismul era socotit drept un botez păgîn. Bunii creştini descoperiră din nou antichitatea, vechii zei reînviară din arbori şi fluvii, se desgropară statuile antice şi germanii îşi în-

toarseră încă o dată privirile spre miazăzi, spre pămîntul frumuseții eterne. Părea că se va urmări din nou cucerirea Italiei, în numele Spiritului de data aceasta, așa cum se încercase odinioară în numele împăratului. Visul stăpînirii mondiale se înfiripă din nou, pe un alt plan, superior. Ca totdeauna cînd o națiune își simte crescîndu-i forțele, apărură iluminați care credeau că limba lor era cea mai veche din lume și că rasa lor era predestinată să stăpînească lumea. Adam în rai vorbea limba germană, iar Iafet, fugind din Babilon, se adăpostise în Germania. Alexandrul cel Mare n-a fost decît un „Statthalter" într-o Grecie supusă de germani. Ierusalimul fusese întemeiat de germani. Amazoanele erau de felul lor din Saxonia, iar germanii, fiii lui Iafet, fură primii creștinii, în timp ce latinii și slavii, rase inferioare și de mîna a doua, nu veniseră decît mai tîrziu. Toate acestea au fost scrise cu 400 de ani înaintea celor mai recenți profeți germani. Primii umaniști începură prin a scrie cu sfială în limba germană. Hutten, care știa să scrie versuri frumoase în limba latină, născoci un nou patos german și scrise această frază de o veșnică tinerețe: „Barbarie, ia-ți o funie și pregătește-te de surghiun. Spiritul a pornit-o la drum, iar învățătura înflorește. A trăi e o bucurie".

Toată lumea începu să discute prin piețe. Niciodată nu s-a scris și nu s-a vorbit atîta în Germania, ca în vremea aceea, cînd problemele fundamentale ale fizicii, răscolite de Copernic, zdruncinară și ele dogmele Bibliei".

În sfîrșit, un cuvînt al lui Melanchton despre germani: „Pentru un popor atît de prost crescut ca cel german, sclavia e prea dulce".

Referindu-se la disputa între Luther și Münzer, Ludwig crede că „trădînd Spiritul în folosul Statului și morala pentru putere, acesta este tragicul simbol al germanului".

Iată-l pe regele Frederic cel Mare. Compozitor el însuși, îl chemă la pa-

lat pe Bach timp de două zile. Poemul *Nibelungilor*, pe care compozitorul i-l dedică, nu valora pentru el „nici cît o încărcătură de praf de pușcă. În biblioteca mea, în orice caz nu voi îngădui ceva atît de jalnic; îl voi arunca curînd la coș".

De altfel, Bach era îmbrăcat în livrea ca servitorii, bucătarii și valeții cînd cînta la orgă în zilele de sărbătoare la Curtea de la Weimar. Mozart,

luat de arhiepiscopul de Salzburg la Viena, ia masa cu servitorii acestuia. La curtea din Drezda, în fața celor mai mari virtuoși, perechea regală rîdea și mînca zgomotos în timpul concertelor.

„Mozart cît era de delicat, nu și-a văzut energia scăzută din cauza bolii decît spre sfîrșitul vieții. Moartea sa prematură era o necesitate metafizică și logică, întocmai ca aceea a lui Schubert, Rafael, Giorgione sau Byron, fiindcă natura extrage din aceste individualități excepționale, în foarte scurt timp, tot ceea ce cuprind în ele și le părăsește apoi pentru a se exprima prin alte ființe. Perfecțiunea prin care Schubert și Mozart au început creația lor muzicală ce n-a fost atinsă în tinerețea lor de nici unul din ceilalți maeștri, nici de către Beethoven, anunță scurtimea existenței lor". (Ludwig) (Pentru *Frica* — capitolul *Götterdämmerung).*

„Opera lui Goethe e un mare ziar" (Ludwig)

(Addenda la Goethe)

Marx n-a avut nici bani de cosciug pentru copilul său mort. (Ludwig)

Toamna, lumina la amurg, parcă văzută printr-o ureche de pește.

CHESTIUNEA GERMANA

Frederic-Wilhelm IV cerea deputaților la deschiderea Parlamentului *să facă cereri, dar să nu exprime păreri.*

Ambasadorul Prusiei la Londra a cerut, pentru Germania, Texasul și California, drept colonii.

„Von Stein a fost autorul eliberării Germaniei și Bismark a făurit unitatea ei. Bismark a făcut Germania mare și pe germani mici" scria unul din ambasadorii săi.

Wagner, în afara muzicii create, a scris și 10 volume de proză prin care urmărea o acțiune puternic națională, în înțelesul tragediei antice, acțiune pe care căuta s-o exercite și prin ultimele sale opere muzicale.

Cartea lui Ludwig mai conține răutăți la adresa lui Wagner, a cărui muzică este socotită că se adresează simțurilor și nervilor, comparabilă cu proza lui Hitler. Evident că asemenea subiectivități în cultură fac suspect orice autor.

Halliluiah din *Mesiah* de Haendel (la radio) — cascade sonore pe marmoră, vocile corului care se aleargă — păuni turbați în grădini sumbre.

Veche eroare a poeților noștri: ei vor să spună ceva, confundînd romanul, reportajul, cu poezia, care *e o artă a limbajului* (cum spunea Valéry). Același: să luăm cît putem de la alții, mi se pare că puterea leului este făcută din berbecii asimilați . . .

Thomas Mann citează paradoxul lui Newton: *Nil luce obscurius.* Există, cu adevărat, figurativ vorbind, multă obscuritate în lumină, negîndind fizic lucrul acesta. Aplicat la creator, el este întunecat, las, paradoxal, eroic în lumea

sa secretă, dar atît de absent şi de neangajat în viaţa socială, poate că şi asta doreşte *Opera,* să fie apărată, ea este miezul nucii, creşte şi se dezvoltă la întuneric şi obscuritatea rămîne o condiţie a strălucirii sale.

Jurnalul de la „Luceafărul". Mă vizitează Ionescu Decebal Decion, botezat de către Caragiale. „Naşul, spune el, mi-ar fi zis Nabucodonosor, dar i s-a părut prea lung". Îmi lasă nişte schiţe despre primul căpitan al unei echipe de fotbal din Oltenia.

Odată Durrell îi scria amicului său Miller: „Ascultă, Miller, ce cred eu. Ca să ajungi la artă, îţi trebuie, în primul rînd, o personalitate puternică pe care s-o treci prin maşina de tocat socială, pregătind-o pentru nenorocire. Arta, în zilele noastre, trebuie să fie o artă veritabilă, ca înainte de potop. Trebuie să fie profeţie în sensul biblic. Ce-mi propun eu să fac, cu o solemnitate decimată, e să-mi creez universul meu heraldic, de unul singur. Temelia am aşezat-o în tăcere, încet, cu multă grijă, dar fără a fi conştient, distrug timpul. Am descoperit că ideea de durată e falsă. Au inventat-o ca pe un fel de cric filozofic pentru ridicarea ideii de dezintegrare fizică. Nu există decît spaţiu. Un obiect solid are numai trei dimensiuni. Timpul, apendicele acesta învechit, l-am retezat. Aşa că ne trebuie o nouă atitudine. O atitudine din care memoria să fie exclusă..."

Memoria, memoria...

Ce ciudat lucru, totdeauna ca de sub mare apare acest nisip cenuşiu, zgrunţuros, tăcînd un zgomot surd. Ce-ar fi marea fără nisipul ei cîntător, dar nisipul nostru este un strat plin de spaime vechi, de nesiguranţă şi de prevestiri rele. De multă vreme lupt cu prejudecăţile memoriei. Totdeauna sub cuvinte au apărut aceşti zgrunţuri infinitezimali, nenumăraţi, alcătuind o masă neliniştită care-mi tulbură conştiinţa. Întîi impresiile copilăriei, spaimele vechi de o forţă necunoscută, apoi recunoştinţa pe care o datoram unor persoane ce-mi erau aproape străine, dar care aveau meritul de a mă fi alcătuit pe mine într-o clipă de dezgustătoare plăcere egoistă; pe urmă memoria religiei, acel perete alb, coşcovit, mirosind a var, plin de icoane, plin de pornografia sfinţilor, de închistata gestică, hieratică, amestecul de miros pios de ulei, de tămîine, amintirea duminicilor, cu slujbe, tot misterul unor ceremonii de neignorat. Unde era libertatea mea? Unde, lipsa de prejudecăţi către care tindeam cu un elan nestăvilit? Pe urmă şcoala, şi ea o scenă ipocrită. Mi s-a furat un premiu şi ce-a urmat? O scepticizare lentă, taxată, fără nici o justificare de lene, de criză de adolescenţă. Şi umila vîrstă de 13 ani, cînd am intrat într-o altă memorie, a dragostei, a primei iubiri, cerînd şi ea un ceremonial, o spă-

tul. Visa să ridice, ca un demiurg, rîurile prin niște sifoane uriașe, care ar fi fost în stare să salte nivelul apelor la înălțimile dorite. Pompe, macarale, armături de fier, tentacule de oțel, iată universul său ingineresc. Schițează un fel de tanc distrugător, o mașină a morții, de o îndrăzneală uriașă pentru timpul lui. Știe astrologie și-l preocupă natura fosilelor și a vulcanilor. Mintea lui merge înaintea unui Bernard Pallissy și a lui Giovanbatista della Porta, închipuind un instrument de folosire a forței aburului. Cunoștea mai multe lucruri decît contemporanii săi despre fenomenul gravitației și era hotărît să scrie un *Tratat despre esența lumii*. Către sfîrșitul lui octombrie 1504, opera lui hidraulică era distrusă de capriciile naturii și de nepăsarea administrativă. Începu să lucreze la un aparat de zbor foarte apropiat de ceea ce avea să fie mai tîrziu avionul; în desenele lui poate fi recunoscut ușor un prototip de mitralieră, după cum tot atît de repede ne dăm seama că imaginase un tun cu tren. Leonardo preconiza străzile suprapuse ale orașelor noastre moderne și imense catedrale construite după o logică îndrăzneață. Voise să ridice un monument uriaș și nu i-a reușit nimic. Vorbise despre gazele de luptă și nimeni nu-l luase în seamă, îi uimea pe toți, dar se pare că nimeni nu a crezut în el, îndrăzneala gîndirii sale mi se pare că atinge sublimul atunci cînd, acuzat de sodomie, e preocupat de găsirea unei otrăvi care să fie injectată pomilor, care ar trebui să facă fructe la fel de frumoase și bine mirositoare, dar aducătoare de moarte . . .

Strînsese, ca și Goethe mai tîrziu, gîndaci și reptile, desenîndu-le la proporții uriașe și creînd adevărați balauri ce înspăimîntau pe privitor. Îl disprețuia pe Botticelli, despre care zicea că picta peisaje jalnice. Acesta, la rîndul lui, afirma că disprețuiește studiul naturii și că era de-ajuns să arunci un burete înmuiat în vopsea pe un perete ca să obții cel mai frumos peisaj.

Ce era sub această superioritate manifestă altceva decît o mare timiditate, o mare aspirație spre absolut și trăirea unei nedreptăți continuate, pricinuită de absența lui la realitățile sociale ale timpului? Omul genial crede că se poate lipsi de matematica relațiilor, de uriașa meschinărie a cultivărilor, dar se înșeală.

Parcă îl bănuiesc pe marele Leonardo că nu a crezut nici el însuși în posibilitatea realității operei sale inginerești. Totul nu este decît o proiectare uriașă a unui eu gigantic, o defulare în scheme tehnice, deși, vai, ea anticipează multe opere științifice.

Ratatul, chiar cînd are geniu, îmi face frică . . .

Thomas Mann credea că timpul sapă o prăpastie de netrecut între adevăr și forță, între adevăr și viață, între adevăr și colectivitate. Ești lăsat să înțelegi, scrie el, că acestei colectivități i se cuvenea o considerabilă precădere în fața adevărului, că el, acest adevăr, trebuia să fie subordonat și că cel ce voia să facă parte din colectivitate trebuia să fie dispus la reduceri masive de adevăr și știință, să fie gata la *sacrificium intelectus*. De fapt, ideea este suptă din Sorel, care afirmă că, în viitor, miturile populare, mai bine zis potrivite mulțimilor, vor fi vehiculul mișcării politice: basme, himere, năluciri care nu vor semăna deloc cu adevărul, rațiunea și

știința pentru a determina viața și istoria, pentru a fi dinamice.

Sper să fiu priceput cînd afirm că generația noastră de intelectuali a înțeles în mod pozitiv acest sacrificiu, contribuind cu forțele proprii la revoluția ce i s-a propus, renunțînd la dezbateri sterile, la ideea de a *repăgîniza mulțimile din Europa,* cum ne invita un cunoscut filozof. Asta nu însemna, și aici aș vrea să fiu polemic, că noi, oamenii, renunțasem la *mireasma noastră spirituală.* Sub ochii noștri, mulțimile frustrate, altădată mințite de politicieni deșănțați, mereu aruncate în mizerie neagră sau înaintea puștilor, au devenit un factor hegemonic și au arătat sterililor că viitorul himeric în care nu credeau, pe care-l detestau, poate fi și altfel. Să ne înțelegem, nu s-a făcut tot, timpul istoric este și foarte scurt și această *preluare a civilizației* se desfășoară încă în condiții grele, de luptă și înaintare, nu lipsite de contradicții.

Nu aș vrea să ajung în situația de a fi crezut un elector care desfășoară numai machete și hărți fără acoperire, care vorbește mai mult utopic decît bazat pe realități concrete. Mă ajută în operația aceasta și prezența ziarelor, a fotografiilor și știrilor cele mai recente. Nu voi recurge la nici o cifră comparativă cu trecutul, pentru că trecutul nu rezistă comparațiilor, cel puțin în ce ne privește. Vreau numai să fac o dezbatere scurtă, mai mult cu mine însumi, despre gîndirea marxistă în raport cu viața socială.

Vehiculul mișcării politice, despre care vorbea Sorel, este o amară realitate pentru cei sceptici, pentru neîncrezătorii de profesie. O dată la putere, clasa muncitoare a dovedit că știe să se țină de cuvînt, că poate transforma în trainice înfăptuiri ceea ce pe hîrtie și în programări au fost cifrele și liniile. Basmele, himerele și nălucirile sînt astăzi orașe întregi, spitale și universități, teatre și stadioane, uzine și școli de toate gradele. Mă întreb încă și acum ce nu s-ar putea realiza în condițiile unei păci durabile, care să nu te oblige la înarmări și la acte de apărare, înghițind, cum se știe, sume considerabile. Ar rezista curentele ostile socialismului unei partide ferme, cinstite? Ar putea adversarii lui aflați, în unele domenii, cu mult înaintea noastră unei curse de ajungere și depășire? Eu cred că nu.

Scriam și cu alt prilej că nu explozia industrială mi se pare cea mai importantă, că nu producerea de mărfuri de consum în cantități arhisuficiente va zgudui lumea, că curmarea definitivă a exploatării semenului, credința că egalitatea între oameni se va realiza aici, pe pămînt, și nu în ceruri. Încă Bergson mai credea că *individul uman este fabricator prin excelență,* zicînd că el poate crea numai în cadrul unei societăți de nutriție, realizată numai de puține popoare. Sigur că acumularea bazei materiale este absolut obligatorie într-o astfel de competiție socială, dar vrea societatea noastră numai asta? Omul care votează, care dă sprijinul său electoral reprezentanților lui, speră numai la obținerea mai lesne a unui televizor, a unui aragaz sau a unui apartament confortabil? Nu e vorba de ceva mai mult? De ideea că se apără, o dată pentru totdeauna, dreptul de a nu mai fi considerat nimeni un sclav, un inferior, indiferent de munca pe care o îndeplinește, că utilitatea nu înseamnă valoarea muncii și că a crea e, de fapt, a contribui cu forțe proprii la ceva ce aparține tuturor?

Am ieșit noi din condiția popoarelor naturale *(Natur-Volk),* cum le numea,

cu un uşor dispreţ, Herder? Sîntem noi, sau am fost vreodată, o naţiune lipsită de tradiţie, lipsită de istorie, o naţiune consumatoare numai, sau am fost şi sîntem o *naţiune de cultură?*

Bucureştiului îi lipseşte o colină, pentru că despre mai multe nu poate fi vorba. Actualele ridicări de sol cum ar fi Dealul Spirii sau Cociocul, sînt cu totul neconvingătoare. Pentru obţinerea unui munte artificial lîngă Bucureşti sau într-o margine a lui, am de multă vreme o idee, poate năstruşnică, dar nu lipsită de valoare: la toate barierele şi gările, călătorii care intră în Capitală să fie obligaţi să depună în locuri speciale cîte o cărămidă sau un bolovan. În zece ani am avea muntele dorit, care, învăluit cu pămînt şi plantat cu copaci, ar schimba înfăţişarea acestui oraş de cîmpie, expus la vînturile Bărăganului. Ideea aceasta mă obsedează de la lectura lui Vitruviu, care, în *Tratatul său despre arhitectură*, vorbea despre proiectul lui Dinocrate, constructorul Alexandriei, cel ce plănuia să sculpteze muntele Athos, în chip de statuie bărbătească, punîndu-i la stînga o cetate, iar în dreapta o cupă de piatră uriaşă în care toate rîurile muntelui ar fi aruncat apa lor. Ce grandoare, ce viziune! Noi ne gîndim la NUMĂR nu la FORMĂ!

Să faci lectura siderală a lumii *(Jünger).*

Conceptul; orice regim politic care porneşte de la eliberarea omului de o tiranie religioasă, socială, politică, impune apropierea cu perioada istorică denumită de multă vreme Renaşterea. Nu ştiu dacă gînditorii marxişti, în modestia lor, au conceput acest lucru cînd au imaginat descătuşarea spirituală a omului de prejudecăţi periculoase ca aceea că societăţile sînt imuabile sau că puterea nu poate fi exercitată decît de către indivizi pregătiţi special pentru aşa ceva, ceea ce presupunea că există o tagmă de politicieni, de lideri, evident produs al aristocraţiei, al marilor familii sau cel mult al unor parveniţi docili. Înaintea emancipării sociale a individului, se visa la o descătuşare a omului de ideea inegalităţii totale între straturile sociale, la surparea legilor fixe care statuau exploatarea şi promulgau eternitatea diferenţelor de clasă.

În sensul acesta, afirmarea de către socialism a personalităţii umane, inviolabilă, imanentă şi autohtonă, bună în esenţă, cum mi se pare că spunea cineva, se întîlneşte cu ideile Renaşterii. Lucrul a găsit şi denigratori sau, cel mult, oameni întristaţi de adevăruri neconvenabile. Astfel, Berdiaev credea că Renaşterea despre care am pomenit a săpat o prăpastie între om şi eternul adevăr al creştinismului. Tragedia modernă ar fi, după el, faptul că *Omul, proclamîndu-se Dumnezeu, s-a dezumanizat.* Etienne Gilson scria decis: *„Renaşterea n-a fost Evul Mediu plus omul, ci Evul Mediu minus Dumnezeu, şi tragedia e că, pierzînd pe Dumnezeu, Renaşterea a pierdut omul însuşi".*

Ceea ce începuse odată cu apariţia primelor idei umaniste, departe, în noaptea timpurilor, ceea ce ardea încă din flăcările rugurilor ce au ispăvit viaţa unor oameni cu adevărat divini pentru că spuneau un adevăr ştiinţific, revoltător pentru obscuritatea spirituală a vremii lor, se încheie în aceşti ani, cînd, îndrăzneţ, Omul, descătuşat de prejude-

căți religioasă, neintimidat de o prezență abstractă de dincolo de barierele primitoare ale Cerului, privea, de lîngă astre îndepărtate, minunatul loc și leagăn numit Pămîntul. Trebuia să fie ars Giordano Bruno și Galilei să moară orb și disprețuit pentru ca științele și filozofia să dărîme prejudecățile și o pîrtie luminoasă să se facă în spiritul uman.

Vorbeam despre ideea eliberării în spirit, comună socialismului și acestei luminoase perioade din istoria umanității numite Renaștere. Nu este o flatare de cel mai ușor gen pentru că, structural, viziunile coincid. Trecutul visa *Cetatea* ca pe un *tot*, filozofic, moral și politic, exprimat printr-o arhitectură armonioasă, canoane de viață bine stabilite și o conduită ordonată a societății. Ne desparte de acest concept ideea religioasă. Templul nostru nu este biserica, ci Universitatea; Uzina și nu lăcașul morții. Capela noastră e laboratorul. Dialogul se face cu viața nu cu inexistența. Spiritul nostru va supraviețui atîta vreme cît va produce, va descoperi și va spune. A realiza, nu a crede, a înfăptui, nu a spera. Universul ca o construcție armonioasă, umană, iată idealul, restul este deșertăciune.

Nu sînt un Aretino care scrie psalmi și pamflete pornografice în același timp. Cred în autoritatea faptei și nu a credinței. Pot dobîndi liniștea mea spirituală contribuind, nu vorbind numai. Meseria noastră nu e aceea de a construi catedrale de aer, populate cu reverii. La locul meu de muncă, la masa de scris, mă simt deopotrivă zidar și arhitect, constructor de conștiințe, așa cum inginerii fac poduri, eu pot uni oamenii într-o credință comună, dedicată tuturor. A visa o mulțumire individuală compusă din aplauze celeste, acordate ție însuți, este la fel de egoist cu a dărîma. Priviți păsările, și ele construiesc, și ele se dedică celor mai puțin ajutorați. Artistul există în socialism nu ca un lăutar de curte, gata să strunească coardele lăutei la semnul mai-marelui, ci ca un căutător de planeți, în conștiință; el nu este un bufon, ci un astrolog; cîntecul său nu face să petreci, ci să cugeți, cuvîntul lui îți dă de gîndit, nu te face să rîzi. Munca lui e la fel de nobilă cu așezarea pietrei pe piatră. Poet fiind, el deține o uzină subtilă de sunete care îmblînzește sufletele. Corectînd utilitatea cu detalii semnificative, el obișnuiește ochiul cu concepția arhitectonică a Universului. Cum am văzut, om de știință, îl ajută pe om să se desprindă de pămînt și să atingă stelele, adică să săvîrșească acea operație în care Stihuitorul se întîlnește cu Savantul.

Atîta vreme cît pledăm pentru aceste fapte, sau incidente în cultură și civilizație, nu putem să susținem că împodobim stilul nostru de viață cu metafore gratuite. Din totdeauna, omenirea aleargă cu o torță împotriva nopții.

Apariția poetului V. a surprins și a provocat indignare. Era un bufon bine hrănit și asta nu se iartă bufonilor. Mai adaugă și cinismu-i bine cunoscut și o să ai imaginea nașterii antipatiei ce-a produs-o împotrivă-i! Făcea lucruri neobișnuite: dormea pe unde apuca și apărea în fruntea unei cete de caraghioși, plini de istorii și imagini, încercînd să dinamiteze ritmul clasic și canoanele sfoiegite. Îmi era greu să-l adaptez pe el și pe ai săi cu cei din jurul meu. Poetul îmi oferea lucruri noi, credea el, și văzînd că nu mă sperii, mi-a acordat chiar puțin credit. De cîteva ori ne-am certat, pentru că eu în-

ţeleg să ai o îndrăzneală inedită, nu una luată cu preţ redus din talciocul literelor. Scria despre *femeile cu care petrecuse pe un pat de carabină, şi-şi scotea inima de pe cap, punea pantalonului său decoraţiile, care, la rîndul lor, îşi puneau cîinele, ieşind la plimbare; degetul său mijlociu trebuia bărbierit, spălat şi parfumat zilnic, pe străzile cartierului său ploua cu colivă albastră şi carne albă, dorea să fie spînzuraţi caii netrebnici şi surprinsese o Madonă în patul unui halterofil; cocoaşa lui cădea în curtea unui farmacist, cîinii sinucigaşi din poezia sa erau obsedaţi şi chelnerii adormeau în propriile platfusuri.* Nu mi se părea ceva nou; nu era ceva zguduitor, dar omul irita. *Iubita lui trebuia să-şi arunce ochiul în cer ca pe o arşică şi din sînul său aveau să iasă tulpini şi flori de ceapă (?!).* În sfîrşit, nu era de loc rău că în *carnea sa se ciocneau drezine şi caii sufereau de atacuri de cord, la o fată poetul se gîndea ca un borfaş la ceasul unui lord, un poştalion trebuia să-l ducă tras de patru episcopi şi patru anti-vînturi, singurătatea lui avea ceva din singurătatea unor maşini de scris, în cimitir,* ceea ce nu era deloc rău ca imagine. *În barurile sale metafizice chelneriţe în pijama serveau pietre de mormînt la kilogram, cuvintele erau grele ca elefanţii şi tăcute la fel.* Aş putea să continui, dar mă opresc aici. Am făcut, la primul contact cu versurile sale, o experienţă: am citit dintr-o antologie apărută prin 1925—26. Versurile vechilor surrealişti sunau identic. El m-a acuzat de neloialitate. De ce? mă întrebam. Eu făceam numai comparaţii. Pe-atunci nu aveam textele sofiştilor chinezi ca să-i arăt cît de veche este aberaţia în spirit, care, ce-i drept, poate naşte poezia.

Şcoala adepţilor taoismului, din secolele IV. şi V. aşa-numita *Mingkia,* a logicienilor şi a dialecticienilor, în sînul căreia se năşteau controverse aprinse în discuţie asupra conceptului de *dur* şi *moale,* de *dreaptă* şi *curbă,* aşa-numiţii *maeştri ai artei de a discuta,* vorbeau cam în acelaşi limbaj ca poetul V. Ei afirmau că un ou are pene; că pasărea posedă trei labe; că focul nu e cald; că ochiul nu vede şi că umbra unei păsări care zboară nu se mişcă. Un baston lung de un *li* pe care-l reduci zilnic la jumătate nu va fi distrus nici în o mie de ani. Kung-Sun-lung era proprietarul propoziţiei: *un cal alb, nu e cal.* Un altul, Hui-Che, e autorul unui celebru paradox: *Eu plec azi la Yul şi ajung ieri!* Tot el spunea că *fiinţele vii mor cînd vin pe lume.* Diferenţa dintre textele citate mai sus şi cele ale poetului V. era aceea că ultimele aduceau cu Zenon şi Parmenides.

Iată cum se exprima un Kant, *avant la lettre* (Ten-Si-tse): *Ceea ce are un scop se numeşte intenţie, ceea ce nu se raportează la nimic exterior se numeşte virtute.*

Şi, ca să încheiem, o să citäm un text al sofiştilor chinezi care bănuiesc că i se potrivea foarte bine poetului V.:

„Dacă numele nu convin lucrurilor, există confuzie în limbaj; dacă e confuzie în limbaj, lucrurile nu se execută; dacă lucrurile nu se execută, bunacuviinţă şi armonia sînt neglijate; dacă bunacuviinţă şi armonia sînt neglijate, supliciile şi pedepsele nu sînt proporţionale cu greşelile; dacă supliciile şi pedepsele nu sînt proporţionate cu greşelile, nimeni nu mai ştie pe unde să apuce . . ."

Ezra Pound: *rime feminine.* El îl citează pe Dante care spunea despre cu

vinte că sînt onctuoase şi aspre în funcţie de feluritele lor calităţi sonore, altfel spus: *pexa et hirsuta*, netede şi zbîrlite. De unde o *vorbire picturală* la Shakespeare.

ISTORIA PAMFLETULUI

Swift mărturisea: „*Nu scriu pentru a face plăcere omenirii, ci pentru a o răni*". Dar iată-ne şi în faţa unei diversiuni: mai moderni, autohtonii stabilesc diferenţele dintre polemică şi pamflet, voind să despartă săgeata de arc. A polemiza este a mişca idei; a face pamflet egal a jigni fără demonstraţie, folosind fiziologia gramaticii. Se confundă dintr-o falsă judecată mijloacele cu conţinutul, dar trucul nu ţine decît pentru cei neduşi în circul cuvintelor.

PUŢINA ISTORIE:

Un vechi text chinez care sună cam aşa: „Greşelile oamenilor aduc pedepse celeste şi invers. Turburarea cerului duce la turburarea oamenilor. O atitudine respectuoasă aduce ploaia în epocile voite, o bună administraţie — seninătatea cerului; prudenţa — căldura binefăcătoare; înţelepciunea Suveranului — vîntul la timpul potrivit, după cum aroganţa produce ploaia torenţială, iar lipsa de consideraţie — seceta. La indolenţă, vine căldura cea mare, iar la prostie — furtuna".

Cele de mai sus fac parte dintr-o carte fundamentală chineză numită *Ychingul* sau *Cartea Facerii* şi ar fi prima polemică cu moravurile principilor care nu respectă preceptele morale, de unde marile turburări trimise de natură. Un pamflet poate şi mai vechi vorbeşte despre împăratul Kie, un incapabil, care a terorizat cele o sută de familii ale nobililor, iubind luxura şi vîrînd la închisoare pe cei plini de virtuţi. Din pricina imprecaţiilor nedreptăţiţilor au început să cadă stelele, pămîntul s-a cutremurat şi rîul Yi a secat. Pe cer s-au arătat doi sori gemeni. Într-un alt pamflet, o femeie cu limba lungă, care atrăgea nenorocirile, ia numele bufniţei Pao-seu. Altunde ni se spune că Regina Mamă a Occidentului (muma celor rele) Si-Wang-Mu a fost ridicată la rangul de divinitate a Ciumei. Iată şi o polemică a lui Confucius cu suveranii din Analele de primăvară şi de toamnă:

„Principii nu se ocupă să reflecteze asupra lor înşişi şi anturajul îi împiedică să audă ceea ce ar putea să-i neliniştească. Astfel rămîn pînă la capăt ignoranţi şi nu-şi respectă îndatoririle. Păcatele lor sînt cauza pierzaniei lor". Misteriosul Ko-Hiuan, autorul cărţii: *Miao-tao-yao-liao* vrea să stabilească o paralelă între calităţile morale şi proprietăţile chimice ale naturii, face deci fără să ştie moralităţi, ca Theofrast. La Bruyère-ul chinez ar fi Ko-hung, autorul celebrei opere: *Pao-pu-ţe*. Iată, să-i zicem o polemică subtilă, cu ignoranţii: „Stăpînul meu a zis că omul care a învăţat că totul este Una cunoaşte toate fiinţele lumii; celui care a învăţat că totul este Una, nimic nu-i scapă. Celui care nu ştie că totul e Una, totul îi scapă". (Despre perfecţiunea terestră). În *Cartea Solitarilor* (Sien-king) pot fi identificate încă alte multe pasaje polemice pe care nu le mai reproducem. Primul pamflet din lume adresat celor ce se întrec cu paharul e adresat lui Li-Po, care, beat, a căzut în rîu, voind să culeagă razele de lună. În multe din nuvelele chineze, din antichitatea aces-

tei culturi, femeii i se spune, pamfletăresc, *vulpea* (temă găsită în literatura ebraică, *dibbouk).* Mai tîrziu se culege un serial de pamflete adresate principilor sub titlul de *Oglinda de aur.* Şi, ca să încheiem scurta trecere în revistă, producem şi numele unui polemist de mare forţă: Wang-Ciung. Opera sa e cunoscută sub numele de *Balanţa discursurilor (Lun-heng).* Acesta mărturisea că voieşte să-şi trezească epoca şi s-o vindece de păcate. Şi-o fi ales el mijloacele sau o fi recurs la cele joase ale adjectivelor? S-o fi ajutat de invective, sau o fi aşteptat cîteva secole pînă să apară marii pamfletari, folosind pînă atunci metoda polemicii? Cine mai ştie?

După socoteala mea, Homer ar fi şi el unul dintre primii polemişti, iar Ahile, întîiul pamfletar grec. În *Iliada,* el se exprimă destul de neacademic, împroşcîndu-l pe Agamemnon cu cuvinte nealese: *„Tu, beţivan, tu, dulău fără obraz, sperios ca cerbul / Nici cu oştirea nu te bizui să ieşi la bătălie vreodată / Doar ţi-este mai bine să huzuri în tabăra noastră cea mare / Şi să despoi de-a lui daruri pe cine-ţi grăieşte-mpotrivă".* Nici Ulise nu-şi alege limbajul cînd e vorba de acelaşi şi nu-l mai scoate din *flecar, ticălos şi mîrşav.* Nu lipseşte epitetul de *bîrfitor prost.* Hector vorbeşte cam aşa cu Paris: *„Nevrednice, numai cu faţa viteaz, muierce, tu, hoţ de fete / Şi-amăgitor, mai bine piereai fără nuntă / Mai bine nu te năşteai . . . / Tu care n-ai nici pic de virte şi inimă-n tine".* Menelau, la rîndul său, îl cam înghesuie pe acelaşi Paris, în stilul cel mai pamfletăresc cu putinţă: *„Doamne, tu fă să-mi răzbun pe mişelul acel ce întîiul rău mi-a făcut . . ."* şi nu-l mai scoate din injurii versificate.

De la o vreme, nu mai citesc romane. M-au plictisit, sînt previzibile şi cît s-ar inventa metode noi de a le face interesante lucrul mă lasă rece. Genul a devenit factice, ca şi în cinematograf, regulile lui silesc la compromisuri şi de aici o inferioritate din ce în ce mai evidentă. Au început să intereseze mai mult *Memoriile* şi *Jurnalele,* oricît ar fi ele falsificate sau sporite pe parcurs. Se dovedeşte încă o dată că viaţa are mai multă imaginaţie decît scriitorii. M-am întors la vechile amintiri ale lui Amiel, la fraţii Goncourt, la strălucitorul Gide. O pagină din *Convorbirile lui Eckermann* cu Goethe mi se pare infinit superioară unora din prozele ultimului.

Acolo omul e viu, neîncorsetat, cu toată poza lui tradiţională. În *Carnetele intime* ale înduioşatului Samain mai tremură o fibră puternică de viaţă, *Confesiunile* lui Verlaine sînt încă fascinante.

Din amintirile egoistului Stendhal se iveşte un alt om, necunoscut nouă, şi Camus din *Carnetele* anilor 35—42 e surprinzător, azi, la distanţa care ne desparte de sfîrşitul său tragic. Vianu a rămas la fel de solemn în *Jurnalul* său sacerdotal care adună, de fapt, lungi discursuri ţinute în aule, iar Blaga, cu *Hronicul* său, mă bîntuie cu fraza de neuitat: „Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absenţe a cuvîntului": *mut ca o lebădă,* marele poet pornea într-o mare aventură spirituală pe care şi-o descrie cu o detaşare impresionantă. Iată paginile autobiografice ale lui Kipling — *puţin din mine, pentru amicii mei cunoscuţi şi necunoscuţi* cum ne avertizează din subtitlul cărţii. Nu lipsesc Delacroix şi Pallady, Mauriac, Dostoievski, Katherine Mansfield, Contesa de

Noailles, Samuel Pepys, jurnalul anonim al unui burghez parizian, operă plină de farmec, Samuel Butler și Pierre Louys, Denis de Rougemont cu *Jurnalul unui intelectual*, Berlioz cu *Memoriile* sale și Charles du Bos cu *Aproximațiile* sale, dublate, de asemenea, de un *Jurnal*. O lume fascinantă, lipsită de itinerar și de succesiuni ale timpului, în care, pentru un cuvînt de spirit, un artist este mai degrabă tentat să sacrifice un adevăr, și asta zice destul.

La 2 noiembrie 1891, Jules Renard, despre care, în general, se crede că era un literat moderat, plin de gingășii, nota în *Jurnalul* său: *„E uimitor cît de mult cîștigă toate celebritățile literare cînd le vezi caricatura!"* Și, ca să se țină de cuvînt, deschide un tir de artilerie pe numeroase pagini pline de cele mai spirituale cuvinte rele pe care le-am citat vreodată. Între *Ronsard și André Chenier cauți zadarnic un poet. Nu spun: un făcător de rime, un versificator, unul care aliniază cuvintele, ci un poet. Nici unul!* Anulînd într-un cuvînt o falie puternică a literaturii franceze. Pe frații Goncourt îi termină în cîteva rînduri, acuzîndu-i că au un dispreț arogant pentru armonie și că frazele lor sînt ticsite de genitive împerecheate, de subjonctive greoaie, de întorsături cleioase, ieșite parcă dintr-o gură plină de salivă. Delicatul autor al lui *Morcoveață*, care ne-a făcut să plîngem de duioșie, crede că nu mai puțin celebrii frați *au o sintaxă care zgîrie gîtul*. Despre portretele lui Gautier, iată o răutate din mers: *nimic mai plictisitor*. La 15 ianuarie 1889, are loc execuția pe hîrtie a lui Heine, în același *Jurnal*. „Un lucru m-a mirat totdeauna: admirația universală a oamenilor cultivați pentru Heine. Mărturisesc că nu înțeleg nimic din opera acestui german care a făcut marea greșeală de a trece drept francez". Michelet e tipul marelui flecar, capabil să scoată dintr-o mică idee o pagină mare. Dar să ne oprim și la portretul lui Banville. Are obiceiul să se culce devreme, notează el, acid, fața lui e lată și cleioasă ca brînza de vaci, fără un fir de păr deasupra, ceea ce trebuie să recunoaștem că e destul de plastic. La 21 octombrie, al aceluiași an, intră și autorul *Comediei umane* în tarbacă: *nimic mai prost decît nuvelele lui Balzac*. Despre *prietenul său* Barrès spune, prin cuvintele lui Rivarol, că ideile lui sînt ca niște ochiuri de geam îngrămădite în coșul unui geamgiu, clare fiecare în parte, dar, laolaltă, obscure. Și, cu un an mai tîrziu, despre același: *Barrès a găsit cea mai bună metodă de a fi nou; să complici felul de-a exprima lucrurile vechi*, ceea ce nu e lipsit de spirit, zicem noi. La 24 decembrie 1891, îl cunoaște pe Gide în casa lui Schwob. Autorul lui *Corydon* este spînatec, are guturai, fălci exagerate și e îndrăgostit de Wilde și el: un domn cu pielea unsuroasă, distins, descoperit nu demult.

În 1899 își începe *Jurnalul* său și Gide. După o promisiune ca paginile intime să consemneze mai întîi nașterea ideilor, iată-l și pe acesta constatînd că d'Annunzio era mic, vulgar și că-i plăcea înghețata. La pagina 116, notează: „Eu îi citesc pe frații Goncourt, pentru a învăța *cum nu se scrie* . . ." În 1904, la un banchet, Gide surprinde dialogul dintre Verhaeren și Maeterlinck, pe care-l reproduc pentru savoarea lui:

V. — De altfel, pe mine, pot să vă mărturisesc, în fond nu mă mai interesează decît ceea ce scriu eu.

M. — Întocmai ca și pe mine. De altfel, chiar ceea ce scriu eu nu mă interesează mult . . .

Recunoașteți că genul este delicios . . .

Dacă notațiile făcute de literați ar fi exercitate asupra unor persoane anonime, n-ar avea nici un haz, dar, ținînd seama că ne aflăm în fața unor personalități consacrate, judecățile de valoare consemnate capătă o savoare specială. Nu o să insist numai pe bîrfeală, fie ea de o natură specială, dar mi se pare că jocul acesta al spiritului nu e lipsit de un farmec pe care literatura propriu-zisă nu-l conține. Dar nu sînt *Jurnalele*, ele însele, niște pagini literare trucate?

Iată portretul lui Maeterlinck, în reluare. Fața lui, scrie Gide, exprimă mult neinteres, un neinteres total. Materialitatea trăsăturilor sale, om din nord, foarte pozitiv, foarte practic, e sporită de misticismul său, pe care observatorul îl consideră o manieră de exotism psihic.

Pe Anatole France Gide l-ar iubi mai mult dacă anumiți indivizi nu ar vrea să facă din el un scriitor considerabil . . . El este curgător, fin, elegant, e triumful eufemismului, dar e lipsit de neliniște. Îl epuizezi dintr-o dată. Eu nu cred în supraviețuirea acelora despre care toată lumea e de acord. Și, tot pe tonul acesta, îl îndeasă într-un sac imaginar ca pe un cadavru de care vrei să scapi, tăindu-l în bucăți: „De aceea lectorii săi (ai lui Anatole France, n.r.) îi sînt recunoscători, pentru că el îi flatează. Fiecare dintre ei poate să gîndească: în definitiv, nici eu nu sînt atît de prost, tocmai așa gîndeam! . . . El e, tot, în conversație și în raporturi cu ceilați. Cei care-l frecventează sînt mulțumiți de a fi introduși direct în salonul și în cabinetul său de lucru".

Acidulatul autor al *Pivnițelor Vaticanului* trece prin Muzeul Louvre și constată încă în 1902 că nu-i plăceau Fragonard și Chardin. Asta n-ar fi nimic, dar, acasă la el, recitind *Madame Bovary*, notează: „Crește numărul acelor lucruri la care-mi permit să mă gîndesc; pe care-mi permit mai puțin să le spun și pe care eu nu permit de loc altora să le spună: de exemplu, că începutul *Doamnei Bovary* e prost scris"!

Iată-l acum pe Barrès la Academie, descris de Gide: e îmbrăcat într-un costum îngrozitor, ține un discurs plat plin de lașități și flaterii, omagiind opinia adunării, lucru poate firesc, dar care-i aduce aplauze facile. Nici acesta (Barrès, n.r.) nu se lasă și, solemnitate, solemnitate, îi trage sub acoperișul înaltului for o copită lui Zola.

Dar, pentru că tot ne aflăm la capitolul Barrès, să ne întoarcem la Jules Renard. La *4 noiembrie 1889*, ce scrie el despre amicul său? Barrès se stăpînește prea mult. Într-o zi o să cadă bolnav. Pîn' aici ai zice că-l compătimește, dar să vedem mai departe: „Sinceritatea lui continuă n-o să-i mai încapă în piele. Va muri de o convingere înăbușită, se va sufoca de civilizație, cum se sufocă alții de lipsă de aer. Barrès, prietenul meu, descheie-ți nasturii: miroși a concentrat, în casa dumitale, omul se sufocă. Aerisește!"

Dar iată-ne în fața unor cunoștințe comune: Maeterlinck. Cum îl vede mușcătorul Renard? Un lucrător belgian care și-a cumpărat o pălărie prea mică și pantaloni prea largi. Cînd îi este prezentat cineva, Maeterlinck holbează deodată ochii și se leagănă, ceea ce fără îndoială înseamnă: Ah, minunat!

La *24 martie 1894,* Jules Renard îl cunoaşte pe Anatole France. Ce notează autorul lui *Morcoveaţă,* după o discuţie amicală, în care primul îi vorbeşte despre Parazitul său? „E totuşi plăcut să auzi oamenii lăudîndu-te prost".

Pe alt amic, pe Schwob, îl bănuieşte că, începîndu-şi *Jurnalul* propriu, va nota acolo lucruri deja notate de el. Dar asta n-ar fi nimic, pentru că nu cruţă pe nimeni. Iată un portret al lui Verlaine din *9 martie 1892:* „Ieri, masa revistei LA PLUME. Rar chipuri inteligente, de oameni inteligenţi. Îngrozitorul Verlaine: un Socrate posomorît şi un Diogene murdărit: amestec de cîine şi hienă. Tremură tot, se lasă să cadă pe un scaun pe care lumea are grijă să-l aşeze în spatele lui. Oh, acest rîs fornăit, pe nas, un nas exact ca o trompă de elefant! Cînd a intrat Verlaine, un domn, care s-a dovedit peste cîteva clipe a fi un imbecil, spune: „Glorie geniului! Nu-l cunosc, dar glorie geniului"! Şi aplaudă. Avocatul revistei LA PLUME exclamă: „Dovadă că are geniu e că puţin îi pasă de asta"! Apoi se aduc vreo cîteva mezeluri lui Verlaine, pe care acesta le rumegă.

Nu se poate scrie ceva mai rău şi mai plin de ură. Mai tîrziu, pe aceeaşi pagină: „La cafenea (Verlaine n.r.) e tratat cu „maestre", scumpe maestre, dar el e neliniştit şi întreabă ce s-a făcut cu pălăria sa. Seamănă cu un zeu beţiv. Nu rămîne din el decît veneraţia noastră. Peste o zdreanţă de frac — cravată galbenă, pardesiu care, în multe locuri, trebuie să fie lipit de trup — un cap de piatră ca dintr-o demolare". Forţa portretului este salvată de această ultimă frază. La *10 octombrie* a aceluiaşi an, iar Verlaine: *Socrate soios,* de data asta, căruia Vautier îi dă 5 franci, contra chitanţă, duhneşte a absint, borboroseşte, face gesturi de beţiv, se încruntă şi are o gură în care (extraordinară imagine!) ar putea să trăiască nişte mistreţi. Vorbeşte despre Racine şi Corneille şi exclamă: — Am talent, am geniu! Sînt un om şic şi nu sînt un om şic! Cînd i se plăteşte absintul spune că azi e sărac, dar mîine o să aibă bani!

La un astfel de crepuscul, notaţia este zguduitoare...

Nu, aceasta nu este o istorie a răutăţilor oamenilor mari despre alţi oameni mari, ci mai mult o colecţie de vorbe de spirit pe care unii dintre ei au avut imprudenţa sau reaua credinţă de a le mai şi scrie. Să ne întoarcem la Gide, la *Jurnalul* său, un adevărat cazan infernal, din aburii căruia ies diabolice caricaturi. Cum îl vede el pe Claudel? Certitudinea religioasă dă acestui spirit robust o infatuare deplorabilă. Poate că nu se scrie prea bine fără o anumită frică de a te înşela. Şi mai încolo: Claudel avea aerul unui cui, tînăr fiind, acum are aerul unui ciocan de bătut piloane. Credeţi că este singurul care trece pe sub furcile caudine? Nu. Iată-l pe Gourmont, cu un suflet dezasperant de opac. La premiera *Salomeei* lui Strauss, Gide notează că soţia compozitorului ar fi strigat, cînd a văzut că lumea nu aplaudă: E timpul să venim la operă cu baionetele! Şi, de aici pînă la a trece la Hugo şi Wagner, nu e decît un pas. Ca şi Hugo, lui Wagner îi vin metaforele în cap în torent şi, ca să exprime o idee, el n-o alege, şi n-o să ne ierte cu

nici una. Din asta iese inartisticul. Asta este într-adevăr Dușmanul! conchide sec, ca și cînd ar fi aruncat o piatră de mormînt peste amîndoi. Dar sperați că s-a terminat? Nicidecum! Peste mai multe pagini ce citim? Am oroare de Wagner și de opera lui! Acest geniu prodigios mai mult strivește decît exaltă. El a permis multor snobi, proști și oameni de litere să creadă că iubeau muzica și cîtorva artiști că geniul se învață. Germania nu a produs niciodată ceva atît de mare și atît de barbar.

În care grădiniță va fi zvîrlit pietricica? Pe la pagina 330, iată-l pe vechiul nostru client, Barrès. Cum îl vede autorul *Imoralistului?* Nu este o mare inteligență, nu este un om mare, însă e abil, industrios față de sine pînă la aparența geniului, industrios mai ales față de circumstanțe, știind să folosească ceea ce are pînă la a ascunde ceea ce îi lipsește. Asta ajunge? Nu! Iară la pagina 971, în reluare, portretul nefericitului academician: Nu există un mai nefast educator. Tot ceea ce rămîne marcat de prezența sa e deja mort, tot ce are mai bun se găsește în Chateaubriand. Nimic nu arată mai bine limitele acestea, gustul morții, al neantului, asiatismul său, dorința de popularitate, de aclamație pe care o ia drept dragoste de glorie, lipsa sa de curiozitate, ignoranța, disprețurile sale, alegerea zeilor săi și ceea ce-mi displace cel mai mult: dulcegăria, marea frumusețe a anumitor fraze în care respiră un suflu à la Mimi-Pinson... E ucigător, dar nu e totul. Amicul lui Barrès, Jules Renard, dulcele autor al lui *Morcoveață,* abordează și el de cîteva ori problema. La înmormîntarea lui Verlaine: „Barrès are exact vocea care trebuie cînd vorbești la o înmormîntare, cu sonorități de cavouri și de corb... Înainte de a vorbi își trecuse pălăria lui Montesquieu. Am avut un moment dorința să aplaud cu bastonul pe mormînt, dar dacă mortul s-ar fi trezit"? Cinism, răutate extremă sau spirite de dragul spiritelor, făcute în orice împrejurare, naiba mai știe! Peste cîteva zile, același își notează și ce a spus Schwob cu același prilej: „Barrès întinerește pe seama morților". La 8 aprilie 1896, iar Barrès: trebuie scuzat, crede Renard, nu e ușor să faci ca imbecilii cînd ai spiritul lui! Peste 10 ani, cînd amicul său a intrat la Academie, ce scrie autorul lui *Morcoveață* la 25 ianuarie? Barrès, iată-l la Academia franceză. Ei bine! Ce? Ai să invidiezi acum pe un om pe care nu-l admiri totdeauna și pe care-l stimezi arareori? Și, peste cîteva zile, este reprodusă scena întîlnirii celor doi la Floury. Apăruse cartea *Călătoria în Sparta* a proaspătului nemuritor căruia Renard îi cere un autograf. Urmează un schimb de cuvinte deloc amical și Barrès scrie: Lui Jules Renard, prietenul său. Ce urmează în jurnalul adresantului: Asta nu! Îl admir, mă uimește și poate că nu găsește că am talent, dar prieteni nu sîntem. O grea invidie, o răutate rău ascunsă, cine mai știe? Pe Verlaine nu-l iartă nici după înhumare. Avusese cu el un schimb de cuvinte jignitoare, acum poetul era mort, asta nu-l scutește să-și noteze undeva că, deși La Fontaine scrie prietenilor săi scrisori vulgare, asta nu putea să-i împiedice să-l admire, pe cînd cu Verlaine era altceva. La *16 noiembrie* al aceluiași an, 1896: Verlaine. Citit scrisorile lui publicate de *Revue Blanche* nr. 83. Stilul lui: o dezagregare, o cădere de frunze de pe un copac care putrezește.

Colecționînd aceste cuvinte rele ale scriitorilor despre alți scriitori facem numai o cultură de orori sau dorim să denigrăm meseria de a scrie pamflet în secret, pe pagini de *Jurnal*, fără riscurile de a primi un răspuns, aruncînd cu noroi în posteritate asupra celor ce nu pot să se apere? Eu nu cred că aprecierile lui Renard asupra lui Verlaine au forța să-l scadă pe acesta din urmă în fața gloriei. Alcătuirea de carne și patimi, neglijențele și răutățile persoanelor care au produs arta nu au nici o legătură cu mătasea ființei lor, aproape fără importanță. Combustiile marilor cuptoare spagirice nu impietau asupra produsului. În viață, Gide căpătase destule după ceafă, cum se spune, avea deci dreptul la o defulare întîmplătoare, la un tribunal personal, unde acuzații ar fi trebuit să fie răstigniți o dată pentru totdeauna. Ceea ce facem nu e decît un amuzament lipsit de orice insinuare sau răutate. Să lăsăm marile spirite să se distreze. Despre unul care-l plictisea, autorul *Fructelor pămîntului* scrie că răspunsurile lui sînt ale unui *lacheu de repertoriu*, ceea ce mi se pare spiritual Péguy? „Péguy est une manière de Bernard Palissy qui jette au feu ses amitiés pour alimenter son tour". De după cortina paginilor cine se arată? Părintele futurismului italian: „Marinetti se bucură de o absență de talent care-i permite toate îndrăznelile". Scurt și convingător. Dar funcțiunea disprețului este exercitată ca de obicei și în domeniul muzicii. Nu este iertat nici *Belzebut al muzicii*, cum l-a numit cineva pe marele surd: pentru Beethoven, notează Gide, cantitatea de sunete contează: Pentru Chopin numai calitatea. Lucru cu totul discutabil, dar peste care nu putem trece în ilustrarea tezei noastre că marii autori sînt mari subiectivi, devoratori chiar de glorii ce nu incomodează.

Mai încoace am ajuns și la Cocteau. Ce-i cu Cocteau? El are o gentilețe extremă, e incapabil de gravitate și toate vorbele sale de spirit, senzațiile sale, toată această strălucire extraordinară a felului de a vorbi obișnuit, mă șocau ca un articol de lux etalat în timp de foamete și doliu (pag. 473).

Cînd răutățile proprii nu mai ajung, se recurge la răutățile altora. Ce spunea Rachilde despre Jarry? „Abuzul de absint făcea din el un nebun; or nebunii sînt totdeauna eroi rataţi". Dar autorul lui *Ubu* e un client și-al lui Renard. Iată ce notează acesta la premiera lui *Ubu Rege:* „Ziua plină de entuziasm se termină grotesc. De la mijlocul primului, act se simte că piesa va deveni sinistră. Cînd unul strigă: Rahat!, altul răspunde: Mănîncă-l! și totul se prăbușește. Dacă mîine Jarry nu o să scrie că și-a bătut joc de noi, n-o să se mai reabiliteze niciodată". Dar cu el lucrurile stau parcă ceva mai bine decît cu Victor Hugo. La *17 noiembrie 1901*, Renard îl găsește extraordinar. Pot face glume pe socoteala lui Dumnezeu sau a morții, n-aș putea face nici una pe socoteala lui. Nici un cuvînt al lui nu mi se pare ridicol, notează. Dar se ține de cuvînt? Tot în ziua aceea scrisese: Să-l critic pe Hugo. Cînd privesc un apus de soare, ce-mi pasă să știu că soarele nu apune, că pămîntul se învîrte în jurul lui? Dar ce găsim peste un an de zile în același *Jurnal*. E drept, că acum ne aflăm în mai, cînd spiritele sînt mai vivace și mai dornice să muște ceva. „La Guernesay, la ora 12, o lovitură de tun punea capăt lucrului lui Hugo. Seara, la ora 9 și jumătate o altă lovitură de tun îl trimitea la culcare. Biblioteca lui se compune doar din vo-

lume descomplectate. Citea, de exemplu, prima parte dintr-un studiu asupra navigației, iar restul îl ghicea". Peste alți cinci ani, așezîndu-l lîngă marele Will pe autorul *Mizerabililor*, nota: „Imaginea lui Shakespeare e mai puțin literară decît a lui Hugo, dar e mai umană. La Victor Hugo se întîmplă să vezi numai imaginea; la Shakespeare vezi mereu adevărul, mușchii și sîngele adevărului", ceea ce mi se pare drept, la urma urmelor. Și pentru că tot practicăm tenisul de impresii, să ne întoarcem la Gide. Acesta e consternat de prostia gigantică a versurilor din *Legenda secolelor*. „Imaginați-vă, scrie el, că un străin s-ar îneca în așa ceva"!

Naiba să-i ia de scriitori! prea nu le place nimic . . .

Nu o să abuzez de Jules Renard, și asta numai pentru că el abuzează monstruos de noi! Este un om superior, sarcastic, căruia îi poți ierta orice pentru că schiază prin pădurea cuvintelor și *cristianele* sale sînt încîntătoare. Iată-l pe bătrînul Anatole France intrat sub colimator. Întîi își face apariția pe după un citat din Rodenbach: *Anatole France fiindcă generația lui nu l-a vrut, s-a întors spre tineri și le-a spus: „Știți, eu sînt de-ai voștri"*. (Pe cine îmi amintește mie personal tipul?) Mai tîrziu cu cîțiva ani: *1899, 16 ianuarie:* „Anatole France, al cărui *Crin roșu* se va juca, se face mic de tot, ca un copil, la picioarele lui Guitry. Umblă după complimentele lui, îi spune că-l iubește pentru felul său de a înțelege arta și spune că, încă la lectura piesei, ea s-a dovedit reușită. — Ah! îi spusei, îmi pare bine că ați devenit victima teatrului. Și el a fost extrem de amabil, ca un om care are totdeauna fața prinsă în deschizătura unei uși și nu ține deloc să fie strînsă". La *9 decembrie*, peste doi ani, se trage linie sub acest capitol. „France, un om care scrie prea ca un grec, adică prea dinainte prevăzut. Cu el ești prea liniștit, nu poți spera că n-o să izbutească să se ouă." Dar hecatomba continuă. Autorul *Insulei Pinguinilor* se află în bună companie. Iată-l pe Lamartine: *e un mare poet, care n-a scris poate nici douăzeci de versuri perfecte.* Maupassant? *El nu observă, el imaginează realitatea. Asta nu-i totuși decît aproximativ.* Ibsen? *Casa cu păpuși?* Cîte lucrări neînsemnate spuse cu adîncime! O poveste cu un fals care se termină cu o discuție. Textul, deși e cam lung, prost făcut și arbitrar, nu e plicticos. Îi lipsește numai veșnicul adulter. Musset? *Cînd cînta, avea geniu: bun simț cînd nu cînta.* Daudet? *Trebuie să ajuți publicul cu mici fraze banale. Daudet știa să le intercaleze.* Flaubert? Opera lui are un slab iz de plictiseală! Taine? Acesta își dă silința să fie literat, e într-adevăr un elev sîrguitor la limba latină, dar posterității nu-i prea place acest lucru. Mallarmé? Iată-l spunînd nevestei și fiicei sale: „Acum puteți să vă dați drumul: sînt sigur de mine". Și cele două femei au aruncat pe fereastră cei cîțiva gologani pe care-i aveau. — Pe unde-ai ajuns cu capodopera? îl întreabă Barrès. — Uite! zice Mallarmé, arătîndu-i pe masă o grămadă de hîrtii. El iese și Barrès, curios, răsfoiește: sînt tezele elevilor lui Mallarmé! Pe Maupassant *îl reia:* „Cărțile lui amuză sau plictisesc. Le închizi fără să te întrebi cu neliniște: o fi artă mare, mijlocie sau mică? S-ar putea ca o dată

ce l-ai citit pe Maupassant în întregime să nu-l mai reciteşti". Şi pentru că nu-i cruţă pe alţii, de ce s-ar cruţa şi pe sine? La *22 iulie 1894* notează: Jules Renard, acest *Maupassant de buzunar.* Dar Toulouse-Lautrec? *Cu cît îl vezi mai des, cu atît creşte. Pînă la sfîrşit, o să ajungă să aibă o statură submijlocie.* Pe urmă iar Mallarmé *care e intraductibil, chiar în franceză!* (supremă nedreptate!) Lamartine nu scapă nici el prea ieftin, dacă e s-o luăm cronologic. La *6 iunie, 1900,* Renard scrie scurt: *„Lamartine visează cinci minute şi scrie o oră. Arta e exact contrariul. Coppée: ăsta n-o să-şi aibă centenarul lui — şi o mai şi şterge de la teatru înainte de sfîrşitul fiecărui act!* (Nu e încîntător să constaţi că unii dintre contemporanii noştri nici măcar nu sînt originali în răutăţile lor?) Flaubert nu şi-a luat nici el toată porţia. Întîi, că nu e natural, şi nici nu scria chiar atît de bine, cum spunea Capus. Nu ştie să scrie din naştere, ca Voltaire şi Renan. Stilul lui e totdeauna un stil cam muncit. Şi-l fabrică pe loc; uneori nu reuşeşte. Stilul lui e pictură, dar uneori mîzgăleşte.

Dar spinii sînt răscumpăraţi cu flori. Stilul, totdeauna scînteietor, emite o ploaie de fraze frumoase. La unul, Renard observă acele cuvinte care-s prăfuite ca după o călătorie, cum spunea Tristan Bernard. Altuia îi dă sfatul plin de umor negru: *Talent ai destul, perfecţionează-ţi puţin morala!* Cuvînt pe care tare l-aş împrumuta unora. Saint-Paul Roux îi prilejuieşte un citat de o mare poezie, pe care-l reia: *arborii fac schimb de păsări, cum ar schimba cuvinte.* Clasicii? Ce erau clasicii? Ei nu făceau încă din literatură o meserie!

Încet, încet, diamantele lasă imagini cenuşii: *Cuvintele mele vor face avere: eu, nu!* Renard e un voluptuos care declară că se surmenează de lene, nu vrea să scrie nimic fără emoţie, şi are emoţia leneşă. Cinic, declară că şi-a perfecţionat egoismul, hrănindu-se cu propriile-i parfumuri. Şi toate spuse contemplînd *nişte nouri care au aerul de-a fi fost gîndiţi de poeţi . . .*

Vorba, tot a lui, stilul frumos nu ar trebui să se vadă!

Cu toate răutăţile, acest domn Jules Renard este încîntător . . .

În toate societăţile se naşte la unii, pe neaşteptate, o ciudată pudicitate. Pudibonderia începe cu discursuri academice în care se înfierează libertăţile de limbaj, uitîndu-se regula clasică a literatului, venită din Aristotel, dacă nu mă înşel, că nu ai voie să cazi în limbaj comun. De fapt, jeneză conţinutul şi nu forma, vehemenţa dacă ar fi îndreptată spre grădinile altora, nu ar mai indispune. Genul pamfletăresc e vechi de cînd lumea şi e născut de mînie, despre care se spune că nu e bun sfătuitor. Cît de stenic rămîne, asta e altă discuţie . . .

Oamenii care nu mă iubesc vor să demonstreze că pierd foarte multă vreme abătîndu-mi prăştiile spre Paradisul

literal în care Concordia ar trebui să fie la ea acasă. De acord, nu există o pace mai frumoasă decît a celor ce se află sub același steag literar, dar stau și mă întreb: ne îndreptăm noi spre aceleași sensuri, totdeauna? Natura umană atît de diferențiată a născut monștri cu zîmbet calin pe buze și războinici plini de duioșii. Nu semănăm. Landru ar fi fost, după contemporani, un perfect gentleman, regii văzuți de istoricii lor de curte ne-ar părea de-a dreptul sfinți părinți, întrebuințînd spada numai ca să-i pedepsească pe dușmani, dar nu e martoră toată istoria că ipocriții cei mai mari și-au ascuns faptele cele mai nerușinate după acte filantropice, ori fraze superbe?

Cum ar putea renunța literatura la cea mai însemnată parte a ei după poezie și tragedie, trăgînd o cortină de fier peste cadavre ilustre, de la Aristofan la Swift. Ignoranți sau de rea credință, se fac a nu fi auzit de opera lui Petronius, de pamfletele lui Seneca împotriva lui Claudius, pentru ei nu există *Mazarinadele* și *Provincialele*, ei afirmă că nu știu că a existat un autor numit Voltaire, de Desmoulins habar n-au, ca să nu mai vorbesc despre Chateaubriand și Courier. La Bruère și Rochefort, Hugo și Barrès, de Zola, de scriitori ca Péguy și Leon Daudet, pentru ei *Divina Comedia* n-ar fi decît un basm pentru copii, fără nici o contingență cu contemporanii lui Dante, *Decameronul*, *Gargantua*, *Pentameronul* și *Romanțul comic*, numai o beletristică oarecare. Ar trebui deci să ardem opera lui Teofrast și Terențiu, să aruncăm la lade de gunoi *Filipicele* lui Cicero, cu Marțial, să întreprindem ceva mai rău și, ca să venim pe un teren mai cunoscut, cîte din paginile marilor cronicari români nu ar trebui aruncate la coș numai să nu jignim delicatele sentimente ale impotenților literari! O mare parte a operei lui Dimitrie Cantemir ar trebui incendiată pentru că e subversivă, chiar după atîția ani, cît privește pamfletele, ele nu ar mai folosi decît înveninaților de profesie? Ce facem cu Creangă și cu folclorul unde se spun despre cei răi unele lucruri pe șleau, ba chiar într-o limbă cam descheiată la buzunar? Lista e lungă și nu are rost să înșirăm lucruri știute. După părerile acestor falși moraliști, am putea să sărim peste autori ca N. D. Cocea, ca să nu mai vorbim despre Tudor Arghezi, decretat de atîtea ori pornograf și stricător de moravuri.

Ce facem, deci, cu profeții și cu Sfîntul Ion gură de aur și cu Homer? Mi se pare că, dacă aș fi scormonit bine, aș fi găsit cîte ceva și în opere mai liniștite cum ar fi *Ierusalimul eliberat*. Păi dacă Pericle putea fi atacat în așa fel încît să-l sileacă pe Platon să spună că republica Atenei semăna cu o Teatrocrație și comedienii din Megara au ajutat la dărîmarea tiranului Teagen, îmi voi permite uneori și eu să mai trag de barbă pe cîte un Silen contemporan. Să lăsăm supărările false și indignările care ne convin. De ce Suetoniu putea să se agațe de ortografia împăratul Augustus și noi nu avem dreptul să observăm vorba știrbă a unora de pe la unele posturi de radio care ne dau lecții de literatură?

Nu e dincolo de acest apel la pace și înțelegere numai o mică șmecherie care vrea să favorizeze un climat lînced, fără perspectivă, în care mediocritatea să se simtă la ea acasă și falsele valori să înflorească sub un soare călduț?

O ILUSTRARE A PAMFLETULUI

MONOMOTAPA

„Deux amis vivaient au Monomotapa"
La fontaine

Într-una din lungile mele călătorii, am poposit într-o țară pe care, la întoarcerea acasă, cu toate străduințele, nu am găsit-o pe hartă. Am întrebat la Institutul de Geografie de cîteva ori și răspunsurile au fost descurajatoare. Mi s-a sugerat chiar că aș fi putut să visez sau că sînt influențat de romanele de *science-fiction*, citite în ultima vreme. Cu toate acestea, eu am rămas convins că țara aceea există undeva în lume și ca să nu vă nedumeresc la infinit, am să-i spun: Monomotapa.

Văzută din avion, capitala, Nictus arăta ca un oraș construit după cele mai recente formule arhitectonice, aducea și cu Brasilia și cu New-York-ul, poate că mă înșel dar avea colțuri superbe, evocînd Parisul, la plimbările detailate făcute cu piciorul. O apă ceva mai timidă și mai fără debit străbătea acest așezămînt omenesc. Aerul era bun și dulce, multe grădini înconjurau casele bătrînești și cu toate că buildingurile unor bulevarde proaspete evocau cetatea modernă, Nictus purta o pecete provincială, tocmai de aceea mai plăcută și liniștitoare pentru mine.

Primirea a fost cît se poate de călduroasă, ospitalitatea monomotapezilor fiind demult cunoscută și tradițională. Flori, copii, surîsuri, sărutări și mai ales lungi discursuri în care am recunoscut repede virtuțile cele mai înalte ale oratoriei greco-latine. Singurul lucru surprinzător în acest lung șir de ceremonii mi s-a părut obiceiul gazdelor de a supune pe toți cei ce păseau pentru prima oară pe acest pămînt operației de apendicită. Nu era vorba de o prejudecată, nici vorbă de așa ceva, dar se spunea că, împotriva tuturor celor cunoscute în medicina modernă, în orașul Nictus, peritonita făcea ravagii și era și molipsitoare. De altfel, după cum ne-au asigurat încă din avion prospectele societății de transporturi aeriene, cercetarea chirurgicală avea la îndemînă un foarte experimentat corp medical. Din o mie de operațiuni nu se cunoștea nici măcar un procent de decedați.

Întrebînd pe însoțitorii mei ce se ascundea în spatele măsurilor de profilaxie generală luate de către monomotapezi, mi s-a răspuns că țara acestor simpatici cetățeni era dezbinată de o mare luptă literară, desfășurată încă în timpul ultimului deceniu. Societatea scriitorilor din Nictus fusese ruptă în două din pricina interpretării deosebite a versurilor satanice din *Infernul* lui Dante. Cele două tabere căutau prozeliți și lupta se desfășura de cîțiva ani. Cum exista primejdia ca și străinii, sosiți întîmplător pe acest teritoriu, să se afilieze vreunei tabere, se luase măsura ca fiecare individ să fie supus unui control preventiv al viscerelor. Pentru doctori, așezarea intestinelor într-un corp putea fi concludentă în ce privește simpatiile individuale și se putea stabili un pronostic după cele mai recente rețete ale Institutelor de anticipație, gen *Gallup*. Evident, m-am supus operației cerute și trebuie să recunosc că ea a fost făcută în condiții optime. Medicii au opinat că mental voi adera pentru tabăra poeților domestici, adică a acelora care dădeau versurilor dantești o interpretare foarte exactă și nu vedeau în ele aluzii nesănătoase la treburile încurcate ale repu-

blicii florentine. Mi s-a atras atenţia că, în tabăra adversă, cea a orficilor, voi fi viu disputat şi exista primejdia ca să fiu lapidat cu flori, ceea ce nu mi-ar fi displăcut dacă ar fi fost să-mi aleg singur sfîrşitul.

Angajat deci, fără să vreau, în această furibundă dispută, am început să mă informez în dreapta şi-n stînga, constatînd că şi în Monomotapa existau moravuri deja cunoscute de noi, adică oamenii aveau inima în stînga, două braţe şi două picioare şi se căsătoreau. Nu lipseau fenomenele negative ale oricărei societăţi ca: nepotismul, femeile literate şi acordarea premiilor după ochi frumoşi. Domesticii citau astfel pe şeful unui grup literar care împărţise partizanilor săi aproape un milion de *rieni* (moneda monomotapeză), după cîştigarea unei bătălii strînse pentru stabilirea categoriei unui vers cunoscut şi de copiii de grădiniţă: *cir-li-lai-Cir-li-lai / Precum stropi de apă rece / în copaie cînd te lai* ... etc., etc. ...

În schimb, cei ce pierduseră întrecerea fuseseră alungaţi din Nictus şi lăsaţi să se hrănească cu apă şi lăcuste ca profeţii, lucru care născuse o vie animozitate între ei şi învingătorii lor, care căpătaseră dreptul de a umbla pe picioroange pentru a li se recunoaşte de departe meritele literare.

Ca scriitor, nevoind să pierd cele mai caracteristice obiceiuri ale monomotapezilor, mi-am propus să-i studiez în cîteva articole pe care le voi încredinţa tiparului pe măsură ce le voi termina de scris. Vă asigur că sînt foarte interesante şi că aş fi extrem de mîhnit dacă unii dintre confraţi ar insinua că se pot recunoaşte în descrierea celor mai interesante personalităţi literare ale oraşului Nictus.

O ILUSTRARE A PAMFLETULUI

ARETINO

Există biografii fascinante, aproape exemplare în rău sau în bine şi una dintre acestea mi se pare a fi aceea a lui Pietro Aretino, zis *flagelul principilor* sau *primul condotier de litere,* cum spusese despre el, cu o expresie fericită, Tizian.

Locuind în partea cea mai aglomerată a Veneţiei, într-un moment bun al vieţii sale, într-un palat plin de statui şi lucruri de preţ, înconjurat de glorie şi prieteni iluştri, bucurîndu-se de favoarea Dogelui, aventurierul acesta spiritual a făcut ceea ce se numeşte carieră pînă la adînci bătrîneţe. Un Papă îl decretase Cavaler de Rhodos şi, altul, mai tîrziu, îl numise Cavaler al Sfîntului Petru. Puţin a lipsit să ajungă cardinal, iar oraşul său natal îi dă titlul de gonfalonier onorific. Dar favorurile sorţii nu se opresc aici. Călătorise odată în dreapta lui Carol Quintul; regele Franciei, Francisc I, îi oferise un splendid colan de aur, greu de cinci livre. Primea de pretutindeni pensii, gratificaţii de la împăraţi, de la regi, duci, şi principi. Chiar Sultanul Soliman al turcilor şi corsarul Barbarossa, din cuibul lui de la Alger, îi trimit peşcheşuri. Unui adversar în genul epistolar îi scrie: *„Faima mea a umplut tot pămîntul. În Persia ca şi în India ai să-mi găseşti portretul şi numele meu preţuit. Se declara om liber şi oracolul adevărului, secretarul lumii şi posedînd un suflet de rege.* Numele lui a fost dat unor vase de Murano numite de atunci *aretine.* Un neam de cai e indicat sub acelaşi cuvînt; *rivo aretino* se numeşte un canal

care-i uda o latură a casei, pînă și niște servitoare care-l părăsiseră ca să devină *signore, devine aretine*. Numai în timpul vieții, din cauza favorurilor în care se scălda, cînd *divinul*, cînd geniul magnific, minune a naturii și așa mai departe, după moarte, opera lui este uitată și reputația aruncată la gunoi. *Jefuitorul principilor*, cum i s-a zis mai tîrziu, cunoaște în posteritate o soartă rușinoasă, așa cum se întîmplă cu toți tipii de acest gen. Scrierile lui sînt date uitării, infamia se leagă de numele lui și, cum scrie de Sanctis, *un om bine crescut nu i-ar pronunța numele în fața unei femei*.

Într-o excelentă carte a lui C. Antoniade *(Trei figuri din Cinquecento)*, viața desfrînatului, porcului și nerecunoscătorului este repovestită cu o precizie drăcească. Încă în tinerețe, Aretino pătrunde la curtea lui Leon X. Acolo unde nu reușise Ariosto, Machiavelli, Michelangelo și numai Rafael izbutise, bufonul, măscăriciul și lingușitorul se instalează. Papa preferase învățaților pe cei ce-i sărutau spatele. Este numai începutul unei cariere prodigioase în care au existat și căderi, dar mai ales, triumfuri. Autor al reînvierii unui gen uitat la vremea sa: al *pasquinatelor* și al *giudizilor*, care ar fi în limba noastră un fel de *pronosticuri astrologice* de genul celor publicate în pagina a doua a ziarelor, Aretino este deopotrivă și întemeietorul jurnalelor de șantaj, *ricatto*. Reportajele sale deranjează prin unele indiscreții, de unde sumele trimise pentru modificarea unghiului de vedere. E copleșit de daruri și onoruri. Iuliu al III-lea îl sărută pe obraji. În divinul său avînt scriitoricesc, messer Pietro amestecă stilurile și opera lui conține laolaltă vieți de sfinți și pamflete pornografice foarte gustate. Cu Clement al VII-lea, urmașul lui Leon X, se poartă destul de ingrat. Auzind un zvon public că acesta murise, îi închină un sonet difamatoriu, după ce îl lăudase cît se putea. Asta nu l-a împiedicat să ceară, după aceea, Papei, alte favoruri, simulînd o mare durere. Era plîngăcios, umil, schimbător, acolo unde scuipase venea cu psalmi de laudă. Era dezgustător, într-un cuvînt, prin disponibilitățile lui, prin posibîlitatea de a se face a uita că există oameni pentru care-și băgase mîna în foc. Tipul oportunistului sinistru își găsește imaginea cea mai potrivită în acest tip de patriarh al literelor. În lumea asta, *corruttela*, cum spunea Machiavelli, fusese pe rînd: informator, slugă la principi, șef spiritual al scrisului și-i plăcea să afirme că a-i jefui pe principi, nu e un păcat. „*Ce importanță are minciuna*, scria el negru pe alb, *dacă vorbesc despre sfinți care sînt refugiul nostru ceresc. Pentru asta cuvintele mele devin cuvinte de Evanghelie*".

ADDENDA LA

CONDOTIERUL:

Omul care a reușit în viață, să-i spunem tot Condotierul, era pentru mine numai o abstracție, pînă cînd l-am zărit întîmplător pe un mare bulevard, aproape tîrît de doi cîini englezești, ținuți cu distincție în lesă. Era spre primăvară, puțin rece, puțin umed, soseam tocmai din tipografia în care lucram, după o noapte grea de nesomn, corectasem cu mare atenție, un volum din *Operele* lui Stalin și priveam absent deșertul de asfalt de la ora 11. L-am recunoscut imediat, avea o sta-

tură atletică, se îmbrăca, nu strident, nu bătător la ochi, cu haine din stofe străine, foarte rare la acea vreme în România, sfida adică cu discreție sărăcia generală, avea o ostentație căreia i se pune surdină și asta nu puteam să nu observ. Ogarii îl duceau în galop într-o plimbare forțată, așa încît mi-a dispărut repede de sub priviri. Mai tîrziu cu o lună, l-am zărit a doua oară, într-un balcon, deasupra aceluiași bulevard. Era un om la modă cum se spune, nu deschîdeai aparatul de radio să nu auzi pe cineva vorbind despre el, cum se întîmplă la noi și-acum: cînd te uită, te uită toți; cînd te iubesc, te sufocă toți... Nu știu de ce, cînd îl văzusem a doua oară, mă izbise aerul său de canalie, atît de bine disimulat mai apoi, cînd mă apropiasem de el mai mult. Poate pentru că nu se știa privit, poate unde sta destins și privea pomii înfloriți ai acelei zile superbe de primăvară. Pe urmă, cineva m-a introdus în casa părinților săi, una din acele case pe care Leon Daudet le numea *maison à cancer*, plină de o tăcere grea, încărcată de mobile înalte, cu plafoane înscrise parcă sub turla unei catedrale prost împărțite, unde trona o femeie cu ochi magnetici, de o vîrstă incertă, geloasă de a ști ce se spune despre fiul ei. A venit și el, ceva mai tîrziu, greoi, lent, cu o mobilitate a privirii ce nu mi-a scăpat. Mă măsura în treacăt, dar cu o atenție dureroasă, scurtă și precisă. I se vorbise despre mine, voia să afle totul și dacă se putea, dintr-o dată. Cum se întîmplă în asemenea împrejurări, am avansat ce-mi convenea, de altfel nici nu sînt vorbăreț și nici dispus la confidențe imediate. Într-un ceas și jumătate, se legase un fel de amiciție, nu l-am scăpat nici eu din priviri: foileta cărți, le arunca apoi cu o plictiseală jucată, mi se păru de la început un excelent actor, cu o partitură proprie nu lipsită de invențiuni interesante. Știam că vorbește cîteva limbi străine, că studiase undeva în Occident, dar ce mă izbise de la început era o oarecare incertitudine, foarte neobișnuită la un om pe care succesul îl proiecta cu violență asupra societății. Avea prietenii însemnate, făcea servicii bune cui îi cerea și o ură apăsătoare îl întovărășea, cum se întîmplă cu toți oamenii ce-i întrec pe alții. Unii îl numeau renegat, și asta numai pentru că nu se însoțise cu niște căzături sărăcite. O vreme am crezut chiar că era vorba despre un divorț serios între el și clasa lui, pe urmă, încet-încet, am ghicit că se folosea de lipsa altora, de farmecul său personal și că își pregătea pasul următor spre alte zări. Ceea ce și făcu la vreo patru ani de la întîlnirea noastră, lăsînd să se înțeleagă că acest teritoriu nu-l mai încape și că ar trebui înțeles, de fapt.

Mi-am amintit atunci, într-o seară de iarnă, cînd posturile de radio străine anunțau dezertarea lui spectaculoasă, că fusesem unul dintre cei ce crezuseră în fidelitatea lui, împotriva tuturor părerilor contrarii. Nu-l regretam pentru că nu fusesem prieteni niciodată și pasul lui nu mă angaja în nici un fel. Eram mai mult dezamăgit de creditul general pe care îl obținuse de la noi toți. Mă simțeam prost și umilit, sceptic pe neașteptate, condus de o spaimă fără limite în fața tuturor indivizilor care-mi plăcuseră vreodată. Pentru că asta mi se părea înfiorător, credulitatea mea. Mi-am amintit vechiul zîmbet abandonat din balconul acelei clădiri vechi în care stătuse în frumoasa zi de mai. Pe urmă, undeva într-un oraș străin, la vreo șase ani de la plecarea lui, m-a căutat și, cu toate că l-am evitat cît am putut, am stat cu el într-un bistrou

timp de un ceas. Era volubil, parcă întinerise, mă cucerise iar cu zîmbetul acela copilăros. Nu mai avea aerul de boier din ultima lui perioadă de la București și am observat cu stupoare cum colecționa un bon de 5 franci pentru o decontare. Sărăcise? Nu cred. Aud că-i merge binișor... (prima variantă).

(A DOUA VARIANTA)

Léon Bloy scria undeva cu o pană otrăvită: „*Gil Blas* venait de naître et le règne des porcs s'inaugura". Erau cuvintele care mă persecutau de cîte ori îi citeam cartea, nu pentru că ea ar fi avut ceva de tot decăzut ca mijloace literare, dimpotrivă, paginile trădau o mare îndemînare literară, am recitit-o de curînd, tehnica nu lipsea nici atunci, cu 16 ani în urmă (ce iute a trecut vremea!), dar era scîrboasă în *fondul* ei, se încerca să se legitimeze o mare suferință colectivă, se sfida adică un adevăr îndeobște cunoscut, era ca și cum ai descrie operațiile făcute în curțile din dos ale vieții. Pentru asta îți trebuie geniu, ori te cureți... Poate omul meu, să-i spunem, Pierre, pentru că avea ceva din Bezuhov, statura, greutatea, mișcarea lentă, precisă, privirea magnetică cu care fascina femeile (deși unele indiscreții mi l-au descris ca pe un tip flasc, leneș, fără imaginație acolo unde trebuie să știi să te comporți ca pe un ring), poate, spuneam, avea geniu, oricum știa acel lucru pe care oamenii de jos îl ignoră, arta de a trăi. Era educat, cunoștea foarte bine cinci sau șase limbi, studiase în străinătate, își purta educația lejer, fără să accentueze asta, fără să declare că știe ceea ce știa, cum fac de obicei semidocții. Se îmbrăca la cei mai buni croitori deși, cînd l-am cunoscut mai bine, el trăda un gust provincial, fără greș, se știa doar că sosea de undeva dintr-un colț de țară, pus pe a curăți lumea, spunea cui voia să-l asculte că nu are scrupule și se ținea de cuvînt, pentru că cel mai ades cei ce declară aceste lucruri numai aici rămîn. Străbătuse societatea românească într-un termen record, strivind în picioare indivizi mai puțin pregătiți pentru a-l înfrunta. Avea un surîs superb care mă cucerise de la început, este ceea ce am observat de la început la toate canaliile, ele știu să surîdă, să arate disponibilități sufletești din cele mai largi, posedă un fel de amiciție gata să incendieze totul în jur, într-un sfert de ceas omul te face să-i spui tot despre tine, pentru că, la rîndul său, e gata să se devoaleze fără multe ezitări, are biografii pregătite minuțios, fără nimic spectacular în ele, dimpotrivă, de o modestie atît de bine întocmită, încît este foarte greu să nu-l crezi. Unde mai pui buna sa creștere, posibilitatea de a afla că rudele sale mai îndepărtate erau de spiță nobilă, dar asta mai mult îl enerva, nu pentru că nu se purta atunci cînd l-am cunoscut eu, nu, nu se sfia să arate că nu-și detestă origina socială, cum se numea pe-atunci, dimpotrivă, dar, la drept vorbind, știam eu cît sînt de idioți unchii aceia, și chiar părintele său, mărunt funcționar? Era dezarmant, dar lucrurile astea le-am aflat mai tîrziu, cînd ne-am împrietenit, deocamdată eu îi citisem cartea aceea voluminoasă, și un sentiment neplăcut mă cuprinsese. Era ceva amestecat, între curiozitate și invidie. În mine dormea, de asemenea, un individ setos de succes, dar lipsa mea de scrupule s-a dovedit în cele din urmă mai mult o speranță decît certitudine. Mi-a plăcut mai apoi să lupt, dar mi-era greu să încep. Așa că îl urmăream cu

o curiozitate lacomă, aţîţat, gata să merg undeva să mă aşez într-un loc de unde să-l văd mai bine.

Într-o zi, pe la prînz, din întîmplare mi-a apărut înainte pe un bulevard. Era primăvară, puţin rece, puţin umed, l-am recunoscut imediat, avea o statură impresionantă şi se îmbrăca bătător la ochi, nu strident, dar cu haine anume alese, din stofe foarte scumpe şi rare la acea vreme în Bucureşti. Sfida sărăcia generală, dar cu discreţie, cu o ostentaţie căreia îi pusese surdină. Mergea aproape tîrît de doi ogari lungi, englezeşti, pe care-i ţinea cu o lessă lungă. Bulevardul acela pustiu, cu pomi neînfloriţi o să rămînă mereu în memoria mea, nu ştiu de ce. Poate pentru că vedeam după mulţi ani ceva neobişnuit. Şi ce era neobişnuit în această apariţie: faptul că un individ sfida întreaga această societate.

FRUMOSUL

(AL DOILEA CONDOTIER)

Tipul irepetabil, se spune. Da, de unde . . .

Iată, a sosit de prin aceleaşi locuri de provincie, pline de fum şi zgură, cu aceeaşi nesaţietate, cu aceeaşi lacomă sete de posesiune. Are viziuni nobiliare. Vrea valeţi şi aer condiţionat, doreşte o maşină nemaipomenită, ceva ce să nu semene cu a nici unui muritor de rînd. Mă înspăimîntă nu atît repetiţia cît posibilităţile infinite ale naturii de a emite la atît de scurt timp asemenea tipi devoranţi, lipsiţi de milă, gata să sfîşie, să calce în picioare, surîzînd, chiar emiţînd un fel de farmec de reptilă. Mai demult am cunoscut prototipul înspăimîntător al acestor rechini scăpaţi în bazinul fiinţelor obişnuite. Era un bărbat tînăr, făcut din multă carne, dominînd pe toţi cei din jur, cu ceva din aerul lui Carol al II-lea, adică cu acea majestate plină de lichelism, cu acel rîs gîlgîit fără scrupule ce anunţa numai nenorociri. Îşi purta mîndria în costume îngheţate de lînă, stînd pe el ca pe manechine uriaşe, sfidînd mediocritatea generală şi o umilinţă gregară ce urla pe trotuare, avea ceva indecent nu în prezenţa lui, în mijlocul acelei sărăcii, fără invidie, succesul său era trivial, strivea totul în jur şi umplea de lacrimi, era un succes care făcea oroare, un succes ce înspăimînta şi chema ura cerului. Astfel trebuie să se fi simţit zeii pe stîncile lor blestemate de muritori, dar el din asta trăia, din asta făcea o profesiune.

Şi-acum, iată-l reeditat, aceeaşi lipsă de scrupule, aceeaşi nerušinare fără limită, îngrozitoare. Bărbatul abominabil pe care-l întîlnesc de cîteva ori pe săptămînă mă scrutează, nu vreau să iau cunoştinţă de el, nu-l recunosc şi asta pe manechine uriaşe, sfidînd mediocrii-îl îngrijorează, mai există deci cineva în cetate care-i rezistă . . . Asta nu se poate suporta. Mă pîndeşte, are ceva de boa, guşa lui clocoteşte de venin, dar îl ţine cu cinismul de a-mi surîde; mă aşteaptă, mă vrea, sînt ultima lui pradă. Pînă acum au căzut femei, bărbaţii lor, amici, înalţi funcţionari, toţi fascinaţi de ceva necunoscut, hipnotizaţi parcă. Celălalt, prototipul e plecat mai demult. A nimerit într-o lume care-i seamănă, a dus-o greu la început, acum a ajuns la mal, se pare că va face cariera visată, i-au trebuit zece ani totuşi, zece ani de incertitudini pentru o lichea, dar asta e enorm! În sfîrşit . . .

Ce mă fac cu ăstălalt?

Dacă nu fuge și el? Dacă stă lîngă noi pînă la adînci bătrînețe? E în stare de orice. Vorbește frumos, se ascultă cu dragoste, are ceva din Oscar Wilde, umblă cu un trandafir în mînă, oglinzile nu-i mai ajung, repetate infinit îl reflectă numai pe el, dar, alergînd dintr-una în alta, nu obosește, dincolo de limitele propuse tot mai găsește ceva din sine, este subțiat, rarefiat, dar din toată ființa sa repetată tot mai găsește un surîs perfid, cuțitul călăului.

Nu-mi face frică, dar nu mai pot să suport dezgustul și fascinația celorlalți. Toți ratații, toți ambuscații din jurul nostru cred că licheaua este un exemplu. Așa arată în romanele negre Rastignacul de totdeauna, omul fără scrupule, individul ordinar care împărtășește grațiile femeilor urîte. De cîte ori îl văd, am imaginea unei scări infinite de cadavre pe care a călcat într-un marș zilnic, agitînd roza pe care și-o plimbă sub nări. Curios, duhoarea lui e strivită de un parfum neutru, fără nuanță, ceva sanitar, inepuizabil. Licheaua are ceva stenic în prezența juvenilă, poate agilitatea lui de maimuță bine antrenată la trapezul vieții îl scutește de caricatură. De unde o fi învățat să stea atît de sigur pe picioarele astea musculoase, de unde prezența fizică fără reproș, curajul de a întîrzia cu el însuși într-un așternut virgin? Degeaba credem noi că asemenea indivizi au coșmaruri. Ei dorm și beau bine, se hrănesc din dezgustul nostru, îi îngrașă oroarea noastră, ei sînt mai puternici decît noi cei ce credem că ordinea, dreptatea și celelalte prejudecăți creștine ne țin spiritul tînăr.

Tîrziu, dar am descoperit, în sfîrșit, că nu există ceva mai durabil, mai viguros decît canalia. Să-i batem efigia pe toate zidurile. Voi, tuberculoșilor, voi, complexaților, voi, învinșilor, acesta e Dumnezeul vostru salvator! El vă arată calea cea mare a reușitei, el o să vă ducă în cîmpiile roditoare ale succesului. Veneraţi-l . . .

(POVESTIREA LUI P.)

„Dacă a trecut de 20 de ani și cît teatru depozitează în ea! Are ceva fix în filozofie. Știe că e frumoasă și deci scutită de orice răspundere. Visează la o situație, eu sînt pretextul, introductorul. Jocul mă amuză. Între noi este nevoie de un mic *act* care să ne înlesnească, la amîndoi, dragostea sau prietenia sau ce naiba și-a propus, pentru că nu seamănă cu nimic. Vorbește despre o mare primejdie care mă amenință, altfel nu mi-ar fi dat nici un semn de viață, pentru că prea nu am căutat-o și nu se face! Recunosc, dar am pierdut demult puținul romantism ce se mai cuvenea chiar unor astfel de ființe. Prea lesne se lasă abordate și prea-i cred pe bărbați ocupați. E drept că nu am timp, dar cînd cred că am întrecut măsura, un buchet de trandafiri îmi scuză toate infamiile. De altfel am întrebat-o dacă crede că, în relațiile dintre doi oameni, numai unul este obligat să meargă spre celălalt. Nu vrea, este limpede că înaintează în relațiile noastre numai în circumstanțe legale. Simulează o naivitate totală, deși eu nu cred nimic din toate acestea. A făcut și imprudența de a mă prezenta părinților, dînd un aer de responsabilitate idilei noastre. Îmi vine să rîd cînd mă gîndesc că, după cîteva întîlniri, s-a crezut datoare să-mi facă și o declarație de dragoste. Lipsise mult din București, găsindu-se într-un loc recules, și-a adus aminte de calitățile mele.

A înțeles abia atunci ce serios eram și au plictisit-o cererile în căsătorie ale celor din jur.

Ochii — bufonii inimii, cum spunea Shakespeare, o trădează totdeauna. Ei rîd de toate aceste fleacuri spuse cu un ton foarte solemn și eu, înțelegînd toate acestea, mă fac că o cred. Ne amuzăm de multă vreme și îi voi mai trimite flori pentru că o astfel de comedie merită mai mult decît s-ar crede. Ea mă vindecă de a mai iubi multă vreme pe cineva . . .

Preuves — Jurnalul lui Ionescu după încercarea sa de sinucidere. O anxietate majoră, născută din spaimă, din glorie, din incertitudine, din ceea ce știm, din ceea ce bănuim, din neîmplinirea sau împlinirea morții, un dialog cu conștiința, un *self-disgust* fără ocol, dar atît de fascinant! Ionescu îl citează pe Freud și crede că 3 lucruri ne împiedică să fim liberi: neliniștea, mila și dezgustul. După el, și ura și agresivitatea sînt o piedică împotriva libertății. Caută și găsește similitudini între budism și freudism. Freud credea, la sfîrșitul vieții sale, că ființa poartă în sine instinctul morții, aspirația la odihnă — *instinctul Nirvanei.* Dorința și Erosul ne țin în viață. Problema care-l macină este învățarea morții. Ionescu crede că numai în vis sîntem lucizi și conștienți. Este interesant visul său: se afla într-o piață, în jur era pustiu și ruine, totul cenușiu — ciulini uscați, iar în față un zid enorm, parcă al unei biserici sau zidul unei mari închisori. În dreapta, o mică poartă închisă. De departe, totul pare un cimitir vertical. Stă lîngă soție și lîngă un turn baroc, prin care se vede cerul și spațiul vid și trist. Totul e cam literar, dar dă o senzație de vid universal. Visează că suferă de un cancer la inimă și că va mai trăi doar 2—3 luni. Încearcă să se domine, să nu-și arate neliniștea. Se visează culcat ca un copil în spațiul interplanetar, în față cu un alt copil care-i seamănă ca o sosie. În visele sale e mereu tînăr. Are vîrsta între 16 și 22 de ani. În vis, refuză să îmbătrînească și să moară. Spune: „mă simt rău cînd trebuie să tutuiesc pe un om de 40 de ani, căci am impresia că e cu mult mai mare decît mine, de unde o *non-comunicare* cu cei de vîrsta mea. Asta nu mă împiedică să mă simt prost cu cei tineri, cu care nu m-am simțit bine, mai ales cînd eram tînăr chiar eu. Mă simt de 17 ani, căci atunci m-au invadat probleme ca: viață, moarte etc. Enormul progres tehnic a mărit neliniștile noastre. Știința și tehnica rezolvînd numai chestiunile practice. Anxietatea are forme concrete: „această teamă albastră, această panică. De cum cade noaptea mă invadează. Vreau singurătatea și totuși nu pot s-o suport. Un pahar de alcool, și teama dispare. Cînd nu mai mi-e teamă, mă plictisesc. Am un sentiment de securitate. Cînd sînt furios, e mai bine. Furia e curaj, poate chiar un eroism. Cînd ai caracter, el e rău, zicea Clemenceau. Cînd ai o conștiință — ea e proastă! Pentru că există instinctul morții, să dezlegăm legăturile vitale, să-l cultivăm, să-l stropim ca pe o plantă ca să crească fără opunere. Teama se naște în refularea instinctului morții. „Vede un bătrîn frumos cu ten roz, care înfulecă cu convingere. Îl dezgustă pentru că știe că el mănîncă numai în scopul de a trăi. Se vede pe sine în această ipostază. „Trăiesc ca un mort!", spune amar doctorului. Se refugiază în cartea lui Martin Buber asupra *textelor hassidice*, în care acela spune că explorarea inimii este începu-

tul drumului în viaţa omului şi care nu trebuie confundată cu acea investigaţie care torturează. „Fiecare trebuie să-şi găsească singur o cale. Mă învîrt în propria-mi cuşcă, în spatele gratiilor ca o sălbăticiune". Ionescu crede că pînă şi animalele se tem, pentru că gîndesc. Nu poate să nu-ţi fie foame şi sete. Se ajunge la o mărturisire de credinţă zguduitoare: „Această înverşunare de a mă cunoaşte şi de a cunoaşte, trebuia să le fi avut din vreme. Dacă mă trezeam la timp, poate ajungeam la ceva. În loc de a face literatură, ce timp pierdut! ce risipă! Credeam că aveam tot timpul... Acum sînt grăbit, sînt ultimele clipe. E ca şi cum, făcînd literatură, aş fi uzat toate simbolurile fără să le pătrund. Nu-mi mai vorbesc într-un fel viu. Cuvintele au ucis imaginile sau le ascund. O civilizaţie de cuvinte, rătăcită. Cuvintele creează confuzia. Cuvintele nu sînt *Cuvîntul*. Aceste cuvinte erau ca nişte măşti sau ca nişte frunze moarte, căzute pe pămînt. Copacul vieţii şi al morţii e acolo, gol şi negru. Nimic nu mai poate masca cea mai incurabilă, profundă tristeţe... Sufăr excesiv de limitele mele, poate asta e mai puţin banal. Nu sînt nemuritor, nu pot să ştiu totul. Cum zidul nu e de trecut, trebuie să-l accept. A nu-l accepta, asta e „diabolicul"... De ce *a fi*? Această chestiune insolubilă mă epuizează enorm... Cînd acuzam evreii că sînt abstracţi, e cert că nu ştiam nimic despre ei. Unul dintre rabinii hassideieni condamna pe alţi rabini de a fi prea detaşaţi de pămînt. Adevărul rezultă din unirea cerului cu pămîntul. Lumea e o epifanie, o splendidă manifestare a divinităţii... Ce este un cuvînt? Tot ceea ce nu e trăit cu o intensitate arzătoare. De ce la Turnul Babel se vorbeşte despre limbaj? Pentru că cuvîntul nu mai arată. Cuvîntul trăncăne. Cuvîntul e o fugă. El împiedică tăcerea să vorbească. El uzează gîndul şi-l deteriorează. Din păcate, e inflaţia şi ăsta e un cuvînt... Eu sufăr de a trăi: ca orice nevrozat, eu mă agăţ de nevroza mea, m-am obişnuit cu ea. Eu nu vreau să mi-o vindec. De aici îmi vine această frică albastră, panica din taina nopţii..."

Despre tineri: „Tinerii sînt mediocri şi stupizi. Curtea care li se face de către maeştrii gîndirii în căutare de clientelă e unul dintre cele mai penibile lucruri... Noi toţi avem frica de a ne fi ratat viaţa. Cei ieşiţi din închisoare: un matematician, un muzicolog care a stat 15 ani, au gîndit acolo muzică. Aceasta te face calm, înţelept. Cei în libertate sînt acriţi, amari, geloşi, pesimişti, *parce que ces derniers n'ont pas purgé leur peine*... Se pare că doar mînăstirea şi închisoarea salvează sufletele..."

A nu muri. Nimeni n-ar mai urî pe nimeni. Nu ar fi gelos. Ar avea tot timpul să mai aibă şanse. Era expresia neliniştii noastre, a lipsei de timp. Gelozia, expresia fricii de a fi abandonaţi în viaţă şi-n moarte. Nevoia de a te simţi iubit. Care e drumul cel bun? Indiferenţa? Poate...

Pentru „Frica" — informaţii strict ştiinţifice (deci plicticoase), dar...

Ceva despre animalele care alcătuiesc planctonul (animale pelagice): speciile care trăiesc la suprafaţă au o culoare albastră, diafană. Celenteratele sifonofore: *Velella* şi *Porpita*, precum şi *Glaucus*, dintre moluşte, se confundă cu nuanţa generală a apei, trecînd neobservate. Transparenţa este, de asemenea, un mijloc de apărare, ca la meduze. Un fenomen care ar trebui semnalat

ar fi și *melanismul industrial* (pigmentarea corpului unor animale cu pigmenți melanici negri sau bruni) care se produce în regiunile industriale unde fumul întunecă substratul în care animalele își duc viața (ca dovadă de rafinament al apărării). Melanismul industrial a fost semnalat la fluturi ca *Biston betularia* și *Boarmia punctinalis*. Animalele marine folosesc un sistem de camuflaj foarte bine întemeiat. Ele au două culori, una pentru suprafața apei, care să le apere de ochiul prădalnic al păsărilor, și o alta care le înlesnește strecurarea pe lîngă peștii răpitori de la fundul apei. Cu ajutorul guaninei, peștii pelagici, a căror față ventrală este argintie, se confundă cu suprafața strălucitoare a mării cînd sînt priviți de sus. Experiențele au arătat că, la peștii care au fost orbiți, pielea s-a întunecat uniform. Dacă s-a lezat un singur ochi, pielea s-a întunecat numai pe partea ochiului distrus. Umbra criptică este un mijloc de apărare ca și antiumbra. Multe păsări acvatice trec neobservabile fiindcă se așează pe suprafețe puternic luminate, cum sînt pietrele sau ochiurile de apă, unde umbrele lor sînt foarte slabe pe suprafețele care reflectă lumina. Mai există colorația de dezagregare. Astfel, pasărea *Prundărașul*, care trăiește pe prundișul apelor, are o colorație adecvată alb-negru care duce la confuzii. Tigrul și pantera sînt tărcate pentru a imita umbra căzută în pădurile în care trăiesc. Ar merita citată și *homocromia copiantă*, răspîndită în lumea fluturilor de noapte. Ziua, aceștia rămîn într-o stare de amorțeală pe scoarța copacilor sau pe pietre, acoperindu-se cu aripile anterioare, strîngînd aripile posterioare, foarte colorate. *Catocala nupta*, unul dintre cei mai frumoși fluturi de noapte, are aripi posterioare roșii ca petalele florilor de mac, cu două benzi transversale închise, iar pe margini cu tivuri subțiri, galbene și albăstrii. În timpul zilei, se odihnește pe trunchiuri de plop sau de salcie, pe pereți și stînci cu licheni, dar nu-l poți distinge. Aripile posterioare se acoperă cu aripile anterioare, de culoare cafenie cu un desen fin de linii încrețite. Unde citatul atinge sublimul este în prezentarea cazului speței *Bacillus*, un fel de insectă care trăiește în crînguri și păduri, devorînd frunze în timpul nopții. Are culoarea verde-brună, n-are aripi, rămîne în stare de imobilitate chiar cînd e alungată, cînd e aruncată la pămînt execută ciudate mișcări pendulare asemenea ramurilor bătute de vînt. Cînd sînt luate în mînă, devin rigide, rămînînd nemișcate multă vreme, într-o moarte aparentă. Există insecte care imită frunzele verzi, altele frunzele uscate sau în descompunere. Fluturele exotic *Kallima* simulează, prin petele de pe aripi, chiar rănile făcute de insectele fitofage care se hrănesc cu parenchimul frunzelor, lăsînd doar epiderma translucidă. *Kallima* nu se oprește niciodată pe o frunză verde, ci totdeauna pe tufe sau frunze uscate. Fluturele din India, *Phyllodes*, este și el un imitator de frunze. Păianjenul *Ornithoscatoides decipiens*, din Arhipelagul Malaiez, ia culoarea și aspectul excrementelor gelatinoase proaspete de pasăre. Această înfățișare atrage muștele și fluturii care sînt apoi devorați. Exemplele s-ar putea înmulți, dar să nu cădem în savantlîc. Cît privește mimetismul, iată și aici cîteva fapte. Bates, în monografia sa despre fluturii denumiți *Heliconidae*, observă că un fluture extrem de rar: *Leptalis*, seamănă perfect cu heliconidele care erau evitate de păsările insectivore pentru că au însușiri dezgustă-

toare. Fluturii tropicali, diurni, aparținînd genurilor *Pieris* și *Papilio*, secretă substanțe urît mirositoare, în special femelele. Heliconidul *Ithomia ilerdina* are aripi în culori strălucitoare și emite un miros respingător, provenind dintr-un lichid pe care și-l aruncă pe suprafața corpului. Atunci carnea devine neplăcută la gust. Tot Bates (pe aici mi-a trecut și domnul Thomas Mann în *Doktor Faustus)* spune că fluturii evitați de păsări au un zbor lent, nesigur, de mică înălțime. Ele dau astfel posibilitatea celor ce-i pîndesc să vadă bine culorile de avertizare și să-i disprețuiască. O specie de muște: *Syrphus* copiază culoarea și forma viespii. Mimetismul are loc și la șerpi. *Micrurus frontalis*, un șarpe neveninos, simulează aparența lui *Simophis-rhinostana*, un șarpe veninos.

Din această suită de date, iată și ceva poetic: haina nupțială a peștilor. Penajul, mirosurile, podoabele capilare la cerbi au o contribuție considerabilă în ritul procreării. Femela preferă individul puternic și frumos. El trebuie să cînte mai frumos, să miroasă mai frumos, să se bată și să supraviețuiască.

(Mic tratat de Homocromie și Mimetism)

POVESTIRI RATATE:

TOTDEAUNA TREC NIȘTE OAMENI PURTÎND O BARCĂ

Lucrurile se petreceau la cîteva timp de la moartea lui Hemingway. Îl citisem de cîteva ori și spusesem, în diferite ocazii, că nu prea mă prăpădesc după el, deși-i recunoșteam o subtilitate nemărturisită, și, mai ales, poezia aceea ca o trenă ce urma după ce ai terminat să-i citești o pagină (exemplul cu aisbergul mi se pare și-acum cea mai prețioasă mărturie făcută de vreun scriitor vreodată). De fapt, A. m-a făcut să-l iubesc pe acest bătrîn despre care spunea că murise așa cum a trăit, ceea ce e un lucru foarte frumos pentru că puțini oameni refuză decrepitudinea și umilința de a fi compătimit, îngrijit, iubit... Da, A, m-a făcut să-l iubesc pe Hemingway și poate o întîmplare măruntă, fără semnificație, dar tocmai de aceea turburătoare.

Ne iubeam foarte mult de o săptămînă, cu una din acele iubiri, posesive, imprudente, nebune, cum realizezi foarte devreme în viață sau foarte tîrziu. Ne-am văzut foarte des, timp de o săptămînă, sfidînd un oraș întreg, ținînd foarte puțin seama de gura lumii, de ceea ce-ar fi putut să ni se întîmple din pricina asta fiecăruia. De fapt, cred că acest lucru face frumusețea unei iubiri adevărate, chiar dacă ea e scurtă (nici nu știu încă dacă ea va fi scurtă sau foarte lungă, dar sînt sigur că a fost sau mai bine zis este foarte frumoasă); umblam hai-hui în afara orașului, fugind de mirosul de benzină al bulevardelor, de înghesuiala taxiurilor, de figuri cunoscute, de tot ceea ce era obișnuit în viața noastră de pînă atunci. Trăiam o beție lungă, amestecată cu impudoarea unei primăveri așteptate demult, cu tot ce avea nerușinat în florile, în desmățul aerului atîțător și, în sfîrșit, în tot ce ne împrumutase nouă sîngele, cu violența, cu dorința și devorarea reciprocă a doi oameni ce se căutaseră demult și-acum se sileau din răsputeri să se distrugă prin obișnuință, prin foamea unuia față de celălalt.

La sfîrșitul acelei săptămîni, mai curînd, nu chiar la sfîrșitul acelei neuitate săptămîni, ne aflam în fața unui lac din marginea Bucureștiului, dincolo de drumurile prea umblate, într-o pădure abia înverzită, privind turlele unei mînăstiri din apropiere, parcă amețiți de ziua incertă, cînd înorată, cînd fierbinte, plină de amenințarea unei ploi ce se anunța cu tunete îndepărtate din cînd în cînd. Umblam de mînă pe o potecă de pămînt, undeva în apropiere o pasăre prădalnică jefuia un trunchi de copac, mirosea a apă și a frunziș măcinat de cu toamnă, în jur nu era mai nimeni, ne priveam numai în ochi (o, fata asta avea cei mai frumoși ochi pe care i-am văzut!) și eu mă gîndeam cu durere că vom sta foarte puțin împreună și-aproape n-am spus mai nimic în acea dimineață, priveam numai peste lacul somnoros la puntea de lemn peste care treceau niște călugărițe, purtînd saci grei în spinare și mă întrebam, în sinea mea, de ce n-a murit încă setea de absolut a unor oameni, întreținută, vai, atît de penibil în veacul nostru, prin compromisuri! Nu mai scăpam de un șofer, altfel foarte politicos, dar care, în dimineața asta, nu știuse să dispară la timp, îi țineam mîna în mîna mea și ascultam o poveste cu un părinte ce-și părăsise fiicele și soția fără nici o explicație, de multă vreme, fără măcar să mai dea vreun semn de viață, fapt care presupune mult curaj și o tărie de suflet, oricum înspăimîntătoare și, în toată durerea că peste puțină vreme femeia de lîngă mine va dispare, lăsîndu-mă singur o lungă zi de primăvară, încordată, cu nori amenințători deasupra, cu atîta libertate, mă bucuram puțin că eram singuri, că nu erau decît vreo cîțiva oameni în jur, discreți și tăcuți, privind și ei fascinați rostogolirea vremii peste noi toți.

Și-atunci se întîmplă, iar lucrul acela ce mi-este dat numai mie, sau nu numai mie, dar pe care sînt obligat mereu să-l observ și sufăr din pricina asta... Pe lîngă noi trecură patru sau cinci oameni purtînd în spinare o barcă mare, albă, abia vopsită, transportată cu un autocamion pînă aici. Erau slabi și asudaseră, drumul în pantă îi obliga să-și țină echilibrul, frunțile lor se încrețiseră de efort, se stăpîneau să nu înjure, cu coada ochilor cred că priveau cu invidie la noi și probabil că ne blestemau și ne invidiau, cum era firesc, dar își vedeau mai departe de treabă și eu nu mai m-am uitat după ei, cred că au ajuns foarte repede la marginea lacului și-au lăsat barca în apă și s-au șters pe frunte de sudoare și poate chiar că au venit sus, pe terasa pe care stăteam și au cerut bere și au băut ca și noi. Dar noi n-am mai întîrziat, A. se grăbea, cineva mi-o fura, uram timpul, și pentru mine el nu e o noțiune abstractă, uram toată dimineața asta frumoasă, incertă, cu tunete îndepărtate cu puțină ploaie înainte, rămasă în iarbă, sticlind ușor la razele de soare.

De un singur lucru nu mi-a părut rău în dimineața aceea, că, datorită lui A. și acelei mici întîmplări, am început să-l înțeleg și să-l iubesc mai mult pe bătrînul Hemingway.

Grație prietenului meu ilustru Serenus Zeitblom, fragmente dintr-o carte extrem de interesantă:

Corespondența DURRELL — MILLER

Miller:

Spune-mi, ai ascultat *Concertul în re pentru vioară* al lui Beethoven? Are în temele lui ceva din patologia înspăimîntătoare pe care o găsește în *Hamlet*. Fuziunea dintre vis și realitate, care ți-e atît de dragă. Dar cît de disciplinată de personalitatea autorului! Cît de personală, de fapt! Cred că nu știu ce vreau să spun. Am sentimentul oribil că vreau să spun același lucru ca tine, dar că nu-l spun cum trebuie. Spune-mi dacă nu cumva crezi că astea toate-s, cum zicea Barclay, balegă sută la sută.

Al tău, Lawrence Durrell
(pentru *Janus* — eroina fiind muzicantă)

(Miller):

„Literatul trebuie stîrpit. Firește, nu trebuie ucis omul, el e un element vital al eului tău ca scriitor și, desigur, fiecare artist e fascinat de tehnică. Dar al doilea lucru, la scris, *ești tu*. Ce-am descoperit eu că e cea mai bună tehnică e să n-ai nici una. N-am avut niciodată sentimentul că trebuie să ader la o anumită manieră de abordare a subiectului. Încerc să rămîn deschis, flexibil, gata să mă iau după vînt sau după curentul de gîndire. Asta-i poziția mea, tehnica mea, dacă vrei, să fiu flexibil și sprinten, să folosesc orice mi se pare potrivit în momentul acela".

Istoricul bizantin Procop despre capela Agiei Sofia: *Ea atîrnă de cer de o funie de aur și acoperă spațiul.*

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Sînt ani de zile de cînd mă obsedează o pictură. Este vorba despre Vînătoarea în pădure a lui Paolo Uccello, care se găsește în *Ashmolean Museum* din Oxford. Place violența culorii și mai ales compoziția complicată, dar perfect armonică. O pădure spectrală de pini, cu coroane albastre, cu înalți trunchi ca stîlpii de catedrală, între care circulă cîini prelungi, ca niște arcuri, hăituind căprioare fragile, în fugă dansantă. Domină pajiștea umedă de un verde violent și costumele roșii de epocă ale vînătorilor cu sulițe abandonate, urmînd goana vînatului. O floră dezordonată ca un paviment galben con-

tracarează mișcarea animalieră prin fixitate. În fund se sugerează o răpire pe un cal ca în Eminescu și din această deplasare formidabilă se degajă o spaimă nemărturisită. Privit în ansamblu, tabloul sugerează nu vînătoarea căprioarelor, cît vînarea vănătorilor de către cîinii și animalele hăituite. Cu o intuiție generală, pictorul sugerează o inversare nebănuită. Ceva, în văzduhul acelei păduri, amenință pe cineva, și acel cineva sînt oamenii, deocamdată angajați în urmărire, nebănuind ce-i așteaptă. În prim plan există un detaliu neașteptat. Unul dintre cîini, mai roșcat decît ceilalți, se cabrează spre un punct invizibil. Corpul lui este însoțit în mișcare de imaginea sa dublă, de culoarea cenușii, ca și cînd într-o fotografie imaginea s-a mișcat și senzația de fluid trădat pe neașteptate apare cu pregnanță. Este o sosie angajată în această vînătoare, este un alt animal? Uccello nu vrea s-o spună. Imprecizia este tulburătoare și ține de esența genialității. Roger Caillois, care a avut o curiozitate ceva mai întinsă, a observat, prin studierea unor detalii la unele tablouri, lucruri și mai interesante. În cartea sa Au coeur du fantastique el citează viziunea simultană a personajelor la Watteau (Îmbarcarea pentru Cytera), lucru care dă aceeași senzație de neliniște despre care scriam. În tabloul Ambasadorii de Holbein, Caillois semnalează o magmă inidentificabilă, aflată la picioarele celor două personaje centrale ce nu par deloc alarmate de prezența nedefinită. Forma, materia și prezența acelui corp, par inexplicabile. Pico de la Mirandola, încercînd să explice emblemele alhimiste, spunea că ele ascund sub valori enigmatice disimularea poeziei. Caillois descrie și o gravură de-a dreptul fantastică: Alegoria Purgatoriului, a lui Bellini, care e de un mister total. Același autor vorbește despre compoziții bizare ce înfățișează cavaleri în armuri și fete goale laolaltă, reprezentînd extrema fragilitate și atotputernicia, imposibilitatea de a ceda tentației, armura semnificînd forța și imposibilitatea de a îmbrățișa gracilitatea. Pe o planșă a lui Antonio Salamanca, din 1562, Alegoria dragostei (după o compoziție a lui Bandinelli), sînt înfățișate mai multe personaje, între care Eros, care joacă zaruri la o masă cu o femeie copleșită de dragoste. Pe masă se văd gajurile: mîini tăiate și ochi smulși cu ceva de strugure în ei, fragili, transparenți, și aglomerarea dă o senzație terifiantă de spaimă. (Vezi nuvela *Ochii* a lui Malaparte). În prim plan, alți amoraș prăjesc un amoraș într-un căzănel, într-o ocupație, parcă domestică. În iarba uscată, arsă, de la picioarele lor, sînt abandonați ochi care varsă lacrimi dintr-un izvor sărac. Ochi rătăcitori sînt prinși și în buclele dezor-

donate ale micilor călăi. Orizontul înfăţişează solide temple, aşezate pe nouri, o qvadrigă e mînată spre infinit de un vizitiu celest apucat. În spaţiul vid dintre nori rătăceşte un cal static. Desenul mi se pare prea michelangiolesc pentru ezotericul subiectului, trăsăturile dure, precise, ucigînd poezia născută de subiectul gravurii.

Transmutaţiile m-au dus cu gîndul în altă parte: la vînătorii îmbrăcaţi în piei de căprioare care, în orgia urmăririi, în beţia sîngelui presimţit, urlau precum cîinii ce-i însoţeau. Şi aşa mai departe; nu vorbea Péguy de un *pămînt carnal* şi Gide nu scrie undeva că a cunoscut *un copil cu aerul unei legume?* Joyce spunea că *brînza este cadavrul laptelui* şi Valéry cerea să ştii să desenezi nu o mînă sau un picior, ci *o sensibilitate generală, o rasă sau o ereditate, un trecut, un mod de a acţiona, de a reacţiona, limitele, resursele pudorile, secretele, lacunele, fobiile şi maniile unui individ.* El voia să scrie un *roman dezincarnat,* sau, şi mai precis, cum pretindea Rémy de Gourmont: un *roman de moravuri cerebrale.* Altcineva observa în Artaud prezenţa simbolului oriental al nopţii: un pom în care stă o pasăre cu un ochi închis şi cu celălalt deschis pe jumătate. Nathalie Sarraute îl vede pe Kafka pornind din Dostoievski amintind că în Amintiri din casa morţilor eroul e socotit un simplu obiect: are ori cap de berbec, ori e o insectă curioasă ce se amestecă în mulţime, lunecînd între oameni în mod odios, ca un gîndac, şi această mulţime suferă de senzaţia că suportă o muscă murdară în mijlocul ei. E un univers sinistru în care se înaintează într-o falsă direcţie, unde cu mîinile întinse şi cu unghiile degetelor se zgîrie vidul.

Ştim noi, deci, ce este natura artei, cum se naşte, din ce substituire sau interferare a regiunilor iese senzaţia surprinzătoare de descoperire a unor adevăruri necunoscute?

Tot Caillois ne propune să privim mai atent Melancolia lui Cranach. Ea nu e luxuriant alegorică, dimpotrivă. Descrierea personajelor e perfect realistă. Trei copii urnesc o sferă în faţa unei ferestre. În dreapta, o fată cu aripi, nu neapărat un înger, pentru că aripile au ceva greoi, de material încărcat, de penaj aproape metalic. Pe jos: două păsări, în faţă — peisajul greoi: un castel, dealuri în plină eroziune, fiinţe indefinite, goale pînă la mijloc, călărind parcă mistreţi. E sugestia poate a gîndurilor negre care vin neapărat spre om cu un aparat grotesc. Izbeşte prezenţa unui cîine care gogeşte parcă pe pervaz, cu capul abandonat spre interior. Nu scapă privitorului o ostilitate tristă a animalului, care a întors spatele lumii şi e gata să urle de desperare. De aici, asociaţiile se fac rapid. Într-o anumită mitologie, *cîinele* este simbolul stărilor de durere incertă, al presimţirii lucrurilor rele, el este egal cu *sulful* în scala alchimică şi i se mai spune *nebunul, şarpele, marea lanternă, pelerinul, spada, hermina* şi *cerbul,* el este *elementul mascul, nativ, cald* şi *uscat. Mercurul,* elementul femel, este *pasiv, volatil, rece* şi *umed.* Împreună cu *sarea, mercurul* şi *sulful* fac *triada elementară.* De aici nebunia poetică devine posibilă. Aceste metale sau, figurat, sentimente, puteau suferi eroziuni (disperări), puteau să cadă în putrefacţie (melancolie supremă, aproape de nebunie) şi treceau fizic prin operaţii ca coagulare, calcinaţie, congelare, disoluţie, digestie, distilaţie, sublimare, separare, fermentaţie, multiplicaţie şi pro-

creație. Schimbați proprietățile acestea în planul fantast sufletesc și aveți perfecta suprapunere. Corbul, craniul, sicriul, culoarea neagră sau orice insemn mortuar duceau la presentimentul de putrefacție. Metalele, după unii, aveau și o conjurație care era simbolizată printr-un coit realizat în desen de un rege și o regină, coit înfățișat realist în poziții tradiționale. Sublimarea era simbolizată prin zborul unei păsări. Chiar caduceul lui Hermes înfățișează armonizarea contrariilor (un bețigaș de aur pe care stau doi șerpi); umidul încearcă împăcarea cu uscatul; recele cu caldul; sulful cu mercurul. În mitologie el este *androginul.* Faimosul *ou filozofic* este egal cu germenul care închide în el elementele vitale, reprezentînd, de fapt, vasul în care se fac transformările alhimice, avînd forma de corn sau de castravete. În vase este intrus *compostul,* animale sau ființe umane. Regina e mercurul iar regele — sulful. Ei nasc copilul filozofiei: *aurul (înțelepciunea,* într-o altă transmutare). Această uniune se substituie uneori soarelui și lunii, un heliocefal sau o femeie cu capul Selenei, înconjurat de raze. Luther însuși fusese sedus de aspectul religios al alhimiei, în ce avea ea magnific spectacular. Care ar fi, după aceste interpretări ezoterice, nașterea pietrei filozofale (Învierea), trecerea de la imperfecția materială la perfecția spirituală? Sfînta Fecioară e comparată cu această piatră care se autofecundează și iese din ea însăși. Alhimia nu e, în consecință, decît o metodă de percepție a lui Dumnezeu. Se ajunge ușor și la sexualizarea elementelor alhimice. *Conjuncția* regelui și reginei n-ar fi decît nașterea de metale noi. Cei vechi credeau că metalele cresc ca niște embrioni în sînul pămîntului. Focul care le transformă era sexualizat. Varga de flăcări magice, penetrantă și activă, simboliza forța de pătrundere în scopul material, alhimia era traversată de visul puterii. Arta imitînd natura înfățișa de multe ori deschiderea unui corp plin de foc. Exista și în unirea metalelor un mariaj metafizic, după cum era posibil și un incest. Incestul filozofic corespundea cu conjuncția săvîrșită în apă (element femel și fluid care servește de mediu nupțial). Simbolurile s-au prelungit și au devenit floare, arbore, pasăre, mamifere, monștri, hibrizi, viziunea unor grădini infinite pline de copaci.

Arborele vieții evoca *Geneza* cosmică și sosea din Mitologia asiro-babiloniană. De ramurile lui stăteau atîrnate vise de nemurire și cunoștințe supranaturale. Ca să culeagă fructele acestui arbore, înțeleptul trebuia să urce 7 scări ale cunoașterii.

În alte viziuni existau și doi arbori astrali: arborele lunar și arborele solar. Cel lunar sta sub semnul astrului nocturn și dădea fructe de argint, astrul diurn producea fructe de aur. În diferite regnuri fructele deveneau *pietrele albe* și *pietrele roșii,* trandafiri albi și roșii (trandafirul avînd 7 petale), bestii aeriene și terestre (păsările desemnînd principiul volatilității) și animalele, principiul fix. Lupta chimică se dădea deci între principiul volatil și principiul fix (o pasăre se lupta cu un animal). Dus mai departe, binele se lupta cu răul.

Scara corespondențelor pare infinită. Într-un Opus alhimicum, vulturul este cotat ca pasăre a lui Hermes lîngă Pelican și Fenix, păsări fastuoase, sinuoase, simbolice, găsite mai apoi pe scuturi, pe temple, pe drapele, pentru că au o încărcătură horoscopică, adună adică favoruri ale unor forțe necunos-

cute. Pelicanul este, într-o altă transmutație, simbolul pietrei filozofale. El își hrănește cuibul și progeniturile cu sîngele propriu. Fenixul, cum se știe, simbolizează învierea din propria cenușă. Corbul, pasăre degradată în scara valorilor simbolice, nebănuit, vrea să însemne putrefacția materiei. Lebăda este egal cu materiile în ascensiune spre puritate. Cocoșul — strigăt simbolizat în flăcări — este egal cu Focul. Paonul, altă ființă fastuoasă, de podoabă, încarnează transmutarea materiei, trecerea prin culori infinite a ceea ce este fix, greoi. Bazilicul este simbolul oxizilor metalici. Dar lucrurile nu se opresc aici. Există și o sporire de simboluri, un paralelism, o concurență, un fel de supralicitare. Salamandra înseamnă și ea foc, după cum șarpele poate înfățișa putrefacția. De altfel șarpele tricefal îngemănează cele trei materii elementare: mercurul, sulful și sarea. Peștii au simbolic rolul de a fixa materia, Dragonul asiat e haosul și flacăra. Licornul este egal cu mercurul, mascul cînd e asociat cu o virgină. Există și un *Olimp alhimic* în care Saturn se transcrie sub semnele plumbului; Jupiter — cositorul; Venus — arama; Marte — fierul; Apolon — soarele, adică aurul; Diana — argintul.

Și iată și semnul ezitărilor alhimistului: labyrintul.

Un manuscris latin din secolul al 16-lea: Turba philosophorum înfățișa în 40 de desene colorate nunta Regelui cu Regina; e vorba, evident, de *Nunta alhimică* a metalelor despre care am mai vorbit. Cele 50 de embleme din Scrutinium Chymicum (1587) desenate de Michaël Maier sînt de o rară fantezie, încă nedepășită de noi, modernii. În aramă sînt descrise operațiile alhimice cele mai obișnuite, dar ele au ceva supranatural. Un personaj care poate fi Saturn poartă, în loc de păr, flăcări, din brațe izbucnesc la terminațiile mîinilor de asemenea flăcări. Simbolul maternității e convertit într-o femeie care are în pîncete o sferă perfectă în care se află un copil. Într-o curte interioară, în fața focului alhimic, cineva e gata să despice cu o spadă grea oul filozofic. Un șarpe aripat își devoră propria coadă plină de solzi. Motivul e reluat într-un manuscris din 1558: Ripley scrowle, în care există un desen ce înfățișează doi dragoni, consumîndu-și cozile în mijlocul unui cerc zodiacal. În același manuscris, în transmutație: un desen ce arată un trandafir alb aflat într-unul roșu. Dar să continuăm descrierea gravurilor. Într-un chioșc care adăpostește arborele filozofic, alhimistul gustă fructul suprem. Doi lei aripați se devoră, agitînd cozile ce seamănă cu niște clopote. Gravura a XVII-a este de-a dreptul fantastică: deasupra unui lac plutesc patru sfere îngemănate, în care se văd flăcările transmutațiunilor. Calmul apei pe care navighează corăbii, în contrast cu agitația interioară a sferelor, este de un efect indicibil. În a XXII-a gravură apare alăuta care îmblînzea munca metalelor. În Splendor solis, lucrare capitală din secolul al 16-lea, în Speculum veritatis (Codex al Vaticanului) sau în ciudatul manuscris *Cheia secretului secretelor,* se admite că metalele sînt vii ca niște arbori care au rădăcini, trunchiuri și frunze, demonstrîndu-se că argintul crește la lună și aurul la soare. De aceea nunta alhimică trebuie oarecum umanizată. Pe o inscripție veche scrie că armonia sacră gonește spiritele rele. Bătrînii alhimiști greci căutau relații între muzică și chimie. Ei spuneau că piatra filozofală

este o piatră muzicală în același timp. În Atalanta fugiens a aceluiași Maier orice emblemă răspundea unei fugi, care era, în realitate, un canon pe trei voci. Khunrath spunea, de asemenea, că alhimiștii improvizau melodii subtile pînă la desăvîrșirea *Operei*, adică transmutarea metalelor ordinare în metale prețioase. Muzica alunga melancolia saturniană care îi apuca pe inițiați în fața cuptoarelor alhimice în nopțile lor de veghe. Cete de tineri cîntau din harfe sau lăute ca să le alunge plictisul. Extazul mistic care rezulta din aceste audiții reprezenta finalul lucrării sau Împlinirea. Gravura XXIII înfățișează conjuncția, în planul doi, în timp ce, în planul din față, din capul despicat al lui Saturn iese o femeie. Gravura următoare e mai dramatică. Regele e sfîșiat de un lup imens care îi mănîncă viscerele. Dar elementul mascul, încoronat, poate fi văzut și într-un cuptor, luminat de o lumînare, sub el ard flăcările ce nu par a-l incendia încă. Gravura XXX înfățișează pe Rege și pe Regină (Soarele și Luna) despărțiți de un cocoș (focul). Mai departe: pe un pat comun, un personaj cu două capete așteaptă să fie devorat de flăcările de dedesubt. Ultima gravură este: ilustrarea unei posesiuni ciudate: o femeie cedează unui dragon într-o groapă. O lume fantastă luminată de focuri vizionare sau, într-o altă interpretare: Androginul care e Nehotărîtul, rătăcind într-o lume hermafrodită.

Autorul lui Splendor solis reluase secretele marii opere a lui Paracelsus. Desenele care însoțesc textele sînt populate de cerbi, maimuțe, colonete, pilaștri, acant, vase locuite de oameni. Un desen înfățișează cunoscutele ludus puerorum — jocuri de copii. Opus mullierum — femei care spală vase alhimice cu leșie (azot). Un alt desen fantastic face să izbucnească din gravură androginul întraripat, ținînd un ou și o oglindă circulară. Mai sînt în același serial: colombe cu cranii, cercuri și triunghiuri alhimice în care intră oameni.

Nu știu ce luase Paracelsus în Prognosticatio din primul tratat alhimic, intitulat Aurora consurgens, dar imaginile sînt cu totul halucinatorii. E vorba aici de o artă exactă, sau de una demențială, de ceva ce seamănă cu acele vise interpretabile la care recurgeau pictorii medievali, părinții, să spunem, ai suprarealismului de mai tîrziu? E vorba de mesaje obscure, de ilustrarea unor profeții? Alegorii savante, cum spune Caillois, rătăcesc pe privitor sau pe cititor. Mesajul acestor embleme e tot obscur, o ambiguitate voită le însoțește. Texte anodine în latinește măresc și mai mult taina. Iată numai două reproduceri ce ni se propun: dintr-un nour, un braț înarmat cu o sabie. Odată cu garda armei este sugrumat și un șarpe, a cărui coadă face legătura cu două pietre de moară. În gura șarpelui, o mătură de flăcări. Enigma e totală. O altă gravură înfățișează agonia unui cerb. Animalul răsturnat are ceva feminin, voluptuos. Textul explicativ sună cam așa: *Zadarnice sînt toate lucrurile acestei lumi!* Avem de-a face cu acele tablouri profetice între care se înscriau Centurile lui Nostradamus, tablouri ce preziceau războaie și revoluții? Cine știe! Încifrarea este totală și Caillois bănuiește că e și voită: a voi să nu spui nimic, lăsînd ca totul să se înțeleagă! Într-un tablou citat de același autor apar ochi închizitori (Ruinele Imperiului turcilor). O gravură a lui Callot (L'oeil attentif) înfățișează un țarc în care stau adunate ani-

male. Le păzește un cîine placid și, surprinzător, în prim plan, iată un ciomag, terminat cu o măciulie în care e încastrat un ochi necruțător. Emblemele din *Hyeroglyphica* sau din *Lux Evangelica* par lucruri extrem de bizare, simboluri acumulate, adevărate oracole, *mașini de derutare* cum le numește autorul citat. Un om rătăcește fără cap la malul unei ape în care plutesc picioarele la dimensiuni fantastice ale altui personaj nevăzut. Deasupra unei cetăți atîrnă un trunchi omenesc fără cap. Într-o a treia gravură, un deget solemn retezat desparte norii. O ureche stranie ascultă imens văzduhul de deasupra unui pod. Un cap de cornută, mare cît zidurile unui oraș, astupă intrarea unei cetăți. Găvanele ochilor au fost invadate de ierburi sălbatice. Iată și ochii rătăcitori în văzduh ai lui Țuculescu, în aceiași *Hyeroglyphica,* desenați în 1505! Nimic nou sub soare ... O altă gravură înfățișează coitul a două cranii deasupra cărora un ciocan imens este gata să izbească. Misterul insinuat este deplin, un fantastic recuzat geme de sub aceste desene halucinatorii, atît de exacte! Toate aceste au parcă virtuți hipnotice. O ambiguitate deplină le însoțește. Fără

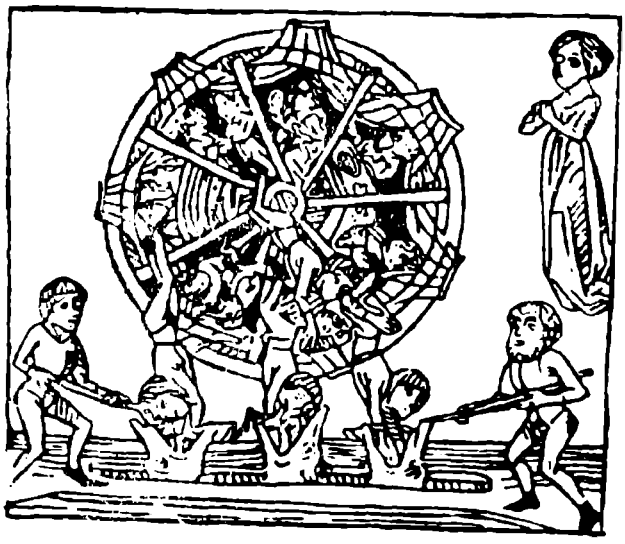

secretul transmutațiilor, despre care am vorbit, ele nu pot fi dezlegate.

Cranach, Dürer și Mantegna au pictat M e l a n c h o l i a, simbolizată, cum am mai spus adesea, printr-un cîine, element mercurian, paznic al ipohondrilor. Rafael, care pare atît de idilic și realist, e autorul a două gravuri ermetice, ca să nu mai vorbim de Bosch, care, în multe din tablourile sale *(Tentația Sfîntului Antonie* sau *Grădina deliciilor),* epuizează ceremonialul magic și ilustrează secret actul conjuncției. Arborele scorburos este de asemenea o temă alhimică în Bosch. În G r ă d i n a d e l i c i i l o r, de pildă, poate fi ușor identificat oul filozofic; din unii copaci răsar, în loc de fructe, capete omenești. În *Concertul în ou* al aceluiași, patru personaje cîntă femeia mercurială. Mercurul, așa cum spuneau alhimiștii, este *nebunul marei lucrări!*

Ajunși aici ne-am apropiat însă de alt tărîm, în care trebuie călcat cu prudență. Aș vrea să spun că, aflat odată în fața unei pînze foarte moderne, am avut senzația de *déjà vu.* În fața mea se insinua o natură foetală ce dibuia și voia să comunice, în același timp, ceva. Tabloul, ciudat, aparținea unui român, dar mie îmi evoca tragedia Hiroșimei, deși pictorul desenase cu pensula niște oameni presimțiți numai, o îngemînare de magme nedefinite, ceva între sămînța vitală ce ar fi încremenit într-un pîntec ca o lavă și o vietate fantastică cu o mie de capete, un pietriș de ființe ce nu se născuseră deși erau întregi, aglomerate, tînjind către o ieșire dintr-un univers inexorabil. Mi s-a făcut frică, era aceeași frică ce mi-o produce muzica atonală, plină de strigăte metafizice, de scrîșnete supraumane, de ecouri ale unui univers pierdut sau numai presimțit. Să fie numai o bănuială, o intuiție defor-

mată, o dereglare a atenției noastre corupte de zgomotele tulburi încă ale viitorului? Cine vine spre noi cu pași moi, ce infern din alte universuri înaintează implacabil din acest viitor spre planeta noastră îmbătrînită? Și ce legătură au toate acestea cu transmutațiunile de care am pomenit? Nu înțeleg nimic, dar între toate există o legătură magică. Nu pot să pronunț cuvîntul care să mă dezlege. Un pictor vorbind despre alt pictor spunea: Există în operă o gravitate care nu e în om!

Să intri în atenția publică ca V. pe scara de serviciu a literaturii.

Gînduri obscure în legătură cu poezia lui G., formală într-un fel, tradițională prin modelul ales, cel al Chronografelor, bătînd în maniera *Fisiologului*, adică incifrat, rebusist, pe lîngă *Divanul* lui Cantemir. E acolo un creștinism familiar, o proliferare de îngeri ortodoxi, cumsecade, borțoși, bînd vin cu ocaua, vorba lui Blaga: *se pendulează între transcendență și categoriile organicului*. De unde filiații: *omul bizantin* așteptînd revelația într-o *lumină intețită*, cum scrie același autor, nu în obscuritatea templului gotic care este sever și abscons. Tot Blaga vorbea despre o distanțare a lui Dumnezeu care merge pînă la nepăsare. *El doarme cu capul pe o mînăstire și de nimeni n-are știre* (rapsodul popular). Totul reluat în G., care e primul poet baroc mare în România, surrealist fără ostentație, în măsura în care literatura populară din care se trage îl inspiră și hrănește. Cel mai bine, la G., este surprins familiarismul Natură—Dumnezeu—Om. Cum zicea Blaga, frescele exterioare ale mînăstirilor exprimă ieșirea în natură a sfinților sau aspectul ei solarsofianic.

După o legendă, pămîntul ar fi fost străveziu ca apa pînă la Cain, dar, ucigîndu-l pe Abel, trupul acestuia se zărea mereu și-atunci Dumnezeu l-a întunecat ca să acopere grozava faptă. Cerul însuși, pentru că fusese murdărit, a fost ridicat deasupra oamenilor.

Blaga: Escatologia florilor: însuși regnul vegetal este trimis la Judecata de Apoi. Minunată expiere, dar teribilă ca idee . . .

Niște plante carnivoare ca urechile de elefanți; verzi, teribile, devoratoare. Se sinucid: absord nicotina unui restaurant. Le aud murind cu respirația grea ca o expurgare industrială de reziduri. Lumea vorbește indiferentă în jur . . .

Mihaaai: În fiecare om doarme o canalie în afara de a dînsului care are insomnie *(Janus)*.

Am fost colecționat de această nesățioasă. Îmi venise rîndul și nu știam, eram *programat*, trebuia să cad și eu, nefericitul, voiam de la ea dragoste. Umblam într-o încîntare beată pe străzi, ne țineam de mîini. Eram într-un rol și nu-mi dădeam seama. Contribuiam la *palmaresul* ei ce creștea vertiginos. Mai tîrziu, dîndu-mi seama, am rîs. Era o cinică jovială. Mă *băuse* ca pe ceva tare . . .

Aplauda ca un înotător plin de entuziasm (Mihai).

Superstiția este anticamera fricii", scria cineva prefațînd reproducerea operei lui Bosch. Nu ne aflăm încă în fața acelor peisaje imobile, paradisiace, silențioase, calme, iluminate, cu arbori neclintiți privind din nepăsarea lor vegetală la rictusul torționar al artistului, la erotismul său rece și diformat. Nu stăm încă în acele crisalide gris, în acele infernuri sau paradisuri muzicale, în Tartarurile sale gotice, dominate de pasări carnivore. Bestiarele lui groteşti încă nu ne cutremură inima, dar, ca să-l pricepem pe el și pe alții, trebuie să străbatem încă un univers fantastic, plin de corespondențe secrete, un univers al emblemelor, plin de aluzii, de cuvinte ce răspund unor desene, după un cod al inițiaților. Pandemoniile, care au în ele un delir mistic, devin operă de artă în

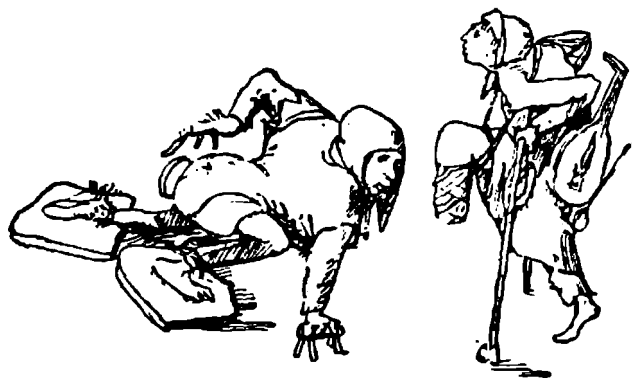

măsura în care acceptăm fantasticul ce-l conțin.

Se vorbește mult acum despre onirism, despre o lume văzută mișcat, adică într-o imagine ușor modificată, parcă arsă de temperaturi, de o înțelegere subconștientă a realității, despre *visarea conținută a obiectelor*. Sînt lucruri vechi întreținute de-a lungul timpului de nevoia, poate de, a dubla realitatea, de a-i da un înțeles special ce ne scapă. Într-o *Tentație a Sfîntului Antonie* a lui Savoldo, un personaj își duce propria-i moarte în cîrcă, într-o resemnată și dulce supunere. O gravură a lui Athanase Kircher închipuie *Potopul* într-o viziune terifiant realistă. Arca lui Noe e un imens cosciug care a fost părăsit. Sub un cer infernal, pe o apă metalică, sînt risipite cadavre de oameni și animale, pîndite de monștri acvatici fioroși. Ce sperie aici nu este presimțirea devorării acestor morți cît exactitatea pură a cadavrelor, frumoase ca niște bucăți de marmură, imagine ce anulează oroarea pentru că e de presupus că aceste *bucăți de cai* nu vor putea fi digerate. Într-o altă gravură, a lui Lorenz Stoër, din 1555, ne aflăm într-o grădină alhimică, dominată de copaci săraci, fără frunziș, peste care au căzut ciudate sfere metalice sparte, conținînd, ca pe niște sîmburi, alte sfere. O

ghiulea cu ținte spînzură sub plafoanele perforate. Senzația dominantă e aceea a unui dezastru planetar. Ajungem, în sfîrșit, la acele *peisaje antropomorfe* ale secolului al 16-lea, unde fantezia mi se pare superbă. În viziunea pictorilor, peisajele capătă forme uriașe omenești. E ca într-un joc de copii ce privesc nourii. La o observare atentă, exercitată într-o oră specială, cînd lucrurile se așază după un anumit ritm, după un ceremonial secret, dealuri, rîuri și case pot fi confundate cu imense ființe umane repauzate. Sprîncenele acestor bărbați sînt copaci vii tresărind la vînt. Ochii — case în care stau deschise ferestrele. În urechile uriașe, formate de șoselele întortochiate, circulă oameni ca niște furnici. Nasul este sugerat de grămezile de fîn și pe gît pasc nepăsătoare, turmele. Senzația este teribilă și privitorul realizează că numai o clipă unică de imobilitate a vieții permite uluitoarea descoperire a unei naturi misterioase, subsumate sau existînd paralel cu natura adevărată. În unele embleme mnemo-tehnice mesajul alhimic este distinct. Păsări fantastice au trupul format dintr-o pereche îmbrățișată asupra căreia patronează moartea. Un ochi dilatat supraveghează pe privitor. În alte gravuri apare *heptacordul,* ale cărui sunete, după știința inițiaților, corespund celor 26 de lumini ale Lunei, literelor din alfabetul profeților, unui astru sau sfere. În E m b l e m a t a lui Alciat o pasăre zboară într-o sferă armilară. Uluitoare aici rămîne senzația de viteză și, în același timp, de neputință de a depăși un univers propus, a fatalitate geometrică.

Într-un tablou de Veneziano analogiile sînt compuse jumătate realist, jumătate sub imperiul unei fantasmagorice imaginații. Reptile și grifoni funambulești sînt călăriți de genii dezlănțuite. Un personaj împarte mîncare unui grup de copii, în timp ce altul amenință

cu un uriaș os de cal. Într-o altă compoziție, a lui Raimondi, un tînăr bărbat vorbește cu un șarpe, iar într-o viziune a sfîntului Rafael de Ghisi peisajul dominat de o vegetație tropicală e populat de gripsori, lei și serafimi. Copii cu cozi ies din apă, un cîine cu o coadă nesfîrșită e iluminat de un rubin terminal. Într-o altă *visare* a aceluiași sfînt,cetatea a început să ardă, totul e deșert, dezolat, teribil. Numai somnul celor două personaje din prim plan dă o liniște nefirească, pentru că din cadrul din dreapta au și apărut insecte fantastice, cu ghiare și chip omenesc, jumătate albine. Într-un alt tablou al lui Veneziano, *Omul cu cap de lup*, îl descoperim mai devreme pe Picasso, repetat și în viziunea lui Ghisi care, în *S i l e n i i* săi, este foarte modern. Nimic nou sub soare.

Atelajele fricii: lingușirea, lipsa de caracter, delațiunea.

Styxul, în viziunea gnosticilor, era rîul pe care zeii își făceau jurămintele. El însemna, deopotrivă, ură, oroare, abominabil. Apa lui dizolva fierul și făcea sterile pămînturile pe care se răspîndea. În *Styxul* lui Galle o nimfă puternică își spală mîinile în blestemata apă, rezemîndu-și un picior de o scoică uriașă. În două gravuri mai vechi, înfățișînd *S i n u c i d e r e a l u i I p h i s* (1619—1655), apar peisajele dezolate de mai tîrziu ale lui Chirico. Senzația de ratare alhimică este dominantă și ea e realizată banal printr-un spînzurat care întoarce spatele lumii.

Ajungem la *Mașinile de război* ale lui Jean Appier care ne duc către Dali cu ceasurile lui moi. Asediul unor cetăți ce pot reprezenta și C u n o a ș t e r e a se face cu ajutorul unor aparate ciudate, sugerînd ceasurile cu arc, alte imense lăcăte retractile, cu ceva de șarpe sau de reptilă. O spadă ghintuită ca un car blindat taie un peisaj. Aici inversiunea sau intersectarea universurilor dă poezia și farmecul. În două gravuri ale aceluiași Galle păsări fantastice umplu o piață, ca în filmele lui Hitchcock, și sînt vînate cu ajutorul unor cercuri, cum se prindeau canarii sălbatici în China (după viziunea pictorului, cu ajutorul unor tipsii găurite prin scufundare). Mărirea proporțiilor precum și aglomerarea zburătoarelor dau senzația de frică.

Nici corpul omenesc, atît de perfect în unele reprezentări, și el imobil, dur cînd e de piatră, nu scapă viziunilor mișcate despre care am pomenit. Într-o gravură a lui Casserius, de la 1527, un

Titan ridică deasupra pieptului propria-i piele, arătînd detalii anatomice ce par mai degrabă o aglomerare vegetală. În *Anatomia reformată* a lui Bartolini conținutul unui trup a fost golit și pielea atîrnă abandonată ca o pînză. *Disecțiile* lui Estienne trădează ororile unui gît tăiat. Valverde și Vésale desenează descojiți de piele și schelete spînzurate în care detaliul muscular nu produce groază cît senzația că trupurile deposedate au devenit grațioase ca o vegetație de mătase. Scheletele umblătoare în fața unui peisaj marin, ca în *Physica sacra* a lui Iacob Scheuchzer, în care măduva omenească și nervii par copaci, sau tabelele musculare proiectate pe imensi rinoceri placizi din gravurile lui Albinus nu transmit senzația de oroare cît sugerarea că, într-o zi, acești dezincarnați ar putea să umple lumea reală.

În alte viziuni alhimice apar mine de diamant sau de sare, planete ciudate, ce sînt captate ca baloanele cu frînghii. Aici lumina este crepusculară, lucirile unor oglinzi nevăzute le reflectă. Universul din jur este un univers dibuit, căutat parcă pe întuneric, după îndelungi rătăciri. Tot ceea ce este himeric, ambiguu, incert se amestecă într-o ciudată reprezentare. Un Anonim de la sfîrșitul secolului al XIII-lea reprezintă pe un înotător plutind într-o apă care are în ea ceva carnal, de secțiune de ambulacru. Flori misterioase înconjură acest limb transparent și întregul trup al unui copil abia încape în ciudatul bazin. Pusă lîngă o gravură precolumbiană ce înfățișează un monstru păros, cu ghiare, avînd în loc de cap o stea de mare, senzația de amenințare totală este completă.

Caillois, pentru că el a adunat toate aceste orori sublime, în cartea pe care am mai citat-o: *Au coeur du fantastique*, citează și pe cruciații suplicați din unele *Cărți de anatomie*, precum și pe Michelangelo, din *Judecata de apoi*, unde Sfîntul său Bartolomeu își flutură propria piele pe care artistul și-a imprimat chipul.

Privite fără prejudecăți, aceste viziuni nu dau frică. Amestecul de țesuturi, sfîșiate schelete ce merg ca în somn, ochii descojiți în infernale dezvăluiri ale cărnii nu lasă decît imaginea unei mitologii pline de fantezie. E înfricoșător numai ceea ce nu știm, numai ceea ce bănuim. Nu spunea Theon din Alexandria că mitul este un discurs mincinos care prefigurează adevărul?...

Acestei lumi incerte, fără început și sfîrșit, stînd într-un echilibru precar, atîrnînd de furtuni de neoprit sau pîndind catastrofe ireparabile, trebuia să i se opună ceva. Demonilor, secretelor, ființe nefaste, ce zac în ape și metale, în văzduh și în sînge, în parfumuri și chiar în litere, numere sau răsuflări, în stele sau în zile trecătoare, li se împotrivesc calcule, ceremonii, invocări sau arderi de materii binefăcătoare. Se scriu cărți sibiline, se întemeiază adevărate științe gata să țină piept acestor năvăliri metalice. O întreagă industrie de amulete, venind din

timpuri imemoriale, hrănește imaginațiile, dar are la bază o adîncă observație. Vracii inventară cuvîntul *theurgie*, o magie albă opusă *goethiei*, magiei negre. Florile, metalele, culorile au un limbaj ezoteric. Tainele se încredin-

țează numai inițiaților și manuscrisele, ori nu există, ori sînt îngropate. Se naște impresia că se pot provoca bolile și demența, moartea și supliciile metafizice. Aerul devine un spațiu locuit de ființe nevăzute: demoni, diavoli, spectre, larve, incube și subcube, vampiri și vrăjitori. Invocate, îmblînzite, primind sacrificii, aceste creațiuni infernale pot aduce rănirea inimii celei ce te refuză. Apar mănuși otrăvite, lămpi cu flăcări ucigașe, inele trădătoare, pomezi și farduri din pomezi veninoase. Literatura, pictura și muzica se vor hrăni pe veci din aceste invențiuni.

Cerul este scrutat cu atenție. Arta divinației își mărește spațiul în zborul păsărilor, studiază graiul cîntătoarelor și se merge pînă la citirea cutelor unor haine, se interpretează presentimentele, se pun cap la cap cuvinte auzite întîmplător. Animalele domestice sînt sacrificate și, în așezarea sau conținutul intestinelor lor, se vede viitorul. Ne aflăm pe un tărîm fantastic, fără frontiere. Poeții compun în transă versuri obscure, cu multe înțelesuri. Nostradamus se va ilustra extraordinar în acest gen. Apar grafologi, chiromanți și frenologi, criptografia pătrunde în modă. Cafeaua, ceara și plumbul sînt materiile labile în care se citește.

Se caută un elixir al vieții, panaceuri universale capabile să te scutească de suferințe. Praful unor pietre este absorbit, un ritual chinez pantacular îl obliga pe cel ce se iniția să stea cu un sfeșnic în fața unei oglinzi. Imaginea reflectată era stropită cu apă. Apa fura această imagine și lichidul era strîns într-un pahar din care se bea. Lemnul de smochin aducea un spor erotic, în Evul mediu, alunul ars în foc și augmentat cu tămîie obținea pe cel dorit.

Iată textul unei invocații:

„Ramură, eu te ard! E inima, e corpul, e sîngele, e înțelegerea e spiritul lui X, pentru ca el să nu poată sta liniștit pînă în măduva oaselor sale și să nu stea pe loc, să nu vorbească, să nu urce pe cal, să nu bea și să nu mănînce înainte de a veni la chemarea mea!".

Teocrit și Virgiliu vorbeau despre păpuși de ceară și cîntece invocatoare. Se fac filtre: carnea și băutura se farmecă. Există și o cerneală de simpatie produsă de cenușa scrisorilor de dragoste, amestecată cu pudră de magnet și lapte de femeie. Mesajul se scrie pe pielea unui animal pur. Rețeta pregătirii acestei piei se găsește într-un cunoscut *Dicționar infernal*.

Templul din Memphis furnizase cele mai multe papirusuri magice. Acestea aparțineau faraonilor care, numai în cazuri grave, le cedau preoților. Pe un papirus există formula magică a unei cerneli mistice, în compoziția căreia intrau șapte parfumuri extrase din șapte flori. Fantezia cea mai bogată nu poate

imagina exacerbarea vrăjitorilor. Sînt căutate inimile de porumbel, testiculele de iepure și de cocoș, ficații de hienă și ochii de pisică în rut. Virilitățile unui taur proaspăt ucis sînt inestimabile. În *Kamasutra* se recomandă un unguent produs din *Coronaria tubernamenta costus arabicus* și *calafracta flacurtia* care te făcea irezistibil. Existau uleiuri și farduri negre, magice, alcătuite din amestecul cenușii oaselor de cămilă, bufniță și păun. Cenușa scheletului de vultur avea putere de seducție. Cărțile de vrăjitorie cunoscute sub numele de *Marele* și *Micul Albert* recomandau plantele ce trebuiau culese în a 23-a zi a lunii, numind, în același timp, și virtuțile particulare ale plantelor.

Mărul era un intermediar erotic. Vinerea dimineața, înainte de răsăritul soarelui, se culegea cel mai frumos fruct din grădină, după care se scria pe o hîrtie cu sînge personal numele tău și-al iubitei. Acest mesaj era legat cu trei fire de păr, de-al tău și de-al iubitei, de un alt bilet pe care se scria, tot cu sîngele tău, cuvîntul *S c h e v a*. Se tăia mărul în două, se vîra biletul în locul secret al semințelor și, după aceea, fructul era aruncat în foc. După o ardere parțială, se învăluia totul în foi de laur și mirt și se așeza sub căpătîiul iubitei.

Dar metalele? Bijuteria ocultă era compusă din inele stranii din aur sau argint. *Pecetea lui Solomon*, transmutată într-un scorpion ce simboliza puterea lumii și cerînd încastrări în diamant curat, putea fi găsită pe unele din aceste podoabe. Talismanele simple erau formate uneori din agate în colier, dar existau și *talismane compuse*, făcute din metale, minerale, vegetale și oase de animale. Talismanele cabalistice sau astrologice aveau însemne misterioase, cum ar fi semnele zodiacale ale Taurului și capricornului.

Numerele jucau un rol deosebit în *talismanele matematice* care conțineau și nume și figuri geometrice. *Talismanele sacrilege* obligau la profanări pentru consacrare, după cum existau *talismane active*, de atac, și *talismane pasive*, de apărare. Ca să învingi pe un dușman era necesar să posezi piatra *Nicomar*, albă și lucioasă, cum se afirmă în *M a r e l e A l b e r t*. P i a t r a G a l e r i a t, care se găsea numai în Libia și Bretania, neagră, verde sau galbenă, vindeca hidrofizia și arăta dacă femeia este necredincioasă. Piatra *accilaria*, de culoarea purpurei, se găsea în Persia, în cuiburi de vulturi. Ea avea un fel de miez, tot o piatră ce se mișca la cea mai ușoară atingere.

Trecînd în alte regnuri, se știe, de pildă, că măduva de bou are virtuți miraculoase, după cum un os de paon sau de hienă, peste care se dădea un bronz de aur, așezat pe o mînă, ducea la vrăjirea celui ce primea darul. Se produceau mătănii făcute din cochilii de melci sau din scoici descîntate, după cartea *A t h a r v a*, conținînd incantații magice.

Se foloseau și așa-numitele *talismane fixe*, făcute din lingamuri de granit care se atingeau numai.

In *Tratatul lui Zosima* era conținut limbajul pietrelor prețioase. O baroneasă, Staffe, explica astfel simbolurile: piatra albă era egală cu puritatea și fidelitatea; cea roșie cu ardoarea și forța; albastrul exprima constanța și mulțumirea; galbenul era semnul divinității; piatra verde sugera speranța; cea violetă dragostea și suferința. Turcoazele exprimau reușita în dragoste, după cum perla îndemna la amor; ambra vorbea

cunoscătorului despre angajamentul ferm în dragoste. Numai opalul era nefast.

Aceeași baroneasă cunoștea un limbaj al inelelor. Purtat pe index, el exprima dorința de măritiș, pe degetul mijlociu, te făcea să înțelegi că inima este dată, pe inelar arăta logodna îndeplinită, iar pe degetul mic, exprima o profundă dezamăgire ce excludea orice apropiere. O brățară așezată pe brațul drept dovedea o libertate totală.

În *Cheile secrete ale magnetismului* e explicată forța florilor. Talismanele astrale trebuiau făcute în orele și zilele consacrate, din metalele cărora aparțineau. Se închideau parfumele corespondente în săculețe de culoarea plantei sub auspicile cărora fuseseră create. Un talism dedicat lui Venus se compunea din un înveliș de aramă; litera H, gama muzicală a talismanului, era nota *re*, ziua fastă *vinerea;* numerele bune: *6* și *23*, pasărea favorabilă: *porumbelul* sau un *animal lasciv;* floarea de grație: *trandafirul.* Pietrele prețioase trebuiau să fie *verzi;* arborele benefactor: *măslinul.*

Talismanele matematice aveau numere și litere amabile împărțite în 4, 5 și 6, care, adunate, trebuiau să dea un număr egal cu prima cifră a talismanului. *7* era foarte important, pentru că simboliza pe făt în burta maică-si și era dedicat lui Venus. Ca nume mistic, el se numea *Ahea.* Alte numere mistice erau: 49, numit *Haghiel;* 157 sau *Kedemel* și 1252: *Bén Serafim,* cel mai puternic talisman de dragoste.

Iată și cîteva sentimente exprimate în limbajul ocult al florilor; salcîmul era egal cu dragostea castă, dezinteresată. Neliniștea era exprimată de un boboc de trandafir roșu. Trimiterea unui basilic însemna o mare și nezdruncinată amărăciune, rezeda consola, iar trandafirul alb vorbea despre constanță. Infidelitatea era egală cu trandafirul galben. Iedera terestră însemna ingratitudine, mușețelul — melancolie, thymul anunța lacrimile, macul — pușcăria.

În *imnurile orfice* se spunea că aromatele sînt parfumul nimfelor și al lui Pan. Mirtul avea esența Selenei, vervena a lui Artemis. Tămîia era parfumul Nereidelor, după cum anemona și trandafirul — exaltarea lui Adonis. Fructele dulci: smochinele și portocalele, aparțineau lui Venus.

Cu totul, un univers minunat, plin de presimțiri, de zvonuri secrete, de promisiuni și șoapte, adică regatul infinit al poeziei.

Condiția profetului: să nu se înduioșeze de propria-i soartă.

Schuré: Marea Monadă a ființei necreate în care Unul este egal cu cea dintîi armonie alcătuită. Matematica transcendentă demonstrează algebricește că zero multiplicat cu infinitul este egal — UNUL. *Zero,* în ordinea ideilor abso-

lute, este egal *Ființa nedeterminată*. Pe temple, Infinitul este egal cu șarpele mușcîndu-și coada, Șarpele Uroboros, egal cercul, egal zero . . .

Dumnezeu, egal substanță invizibilă, ca Număr, este egal Unitatea care cuprinde în ea și Infinitul. Numele său e Părinte, Creator, Etern, Masculin, semnul său e Focul Viu, simbol al Spiritului, Esența Totului (cele dintîi principii).

Facultățile divine se aseamănă cu lotusul pe care înțeleptul egiptean îl visează crescînd în somn.

Pitagora spunea că Marea Monadă lucra ca o dyadă creatoare. Dumnezeu se manifestă dublu: în esență indivizibilă și în substanță divizibilă: Principiul masculin activ, animator, și principiul feminin pasiv sau materia plastică însuflețită. Dyada este, așa dar, Uniunea în Dumnezeu a eternului masculin cu eternul feminin. Orfeu este exprimat poetic astfel: Jupiter e soțul divin și soția divină.

Sufletul lumii: lumea primordială: Maia-Isis-Cybela vibrează sub impulsul divin și cuprinde esențele tuturor sufletelor, tipurile spirituale ale tuturor ființelor. Demeter e pămîntul viu și toate pămînturile cu sufletul lor în care vin toate sufletele să se întrupeze. Mai e Femeia, tovarășa Bărbatului. Femeia este egal Natura. Dumnezeu e Bărbatul plus Femeia. Tot Pitagora spune că Femeia ne face să înțelegem pe Marea Femeie, Natura.

Corpul e partea muritoare a Spiritului, parte divizibilă și pasivă (Pitagora).

Sfîntul Pavel, vorbind despre *corpul spiritual* . . . Nu era sufletul un corp eterat pe care spiritul și-l construia pentru sine?

Văzut prin instinct și prin simțuri, Dumnezeu este multiplu, infinit ca și manifestările sale. De aici politeismul în care numărul zeilor este infinit. Văzut prin suflet care judecă, Dumnezeu e dublu, spirit și materie. De aici dualismul lui Zorastru și al manicheienilor. Văzut prin intelect, Dumnezeu este triplu: spirit, suflet, corp. De aici cultul trinitar al indienilor (Brahma, Vișnu, Siva), la creștini: Tatăl, Fiul, Sf. Duh. Prin voință, Dumnezeu este unic, el rezumă Totul. De unde monoteismul ermetic al lui Moise.

Versurile lui Lysis, parcă ale lui Ion Barbu:

„Jur pe cel care a săpat în inimile noastre
Tetrada sacră, imens și pur simbol
Izvor al Naturii și icoană a zeilor"

Numerele sacre ale lui Pitagora: 7 și 10.

Șapte, egal Trei, care era egal Om, și Patru, egal Divinitate, cifre ale adepților și marilor inițiați. 7 e legea evoluției. 10 era alcătuit din adunarea primelor patru numere care cuprindeau și pe 3 și pe 4 (care din 7 e cel mai desăvîrșit pentru că reprezintă toate principiile divinității evoluate și întrunite într-o nouă unitate).

Din gradele inițierii pitagoreiene: pregătirea, purificarea, desăvîrșirea — *Epifania* (vederea de sus, autopsia, vederea directă) năștea *teofania,* manifestarea lui Dumnezeu . . .

Desăvîrșirea pitagoreiană se făcea la lumina egală a lămpilor egiptene de naft pe treptele templului lui Ceres.

Sfera de aur și de azur învîrtite de esențele luminoase care își desăvîrșeau orbitele pînă în infinit (subiect de poem).

Căderea în cercul sublunar a lui Orfeu . . .

Ridicarea pe cercurile de pe care ai căzut se face prin *intelect* în lumea inițiatică a lui Pitagora, devii atunci fiul lui Dumnezeu. *Inspăimîntătoarea spirală a drumului desăvîrșirii,* cum zice Schure.

Viorile de marmură ale lui Supervielle, căzute în iarbă, pe rouă, scoțînd sunete hieratice, ca și cînd îngeri cu arcușuri de mătase ar trece peste ele, diafan . . .

. . . avem nevoie de număr, măsură și lege ca să nu fim înghițiți de haos (Oskar Schlemmer).

Homunculi mecanici patrulînd prin visele mele de azi noapte, sau figurile acelea ca niște stalactite din coșmaruri vin din lecturi? Dracu mai știe . . .

O supraetajare de ambiții fatale la X. Nu calculase baza șubredă și totul s-a prăbușit ca totdeauna cînd vrei mai mult de la natura umană, și ea limitată.

O liniște verde din ghitare despletite (Diego).

Arta divinației a produs mulți șarlatani, cu siguranță, dar ea mi se pare interesantă tocmai prin interpretările născute din cele mai surprinzătoare asociații, prin speculațiile riscate uneori. Șarlatanii de pretutindeni susțineau că aud voci din infinit, că au presentimente ori că știu să citească în flăcări, dar în toate aceste operații magice exista o observație îndelungată, moștenită. Nu recomanda chiar Vitruviu alegerea locurilor pentru construcții după sacrificarea unor paseri în care se căuta ficatul ce trăda sănătatea apelor, sau dimpotrivă, nocivitatea unor mlaștini apropiate? În China, arderea unei broaște țestoase arăta viitorul. Contorsiunile sacrificatei înlesnea ghicitorului prognosticul. La Roma, știința augurală se afla la mare cinste și, dacă ar fi să glumim, n-am aminti că poeții greci și latini luau strănutul drept un semn bun în dragoste? Sînt cunoscute, de-a lungul timpului, numeroase discipline a căror catalogare n-am s-o fac, dar din care aș aminti numai *Aeromancia,* ghicirea viitorului prin interpretarea mișcării aerului, *Alomancia,* interpretarea sării *Arithmancia,* studiul numerelor, *Astragalomancia,* consultarea zarurilor, *Cristalomancia,* a sticlei, *Dactilomancia,* interpretarea viitorului prin privirea inelelor, etc. etc. Interesantă mi se pare diversitatea metodelor, care mergea de

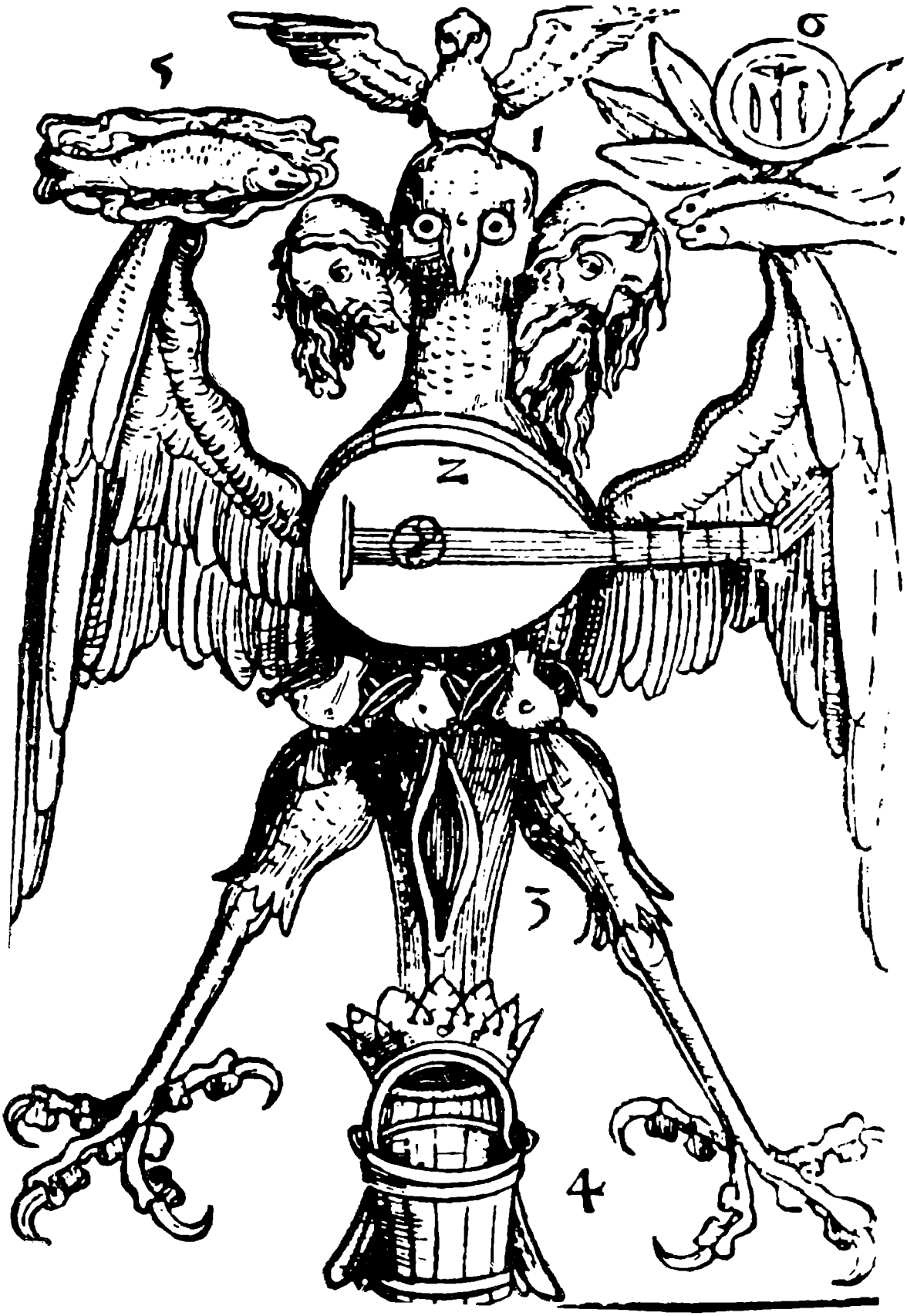
5
1
6
2
3
4

la privirea unei curse de cai pînă la felul de a mînca peștele al cuiva. Fumul de tămîie *(Libanomancia)* împrumuta idei șamanilor, după cum lumina lămpii vorbea despre ceea ce avea să se întîmple cuiva. Reflexele oglinzilor ascundeau, de asemenea, multe taine, după cum se putea citi în vise, în auzirea unui rîu spontan, prin privirea intensă a pămîntului pe care călca cineva sau a unei ape ce curge la vale. Pietrele trădau și ele viitorul, precum semnele capului, perlele purtate la gît avertizau despre starea sănătății și chiar șoarecii unei case lăsau să se înțeleagă ceva. Numele și felul de a închina un pahar de vin puteau să nască interpretări surprinzătoare, după cum în unghii se puteau citi cu ușurință nenorociri sau fericiri de mîine. Ouăle, șerpii și păsările sînt ajutoarele vrăjitorilor. Bătaia unei inimi sau virginitatea unei fete, aruncarea într-un izvor sau într-o fîntînă a unor zaruri lăsau să se înțeleagă multe, dacă se scufundau sau nu. Focul, versurile luate la întîmplare și puse cap la cap nășteau adevărate *planete,* cum se spune prin bîlciuri. Cenușa, și mai tîrziu cafeaua, aveau un rol precumpănitor în arătarea întîmplărilor neprevăzute. La Roma se dormea în temple speciale pentru ca anume acele vise născute acolo să fie dezlegate și interpretate.

Nu sîntem departe de *Liturghiile negre* ale Evului mediu, unde se împărțeau napi și se rupeau broaște în bucăți, aruncîndu-se spre cele patru puncte cardinale. Luther însuși credea în prezența Diavolului, care apărea în deghizări feminine ori masculine. Un poet, filozof și alhimist fantast, Gilles de Rais, care a compărut în procesul Jeannei d'Arc, om bogat și actor, jucînd în piese în care cerșetorii arătau ca niște regi, avea cuptoare spagirice și creuzete, făcea *Magie neagră* și-l invoca pe diavol sub cele patru nume ale demonilor: Barron, Satan, Belial, Belsebuth. Se spune că acest tînăr genial, mort la 36 de ani, citea în lacrimile celor pe care-i chinuia, le interpreta spasmele și strigătele în agonie și ar fi făcut lucruri și mai rele.

Toate aceste aproximații au născut industrii pantaculare. Se vindea lemnul de gaiac, care vindeca sifilisul. Unele organe de maimuță aduceau supraviețuiri spectaculoase ori impulsuri vitale. Pietrele rare, anumiți cercei și unele tablete în compoziții încă secrete, așa numitele *tablete de magnanimitate,* asigurau sănătăților precare o liniște relativă. Se vindeau bășici de pește în care se afla sînge, zice-se omenesc, salsiphisul de Spania, apa virginală și extractul de mirt (vezi marchizul de Sade). Un Retif de la Bretonne, acel *Voltaire al halelor,* cînta virtuțile magiei. Se încheiau adevărate pacte cu diavolul și doamna de Martibal Sarena dansa cu patru broscoi pe umăr, și ei împodobiți în catifea neagră sau cu clopoței legați de labe. Tîrgul Mare al Sabatului nu era numai o invenție a vînătorilor de vrăjitoare. Ceremonialul demoniac atrăgea firile curioase, nu puține, și se putea asista la apariții senzaționale, cum ar fi aceea a ieșirii lui Ucigă-l toaca dintr-un urcior. Sufletul mobil al M a r e l u i P r o s c r i s se ascundea în reptile, după cum mai putea fi găsit în trupul unor cocoși, pisici, vulpi, lupi, urși sau porci. Cortegiile vrăjitorești erau însoțite de urletele inițiaților, care imitau, șchiopătînd, mersul broaștelor sau umblau în patru labe. Diavolul se arăta uneori într-un țap cu patru coarne, dintre care unele apărute la spate, acolo unde ar fi fost normal să fie coada.

O *messă* neagră nu era numaidecît o negare a procedeelor religioase creştine sau o orgie necontrolată, pentru că astfel am putea spune că şi în zilele noastre, la Rio, să spunem, Diavolul este glorificat în dans şi apare cu măşti groteşti.

Un ţap cu trei coarne formînd *skinul* cu lumînări aprinse între ele, umblînd hipnotic în mijlocul unei procesiuni, poate fi ceva grotesc, dar şi neliniştitor. În Jeronimus Bosch o să găsim această aglomerare de oameni parcă demenţi, urmînd animalele ce au atîrnate la spate măşti pe care, în entuziasmul necontrolat de mai tîrziu, adepţii lui Belsebuth le sărută cu religiozitate. Uneori, ţapul încoronat cu lumînări, poartă şi o bonetă sau o pălărie. Cînd e substituit unui om, acesta are mamèle uriaşe, e gol, poartă plete şi, ostentativ, arată un sex delirant, împodobit cu solzi sau serpentine de hîrtie. Stă pe un tron aurit, muzicile răsună detunător şi absurd, muzica e ea însăşi o feerie sălbatică de sunete. La tronul său, îngenunche suplicaţii, cu măşti inexorabile, lascive, omagiul se face pe fese, pios. Tamburi, viole, fluiere, clopote nebune bat alergic, armonicele sînt rupte în două, timpanele tobelor sînt sgîriate de unghii metalice. În Pindar găsim relatarea că, în cultul către Apollon, se jertfeau măgari în rut, deşi se ştie că grecii n-au sacrificat niciodată astfel de animale. E vorba, evident, de practici secrete sau de invenţii scriitoriceşti. În Herodot se aminteşte tot o formă paroxistică a naturii omeneşti cînd se descrie jertfirea vrăjitorilor la Sciţi. Aceştia erau legaţi şi aşezaţi într-un car plin de vreascuri, cărora li se dădea foc. În unele cazuri, piereau magnific şi boii care duceau spre moarte această încărcătură de suplicaţi.

Dar să ne întoarcem la Sabaturile iniţiale. Aici au loc operaţii contradictorii. Iniţiaţii şi cei ce protestează împotriva persecuţiilor lui Cristos merg de-a-ndaratelea, pledează incoherent, se rostesc imprecaţiile cele mai abjecte. Magnetizatorul alcătuieşte un lanţ format din demoni, animale, femei, copii, care fac o adevărată gimnastică suprarealistă; extazul ia forme demenţiale, se umblă pe spate, cu picioarele în sus, în mîini adică, şi, în loc de binecuvîntări, se rostesc blesteme cumplite. Are loc şi un simulacru de banchet. Masa e sobră, tăcută, se beau alcooluri formate din lichide dense, amestecate cu sînge. Cărnurile sînt fade şi te scoli flămînd. Sînt simulate furtuni şi bate un vînt răzbunător, noul vrăjitor, iniţiatul, e îngropat şi dezgropat, se cîntă în cor, se loveşte cu cazmalele şi se arată măruntaie de cadavre. Totul e morbid, înfricoşător, ţine de o farsă neagră. În ţinutul basc, planta Balaronna parfumează şi dă gust unor mîncăruri imposibile. Ceea ce se numeşte o *comuniune a sufletelor,* adică a sufletelor celor vii şi celor morţi, e însoţit de invocaţii şi vorbe ciudate. *Să pui ruină pe ruină!* zice acela care se îmbracă în hainele lui Satan.

Messele Sabatului, scria Jules Bois în *Le satanisme et la magie,* sînt terne, decolorate, crepusculare, obscure, retrase, triste şi extrase realităţii. Oamenii se confesau cu acest prilej de toate relele pe care NU le făcuseră. Se primeau amenzi şi aveau loc biciuiri. Sîntem, prin anticipaţie, în plin Freud, în prezenţa faimoaselor defulări comune, realizate în zilele noastre şi alte continente, cu răbufniri în literatura cea mai de ultimă clipă. (Vezi: „*Cine se teme de Virginia Woolf?*" de Albee). Interesantă mi se pare nevoia cronică a oamenilor

de a nega, de a se despărți de ceea ce au iubit sau de ceea ce au crezut că este fundamental în viața lor. Fecioara Maria, dacă e să pomenim de renegarea creștinismului, e numită cu dispreț, *Roșcata* sau *Necata*, pentru că un simulacru al ființei sale este scufundat și aruncat la fundurile apelor. Icoanele sînt călcate în picioare, imaginile sfinților pîngărite. Se jură credință *Prințului Tenebrelor*, pe *scriiturile negre*, neofitului i se face un semn pe frunte cu un cui ruginit. Acesta declară solemn că niciodată nu se va mai întoarce la vechea și prima lui credință. Diavolul cere ca gaj o zdreanță. Forma poate fi parodistică, dar cere teribile tăceri și jurăminte. Ucenicul imploră: *Șterge-mă, o, tu, Satan din Cartea Vieții și scrie-mă în Cartea Morții! Îți promit sacrificii! Din 15 zile în 15 zile voi suge sîngele unui copil!*

Pe umeri, pe pleoape, pe buze și sub braț, sosia Diavolului marchează cu ghiara lui un semn, o pecete. La femei, sigiliul se aplică pe sîni și pe sex, adică la locurile cele mai nedezvăluite. O labă de iepure, de broască, de pisică, antena unui păianjen țin loc de pumnal. Neofitul declară solemn: *Voi păstra tăcerea eternă asupra legăturilor cu tine, Diavole!*

Iată un adevărat poem, pe cît de absurd, pe atît de plin de poezie: *„Marele Diavol nu s-a arătat! Perdelele nopții se vor trage, enormul idol va umple orizontul tuturor ca un Uriaș negru, turmentat și înflăcărat ca un Cuptor crepuscular"*.

Într-un *Sabat*, totul e rostit cu o voce ruptă care abia articulează. Diavolul, în natură, la o contemplare atentă, e spectrul lui Pan, poate un arbore, fără cap, fără picioare, fără brațe. Ici, colo, o creangă ruptă sugerează sexul, obrazul e minciuna lui într-o înscriere criptică din trunchii copacilor. În timp ce o mare vrăjitoare este răstignită și batjocorită, alte personaje rup broaște țestoase și se strigă cuvîntul: *Filip! Filip! Ah, dacă te-aș prinde, Filip, așa ți-aș face!*

E invocat și Cerber cu trei capete și șarpele veninos. Interpretul lui Pan expediază totul cu o imprecație destul de vulgară: *Duceți-vă la toți dracii!*

S-a spus că Sabatul și messele negre au însemnat o reacție la lipsa de bucurie a săracilor, dar, dacă ne gîndim mai bine, fondul imagistic e mai curînd primitiv decît sugerează orgii inverse. Simulacre de morți, grîu aruncat asupra unor morți, strangulări de copii, femei goale, dezgropări, incube, subcube și vampiri, inima înțepată cu țepelușe, arderi și retezări de capete de animale, iată obiceiurile de pretutindeni care au numai meritul de a înspăimînta, poate deloc noi după un studiu serios al moravurilor tuturor popoarelor, de pretutindeni.

Apar și formele mai vechi alhimice, despre care am mai vorbit. Magicianul se încuie într-un cerc tras cu cărbune de el însuși. Are pe cap o calotă de plumb care ar trebui să alunge razele triste ale lui Saturn. E înarmat cu un cuțit și poartă la gît bucăți de sticle colorate. Haina lui e din postav roșu și, ciudat, Biblia spune, referindu-se la timpul profeților, că, în locul acelui vestmînt, personajul e învelit în ură. Amenințările se rostesc în metrica psalmilor într-o limbă teribilă, dar dulce, plină de încărcătura poetică. Aceste cuvinte frumoase au daruri extraordinare. Ele au făcut să cadă pînă și zidurile Ierusalimului.

Cuvintele vrăjitorești, înșirate unul după altul, dau adevărate incantații: *Alif, lafeil, zazahit, mel, mel tat, lenata,*

leutace, iată numai cîteva care se înscriau pe efigia unui om, cu capul răsucit la spate, cu mîinile așezate acolo unde ar fi trebuit să stea picioarele. Aceste păpușele, îngropate în sepulcre, vor radia lucruri faste sau nefaste.

Transmutațiunile cele mai surprinzătoare se fac între elementele cele mai contradictorii. Iarba *morsus diaboli*, culeasă în ajunul Sfîntului Petru, aduce noroc la cărți; într-o carte fundamentală a omenirii se scrie că nu există nici un lucru pe lume, nici măcar un fir de iarbă, asupra căruia să nu domnească un spirit. Și atunci, de ce să ne mai mirăm că mărul este un mesager erotic care dispune la observarea farmecelor ce n-au fost remarcate pînă atunci. După ce a fost mușcat, se produce un apetit pentru călătorii și înstrăinatul e obligat să revină. Pentru ca acest fruct să capete astfel de calități, trebuie să te scoli de dimineață, înainte de răsăritul soarelui, în ziua lui Venus, adică Vinerea, să culegi cea mai frumoasă renetă din livadă, s-o tai în patru, să-i scoți inima, să scrii pe un bilet numele celui pe care-l vrei robit, după care mărul se cere reconstituit și străpuns cu ace, în cruce, rostindu-se solemn:

— *Nu pe tine te străpung eu. Asmodeu să străpungă inima iubitului!*

Dacă mărul e ars, cum am mai scris, Asmodeu este invocat să cuprindă acea inimă nepăsătoare cu flăcările devorante ale focului. Dacă avem ierburi hermafrodite, avem și stele dominatoare, răspîndite în ceruri. În popor se crede că există adevărate cărți ereticești care consemnă toate ritualurile. În Ardeal, țăranii aud cocoșii care bat toaca în cer, locurile sînt cutreierate de către vîrcolaci, pricolici și solomonari. În Apuseni, apare Vîlva, care se sperie la zgomotul asurzitor al viorilor și clarinetelor. Un instrument numit gurdună, folosit de către băieșii mineri, are și o mare forță. Un cerb poate să-i facă pe unii să recunoască în chipul lui cornut pe un răposat.

Ne aflăm din nou în fața acelui imperiu fantast în care realitatea pare înregistrată de un aparat fotografic care scoate clișee mișcate sau înregistrează, ca în filmul atît de cunoscut, *Blow Up*, realități efemere.

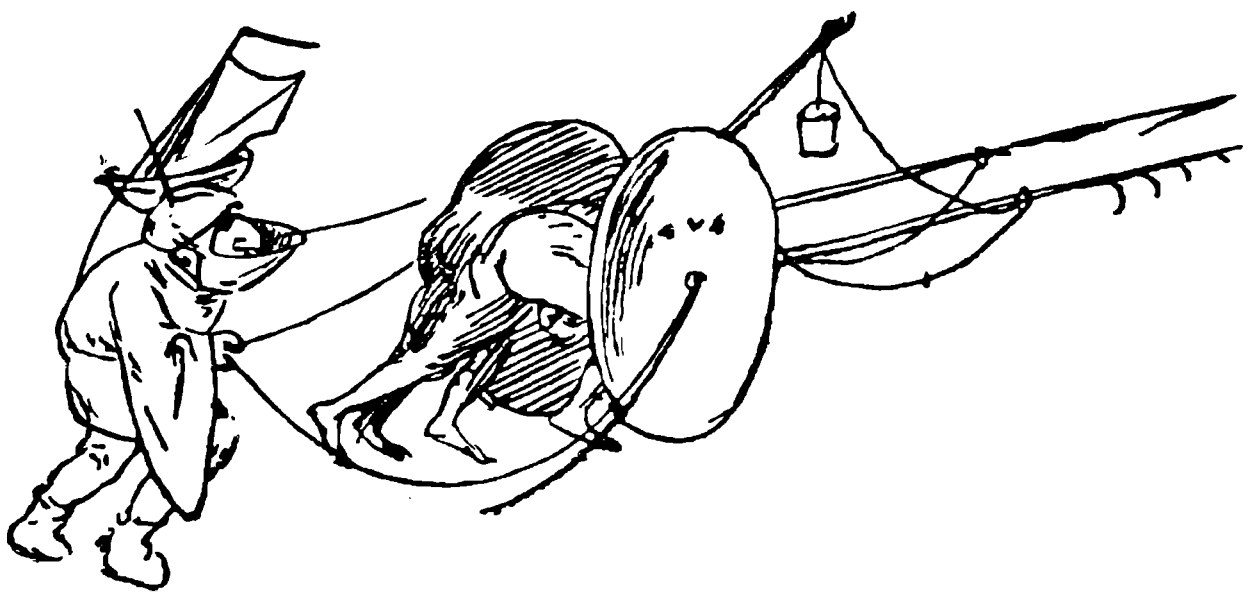

În *Cărțile Populare* găsim unele indicații asupra universului magic amestecat cu elemente religioase. După mărturia lui Zigabinos, Satana ar locui încă în templul din Ierusalim și ar mai fi avut domiciliul în basilica Sfînta Sofia din Constantinopole, precum și în orice biserică, de unde ideea stranie că lăcașurile Domnului ar trebui lipsite de cruce, de altar, amvoane și icoane, toate instrumente ale Diavolului, ca și clopotele care nu sînt decît trompetele lui. Chiar citirea Liturghiei este un ceremonial ce ține de messa lui Satan! Bogomilii, nu spun lucruri noi, considerau crucea ca pe instrumentul Prințului Tenebrelor, pentru că pe ea expiase Christos.

Originea flagelării stă în ideea că, în toate slujbele, există ceva voluptuos ce trebuie distrus. Cronicarul german Albert Argentinensis scria că, la sosirea sectei flagelanților în Bavaria, în 1349, aceștia citeau poporului o scrisoare care ar fi căzut din cer de pe altarul Sfîntului Petru și în care se arăta că sărbătorirea Duminicii ar fi recomandată chiar de Dumnezeu.

Arbitrariul cel mai absurd domnește în lumina simbolurilor și a sfinților. Într-o biserică din Răstoaca, Sfîntul Cristofor apare într-o viziune inedită: el ar fi trebuit să fie *căpcîn*, adică tătar din Buceag, în imaginația pictorului, de unde un cap de cîine. Protectorul lehuzelor, Sfîntul Procopie, umblă călare și într-armat, deasupra războiului, sub formă de Vîlvă, între oștirile lui Ștefan Vodă. Sfîntul Sisinie, și el om militar, luptă călare cu un demon feminin care fură copii. Se citează, de asemenea, și cazul lui Aaron, care, cu ajutorul unui text, un exorcism, alunga legiuni întregi de draci. *Pidalionul* dă texte capabile să alunge vrăjile înscrise pe filacterii, acele bucăți de mătase sau piele în care stau încrustate chemări ale demonilor.

Ființe extraordinare care populează din ce în ce mai des imaginația poeților noștri (vezi Ion Gheorghe), precum *Fiziologul* sau *Gorgoniile*, avînd cap de muieri, omoară numai cu privirile pe curios. Finicsul stă lîngă Cetatea Iliopol, după ce a zăcut nouă ani pe chedrii Livanului, fără hrană. Vremea trecînd, aripile i s-au îmbibat de mireasmă și aude toaca preotului din cetate, intră în biserică și se așază pe jertfelnic, ce numai îndată se aprinde și se face cenușe. A doua zi, reînviază întinerit. Pasărea Phoenix are cap de împărat și ghete în picioare, ea nu seamănă paonului care are cap de aur sau de argint. Ceea ce o deosebește este o cunună de pietre prețioase. Vasiliscul, alt animal fabulos, îl junghie pre om cu un cuțit ori fierestrău, de la distanță, numai cu ochii, ca un laser. Pasărea Calandrion scoală bolnavul de pe patul de suferință numai cu o ochire puternică. Leoncornul sau Inorogul e o ființă dulce ce stă în pat la fete, adormind penibil și lăsîndu-se prins de vînători, *care altfeliu nu-l pot dovedi.*

Jules Bois, pe care l-am citat cu tratatul său despre Satanism, descrie planetele de interpretarea magică. Aici transmutațiunile îmbracă o formă poetică pură. Saturn în formele lui familiare e lung, gracil, are o față în furori, cu patru obraze, unul la spatele capului, cu un cioc scurt ca și cel obișnuit și alte două la genunchi. Culoarea lui e neagră, nu strălucitoare, se agită la vînt, dă la apariție, impresia de cutremur. Sosiile lui sînt: porcul, împăratul, un rege bărbos, un dragon, o bufniță, îmbrăcămintea fiind totdeauna întunecată, mată,

fără sclipiri. Jupiter este sangvinic, coleric, are statură mijlocie, se agită în mod oribil, vorbește mîngîietor, are priviri dulci, seducătoare, mișcarea lui e fulgerul și tunetul. Reprezentările sale sînt: un rege cu suliță, o adolescentă cu cunună pe frunte, un taur, un cerb, un paon, îmbrăcămintea fiind azurie sau, pur și simplu, un tufiș. Marte e lung, coleric, diform, are culoarea roșcată, coarne de cerb, unghii de grifon și mugește ca taurii. Este elanul focului. Sosii: un rege înarmat care fugărește un lup, îmbrăcăminte roșie, e cînd cal, cînd cerb. Spiritele Soarelui au corp mare, larg, sangvinic, gros; culorile sînt: auriul amestecat cu sîngele, pe cer apare tînăr, grăbit, luminos. Semnul lor: cei ce le presimt, asudă. Fantomele lor: un rege călare pe un leu, o regină cu sceptru, o pasăre, o roată. Venus are corp frumos, statura mijlocie, culorile sînt alb, verbe și azuriu. Steaua simbolizează amabilitatea și spiritul încîntător. Semnul ei: un rege călare pe o cămilă, o adolescentă goală, o capră, un porumbel, o floare sau un fir de iarbă. Mercur e rece, umed, frumos, elocvent, afabil, soldat înarmat, cu un trup transparent înaintînd pe un nor argintat. Sosiile: un rege călărind un urs, un adolescent frumos, un cîine, o ursoaică, un sfinx. Îmbrăcămintea lui e pestriță, apare paradoxal un baston de sprijin. Luna are corp mare, larg, flegmatic, o însoțește un nor obscur, plin de tenebre, obrazul ei se umflă, are ochii roșii care lasă să curgă lacrimi. Se mișcă precum o ploaie pe mare. Sosiile: Regele Săgetător, un copil, o vacă, o oaie și o scolopendră.

Ne aflăm, hotărît, în fața unui adevărat langaj convențional, întins, divers, superb, capabil de cele mai mari surprize la alcătuire.

Pentru că tot vorbeam despre arta pantaculară, să ne oprim puțin la originile ei. Inițial, amuletele erau picturi sfinte, adică reproducerea unor texte biblice, cu bănuite efecte binefăcătoare. Mai tîrziu, limbajul a devenit criptic sau textele au fost înlocuite cu desene simbolice. În *Revelația Apocalipsului*, cartea a III-a, a profetului Isaiia, acesta era înfățișat în forma unui șarpe răstignit pe o cruce. Desenul era înconjurat de două cercuri în care apărea un verset complimentar desenului. O amuletă ce trebuie să aducă victorii în lupte arăta cam așa: se lua o figură din cartea a doua a Macabeilor, să spunem o mînă ținînd o suliță. În jur se imprima versetul: *„Primește sulița sfîntă, dar al lui Dumnezeu, cu care tu poți distruge pe dușmani, poporul meu din Izrael. În asta stă forța brațului tău, în fața feții tale, acolo e moartea"!*

Din capitolul I al *Apocalipsei* se lua un verset: *„Eu sînt A l f a și O m e g a, Începutul și Sfîrșitul, acela care este, era și care trebuia să vină, Atotputernicul, eu sînt primul și cel mai nou, cel viu, eu sînt mort și iată că sînt viu pentru secole și secole. Am cheile morții și ale infernului"*. Emblema îl înfățișa pe Dumnezeu așezat pe un tron cu sulița cu două vîrfuri adîncită în gură!

Sîntem la izvoarele poeziei profetice de mai tîrziu, practicată de Blake. Într-o carte extrem de interesantă *(Bogății oculte)*, a lui Hirsch, acesta scria: „În orice caz, independent de atitudinile particulare pe care le putem adopta față de ea, înțelegerea tradiției este esențială pentru înțelegerea artei și vieții europene. Fără o oarecare pătrundere în limbajul simbolic pe care-l foloseau cu toții, nu se poate ajunge decît la o concepție incompletă despre opera lui Leonardo da Vinci, Dürer, Michel-

angelo, Edmund Spencer, John Donne și Palladio, ca să nu menționez decît cîteva nume. Iar unele figuri enigmatice: Paracelsus, Jacob Boehme, Robert Fludd și chiar Johann Kepler cu greu ar putea fi prețuite fără toate aceste elemente (simbolism, tradiție). Gîndirea lor ar rămîne, în cea mai mare parte, inaccesibilă. În afară de asta, istoria unor anumite tendințe: arhitectura neoclasică, desvoltarea baletului, chiar și apariția noii științe a chimiei nu ar putea fi explicate fără referințe la teoriile neo-platoniciene ale armoniei și fără tiparele materiale ale cabalei și a altor izvoare legate de aceasta".

Referindu-se la poezia lui Blake, Desirée Hirsch glumea spunînd că, fără o cunoaștere a tradiției din care se inspira poetul, cititorul s-ar afla în situația unui foarte inteligent budist mongol încercînd să descifreze *Paradisul Pierdut* fără cunoașterea Bibliei . . .

Deci, între manifestările mistice primare și o artă născută din aceste acte umane, există o strînsă corelație și ea ne interesează în măsura în care descrierea universului ocult al poeziei se poate completa cu date noi. Invocarea lui Dumnezeu se făcea în zece feluri, cu zece nume ce corespundeau celor zece Seferoți ai Cabalei, socotiți cele zece mijloace de transmisie a binelui, dinspre Dumnezeu, la om. Platon socotea aceste nume mai sacre chiar decît templele ridicate în cinstea celui drept și bun. Iată și numele: *El, Elohen, Elohe, Zebaoth, Elion, Escerchie, Adonai, Jah, Tetragramaton, Saday,* ele exprimau, fiecare, un atribut al Ființei Supreme. Cu timpul, această invocație începu a fi scrisă pe bucăți de piele sau de hîrtie. În *Claviculele lui Solomon,* găsim indicația ca pantaclele să fie parfumate cu tămîie, mastic, aloes, prin afumare sau ardere, în timp ce se rosteau psalmi și conjurații. Trei slujbe erau exercitate asupra pantaclelelor pentru a le sfinți. A treia era dedicată Sfintei Trinități. Obiectul acesta de cult trebuia învăluit în tafta, presupunîndu-se că poate opri furtunile, excesele fiarelor și bolile.

Într-o altă formulă, aceea a maledicției șarpelui din Paradisul terestru, consacrarea se făcea prin virtutea persoanei, după un ceremonial prevăzut într-o *Carte a Spiritelor.* Pregătirea cabaliștilor dura 40 de zile. Inițiatul trebuia să fie curat, cast, retras, să așeze masa inițiatorilor, pe un altar se punea o pînză curată, lîngă el ardeau 2 lumînări ce nu trebuiau să se stingă niciodată. Se folosea un ulei fin și se invocau spiritele bune. Ucenicirea începea pe lună nouă. Consacrarea avea loc în fumul emis de cădelnițe, se ardeau parfumuri subtile și se îmbrăca un costum special. Pe frunte se așeza o bandă de in în formă de mitră. Ultima zi se postea. Existau ore speciale pentru invocarea spiritelor bune. Cele mai frumoase, profunde și durabile cîntece ale omenirii se trag de aici. Pe acest tărîm fertil, misterios, asociind lucrări diverse, se naște o mare și primordială dramaturgie.

Inițierea se făcea în a șaptea zi a săptămînii — sabatul. Ucenicul intra într-un cerc trasat cu cărbune sau cu crida. Era uns cu ulei pe frunte, pe ochi și pe palma mîinii, pe tălpile picioarelor, la genunchi și se învîrtea în cerc de la răsărit la apus pînă cînd oboseala dădea un extaz. Atunci apărea inițiatorul. În cerc trebuiau să existe patru candelabre (simbolizînd cele patru puncte cardinale). Noului inițiat i se așeza pe frunte o lamă metalică în care era încastrat semnul Tetragramei. În deget se introducea un inel sfințit la ora

lui Jupiter sau a lui Venus. Tot atunci trebuie gravat și numele Tetragramatonului. El era din aur sfințit, stropit apoi cu un fel de aghiasmă. Cînd pantaclul era un balsam, se strîngea într-o bucată de mătase și se așeza sub cap. Inițiatul se culca și trebuia să primească mesaje în somn. Oracolele puteau fi transmise numai dacă luna se afla în a noua casă, cea a nativității. Pentru a îndepărta spiritele rele, se cerea un studiu special. Trebuiau aflate numai acele planete cu care ele, spiritele malefice, se armonizau. Dacă spiritul rău se conjuca cu o plantă a apelor, se chema spiritul lîngă o apă stătătoare sau lîngă un riu. *Claviculele lui Solomon* cereau ca invocatorul să nu fie singur. Însoțitorii trebuiau să fie totdeauna într-un număr impar: 5 era cifra cea mai favorabilă. Incantațiile se făceau de trei ori, cu o voce dulce. Dacă spiritul nu venea, însemna că e reținut într-o conjurație divină. Dacă întîrzia, se blestema și se amenința cu suspendarea. Dacă era încăpățînat, îl legai cu o conjurație convenabilă. Dacă spiritul era mincinos, se făcea în afara cercului un pentagon și un triunghi, silindu-l pe spirit să intre acolo. Dacă refuza să plece, îl conjurai sau îl exterminai arzînd parfume care nu-i plac. De aici, imaginația naivă, superbă, a acelor oameni aflați în afara științelor de mai tîrziu, mergea vertiginos înainte. Se presupunea că există spiriduși care stau în jurul oamenilor, nevăzuți, ascultîndu-i. Ei locuiau în păduri sau în fîntîni și erau chemați cu fumigații, cu sunete de liră, cu incantații, laude și promisiuni. Dacă nu veneau, îi amenințai că-i extermini. Se punea o singură condiție: cînd faci invocația, trebuia să fii eliberat de frică! Mesele oferite la invitația ființelor nevăzute erau compuse din pîine proaspătă, apă vie sau lapte, în vase de lut, noi. Alături se așezau nouă cuțitașe mici. Se făcea un foc, se ardeau parfume, te așezai în capul mesei, oferind scaune spiridușilor. Toate acestea pot fi găsite în literatura lui Homer, Virgiliu și Lucian. Mai tîrziu, Shakespeare avea să invente, odată cu Puck, pe unul dintre cei mai delicioși locuitori ai imperiilor nevăzute.

La aceste mese cel mai ușor soseau sinucigașii, cei asasinați și asasinii, asasinați la rîndul lor. Evocarea morților se făcea după un ceremonial cu izvoare acum cunoscute. Agrippa adopta opinia lui Ovidiu, care închipuia pe om alcătuit din patru părți: corpul, care se întorcea în pămînt, umbra, care zboară în jurul mormîntului, Manii, ce se duc în Infern și Spiritul, care ia drumul lung al cerului. Sufletul îndrăgea după moarte trupul părăsit și se știa că, deobicei, sufletul cel mai grăbit să se întoarcă în casa lui de lut era al celor fără mormînt sau uciși în mod violent. El rătăcește în jurul cadavrului abandonat ca un suflu umid. Ca să te ferești de influența lor, a sufletelor în stare de vagabondaj, le momeai din aburii din jur cu ajutorul puținului sînge ce-l mai conținea trupul căruia aparținuse. Se bănuia că reîntrupările se puteau face cu ajutorul laptelui. Alte ori erau întrebuințate uleiuri și parfumuri. Locul unde se încercau cele amintite trebuia să fie familiar decedatului. Se aglomerau și obiecte folosite de mort, alte ori, cînd era cazul, încercările de recuperare a sufletelor erau cimitirele sau locurile de execuție. Desigur, în acest univers incert, apăsător, au înflorit și literaturi ce pot fi citate. Iată un exorcism:

Eu te abjur pe tine, orice spirit imund (Omnis imundissime spiritus) orice spirit zadarnic, orice trimis al lui Satan, în numele lui Isus Nazarineanul, care a fost dus în deşert după botezul Sfîntului Ioan, şi care te-a închis în lăcaşul tău! Să încetezi de a mai obseda această creatură pe care Dumnezeu a smuls-o din noroiul pămîntului. Şi teme-te, mizerabilă creatură, nu de fragilitatea umană, ci de imaginea lui Dumnezeu, atotputernic! Îndepărtaţi-vă, voi, de mine, blestemaţilor şi duceţi-vă în focul etern pregătit pentru Diavol şi servitorii lui. Viermii te aşteaptă pe tine şi pe ai tăi, un foc mistuitor vă e pregătit pentru eternitate, căci tu eşti cauza homicidului blestemat, tu eşti autorul incestului, provocatorul sacrilegilor, instigatorul celor mai rele porniri, cel ce învaţă erezia, inventator a tot ce este obscen. Ieşi deci, nelegiuitule ieşi, sceleratule, ieşi, cu toate minciunile tale căci Dumnezeu a vrut să facă templul său din corpul acestui om! ..."

Şi aşa mai departe. Spiritului rău i se arată, ca loc de refugiu, deşertul sau lăcaşul, şerpilor, dacă nu pleacă i se promit Gheena şi focul veşnic. Sîntem la izvoarele marei literaturi medievale, la temelia discursurilor marilor reformatori creştini.

V., cu efectele lui dentale: *frullato* (flatterzunge) în dispute ideologice, părînd minor deşi afirmă lucruri interesante (pentru *Janus*).

Flautele din *Pinii din Roma* sau cele din *Pierrot lunaire* de Schönberg ori în *Joc de cărţi* a lui Stravinski, relevate într-un *Tratat de orchestraţie*, ascultate cu o curiozitate rece, după aceea, aveau ceva insolit, mai ales la ultimii. La Respighi, ele erau de-acolo, dar la băieţii aştia moderni, păreau o concesie. Ei ar fi trebuit să cînte din sirene ...

Tenisul este un dans trist în aşteptarea ceaiului (Giraudoux).

Asist cum creşte o curvă ca o heliadă sub fereastra mea. Cineva din mine o pîndea duminică la 11 dimineaţa cînd băteau clopotele de la biserică apropiată, pios, recules. Gran Venator puse o săgeată în arc ... (Janus).

Secretele fiinţe, femeile, producătoare de drame, catedrale ale urii, banale ca un trotuar gol, după ce nu le mai iubeşti. Fetele, despre care s-au recitat poeme la radio şi s-au scris nuvele, apar în toată splendoarea lor; sînt construite prost, nu mai au nimic îngeresc, totul e atît de relativ şi atît de trist ... (Janus).

Vaştii polipieri, lumea hotelurilor şi cazinourilor din Proust (de folosit în *Janus ...*).

„Cultura este un mediu *construit* de omenire în contrast cu natura pe care omul a găsit-o" (Dintr-o revistă).

Un cuvînt regal pentru „Princepele" — *melanholia* (dintr-o cronică). E cu totul altceva decît *melancolia* sau chiar frumosul *malinconia*.

Van Lennep, în *Artă și Alhimie*, pornește de la teoria științifică a unei materii unitare *(Alh)*, el vorbește despre alhimie ca despre o proiecție a unei drame cosmice în termeni de laborator. Iată consemnarea acestei tragedii primordiale în simbolurile și literele ei: plastic, cele patru simboluri care rezumau filozofia ermetiștilor ar fi fost *Pecetea lui Solomon, Șarpele Uroboros, Caduceul lui Hermes* și *Oul filozofic*. *Pecetea lui Solomon* era o stea cu șase colțuri, simbolizînd piatra filozofală, care, la rîndul ei, era simbolul microcosmosului introdus în macrocosmosul universal. Colțurile stelei indicau metale. La mijloc, se afla aurul. *Șarpele Uroboros* reprezenta unitatea cosmică în forma lui circulară și era simbolul lunii. Se făcea și o aluzie la secretul hermetic. Cercul nu se încheia, pentru a exprima eternitatea ce nu se ajunge pe sine, care nu avea început și sfîrșit. *Sceptrul lui Hermes*, care e zeul ermetiștilor, e un bețigaș de aur, înconjurat de doi șerpi și armonizează contrariile, cum am mai stabilit. E reprezentat uneori prin *Androgin*. Iar *Oul filozofic* conține germenul care închide în cochilia lui toate lucrurile.

Ideea de microcosm, și macrocosm cum scrie Hirsch, a obsedat Evul Mediu. Profunzimea ei este aproape impenetrabilă și cheia sa este simbolul mișcării circulare. Deplasările corpurilor cerești, care împart viața noastră în zile, luni și ani, reprezintă, pentru noi, un model din acest punct de vedere, pentru că rotirile lor sînt atît de regulate încît pentru ele viitorul nu se deosebește de trecut. Contemplînd această echivalență a viitorului și a trecutului, pătrundem, prin timp, direct în eternitate. Iată-ne cu un salt înainte și înapoi, în gîndire, la cele scrise de Mircea Eliade în *Mitul reintegrării*. El pornea de la *Faustul* lui Goethe, de la un cuvînt de acolo: lucrul cel mai înalt din noi este acela de a considera diversul ca identic. Și demonstrația începea de la a constata că agricultura este o invenție feminină, născută de spiritul orientat spre pămînt al femeii. Se socotea că, la origina jocului paparudelor, se afla o mare invitație mistică către *Marele Bărbat sideral al naturii*. Fiind goale, ele atrăgeau chiar un spirit atît de ocupat ca acesta. În toate culturile arhaice, de altfel, fie agricole, fie maritime, era venerat principiul feminin sub forma unei mame, a unei mari zeițe, creatoare și păstrătoare a Cosmosului *(Magna mater)*. Ea unea, de fapt, realități diverse: luna, pămîntul; ploaia era nunta dintre Cer și Pămînt, fecundarea matricei telurice. *Magna mater* fiind o divinitate a Totului, în ea coexistau extremele: Viața și Moartea, Binele și Răul, Plăcerea și Durerea. În ordinea morală, *Magna mater* contopește Binele și Răul. În orgiile rituale de la începutul primăverii, iscate de ideia de a se invoca o recoltă bună spiritelor, se realiza o confuzie patetică în care nici o formă și nici o lege nu se puteau distinge. Eliade ne trimite la formula lui Nicolas de Cusa — *coincidentio oppositorum* — toate contrariile coincid, cu izvoarele în Meister Eckardt și Pseudo-Aeropagitul, precum și în tradiția metafizică. Trebuie să credem, deci, că tot ce e despărțit și antagonic, în realitatea cosmică, e unificat, *totalizat*, în divinitate. Zeițele contrarii coincideau pe toate planurile: fecioara făcea prostituție sacră, deci curtizana coincidea cu fecioara neprihănită, sacrul cu profanul, omul liber cu sclavul. Satur-

naliile erau, de fapt, o formidabilă răsturnare de valori. Puritatea morală era eliberată în desfrîul legalizat, nonvaloarea (profanul) coincidea cu valoarea (sacrul), durerea cu beatitudinea. În Pantheonul indian, potrivit aceluiași autor, între om și zeu nu exista deosebire de calitate, ci de cantitate. Tot ce nu era liber, spirit, se afla în devenire. Principiul individuației e, în același timp, al pluralității. Binele și răul, lumina și întunericul sînt momente ale aceleiași unități în diverse manifestări. E interesant de menționat că Timpul (*kila*) simboliza și întunericul. Timpul e negru, pentru că e irațional, dur. Cel ce trăiește în timp e supus unui lung șir de suferințe. Mergînd mai departe, Eiade citează și alte fapte turburătoare: În China, simbolul întunericului, Bufnița, era asociat cu simbolul Luminii, Fazanul. Realitatea care totalizează contrariile și extremele ar fi exprimată mitic prin lună. Tipul omului perfect, ca să ne întoarcem deci la simbolurile inițiale, ar fi Androginul, și asta în toate culturile. Omul, potrivit unor credințe foarte vechi, nu poate muri dacă nu a cunoscut înlăuntrul ființei sale unitatea primordială: bărbat-femeie. El caută, poate inconștient, să realizeze înlăuntrul său acea *coincidentia oppositorum*. Divinitatea, deci, polarizează contrariile, Zeițele fertilității Asici fiind, în același timp, și ale distrugerii. Și aici se face, din nou, o trimitere la *Faustul* lui Goethe. Este citat, din *Prolog*, cuvîntul lui Dumnezeu care spune că, dintre toate spiritele care neagă, bufonul este cel care-l plictisește cel mai puțin.

Ajunși iar la Mitul Androginului, să ne oprim puțin. El ar fi, după Eliade, arhetipul primordial. Este amintită cartea lui Balzac, *Séraphita*, care ar fi ultima mare creație europeană avînd ca motiv central Androginul. Androgin e considerat și *Sfîntul Ioan* al lui da Vinci și *Gioconda* sa. Omul primordial, dacă ne gîndim la Adam și Eva, ar fi fost androgin, ideea se găsește în gnostici și în *Cabală*. Baader spune că omul primordial, Adam și Eva, fără cunoștințe sexuale, avea un tovarăș ceresc, o Idee, pe Androgin care trebuia să-l învețe să zămislească lăuntric. Dar omul primordial a căzut în păcatul somnului, timp în care Eva s-a despărțit de Adam. Aceasta ar fi prima cădere a omului. A doua ar fi aceea a mușcării mărului, cînd își dau seama că sînt goi. Datorită lui Hristos, omul va redeveni androgin, asemenea îngerilor. Eliade îl citează și pe Schlegel, în *Ueber die Diotimia*, care scrie despre idealul androginic, criticînd accentuarea caracterelor feminin și masculin prin educație și obiceiuri. Ținta omenirii ar trebui să fie, după acel autor, reintegrarea sexelor pînă la dobîndirea androginiei. De altfel, excelentul cercetător al istoriei religiilor de mai tîrziu constata că și în iudaism, islamism și creștinism e transmis mitul androgin: înger, om. În literatura lui Hafiz sau Suhravardi, unele personaje nu au gen gramatical: ei se numesc, *tovarășul, iubitul*.

Se mai face o trimitere semnificativă; piatra filosofală se mai numea *Rebis* sau *Androginul hermetic*. Androginia lui *Adamas-mul originar-ceresc*, semăna cu gnoza haseenilor, androginia spiritului suprem. Ei spuneau: Toate lucrurile, și cele spirituale și cele materiale, animale, se vor reuni și se vor topi în Om, în Isus, fiul Mariei. Condiția androginică, după haseeni, este o regresiune. Se ajunge, astfel, în spirit, la o detașare, la o impasibilitate ca a pietrelor. Desăvîrși-

rea este concepută ca o suprimare a condiției umane. Omul primitiv al lui Platon, din *Banchetul*, era androgin și avea formă sferică. De unde, la serbările grecești, bărbații se îmbrăcau femeiește și invers: în Persia și India era la fel în ritualul recoltelor.

Într-o carte a aceluiași autor: *Cosmologia și alhimia babiloniană*, găsim și alte informații ce ar putea sluji transmutațiunilor noastre. Eliade vorbește acolo despre omologia totală dintre Cer și Lume. Fiecărui lucru de pe pământ, în Mesopotamia, îi corespundea ceva în Cer, un lucru identic. Orașul Ninive a fost desenat după scrierea cerească folosindu-se semnele grafice ale stelelor. Potrivit acestor precizări, fluviul Tigru s-ar afla în steaua Anunît, Eufratul, în steaua Rîndunicii, orașul Sippar, în Constelația Cancerului, orașul Nippur, în Carul Mare. Iată, de aici înainte, o Mitologie sublimă; o apă suprafirească ar înconjura Paradisul. În culturile semitice, pământul e învăluit de un fluviu, poate acel Cocytos despre care am mai pomenit, rîu de lacrimi. Templele (zigurat) erau zidite ca o Lume, etajele simbolizînd diviziunile Universului: lumea subterană, pământul și firmamentul. La asirieni, a muri însemna a te agăța de munți, soarele apunînd în munți, pe acolo era drumul mortului. Muntele simboliza centrul lumii. După moartea individului, sufletul este atras către acest centru. Apele simbolizau haosul, devenirea informă, matricea tuturor virtualităților. Muntele era începutul Creației și al formelor. Ideea de centru, de buric, apare și în cultura incașă; capitala incașilor se numea: Cuzco — egal buric. Isus fusese conceput, după unele interpretări, prin ureche, urechea simboliza spirala, centrul. Buricul, într-o altă transmutație, este egal tronul, regulatorul Universului. Tronul e înconjurat de un șarpe (Vezi Tronul lui Solomon). Axa lumii ar fi în același timp și *Pomul Vieții*, Ziguratul — stîlpul lumii, locul unde Cerul se unește cu Pămîntul. Babilonul era și o cetate, și poarta lui Dumnezeu. Un pom uriaș susținea Pămîntul, într-o viziune, era arborele cosmic (Ygurassil), în mitologia scandinavă. Ugrienii vedeau stîlpul cerului ca o coloană cu 7 caturi. De aici înainte, orice zigurat va avea 7 etaje. Templul Barabudur posedă, evident, 7 terase. În alte mitologii, există de asemenea un munte cosmic, numit *Sumur* sau *Sumer*, *Sumbur* la mongoli, calmuci și buriați. La indieni, Muntele este transmutat în Stîlp, Arbore, Gigant. Zeul Indra era stîlpul cosmic, iar răsuflarea omenească devenea, prin transmutație, o coloană. Iată și simbolurile unor zeități în metale, la babilonieni: Aurul, simbolul primei luni a anului, se numea *Enlil; Anu* era simbolul argintului; *Ea*, al bronzului; *Ninidni*, al pietrelor, Lapis lazuli simboliza cerul înstelat. Barba zeului lunii, *Sin*, divinitate a nopții înstelate, era făcută din lapis lazuli, ca și părul lui *Râ*, zeul Soarelui.

Mitologia egipteană, cum scrie în continuare Eliade, închipuia originile Nilului în sîngele ori sămînța lui Osiris. Fluviile sacre ale Mesopotamiei aveau izvorul în matricea unei mari zeițe. Ce vor să sugereze, dacă am trece totul în termeni poetici: că apa este izvorul vieții, acolo unde este rară și prețioasă, și prin aceste calități ea se ridică la valoarea zeilor. Dar fantazia merge și mai departe. Transmutațiile, adică schimbările de proprietate, merg la limite absolute: avem plante bărbat, cum erau cipreșul și mătrăguna, și două forme: una feminină, alta masculină, la arbustul *Nikibtu*, după cum există pietre

de formă bărbătească și femeiască. Piatra *musa* este masculină, piatra de aramă are o formă feminină. Boson mergea și mai departe: pietrele de culoare mai aprinsă sînt masculine, cele feminine sînt mai palide. Texte alhimice asiriene vorbesc despre *magnezia femeiască*. În Babilonia, sărurile și minereurile erau socotite de gen feminin sau masculin, după culori. Lucrurile trădează naivități pe care modernii le acceptă mai greu. Sabia avînd două laturi, trebuia neapărat să poarte nume; tăișul era de origine bărbătească; latul de origine femeiască. La arabi, fierul tare era socotit bărbat, fierul maleabil, femeie, purtînd și nume deosebite: *dzakar* și *anît*. Mitologia indiană admitea că altarul sacrificat *(vedi)* era femeie, iar focul ritual *(agni)*, bărbat.

Transmutațiunile merg și în terenuri mai ferme, nu numai în cele abstracte: pietrele feminine chemau ploaia pentru fecundare. Găsim, astfel, o *Petra genitrix* (Vulva), numită și *Marea Zeiță*. După cum exista o Piatră Mamă: *Delta*, *venind* de la cuvîntul *Daleth* — egal, Ușă egal Femeie. După Trumbull, există un mit al femeii ca Poartă, de unde sugestiile cele mai interesante pentru poet. La greci, triunghiul *(delta)* era egal Femeie.

În *Simbolul* Nunții, piatra sacră e locuința zeului phallos. Zeița Ka'aba e întrupată de piatra sacră de la Mecca, care însemna *fecioara coaptă*, fiind, în *realitate*, o locuință astrologică *(mansio — statio)* a zeului Lunii. De unde, prin transmutare, piatră Ka'aba *(tetragonos lithos* care e casa lui *Pyramis* sau a obeliscului).

Pietrele magnifice erau pietrele abundenței, ale bucuriei, ele ornamentau pieptul regelui Azag, care le invoca: *Mare preot al lui Enlil, fă-le să strălucească și spiritul rău să stea departe de locuință!* Dar nu numai pietrele intrau în aceste socoteli mistice.

Indo-iranienii credeau că planta vieții stă în fundul oceanului, după cum existau ceruri metalice și chiar aplicațiunile asupra metalelor aduceau un spor al soartei sau nenoroc. În textele helenistice se vorbește despre tortura metalelor, care are influențe malefice sau binefăcătoare *(Turba philosophorum): Lo quod cruciata rex, cum in corpore subregitur, vertit ipsum in naturam inalterabilem ac indelebilem.*

Alhimia lupta, de fapt, împotriva oricărui lucru crud, care trebuia copt, maturizat prin foc, el devenea astfel un embrion. Lucru normal, în concepția acestora existau și avortoni alhimici creați de zilele nefaste (vezi Agrippa: *De re metallica).*

Îngîndurata muzică a lui Honegger din *Strigătul lumii.* O rugă aproape solemnă ca *Jeanne d'Arc* . . .

Marea în trei timpi, pentru subtitlu la *Janus*, exprimînd poate cele trei iubiri ale eroului, toate desfășurate în fața mării . . .

O virginitate în fața muzicii, ca o oglindă a unei personalități detașate de această artă, dar pe care o reintegrează în sine. *(Janus)*

„Cînd te uiți îndelung într-un abis, abisul se uită și el în tine" (Nietzeche).

Un poet care ar încăpea, cînd e vorba de arta sa, în tabelul lui Mendele-

jev, poate la elementele grele, transuranice...

M., întoarsă de la Sarajevo, îmi povestește lucruri picante din lumea filmului. Doi pederaști italieni: unul tînăr, brunet, subțire, frumos, fost copil sărac, cu o figură palidă, cu ceva detracat și cupid în privire și în jurul gurii. Au intrat, el și prietenul său, în restaurantul hotelului în care locuia ea, lipiți aproape, într-o intimitate suspectă de la început, care surprindea mai ales prin lipsa ei de scrupule, parfumați și cu mișcări feline, de muieri. Seara, cel bătrîn, îmbrăcat într-o haină de material argintiu, de lamé lucios, cu revere largi, dar cu haina strînsă pe talie, cu jabou cu dantele bogate la gît și la mîneci. În mijlocul acelei horbote, o perlă imensă ca o lacrimă. Numai parfumul era sîcîitor, pentru că era prea feminin și asta deranja. În timpul proiectării, *fetița*, care avea un rol episodic, era gratulată de bătrînul șacal cu strîngeri de mîini pasionale. Exclamațiile deranjau toată sala, dar îndrăgostiții arătau o nepăsare virginală. Totul aducea cu o scenă din Oscar Wilde.

Pe urmă și dragostea asta intolerabilă între contele Essex și Francis Bacon, terminată cu cererea ultimă ca protectorul să-i fie decapitat, după complotul împotriva Elisabetei. Și aici miroase a alcov de bărbați, ciudat, am crezut că, date fiind condițiile de subversiune ale viciului lor, pederaștii ar avea caracter. Nu au: sînt mai rău chiar decît femeile...

„Nimic nu egalează arta modernă, cînd e vorba să sterilizeze viața. Fenolul nici nu se compară cu ea. (Huxley).

Accentele burlești din *Turangalila* de Oliver Messiaen (vibrafon, șuerături exotice, un pian, ceva vag, parfumat, la modul muzical). La reluarea *Jurnalului din China*, de folosit ca ecou stilistic.

„Însiguratul să-și trăiască viața și să-și moară moartea" (Kierkegaard).

Leconte de Lisle despre Hugo: „E prost, prost ca Himalaya"!

Pentru *Janus;* Felix Mesiodax, care mănîncă pe la mitropoliți și bîrfește pe toată lumea, din obicei: să-ți fac și ție un *kriegspiel*, cînd e vorba de un șantaj.

Debarcarea aliată din 6 iunie s-a făcut după ce s-au citit la radio versuri din Verlaine (ca semnal).

Hitler asculta, în bunkerul ultimelor sale zile: Lehar, Strauss și Wagner. Lehar și Strauss, mai înțeleg, aveau un gust operatistic destinct, dar Wagner? Cred că bănuia că zgomotele acestuia erau, de fapt, tunetele lui Wotan...

În război, adevărul trebuie să aibe o escortă de nori (Churchill).

Lui L., din *Săptămîna nebunilor*, care trăește cu o trapezistă de circ, i-a căzut logodnica la Viena de pe sîrmă. Rupîndu-și piciorul și nemaiprezentînd nimic pentru el, nemaiavînd adică viitor, o gonește din casă, oprindu-i și mobila și lucrurile de îmbrăcăminte.

Culmea, femeia venise cu o caleaşcă de la Beci, pe care o are în vamă. Cinicul o ia de-acolo fără să plătească şi-şi plimbă o proaspătă iubită prin ţară, la Cîmpulung, să zicem, unde se iubesc frenetic. Pe pernele roşii de catifea, curvana cea tînără rîde de proasta care zace în spital...

Ferestrele şi oglinzile sînt trecătorile morţii, cărările prin care moartea pătrunde în viaţă şi în gînd, după credinţele medievale (Dan Botta).

Ironia ca formă a maceraţiei, la Gide.

Culoarea ochilor unei fete: *auburn*-culoarea berii - *piwne* în polonă. (Janus)

Geniile sînt ca furtunile: merg împotriva vîntului, înfricoşează oamenii, purifică aerul...

Preţul călătoriei e frica (Camus).

Limbajul singurătăţii şi hipertrofia lui, repulsia pentru cărţi, distrugerea ideii prin caligramă (după lectura unui articol).

Jean Marquès-Rivière, în interesanta sa lucrare: *Amulettes, talismans et pantacles*, ne întoarce la ştiinţa folosirii pietrelor şi metalelor în apărarea sănătăţii şi a norocului, şi aici o să surîdem amintindu-ne de vechi credinţe nefolositoare, dar de un mare rol în acel timp al ştiinţelor aproximative. Astfel, în tradiţia ebraică, sînt foarte obişnuite amuletele din os găurit, din pietre albe sau negre, după cum portul colierelor de scoici şi al inelelor era foarte obişnuit. Roşul, cu care se vopseau amuletele, vorbea despre viaţa secretă a obiectelor. Contra deochiului, coraliul era binevenit. Mai tîrziu, imaginaţia vrăjitorilor spori şi căpătă forme înfricoşetoare. Amuletele luară forma craniului omenesc sau înfăţişau şerpi, folosiţi adesea în ritualul magic. Cu timpul, simbolul se subtiliză, şarpele deveni un disc, o semilună. Orice bijuterie era o amuletă, mai întîi, crezîndu-se că fiecare piatră preţioasă ascunde în ea proprietăţi ce trebuiau adînc cunoscute şi nu de către oricine. Era o formă de instaurare a puterii mistice în conştiinţa laică, operaţiune cu consecinţe din cele mai nefaste asupra spiritului uman.

Tradiţia pantaculară ebraică, dacă nu cea mai veche, una dintre cele mai vechi din lume, e bazată pe nume divine, angelice. De la început este vorba despre o confrerie iniţiatică, secretă, condusă de legi imuabile, aristocratice. Semnul lui Iahve e un tatuaj care proteja pe fraţi, el se aplica pe mînă, între ochi *(totafotul)* şi servea ca semn de recunoaştere între triburile nomade cărora, la arătare, li se interzicea de a se mai ucide reciproc. Mai tîrziu, şi din motive igienice, dar şi din dorinţe oculte, s-a trecut la circumcizie.

Mitologia este populată cu zei, născuţi din imaginaţia feniciană (fondatorii Balbecului). Baal este stăpînitorul aerului şi e înconjurat de cherubini care vor fi absorbiţi de autoritatea tutelară. Cherubinii sînt jumătate animale şi sosesc din mitologia babiloniană, asiriană şi egipţiană. Apar şi Serafimii (şerpi cu aripi, locuind în deşerturi teribile, de-

venind servitorii lui Jahve). Imaginația febrilă a acestor locuitori ai unor ținuturi sterile populează teritoriile vaste ale închipuirii cu tot felul de ființe: subcube, incube, demonologia cunoaște și o încîntătoare diavoliță, numită *Lilith*, despre care pomenește și proorocul Isaiia. Arca israelită are un rol protector și magic, e un fel de lăcaș pămîntesc al lui Jahve. În fundul unui sanctuar se țin *tablele legii*, care vor să instaureze ordinea în regatul controversat al oamenilor. Ele sînt de origine egipțiană. Un pasaj din *Levitic* descrie amestecul de sînge originar și parfum în consacrarea *Kaporetului*, care era o placă de aur pur ce acoperea arcul sfînt sub care sînt adăpostite legile. Se încerca a se transmite, asupra unor amulete, ce era socotit sacru în depozitul primar al legilor ce devin, cum vom vedea, abstracte și vor fi reprezentate prin amulete, la început numai niște pec-

torali (plăci de aur așezate pe pieptul mumiilor). Cu vremea, ca în orice ritual, aurul e înlocuit cu bucăți de stofă împodobite cu pietre prețioase. Se coseau, pe stofele late și lungi de o palmă, 12 rubine, jasp, onix, agată, coraliu, ametist, smarald etc. Numărul simboliza cele 12 triburi ale lui Israel. Mai tîrziu, Marele Pectoral a fost înlocuit cu cuvintele *Urim* și *Tumim*, reprezentate și ele, la rîndul lor, prin două zaruri din piatră naturală. Ce mi se pare interesant în aceste substituiri succesive? Împrumutarea cifrată a calităților magice. Totul poate porni, de fapt, de la nevoia ținerii secretului sacru sau poate numai de la crearea unui mister necesar în fazele tot mai mistice ale inițierii. Matematica acestor transmutațiuni mă fascinează mai ales prin ceremonialul pe care-l impunea. Luminile pietrelor prețioase de pe Marele Pectoral au fost materializate, mai apoi, în număr de șapte, în numărul brațelor candelabrului sacru al evreilor. Oracolele se alcătuiau de către marii preoți prin citirea în amestecul acestor raze luminoase, emise mai întîi de pietrele prețioase și mai apoi de razele lumînărilor aflate în brațele candelabrelor. În ce privește ghicirea mesajelor secrete produse de cele două cuvinte înlocuite cu zarurile despre care am pomenit, aici operația avea loc în transă. Mai tîrziu, zarurile au fost înlocuite cu mici table pe care erau scrise fraze, combinate ca și numerele zarurilor după voința inconștientă a marelui preot. În alte ocazii, un diamant de foc, purtat de marele preot într-un inel, închidea în strălucirea lui calitățile sacre ale cuvintelor *Urim* și *Tumim*. De la Oracole la profeții nu era decît un pas! În timpul construcției Marelui Templu, tablele legii au dispărut, de altfel, din motive lesne de ghicit.

Ideia exploatării credințelor în lucruri supraumane este veche și industrioasă încă de la începuturile ei. Apar, cu vremea, *theraphimele* (amulete de pămînt ars care aveau chipuri omenești). Erau pantacle active în forme uriașe sau în forme comerciale, reduse, putînd să împodobească corturile. Negustoria mistică luase naștere fără eforturi de imaginație. Fantezia acestor negustori de iluzii lua și înfățișări artistice. Unele pantacle au forma unor cadrane solare (sugerînd ideia că vor putea indica ora destinului, cum zicea Aben Efra). Godol cel Mare spunea că existau statui în forme omenești, construite sub anumite constelații. Cînd trecerea stelelor coincidea cu așezarea pantaclelor, statuile puteau să dea răspunsuri la unele întrebări turburătoare, căpătau adică darul divinației. Părăsirea muteniei se făcea numai la anumite ore, cunoscute de inițiați. Așa s-a născut cunoscutul Golem. Putem să citim o mulțime de amănunte despre aceste ființe mirifice și chiar să surîdem la imaginația naivă a omului, noi nu vrem decît să ridicăm voalurile ei poetice, subtile, încărcate de un inefabil ce poate impresiona.

Fenicienii și asiro-babilonienii adorau pietrele înălțate, devenite cu timpul piramide. Acolo sufletul sau ceea ce se presupunea că va mai exista într-o altă lume se afla la adăpost de demonii deșertului, de vînturile necruțătoare, și gata să șteargă urma oricărei vieți omenești. E, mai curînd, o măsură de apărare, de semnalare a mormîntului într-un relief ce tindea spre anonimatul total. La bază, piramida sau piatra înălțată transmuta, poate, talismanele legate de trup, faimoasele filacterii ce erau legate cu curele pe trup sau pe braț, ajun-

gînd în unele ceremonii să fie așezate între ochi și păr. Textele sacre pictate pe frunte vor fi ascunse, cu vremea, în cilindri, acoperiți cu mici capsule ce adăposteau o transcriere pe bucăți de pergament. Versetele se așezau pe o anumită parte a corpului, ca să aibă o influență benefică. Cu timpul, textele dispar și rămîn numai mici cilindri, la fenicieni, ori un scarabeu la egipțieni. Se presupune că inițierea luase forme oculte și că începea să se definească un alfabet secret. Nu sîntem departe de adevăr și încep să înțeleg unele tendințe ale poeziei suprarealiste de mai tîrziu, ai cărei promotori, din orgoliu sau suficiență, foloseau de asemenea incifrarea, metafora simbolică, codată după reguli de puțini cunoscute. *Thora* e scrisă, la origini, pe pergamente, pe piele de miel, pe discuri metalice sau gravată în piatre. Lipsesc, din aceste texte, vocalele și semnele de punctuație și asta se explica prin interdicția de a se trece de răspîndirea orală. Sacralitatea textelor destinate unui număr foarte restrîns de inițiați e trădată și prin aceea că, odată puse pe rulouri de pergament, textele erau considerate ca adevărate persoane vii. Bastonul gemă pe care erau răsucite capătă curînd numele de *arborele vieții*. Lemnele din care sînt făcute bastoanele au în vîrf pietre de granat, clopoței și o coroană, numită *Diadema thorab*. Pantaclul este învăluit, după aceea, într-un fel de rochie de mătase, bogat brodată, cum ar fi la noi portumbrela. Acest simbol al textelor sacre este sfințit în fața *Arcăi perpetui*, care este simbolizată printr-o flacără pătimașe. Nu este ușor să vedem, în acest foc, spiritul uman, înlepciunea cea mai subtilă, de o esență pură, curățată de orice necurățenii.

Interesante mi se par căile esoterice la accesul celor mai vechi fragmente ale *Cabalei*, cunoscute sub numele de *Sefer Yetsira* și *Zoharul* sau *Cartea splendorii*. Studiul acestor cărți se face cu ajutorul unui alfabet format din 12 litere, împărțite în trei grupe, ale cărora nume sînt semnificative: primul, simbolizînd focul, al doilea, apa și-al treilea aerul. Descifrarea textelor este destul de complicată și, în afara grupei de litere duble și simple, un mare rol îl joacă numerele 3, 7 și 12, mai ales în *Cosmografia* și Angeologia ebraică, unde numele sînt înlocuite, cum vom vedea, cu cifre. Inițial, se stabilește că există 3 elemente, 7 planete și 7 părți ale corpului, precum și 12 semne ale *Zodiacului*. În viziunea mistică a preoților Cabalei, Dumnezeu s-a făcut cunoscut oamenilor cu ajutorul a 10 Sefiroți (în totalitatea lor, aceștia alcătuiesc *Omul celest*). Numele sefiroților sînt scrise deci pe niște talismane ce capătă imediat calități sacre. Cu timpul, din motive necunoscute nouă sau numai bănuite, fiecare literă a albetului ebraic capătă o valoare numerică. Deslegarea textelor cifrate se făcea numai, de către rabini, adică de inițiați. Un procedeu era inversarea alfabetului, de pildă. *Albanul* sau *alfabetul tăiat* complică și mai mult descifrarea, în ordinea lui, *a* e notat cu litera *m*. După încă un timp, se ajunge la lucruri și mai subtile: se înlocuiește un cuvînt cu un altul, format din aceeași cantitate de litere. În *Notarice* erau luate inițialele cuvintelor și se forma un cuvînt secret. *Tsirupimul* schimba prima literă a alfabetului cu ultima și așa mai departe. Poate aici se află originea descîntecelor pentru că, odată aflînd cum se numeau sefiroții, după organele omenești pe care le apărau,

vom avea o imagine mai deslușită. *Hod* era demunirea piciorului stîng, *Yesod* (organele genitale), *Pinah* (inima), *Keterul* era sefirotul capului, etc. Numele erau invocate în funcție de locul producător de durere. Cuvîntul *Schem-Hamephorasch* — Dumnezeu — avea o putere magică, irezistibilă, socotindu-se că numele fiecărei ființe sau lucru făcea parte din esența lor. *Yahve,* un alt nume al lui Dumnezeu, nu se pronunța și grafica lui era secretă. Se foloseau, în schimb, echivalențe ca: Prea Înaltul, Sfîntul, Adonai, Enich și așa mai departe. Ce erau toate aceste științe confidențiale decît încercarea de a se instaura, pe pămînt, așa zisa putere a lui Dumnezeu, exercitată, bineînțeles, de cîțiva inițiați, constituiți, mai tîrziu, în tagme periculoase, folosind un limbaj ocult? În poezie, mult mai tîrziu, au apărut, avînd originea în aceste lucruri, teorii despre magia cuvîntului, a sunetului și chiar a literelor. Iată de ce unii socotesc o anumită versificație simbolică sau încifrată, fără ortografie și cu marcări de litere, ca avînd o bază mistică și inițiatică, cît ar părea la origine absurdă, gratuită și nefolositoare. După cum tot aici pot fi găsite cele mai multe falsuri, teorii nefundate și gratuități nedemne de luat în seamă.

Rachel quand du Seigneur, pentru P. din *Frica.* Din Proust.

Tot de la ideea asta, resimțită ades, că există o acțiune bolnăvicioasă, electivă, exercitată asupra unei situații mondene (Pentru capitolul *plumitivii* din *Janus).* Vorba doamnei de Cambremer, care e cît o monedă de aur. Ia gîndiți-vă la această ceată făloasă, înfometată, plină de sine, în exemplarele sale cele mai reușite, la plaja aceea, de pe vremea fanarioților, de lîngă Mărcuța sau la Amara, unde veneau cu soți și amanți laolaltă și beau rachiu prost sub un șopru, la acele intrigi, la idilele cu pescarii spătoși și analfabeți și mereu primenirea după ce favoarea Princepelui cădea pe oarecine... Asta în cazul versiunii plumitivilor ce ar deveni grămăticii de la Sfîntul Sava în *Săptămîna nebunilor.* Altfel, ei ar trebui să aibă mașini de ultimul tip în locul carîtelor de Beci.

Și, pe urmă, ducesa de Guermantes din *În căutarea timpului pierdut,* care posedă un tablou cu ridichi... Nu se poate scăpa așa ceva! E la fel de tare ca tablourile lui Manicatide din *Facerea,* care ținea fotografii de armăsari pur sînge în dormitor...

Cartea Orgii de Olivier Messiaen, stranie plutire de note grave care dibuie în penumbre de catedrale sonore, o șovăială pe apă, o înaintare anevoioasă, penibilă, poticnită, grea, ca drumul lunii pe o mare în furtună. Totul evocînd acele roți făcute din ochi din Apocalips...

A doua teribilă moarte în *Săptămîna nebunilor* ar fi aceea a fiului curvei și birjarului. Un gropar, confundîndu-l cu o cucoană bogată, îl dezgroapă și cînd, la lumina săracă a stelelor, îi vede musteața pleoștită, îl lasă în ploaia de primăvară. O săptămînă nu trece nimeni pe acolo, fiind și vreme de ciumă, îl rod cîinii. În găvanele ochilor se strînge apa, pentru că ochii i-au fost ciuguliți de ciori — lacrimile pe care nu le-a plîns toată viața...

Belphegor: Oameni explodați...

Are un cap de om care plătește prost (Proust).

Ca și cînd n-ar fi încăput în tăcere urlînd (*Zgomotul și furia* a lui Faulkner).

Francesco Borghese, amicul lui M., îi spune acesteia, la Roma, arătîndu-i cavoul familiei: dacă mor, le-am spus alor mei să mă înmormînteze lîngă Paulina, pentru că, la o eventuală resurecție, voi petrece minunat lîngă ea...

Tot el, în 1969, cînd îi face cunoștința: Un țăran de la o moșie de-a noastră, din Toscana, ne scrie în versuri ca ale lui Dante: *plouă ca un cîntec la noi în sat, dumneavoastră ce mai faceți? Sînteți sănătoși?*

Recuzită poetică de toamnă, relicvarii, catacombe, tramvaie și canale. Am uitat balansoarele...

În *Frica* trebuie să existe un martor de profesie: unul din lumea bună: fin, macerat, speriat, bătut bine la vremea lui, alcoolic secret, inteligent, bun pentru toate procesele în serie, pentru că a băut cu toți și a făcut guverne cu cei de pe banca acuzării. Minte și acuză ca un profesionist, nici nu mai trebuie sfătuit, are invenție, o face cu o imensă delicatețe, cu grijă față de viitorul civic al împricinaților, pe urmă își cere scuze finale, cu manieră, salută distins onorata curte, se duce la *Capșa* și mănîncă bine ca după un mare efort. Dă bacșiș și are o mare stimă pentru sine că poate să se comporte astfel. O comoară de persoană pentru un romancier...

Muzica asiatică e minor lacustră...

Pentru *Janus* — ziua de vară ca o mumie imemorială, somptuoasă, milenară, îmbălsămată în rochie de aur (Proust).

Pînă și Goebels făcea critică literară; a dat o definiție celor pe care-i disprețuia; aceia făceau o *literatură de asfalt*.

Un tip care suferă de o *prudență mijlocie*, unde dracu e scris asta?

La originea unor colinde ce au fost transmise pînă la noi și avînd o origine vedică, de invocare a forțelor bune, stau credințe vechi ale magilor persieni care afirmau că există cuvinte bune, binefăcătoare, și cuvinte rele, producătoare de turburări ale sănătății, ale vremii și chiar de modificarea unor trăsături de caracter. Destinul individual trebuie apărat, după această credință, de rostiri imprudente. Se naște întrebarea: are poetul puterea magică de a supune pe ascultător numai pentru că folosește anumite cuvinte? Poartă ele, aceste cuvinte, o încărcătură necunoscută, care lucrează asupra inimii, a imaginației, și nasc o stare de spirit neobișnuită? Multă vreme harul poetic a avut asemenea explicații, dar azi, ținînd seama de realizările ciberneticii, o desmin-

ţire enormă vine să infirme vechile teorii. Apariţia şcolilor de literatură în ţări pragmatice, şcoli ce voiau să arate că poezia poate fi creată de către oricine, a fost, în fond, un protest împotriva misticii cuvîntului, a şcolilor idealiste de filozofie. Că nu au dat rezultatele scontate, asta e altceva. Nu se poate spune însă că numai capetele speciale, înconjurate de nimburi nevăzute, pot să nască poezia. Nu ni se întîmplă ades şi din pricina snobismului criticii să asistăm la falsificări de masă în poezie şi la impunerea unor aberaţii, drept capodopere? Se cere, deci, cea mai mare circumspecţie posibilă, pentru că terenul e labil şi se pretează la teoriile cele mai năstruşnice.

Dar să ne întoarcem la tehnica magică. Ea era apărată de reputaţia că e periculoasă cînd e folosită de neiniţiaţi. Caracterul confidenţial e vădit, cum am văzut, prin operaţiile de substituire a cuvintelor şi literelor, a textelor ceremonialului sacru. Se consideră că o cunoaştere aproximativă duce la invocarea unor genii debile, ceea ce pe noi ne face să surîdem. Sunetul acelor nume se credea că operează singur şi-atunci numele celor invocaţi se spuneau în limba originală, pentru un efect instantaneu. Tetragrama numelui lui Dumnezeu, adică formula sa cea mai secretă (YHWH), era învăţată de către discipoli numai o dată pe săptămînă. Numele primilor trei sefiroţi era recitat cu voce joasă în timpul benedicţiei şi avea o formulă imposibil de spus cu voce tare: *ktrhhmhtbwah*. Numele celor zece sefiroţi, spuse laolaltă într-un cuvînt, conţinea 42 de litere. Există însă şi un alt cuvînt, format din 72 de litere.

Mitologia religioasă ebraică cunoştea prinţi şi îngeri, între care *Raziel*, păzitorul secretelor, care apără *Cabala*. Cartea numită *Pirc Eliezer* conţine lista de nume a demonilor şi numărul lor. Cu asta s-a născut o adevărată literatură. Invocarea lor are ceva muzical, pentru că literele care formează acele nume sînt distribuite parcă după o gamă precisă. Cei 7 îngeri planetari care dirijează planeta noastră se cheamă: *Michael, Muriel, Rafael, Raguel, Suriel, Gabriel, Yerachmiel*. Prinţii au nume de elemente: *Michael* (zăpada), *Gabriel* (focul), *Galgaliel* (soarele), *Benez* (vîntul), *Ridjah* (ploaia), *Rehatiel* (planetele), *Sichiel* (furtuna). Demonii sînt fiinţe subumane, după învăţătura *Cabalei*, reprezentînd forţe oarbe, malefice. Ei se împart în zece categorii şi decad în cercuri tot mai tenebroase şi impure. Ierarhia este stabilită în cercuri concentrice, ca în *Infernul* lui Dante. Fiecare viciu este egal cu un demon care e strict aşezat pe o scară bine întocmită a scăderilor umane. Şeful suprem al demonilor este *Samaël*, înger al otrăvii şi-al morţii, devenit mai apoi *Satana* în scripturi. *Zoharul* ca şi *Talmudul* spun că el e îngerul care a sedus-o pe prima femeie. Soţia lui Samaël este *Lilith* (patroana dezmăţului), zeiţă lunară, demon al nopţii. Ea e invocată de moaşele ebree, la naşteri. Pe pereţi se scriu primele *blesteme*, dacă ar fi să stabilim un gen literar. *Adim Ch Anah chouts* (Linişte, Lilith!). Isaiia, care era şi un mare poet undeva, compara cerul cu o mare carte cu foi mişcătoare. Dumnezeu ar fi creat, la început, *Litera* sau *caracterul celest*. De unde, interpretarea primelor cuvinte din Geneză: *Berechit, Bara, Elohim, Haschamaim...*
Dumnezeu, fără maliţie, era literat.

Textul divin este concentrat în formule scurte, ascunse în talismane. Cel

mai simplu talisman mi se pare un verset din *Exod* sau *Psalmi*. El este codificat şi apare sub forma a trei cifre, să zicem 91, 5, 6 care însemna că se luaseră cuvinte din capitolul XV, versetul 26 al Exodului. Numerele erau scrise pe un pergament, tăiat în forma candelabrului cu 7 braţe, şi era purtat într-un loc ascuns. Faimoasa formulă *Abracadabra* (abreq, ad, habra) însemna: trimiteţi fulgerul pînă la moarte! El avea două semne: litera G înconjurată de un cerc în care se scria *Amen* (cuvînt simbolizat cu cifra 99). *A* valora cifra 1; *M* egal 40; *E* egal cifra 8; *N* era egal cu cifra 50; totalizînd, obţinem cifra 99. Celor nevăzute, pentru că imaginaţia omenească trebuie mereu hrănită, li se adaugă cele văzute. Apar semnele lunii, ale soarelui, ale lui Mercur, Saturn, Jupiter, Venus, etc. Sînt implicate toate planetele cunoscute, pretinzîndu-se, pînă în zilele noastre, că destinul omului depinde de conjuncţtura lor, de încrucişarea luminii ce aruncă asupra zilelor de naştere o rază nevăzută. Cerul pantacular capătă şi el un simbol: cercul. Amuletele sînt turnate în metale triste ca plumbul şi au forme pătrate, tăiate la colţuri. Altă dată sînt numai nişte lame. Mai tîrziu, iată că şi imaginaţia geometrică se înscrie în această fantasmagorie, nu lipsită de spirit. Pantaclele sînt construite din metale preţioase, ca argintul şi aurul. Pe urmă, pentru cei mai săraci, se admite şi arama roşie, care aduce cu un aur decăzut. Pe spatele plăcuţelor se înscrie cuvîntul *Elohim*. Apoi cuvîntul este înlocuit cu un triunghi, stelele sublimate, în alte locuri, printr-un glob de plumb. Amuletele iau forma unor mîini. Pe fiecare deget se scrie ceva. *Adam*, la încheietură, *Abel*, pe index, *Eva*, pe degetul median, *Cain*, pe anular, *Set*, pe degetul mic, *Moc*, pe palmă, ca şi *El* (adică Dumnezeu). Golemul, despre care am mai pomenit, nu este decît simbolul unei mase informe care aşteaptă să fie desăvîrşită *(Golmi Rau Eneha)*, care vine de la un pasaj din *Psalmi*. Pe fruntea Golemului, cum spune cartea *Jezirah*, se scrie cuvîntul *Emet* (adevărul). Interesant e că, dacă tai prima literă a acestui cuvînt, produsul este *Met* — egal cu Moartea. Atunci Golemul se face praf.

Claviculele lui Solomon (secolul I) furnizau texte însoţite de un inel evreului Eleazar, care pretindea că marfa lui apăra de rău pe cei ce credeau în asemenea lucruri. Prin secolul al XI-lea, se spune că aceste *Clavicule* erau, de fapt, cartea despre demoni. Oricum, texte corupte din ea, cuprinzînd şi cuvinte latine, greceşti, chaldeene şi arabe, apar pretutindeni. Inelul lui Eleazar naşte ideea unei industrii pantaculare, care emitea numeroase inele de fier în care era încrustat un ochi de lup. Aceste inele erau destinate să apere de marile primejdii pe naivi. În italia, în inel se pune *piatra di pavone*.

La egipţieni, baza ciclurilor zeilor era 9. În cultul mediteranian apare zeul androgin. Se numea *Atys, Adonis, Hermafrodit* sau *Venus barbata*. Zeul *Amon* era zeul sferelor ascunse sau cel ce se adăposteşte într-o matrice, într-o cavernă misterioasă, semănînd cu zeul gnosticilor. Preoţii preiau dirijarea spiritelor bune şi rele cu acelaşi sîrg ca şi aiurea. Ei erau doctori la origine, ceea ce nu-i împiedica să folosească invocările numerelor divine *(kheriheb)*. Numele divine au rămas trecute în faimosul papirus *Ebers*. În funcţie de formulele sacre, amuletele capătă forme inedite. Aici *hator* (zeiţa fecundităţii) avea cap

de vacă. Ochiul quadruplu pus pe corp era semnul ofrandei. Existau plăcuțe de protecție cu cei 28 de ochi divini. Zeița Isis era reprezentată prin organele genitale, ca material folosindu-se jaspul, lemnul, agata sau porfirul. În unele mormite s-au găsit inimi roșii, de piatră, așezate lîngă mumii. Mîinile deschise implantate în ușile casei arătau semnul protecției magice. Scarabeul era imaginea inimii și în orice mumie era vîrît un astfel de animal de metal sau de piatră. El era asociat cu creația și amintea soarele prin aceea că producea un fel de gogoașe.

Alte animale benefactore erau broaștele țestoase, vulturii, pisica. Șarpele ca și vulturul căpătau cap de om și erau adorați în efigie. Mitologia se închega ușor, pe nesimțite. Iată și boul Apis, iată lynxul, șacalul, crocodilul, șoarecele, albina, bufnița, uliul, gîsca, ibisul, vipera și scorpionul, toate legate de povești fantaste. Se ivesc cuvintele de invocație, cum ar fi *pantocrator* (atotputernice) și *marmareche* (stăpîn al stăpînilor). Se constată că femeile sînt mai bine dotate pentru vrăjitorii și începe o întrecere cumplită pentru adeziuni. Vrăjitorii nu-și dau numele nimănui. Lucrările lor se numesc *Opera*, incantațiile — *Cuvîntul*.

Ne aflăm la origina unor ciudate producții literare.

CORESPONDENȚA DURRELL—MILLER:

„... Obscen ar fi ceea ce-i spui de-a dreptul, iar pornografic pe ocolite. Eu sînt pentru spus adevărul, să-i dai drumul rece, să nu-l deghizezi. Cu alte cuvinte, obscenitatea e un proces de curățire, pornografia nu face decît să sporească drojdia".

MILLER:

„... Nu mai vreau să scriu despre experiențele mele personale. Am scris toate cărțile astea autobiografice nu pentru că mă socoteam pe mine o persoană atît de importantă, ci — o să-ți vină să rîzi — pentru că credeam, cînd am început să scriu, că spuneam povestea celei mai tragice suferințe îndurate de vreun om vreodată. Dar, scriind, mi-am dat seama că nu sînt decît un nepriceput în ale suferinței. Desigur, mi-am avut partea mea neștirbită, dar nu mai puteam gîndi că era chiar atît de groaznic. De aceea i-am spus trilogiei, *Crucificarea trandafirie*.

MILLER:

„... Gîndul meu era să scriu o operă foarte redusă, în care să explic cele ce încercasem să fac în toate cărțile scrise pînă atunci. Cu alte cuvinte, să uit toate cele scrise și să încerc din nou să explic ceea ce încercasem să fac. Și, în felul acesta, să dau operei o semnificație, din punctul de vedere al autorului. Vezi, dumneata, punctul de vedere al autorului e numai unul dintre multe, și părerea lui despre semnificația propriei sale opere se pierde în tumultul celorlalte voci. Își cunoaște el opera atît de bine cît își închipuie? Cred că că nu. Cred, mai curînd, că e ca un mediu, care, cînd iese din transă, se miră singur de cîte a spus și-a făcut".

— Ce impresie vă face menționarea numelui lui Proust în analizele celor mai mulți dintre critici, referitoare la seria *Justine*?

— E teribil de măgulitor, dar nu-s deloc convins c-am făcut ceva care să justifice comparația. Dar ea mă interesează dintr-un alt punct de vedere. El pare într-adevăr să fi sintetizat o anumită atmosferă, o anumită cosmologie, iar unul din lucrurile pe care am încercat eu să-l realizez e acesta: (am impresia că în fiecare epocă toți încercăm același lucru) ... toți, ca artiști, atacăm ca un batalion pe un front foarte larg ... și ceea ce încercăm noi, artiștii, să facem este să sintetizăm, într-un fel de metaforă, cosmologia unui anume moment, în care trăim. Cînd un artist face lucrul acesta complet și mulțumitor, creiază o criză a formei. Artiștii care vin imediat după el vor fi nemulțumiți de formele existente și vor inventa forme noi sau se vor grupa în jurul lor. Proust, după părerea mea, exemplifică în opera lui universul bergsonian — universul timpului său — și atunci constați o totală prăbușire a formei. Marii artiști care au venit după el, Joyce, Lawrence și Virginia Woolf, au început goana după forme noi ... După părerea mea, Joyce merge tot atît de departe ca și Homer, e ridicul, de ce tocmai Homer? În orice caz, formele capătă un caracter psihic. *Finnegan's Wake* începe și se sfîrșește cu aceleași cuvinte. Ciclurile de cuvinte devin obsesie și, la Joyce, accentul pe timp se pune cu atîta insistență, încît pur și simplu îl oprește în loc; dacă într-o operă de artă insiști prea mult asupra timpului, oprești procesul în loc — așa că focarul în opera lui Joyce, Woolf și ceilalți, seamănă cu o imagine colosal de umflată a unui incident, ceea ce, natural, este eternitatea bergsoniană.

Acestui concept eu îi opun conceptul einsteinian, încercînd să văd dacă nu pot aplica timpul einsteinian în locul timpului bergsonian. Un prieten matematician spune că sînt nebun, idiot, că nu se poate crea continuitate din cuvinte. Natural, aduce a nebunie, a zminteală, nu? Vreau să spun că nu se poate aplica o ipoteză științifică unui roman. Pe de altă parte, de ce-i zminteală? Întocmai cum îi văd pe artiști, constituiți într-un mare batalion, înaintînd prin pictură, prin cuvinte, prin muzică, către interpretarea cosmologică, îi văd înaintînd, braț la braț, la dreapta și la stînga, cu oamenii de știință pură. Pentru mine, ideile sînt un fel de entități biologice. Ei, dar prietenul meu, matematicianul, spune că conceptul einsteinian de sudură a timpului cu materia este pur matematic și nu poate fi exprimat pe nici o altă cale; încercînd, nu faci decît să violezi conceptul. Acuma, nu pretind că ceea ce fac eu este continuitate pură. Ce vreau eu să spun e că proiecția lui Mercator nu-i o sferă, dar îți dă foarte bine o imagine despre cum e o sferă. Servește scopului, și tot așa consider și eu această idee a mea despre continuitate. Se poate foarte bine ca, în felul acesta, să violez teritorii sacre, și desigur, că exprim toate astea cu totul greșit, dar, pentru moment, mi se pare valabil. Dacă în *Quartet* oamenii mei tind să pară, după cum se plîng unii, niște fantoșe, este din cauză că eu încerc să-i luminez din diferite unghiuri. Încerc să vă dau o descriere stereoscopică a unei personalități etereofonice, și dacă asta n-are, pentru nimeni, nici un înțeles, poate că prezintă oarecare interes pentru tehnicienii radiofoniști.

(Durrell)

Într-una din călătoriile mele la Leningrad am luat cu mine: *Cetatea soarelui* a lui Campanella și *Utopia* lui Morus. Era într-o toamnă, m-am plimbat mult pe cheiul plin de ceață al Nevei, privind platanii desfrunziți mai devreme ca în altă parte. Într-o după-amiază, am văzut imensul cimitir al apărătorilor orașului sub un cer neguros, trist, emițînd o ploaie ca o litanie. M-am gîndit la revoluții, la reușita sau moartea lor. În hotelul vechi, cu odăi intime, calde, ce adăpostiseră negustori, nobili și artiști în turneu, privind străzile înecate în lumina unică, filtrată de apele din apropiere, amestecată cu cărbunele coșurilor, ascultînd din cînd în cînt sunetele guturale ale sirenelor de vapor, nu știu de ce am recitit cele două cărți.

Lectura lor are ceva tulburător, e vorba parcă de două basme pe care timpul le-a înnobilat. Mai crîncene mi se par cele două biografii ale autorilor. Thomas More, cunoscut sub numele de Morus, are, pînă la un punct, o viață lipsită de griji. Aparține unei familii bune, învață latina la colegiul Sf. Anton din Londra, în 1492 se înscrie la Universitatea din Oxford. Traduce pe Pico della Mirandola *(Biografia* și *Douăsprezece spade)*. În 1497 îl cunoaște pe Erasmus, la Rotterdam. În 1509, acesta scrie, în casa lui Morus, *Elogiul Nebuniei*. Autorul *Utopiei* devine parlamentar la 26 de ani. E urît de regele Henric al VII-lea, pentru că ține un discurs împotriva subvențiilor cerute cu prilejul căsătoriei fiicei sale. Pentru acest curaj, plătește tatăl lui Morus: e închis în Turnul Londrei. Urmează o retragere prudentă din viața politică, pînă la moartea regelui. În 1509, reintră în viața publică. Anul 1516 e anul scrierii operei sale capitale. Ea e redactată în limba latină. Urmează o perioadă bună. E numit trezorier și ridicat la rangul de cavaler. În 1523, devine speaker, apoi lord-cancelar. Henric al VIII-lea îi încredințează redactarea unei cărți împotriva lui Luther, publicată în 1531, în 1532 demisionează, în conflict cu regele său, (refuzase să asiste la încoronarea Annei Boleyn). Este implicat într-un proces, e achitat, dar refuză să depună jurămîntul regelui ca șef al bisericii, e întemnițat la Tower, judecat și decapitat în 1535. Capul său a fost expus pe Podul Londrei, după ce victima glumise cu călăul.

Campanella aparține unei familii de săraci. Studiază teologia și filozofia, la mănăstirea San Giorgio, e exilat după o polemică, pleacă la Neapole, la „Academia Consentina", unde petrece doi ani. Pentru ideile sale din studiul De sensu rerum, este arestat și dus la Roma, în 1591. În 1592, îl găsim la Florența, cerînd zadarnic o catedră de filozofie la Universitatea din Pisa. Retras în Calabria, după mai multe peregrinări, participă la o răscoală împotriva spaniolilor. E arestat, în 1599, și expus pedepsei capitale, fiind torturat cumplit înainte de a fi condamnat pe viață. Civitas solis mi se pare rodul, între altele, al detențiunii cumplite. În 1626, după 27 ani de închisoare, e eliberat. Inchiziția, la puțin timp după aceasta, îl încarcerează din nou. În 1629 scapă, stabilindu-se la Roma unde, în 1634, e implicat într-o nouă conjurație anti-spaniolă. Părăsește Italia și moare peste 5 ani în Franța.

Într-un cuvînt, un rebel al timpului, luptînd împotriva obscurantiștilor sub deviza: „Eu m-am născut pentru a înfrînge cele trei mari rele ale lumii: tirania, sofismul și ipocrizia".

Un scriitor spunea că sensul istoriei este acela de a reconstitui gîndirea, instituțiile și obiceiurile dispărute de secole. Utopiștii anticipează istoria ideală, ei inventează gîndirea, instituțiile și moravurile societății de mîine. Desigur că viziunii filozofice despre societate, aflată mai ales în opera lui Morus, i se pot aduce astăzi corecții serioase și că o confruntare cu realizările lumii noastre în drum spre acest mod de a trăi ne avantajează. Rămîne de marcat procentul de generozitate din aceste cărți naive, poate, astăzi, dar revoluționare pentru timpurile în care s-au ivit.

Utopia descinde din Platon și din „comunismul" primelor comunități creștine. Forma ei literară, cum remarca autorul introducerii în ediția românească, descinde din romanul de călătorii, produs de antichitatea greacă tîrzie. Karl Marx o citează în *Capitalul* său de 2 ori. Ca gîndire filozofică, ea pare, astăzi, cum am scris la început, o *feerie sociologică*. În *Utopia*, țara ideală, întregul pămînt e al tuturor, familia constituind celula economică, se lucrează pe ateliere, fiecare cetățean fiind obligat la exercitarea agriculturii, timp de 2 ani. Aici apare, în mod surprinzător, prima fază a înlăturării diferenței dintre sat și oraș și legea de bază a comunismului (într-o formă mai puțin perfectă) „de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi"! În *Utopia* se muncește 6 ore pe zi. Parazitismul este desființat. Există pînă și cantine, pentru mesele în comun. Din 10 în 10 ani, casele și livezile se redistribuie prin tragere la sorți. Politicește, societatea este astfel organizată: funcționarii din Utopia sînt aleși de către cetățeni, sifogranții, de către capii familiilor, iar pătura superioară: traniborii, de către sifogranți. Învățămîntul superior se constituie sub forma de cursuri obștești. Literar vorbind, cartea lui Morus ne apare puțin semănătoristă: seara, după masă, oamenii se desfată în grădini, iarna, în încăperi obștești, la clacă. Nu se joacă decît jocuri intelectuale: mîncarea unui număr de către altul și lupta viciilor cu virtuțile. Cea mai mare parte a timpului este destinată artelor. Dispărînd teama de lipsurile viitoare, care e mama lăcomiei și a jafului, e cu neputință să apară invidia, belșugul general interzicînd acest lucru. Sînt reglementate mesele (cina mai lungă decît prînzul), respectul pentru bătrîni, călătoriile, relațiile dintre cetățeni, învățămîntul, plăcerile simțurilor (aici autorul are o bună doză de umor involuntar). Înclinării spre carnalitate i se recomandă spiritualitatea cea mai pură, desfătarea în arte. Sănătatea este păzită cu ajutorul unor sfaturi demne de luat în seamă. Utopienii sînt îndrumați spre Aristotel, Plutarh și aproape toată opera lui Platon. Ei învață să fabrice hîrtie și studiază medicina. Sînt ospitalieri și urăsc războiul, nu ucid prizonierii cînd sînt siliți să lupte, au, bineînțeles, libertăți religioase, temple imense, iubesc feeria, nu jertfele: ard lumînări și mirodenii, sînt îmbrăcați în alb, rînduiți: de o parte femeile, de alta bărbații. În descrierea mirificelor vestminte preoțești, acest autor sobru se întrece pe sine, există o voluptate a detaliului ce mă împiedică să-l nedreptățesc socotindu-l mai puțin literat decît Campanella. Cartea se sfîrșește cu moralități înflăcărate, incriminînd viciile, ambiția și scăderile omenești. Utopia este opera unui înțelept visînd în taină la perfecțiunea umană.

Civitas solis, cît ar părea de curios astăzi, a fost o carte de succes. Locuitorii acestei așezări ideale se dedică

soarelui, care rezumă ideea de Dumnezeu, viață, fertilitate, lumină și căldură. Templele lor nu au nimic mistic, ele sînt închinate naturii, după concepția panteistă. Deasupra altarului se află două globuri pe care sînt pictate cerul înstelat și pămîntul. 7 candelabre atîrnate de tavanul lor simbolizează cele 7 planete cunoscute. Cetatea e condusă de Metafizician, ceilalți conducători ajutători reprezentînd Puterea, Înțelepciunea și Iubirea. Cetatea Soarelui cunoaște o mare libertate religioasă, eroii creștini, evrei și păgîni fiind arși după moarte. Există o comuniune de bunuri, ca la Morus. Munca e generală și obligatorie. Ea se exercită 4 ore pe zi. Cetățenii lucrează după puteri și primesc după nevoi. Aurul și argintul nu valorează nimic. Societatea acestei cetăți e o societate de oameni culți, știința cunoscînd o mare dezvoltare. Se navighează mult și se zboară, studiul devenind recreația cea mai dorită. Pe zidurile cetății sînt pictate chipurile marilor inventatori. Din ideea lui Platon, cea a republicii condusă de o aristocrație intelectuală, Campanella reține ideea conducătorului filozof. Realităților vremii sale, autorul *Cetății Soarelui* îi opune ideea promovării după merit, atît de familiară societății socialiste. Cetățenii rezolvă treburile curente în adunări ținute din 2 în 2 săptămîni. Nu există funcție represivă a statului. Apărarea cetății este încredințată întregului popor, armat, după regulile miliției populare din zilele noastre. Campanella este inițiatorul învățămîntului gratuit și general, făcut în aer liber, precum și al înființării unor muzee didactice. Interesantă mi se pare recomandarea teribilă a Genovezului care arată că la solarieni e pedepsită cu moartea femeia care s-ar sulemeni sau și-ar pune sandale cu toc înalt sau și-ar ascunde picioarele urîte. Dragostea are un aer idilic. Nu se permit intimități, ci numai amiciții. Oamenii sînt îmbrăcați în vestminte albe, negrul este detestat. În afara Cetății, se poartă veșminte roșii, de lînă sau de mătase. Comparația cu moravurile contemporane autorului, ca și în cazul lui Morus, duce la pamflet, la condamnarea obiceiurilor dezgustătoare.

Ospitalierul discută cu dificultate cu interlocutorul său despre comunitatea femeilor (în scop de procreație). Locuitorii Cetății Soarelui se pregătesc de război prin exerciții îndelungate și, mai ales, pentru a nu se deprinde cu moleșala. Triumfurile sînt urmate, ca la romani, de ceremonii, răsplata supremă fiind o cunună. Dezertorii sînt pedepsiți cu moartea, spre deosebire de prizonieri care sînt numai mustrați. Viața lașului care a fugit din luptă nu e salvată decît dacă toată armata se roagă pentru el, fiecărui ostaș revedindu-i o parte din vină. Hrănirea se face rațional, carnea consumîndu-se cu grijă, ca și băutura. Rostul poeților într-o asemenea Cetate ar fi acela de a cînta gloria și victoriile. Cine minte, în această privință, atribuind merite altora, este pedepsit. Statui nu se ridică decît celor glorioși și anume, după moarte. Cine a inventat arte noi sau a descoperit ceva important este înscris, încă din timpul vieții, în Cartea Eroilor. Statuile și picturile ce înfățișează pe aceste ființe deosebite sînt privite de către femeile frumoase în timpul actului sexual. În descrierea principiilor fizice ale lucrurilor, Campanella atinge sublimul, imaginînd mările ca pe o sudoare a pămîntului, după cum sîngele este considerat legătura dintre spirit și materie.

Lumea e definită ca o ființă uriașă, în pîntecele căreia noi trăim, cum trăiesc viermii în pîntecul nostru.

Obscuritatea aceasta în care ne facem fiecare un fel de matcă în care dorim să ne credem apărați, singuri, și nu sîntem, acel ceva călduț în opoziție cu disperarea beată, violentă, a celor ce confundă curajul cu minunata dorință de a schimba ceea ce e vechi și rutinat. Totul într-o confuzie care îmi dă dureri de cap și acuzația de lașitate că nu trăiesc în nici un fel. Nu pot să trăiesc în nici un fel din acesta ...

Divina Comedie, care răsfrîngea enormul și delicatul Ev Mediu (în Dan Botta).

Undeva este consemnată bănuiala că lirica europeană a secolului XX vorbește în enigme și obscurități.

Tot Dan Botta: *irișii ideilor răsărind* ...

Monumentală, tăcută, sigură pe ea ca o amenințare, vine spre mine cu pletele astea ca noaptea, e o furtună care zîmbește, știe ce o să mi se întîmple și, cu atît mai sigură pe ea, își implantează ideea că trebuie să nu-i rezist, pentru că altfel ce s-ar face cu acest eșec? Nu suportă înfrîngerea, nu e făcută pentru așa ceva. De aceea se scoală atît de tîrziu dimineață, de aceea nu concepe că nu sînt în stare s-o iubesc, nenorocita! Parcul meu personal este însă plin de statui ciobite! Seara, ridică fiecare un braț ciunt la lună, a implorare. Sosiile lor sînt toate domestice și au copii, și-au luat pînă și examenele la universitate ...

„Poezia se poate comunica și înainte de a fi înțeleasă" (T. S. Eliot). O, și domnul ăsta cît trișează cu *efectele* lui, cu citatele acelea pe care numai el știe de unde să le ia ...

Din cutia Pandorei grecii au scos la urmă răul cel mai îngrozitor: speranța. Dar speranță e tot una cu resemnarea. A trăi este egal cu a nu te resemna (Camus). Amară vorbă ...

Hell's Angels — îngerii Iadului — reuniți prin dorință comună de a șoca, de a face să tremure societatea actuală. Cluburile lor se numesc *chapitres* — au paznici ai sigiliului, un trezorier. Ca să devii membru al unui asemenea club închis trebuie să ai o motocicletă puternică, s-o întreții cu dragoste și să faci un scandal public; de pildă, să intri într-un restaurant șic cu un porumbel viu în mînă și să-i smulgi capul cu dinții. Acești îngeri poartă căști, *badges-nazi* publicitare, plus păr lung. Femeile de pe lîngă un *înger* se numesc *old ladies* — bătrîne doamne, dar cele ce aparțin întregului clan — *mamas*. Pe urmă, *beatnicii,* de la beatitudine, inventați de Kerouak, cei care sînt autorii părului lung, cu Joan Baez a lor și *hippies,* altă sectă degenerată — *flower people* (las floraliens), plini de coliere, benzi în jurul capului, *bariolées*, păr lung, picioare goale, barbă, cuverturi pe spate, afirmînd spaima de violență (vai ce ipocrizie!). O Evanghelie: pacea prin dra-

goste și drog... O pasiune: voiajurile, o etică: LSD-ul, muzică pop și Bob Dylan. Alt trib: capetele de piele — *Skinheads*, descendenții englezi ai *yé-yé*-urilor de pe *scooter* de acum cîțiva ani. Poartă pantofi cu vîrful metalic, *jeansi* prea lungi, ținuți mai jos de talie cu bretele roșii peste tricourile pe corp. Părul scurt de tot, curățenie rară, sînt împotriva *hippilor* pe care-i consideră, culmea, burghezi, să rîzi nu alta... (dintr-o revistă).

Sînt toate la un loc un refuz de a se lăsa organizați, tîmpiți cu discursuri despre prosperitate? sau, așa cum bănuiesc eu, teribil, le este frică de existență, de muncă, de ordine? Ei vor să dărîme, de fapt, *necesitatea*...

„În lucrurile inutile trebuie să fii divin sau să nu te bagi". (Valéry).

Intră la mine un fel de *baby-sitter*. Are într-adevăr ceva de copil în stare să ajute bătrîni căzuți fiziologic. Nu vrea altceva decît *să mă admire*. Așa-i zice acum acelui lucru rușinos de care nu scapă nimeni?

Pînă și în *Pastorala* lui Beethoven există un trio format dintr-o prighetoare, un cuc și o vrabie. Ce ideie...

Cine a spus că muzica lui Chopin miroase a paradis de la o poștă?

Rău era și Ralea: *se numește natură adeseori un stadiu de civilizație depășit*...

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — mitologie — poezie)

Lichidele, plantele și pietrele vrăjitorești înlocuite cu imprecații de o gravă și ciudată alcătuire: *Blestemul meu să lucreze asupra omului ca un demon rău. Vocea binefăcătoare care strigă se află asupra lui. Imprecația mea e originea bolii care îl va strangula pe acest om ca pe un miel. Zeul său în corpul său face rană! Zeița sa împunge în el neliniștea! Vocea care strigă întocmai ca a hienei, îl subjugă și-l domină!*

Iată și un talisman oral de apărare:

— *Spirit, copil al cerului de care-și amintesc zeii, Lemurul, prinț al lui Dumnezeu, geniu care produci durere, vampir care ataci omul, utukku! Revărsați asupra umanității, fie ca ei, niciodată să nu mă cuprindă. Spirit al cerului, amintește-ți! Spirit al pămîntului, amintește-ți!*

Iată și o *Conjurație:*

— *Număr misterios pe care nu-l am, care se ridică împotriva Demonului! Cuvînt misterios care nu poate ieși din gură și care se folosește împotriva Demonului, fie ca numărul Ea să-l opească! Fie ca cuvîntul misterios al zeului Nirba să-l oprească! Cînd nu vrea să se teamă de zei, fie ca cuvîntul misterios al zeilor să-l oprească!*

Trebuie recunoscută o forță literară, fără îndoială, acestor absurde implorări și ele ne interesează numai sub latura asta.

Ce era în fond pantaclul?

Hotarul peste care cerurile nu puteau să treacă! Expresia imperială a acestei sfidări erau piramidele, locul de odihnă veșnică al împăraților. În China, ele sfidează adîncimile, acoperite fiind

totuşi de uriaşe movile de pămînt care aveau numai rolul de a le semnala popoarelor migratoare, deşi erau inaccesibile, pentru că constructorii, ca şi sclavii împăraţilor, erau închişi în acele uriaşe morminte laolaltă cu averile, slugile şi femeile ilustrului răposat. *Piramidele lui Etemenanki* sau *Casa celor şapte direcţii ale cerului şi pămîntului* era un templu format din dreptunghiuri din culori diferite, alcătuit din cărămidă crudă, susţinut de pilaştri. Urcarea pînă la vîrf se făcea cu ajutorul unei scări exterioare, fiecare treaptă simbolizînd un astru.

Piramida lui Borsippa avea ca trepte simbolurile lui *Saturn* (de culoare neagră), ale lui *Jupiter* (oranj), *Marte* (roşu), *Soarele* (culoarea aurului), *Venus* (galbenul), *Mercur* (albastrul), *Luna* (culoarea argintie). Aceste temple se numeau *zigurat* şi erau piramide planetare de 40 de metri înălţime. *Ziguratul lui Borsippa* se mai numea şi *E-Eur-Imin-An-Qi*. În vîrful ei se recita imnul focului cu faţa la soare:

— *Eu sînt flacăra cea mare, flacăra care se ridică din trestii, semnul elevat al zeilor! Flacără de aramă protectoare care aruncă limbile sale arzătoare! Eu sînt mesagerul lui Silik-Mulu-Ki! Fie ca inimile zeului şi zeiţei mele să se deschidă şi să iasă spusele destinului corpului meu! Spirit al pămîntului, aminteşte-ţi!*

Ce este interesant e faptul că, mai tîrziu, elevii şcolilor agnostice aveau să afirme că lucrau şi gîndeau în numele Cunoaşterii. Ei susţineau că erau iniţiaţi în secretele Universului, secrete obţinute prin operaţii transcendentale sau printr-un dar căpătat prin mijloace necunoscute. Biserica a atacat cel mai violent pe gnostici. Ei nu au lăsat texte scrise şi sînt cunoscuţi mai ales din cauza adversarilor pe care i-au avut: Sfîntul Justin, Sfîntul Epifan. Marii gnostici aveau revelaţii, cele mai cunoscute fiind ale *Marelui Simon*, a înţeleptului Basilide, a lui Simion de Samaria. Acesta din urmă a vrut să se urce la cer aşezîndu-se pe o bucată de pămînt în formă de cruce. Promite şi el o înviere, ca şi apostolii, în timpul cărora a trăit. Ca discipol l-a avut pe Menandru Samariteanul.

În vîrf e focul! predicau ei, *dincolo de el e puterea infinită*. Discipolul lui Menandru, Basilide din Egipt, i-a depăşit pe toţi. El susţinea că în vîrf e Tatăl, care nu are naştere *(Pater innatus)*. El i-a dat numele de Dumnezeu, care, de fapt nu există. Tot el credea că Dumnezeul contemplaţiei trecea de la contemplaţie, la Act! Susţinea, de asemenea, că există o lume superioară şi una intermediară. Din voinţa zeului Generator *(Giotes)* a ieşit *Marele Arkon* (Totul e frumuseţe şi putere). Fondul lui Dumnezeu este dragostea şi dragostea nu se poate lipsi de obiectul pe care vrea să-l iubească.

Arkon aspira însă la ceva mai mult dar, dincolo de ceruri, nu era decît *Tăcerea!* Trebuia să se nască un alt Arkon care şi el voia să ajungă tatăl altui Arkon şi aşa la infinit... Numai că principiul gnostic preciza că inferiorii nu-şi ajung niciodată superiorii, fiul nu ajunge pe tatăl! Basilide distingea trei categorii de arkoni: *pneumaticii* (cei de aer), care nu mai aveau nevoie să fie demonstraţi, *psihicii* (natura divină care depăşise natura umană) şi *hylicii* (materialiştii ieşiţi din pămînt şi care se întorceau în pămînt.).

Valentin de Alexandria, *doctor al gnozei prin excelenţă*, credea într-un *Demiurg*, un *Bătrîn al zilelor*. Lumea noastră, susţinea el, ar poseda un prinţ, nu-

mit *Diabolos*, iar esența spirituală conținea ca esență pe *Belzebut*. El afirma că Destinul este concursul unui mare număr de virtuți contrare, *Virtuțile* (puterile) fiind obscure și invizibile și conducînd cursul astrelor.

Transmutînd toate acestea în Asia Minor, vom găsi *geniile astrale* fixate pe o foaie de argint, la Beyruth, în secolul al III-lea. Aceste divinități ar fi distribuite astfel: *Sabaoth* domnește în cer și are două ajutoare; alte divinități domnesc pe sferele înconjurătoare și ar fi: *Marmaoth* (pe sfera Unu), *Uriel* (pe sfera doi), *Moriath* (pe cea de a treia) *Chachth* (pe sfera a patra). Mai existau geniile fulgerelor, ale zăpezilor, ale pădurilor, cutremurelor și mărilor. Geniul *Thabira* domnea asupra șerpilor, *Bedlia*, asupra fluviilor, *Rasusuel*, asupra drumurilor. Exista și un sfînt copt popular: *Apafib*, prescurtat pe talismane: *Biph*.

Iată și o invocație gnostică: *Alea!* (Eu sînt!) *Kakôl* (Întoarce răul!), *Iblililiul* (Ibis Lilith!). Geniile cu nume sacre erau prefigurate în *abraxaxuri gnostice*. Ca cifre, la adunare, dădeau numărul 365. Se făceau abraxaxuri cu cap de cocoș, de leu, de șarpe, de sfinx și de maimuță. Vocalele alfabetului aveau o valoare magică, fiecare corespunzînd unui astru și unei sfere (planete), avînd corespondența în același timp cu cele 7 note muzicale ale *Heptacordului*. De unde, întrebuințarea lyrei grecești la ceremonii, numai pentru că era făcută din șapte coarde. Cele 7 sunete ale Heptacordului aveau intonații corespunzătoare celor 26 de lumini ale Lunii. (La arabi, adorația lunii era mai mare ca aceea față de soare). Transmutațiunea acestei adorații în metal era argintul. Amuletele se închideau deci în cutii de piele sau de fier alb, unde se găsea argint, se întrebuința argintul. Mahomed a interzis folosirea oricărui alt metal în afara argintului.

La mahomedani, pentru că tot am ajuns aici, o semnificație mistică o capătă și mîna omenească. Ea sugera: puterea Providenței, o prescurtare a legii (orice lege putea fi închisă în mînă, între cele 5 degete și cele 14 încheieturi) și o prescurtare a religiei (devenind, în felul acesta, un simbol de apărare împotriva dușmanilor). În Coran este scris, de altfel, că, dacă îl invoci pe Dumnezeu, arată-i interiorul palmei, pe urmă acopere-ți fața cu ambele mîini. În biserica *Sfînta Sofia* există o mînă roșie de gips, iar la *Alhambra* poate fi văzută, deasupra intrării, o mînă sculptată. În Egipt, se suspenda o mînă de argint între ochii cailor. În Africa, pe fațadele casei, se vede pictată adesea o mînă.

Geduelul sau *talismanul scris* era o figură geometrică care închidea în cuvinte, litere și semne, invocările lui Dumnezeu, care avea 99 de numiri, între care *Cel ce ucide*, *El Avel* (primul), *El Akbir* (Ultimul), *Malik* (Regele regilor), *El Abad* (Cel ce n-are sfîrșit), *El Geamîl* (Frumosul), *Cel ce ridică*, *Cel ce coboară*, *Cel ce onorează*, *Cel ce umilește*, *Cel ce așteaptă*, *Cel ce deschide*, *Cel care cunoaște*, *Cel ce iubește*, *El Hakim (Înțeleptul)*, *Cel ce începe și reîncepe*, *Cel ce trimite* și *Cel ce mostenește*.

Numerele cele mai venerate la mahomedani sînt 3 și 7. 1 e divin *(U hăt)* și se adaugă la cuvîntul *Alah*! De unde obiceiul de a nu se număra copiii (Cei pe care Dumnezeu ni-i dă!).

Reîntorcîndu-ne la transmutațiunile exercitate în producerea de amulete, aici imaginația e ceva mai întinsă. Se fă-

ceau și din fecale și din oase de mort *(ten-djis)*.

În tradiția islamică un rol important îl joacă prezența *Kabei*, a pietrei sfinte căzute din cer, pe care arabii o adoră, prefigurate de un templu cunoscut. Numele ar veni de la asemănarea ei cu un zar. Cele patru unghiuri ale pătratului său ar corespunde cu cele patru puncte cardinale. Ele, aceste patru unghiuri, sînt totdeauna acoperite cu un covor negru, țesut în Egipt și adus de către pelerini. Războiul pe care se fac aceste covoare se numește *kîsva* și, în mijlocul țesăturii, e scris: *Nu există decît un Dumnezeu, Alah; Mohamed e trimisul său!* La mijloc se brodează versete din Coran. Din tăierea broderiei în bucăți mai mici se fac talismane. Înăuntru templului se așează o bucată de piatră neagră, numită *Al-hadjar-Alasvad* (adică fărîmițarea acestei pietre în trei bucăți mari și cîteva fragmente, legate, toate, lalolaltă cu un cerc de argint). Piatra e, obligatoriu, neagră, roșcată cu pete roșii. Legenda *spune* că, la origine, a fost albă și, cum prin sărut, păcatele se absorb, piatra s-a înnegrit de atîtea păcate iertate. În alt colț, se află piatra numită *Fericita*, care se atinge numai, dar nu se sărută. În templu mai există o fîntînă și încă o piatră pe care s-a odihnit Ibrahim-Macîm. Mahomed, se spune, a găsit *Kaba* construită pe locul unde triburile semitice sacrificau o sută de cămile în locul unui om. El a distrus pe cei 360 de idoli care-l înfățișau pe Dumnezeu cu ajutoarele sale. Kaba se mai numește *Buricul pămîntului* sau *Propria lui ființă*. Coranul susține că îngerii există, că sînt puri și între ei nu există distincție de sex (vezi și Călinescu); îngerii au un corp subtil și pur, făcut din foc, nu beau și nu mănîncă, nu se reproduc, au diferite funcții, într-o ordine de cazarmă, aproape. Se ține o contabilitate a faptelor oamenilor de către o parte a corpului ceresc, ceilalți se roagă pentru păcătoși... *Gabriel* este cunoscut pentru spiritul său de sfînt. *Mihail* e protector al evreilor. *Azrael* e îngerul morții care are misiunea de a separa sufletele de corpuri. *Israfil* va cînta din trîmbiță la Ziua de Apoi (toate luate din credința evreilor). Dracul, numit *Eblis*, din cauza dezesperării sale, era un înger care se apropia foarte mult de tronul lui Dumnezeu. Între îngeri și demoni mai există o treaptă: cea a *geniilor* (dzin), create tot din foc, dar ființe mai grosolane, care mănîncă și beau, se reproduc și mor. Sînt buni și răi, se salvează sau sînt condamnați. Evreii aveau niște demoni numiți *shedimi*, născuți înaintea Potopului. Aveau aripi, cunoșteau viitorul celorlalți etc.

În luna Ramadanului, mahomedanii, de cum apare luna nouă, nu respiră nici un parfum, nu fac baie, nu se ating de femeie și nu vomează în timpul zilei. Noaptea, da...

Și-acum, alte informații despre *Kaaba*. E acoperită cu un damasc negru, tivit cu aur, care este schimbat anual, pentru că kalifii sau împărații turci trimit altă bucată. Faimoasa piatră neagră este zidită în argint și mai e numită *mîna dreaptă a lui Dumnezeu pe pămînt*. A fost albă, dar a devenit neagră, pentru că a suferit atingerea unei femei impure. Are puterea de a pluti pe ape. O altă piatră, la Kaaba, se spune că poartă amprenta picioarelor lui Abraham... Înăuntrul templului mai există un izvor sfînt, *Zemzemul*, care e foarte vechi. Abd Allah susține că me-

moria sa fabuloasă are ca explicație acest izvor.

Din *Cartea lui Manu (a XII-a):*

— Un brahman care își neglijează datoria va renaște după moarte sub forma unui spirit numit *Oulkîmoukha,* pedepsit să mănînce ceea ce e mort, sau un altul care se hrănește numai cu cadavre.

Un *Sôudra* care-și neglijează ocupațiile devine un geniu rău numit *Tchailásaka* și se hrănește numai cu păduchi. Unii sînt pedepsiți să meargă în Infern, în *Așipatravana,* o pădure în care frunzele sînt toate numai lame de spadă, ei vor fi siliți să înghită numai prăjituri fierbinți, vor umbla pe nisipuri arzătoare și vor fi puși pe foc ca ulcelele. Pentru asta, nu e decît o scăpare: să citească *Vedele,* pe Brahma și *Upanișadele* ... (pentru blestemul messerului, în *Princepele,* dacă încape tot acest material baroc, puțin cam comic, dar nu lipsit de poezie ...)

Să trecem la magia pantaculară creștină.

Cicero vorbea despre augurii ce anulau deciziile Adunărilor sau îi sileau pe Consuli să abdice. Se citează cazul lui Septimiu Sever care își nota *Oracolele,* luînd decizii politice în funcție de dezlegările lor. Pliniu și Tit-Liviu vorbesc despre *haruspicii,* care conjurau fulgerele, vînturile și furtunile (haruspiciile etrusce). Exista o *Artă fulguralâ* conținută de cartea: *Libri fulgurales* (ghicirea prin cele 6 părți fatidice ale victimelor: stomacul, rinichii, inima, plămînii, ficatul și splina). Tiberiu făcuse să fie ucise multe persoane, după ce le cunoscuse horoscopul (îi ucisese pe cei cărora divinatorii le preziceau măriri iminente).

Dezvoltarea industriei pantaculare mergea spre o dezvoltare imensă. În circurile romane, luptătorii credeau că pot fi apărați de moarte de niște lamele de aramă. Pantacule malefice, făcute din rămășițe de vase cu inscripții pe ele se îngropau sub amfiteatrele arenelor unde aveau loc curse de cai. Numele animalelor se dădeau după formule cabalistice și după rostirea unor cuvinte și fraze răzbunătoare. Alte talismane se făceau din resturi de cadavre omenești, din ramurile unui măslin crescut pe un mormînt, din fire de lînă care ar fi acoperit un pat funerar (vezi Properțiu), din cadavrele unor cîini mici, sacrificați la o răspîntie în cinstea lui Hecate, din pene de bufniță, șerpi, oi negre, lauri, din sucuri veninoase, ape sulfuroase, din plumb și din bronz, care era un contra farmec foarte puternic. Întreita Hecate (Artemis, Selene, Hecate) cerea sacrificii nocturne, care aveau loc în timp ce preoții coborau 365 de trepte ... La Roma, se aruncau imprecații împotriva zeiței Nemesis și exista și o Zeiță a Tăcerii *(Muta).* În fața

statuii acesteia, o vrăjitoare rostea formula: Noi am înlănțuit limbile dușmane și gurile perfide: *Hostiles linguas, inimicaque vinximus ora!* Zeiței *Cibela* îi era dedicată ziua de 24 martie, semn al primăverii, probabil. Zeiței sîngelui, preoții îi ofereau virilități. Organele se spălau, se îmbălsămau și se păstrau în camera nupțială a zeiței. Magia a făcut-o pe nevasta lui Marc Aureliu să se îmbăieze în sîngele unui gladiator pe care-l iubea. După această baie, dragostea pentru el a trecut și a putut să-l nască pe Commodus. Se credea, în aceeași ordine de idei, că un anus de hienă, pus pe brațul stîng, duce la o cucerire fulgerătoare a femeilor. Creștinii detestau amuletele, crezîndu-le instrumente ale Diavolului. Astfel, Conciliul din Laodicee, din anul 343, a interzis practicarea filacteriilor. Între cei mai vajnici luptători împotriva talismanelor păgîne se numără Sfîntul Crisostom. Asta nu i-a împiedicat pe creștini, pe urmă, să poarte amulete făcute din bucățile rupte din crucea pe care fusese răstignit Cristos. Au apărut, după aceea, și filacterii făcute din sentențele evanghelice. Nimic nou sub soare! Crucea fiind primul pantaclu creștin, era firesc ca să fie folosit și numele lui Cristos, și anume prima literă a lui, la care s-a adăugat *alfa* și *omega*, la început și la sfîrșit. Catacombele au dezvoltat simbolistica creștină, scrie Jean Marquès-Rivière.

Dar aceste semne magice se transmit și putem găsi inscripții și pe casele siriene: *Eis, theos, monos* (Nu-i decît un Dumnezeu). Cu cît înaintăm în timp, arta pantaculară, fie ea creștină, se perfecționează, în morminte apar inelele magice cu inscripția *Agla* (prescurtare de la *Adonai va fi mare în Eternitate):* Aieth gadol leolam Adonai. Se poartă acum și medalii pe care sînt încrustate o bufniță și inscripția: *Brațul lui Dumnezeu te-a legat ca aceasta* (bufnița, n.r.) *să nu-ți facă vreun rău.* Pe dos scria: *Geloasa invidie n-o să te vateme, suflet pur și fără păcat!*

Crucea și svastica ajung semne protectoare, ca și pietrele așezate lîngă fîntîni. În desenul pantacular se exagerează un element destinat să apere de rău sau să-l combată. Astfel, ochiul personajelor de pe talismane e desenat mare, ca să aibă forță. Astfel, ochiul pictat e la fel de puternic ca și cel real. Sfinții și geniile sînt totdeauna înfățișați, în aceste talismane, călare pe cal, arătînd ca învingătorii relelor, sugerînd biruința. Formula *Sator* e des întîlnită pe pereții castelelor, mînăstirilor și bisericilor. Această inscripție este înconjurată de cuvinte ebraice, de simbolice genii arabe și de formule sacre de origine coptă. Inscripția se citea și invers: *Rotas.* De fapt, aceste două cuvinte nu semnifică nimic.

În materie de magie, incifrarea se dezvoltă și ajunge la formule din ce în ce mai obscure și mai oculte. *Cavalerii Templieri* au fost bănuiți de a avea rituri secrete. Se spunea că se închinau la idoli cu trei fețe. Aceștia ar fi purtat bărbi și erau adorați ca Dumnezeu însuși. Capul idolilor ar fi fost din argint și se citează faptul că, la procesul ce li s-a făcut, ar fi adus un idol femeie de argint. Se credea că templierii creștini ar fi fost corupți prin cooptarea unor *frați* aduși din călătorii îndepărtate, încercați de tradiția *Tefilimilor* ebraici (ecouri și paralelisme cu cele scrise pînă aici, gîndindu-ne mai ales la *kaba*, se pot găsi și în literatura *Graalului*).

La origine, miturile Graalului își bazau existența pe un obiect magic, fie o piatră prețioasă, fie o cupă, al cărui

simbolism din ce în ce mai complex a terminat prin a face să i se uite origina materială (vezi *Lumière du Graal — Cahiers du Sud*). Graalul, ca piatră prețioasă, nu apare decît într-un singur roman, cel al lui Wolfram d'Eschenbach. Pentru autor, Graalul nu e decît o piatră cu trei virtuți remarcabile, ea prezervă și-l menține viguros și tînăr pe bărbatul care a zărit-o. Piatra are virtuți hrănitoare, e simbol al purității și-al castității. Originea acestei pietre magice coboară pînă în păgînism, ea era aceea care-i permitea pasării Phöenix să renască din propria cenușe. Pură în esență, a căzut din stele, odată cu Lucifer și cu îngerii săi. În timp ce negrele făpturi ale diavolului au rămas în condiția materiei, piatra aceasta a devenit prețioasă, păstrîndu-și puritatea. Asta aduce aminte de adorația arabă pentru pietrele negre și de obiceiurile ebreilor de a așeza pietre prețioase pe altare. În romanul lui Wolfram d'Eschenbach, ni se descrie piatra Graalului, numită *Lapis exillis*, asemănătoare cu piatra alhimiștilor și care ne duce cu gîndul la *lapis à celis* (piatra venită din cer). Rămîne, totuși, ipoteza că ea ar fi o specie de smarald, a cărei forță era de a reține mișcările carnale, de a vindeca maladiile, de a conserva sănătatea și de a da bogății, smaraldul stînd sub semnul lui Venus celest. Acestea ar fi fost binefacerile pe care le așteptau preoții-cavaleri și regele lor de la Sfîntul Graal. În secolul XIII s-a găsit Graalul material, un vas de culoare verde care i-a ținut locul și care se pare că se află acum în biserica Sfîntul Laurențiu din Genova.

Tot în literatura Graalului găsim povestea lăncii care sîngerează, combinînd două ideograme folclorice: cel al unui apel la protecția războiului ca și altul, mai complex, un apel la răzbunare, trasă dintr-o legendă care spune că corpul unui om asasinat începe să sîngereze din nou în mod miraculos cînd se află în prezența ucigașului său. La nevoie, am putea interpreta miturile cupei Graalului, ca și cum ar fi vorba despre romanul popular *Jean al Ursului* sau *Dragostea celor trei portocale* (René Nelli). Variante ale acestor mituri vorbesc despre faptul că, încă în secolul al XVII-lea, medicii din școala Montpellier socoteau ciumele ca izvorînd din influențele interstelare, maligne și materializante, pietrele ascunse în pămînt nefiind altceva decît raze solare sau planetare materializate, care conservau aceleași virtuți benefice sau malefice ca acelea ale stelelor din care emanau. Pietrele căzute direct din cer conservau și mai mult virtutea originală, de unde cultul al cărui obiect îl constituiau. Wolfram d'Eschenbach credea, ca toți poeții timpului său, că anumite ființe erau de aceiași esență ca și firmamentul. De fapt, există acel raport strîns între astre, suflete și geme, clar atestat în folclorul astrologic. Astfel, în legende, se credea că trupul lui Cristos ar fi fost modelat din Adam cel primitiv, iar lemnul crucii pe care a fost răstignit ar fi provenit din *Arborele binelui și răului* sustras de Dumnezeu corupției.

În aceeași ordine de idei, Nelli face legătura cu simbolistica perlei secrete care, în romanul provensal al lui *Barlaam și Iosafat*, semnifică adevărata doctrină ascunsă.

În ce privește *simbolul lăncii* Graalului, René Guénon ne spune că ea *este figurația tradițională a axei lumii* care, trecînd prin punctul central al fiecărei stări, leagă între ele toate umorile ființei. Semnificația cupei rezultă în

mod imediat din asimilarea simbolică cu inima. În vechile ieroglife egiptiene, inima însăşi era reprezentată de un vas. Pe de altă parte, inima şi cupa au ca schemă geometrică triunghiul, cu vîrful în jos, aşa cum este întîlnit cîteodată şi în anumite *yantras* din India.

La hinduşi, lemnul era cuirasa magică împotriva răului, plantele ca şi animalele fiind trecătoare. Un talisman se făcea din 10 sorturi de arbori. Exista o *Vedă* care recomanda plantele cu tulpina tare (trestia fiartă, de pildă). Amuleta hindusă se numeşte *kavac*, ceea ce înseamnă *armură*, şi e făcută din plante care se culeg numai la date favorabile, mai ales în noaptea *Amabasya* (noaptea cea neagră). Cel ce culege plantele e gol şi există şi rituri în care vrăjitoarele smulg plantele, legîndu-le de firele părului lor. Cînd are loc operaţia smulgerii, se ţine respiraţia. Amuletele se purifică trecîndu-se prin fum de tămîie, din opt în opt zile. Filtrele de dragoste se fac din plante *Mimosa pudica*. În castelele nobile, *kavacul* stă la loc de cinste.

Talismanele chineze sînt, ca pretutindeni de origine astrologică. Astfel, unul dintre cele mai cunoscute semne magice este nota *Kiao*, care era şi o literă şi un semn. Ea semnifica Estul, Primăvara şi pădurea, exercitînd influenţe bune asupra ficatului, turburîndu-l la început şi pe urmă punîndu-l în legătură cu Bunăstarea Perfectă. Există, în vechile practici chineze, şi acea *magie a deschiderilor* (a suflului şi secreţiilor, foarte importante pentru că acţionau asupra altora, răpindu-le suflul sau influenţînd secreţiile). După moarte, toate deschizăturile trupului se astupau cu jad. Cifrele 7 şi 9, cifre sacre, simbolizau, deopotrivă, şi gradele de iniţiere şi numărul orificiilor interne. A scuipa sau a sufla pe umbra cuiva însemna o moarte mizerabilă, foarte curînd (vezi Jean-Marquès-Rivière: *Amulettes, talismans et pantacles)*. Talismanele asiate erau întocmite pe studierea mersului celor 72 de stele malefice şi a celor 36 benefice. Cifra sacră era totalul de 108. Există 108 grăunţe ale mătăniilor lui Shiva, 108 lămpi aşezate pe 12 rînduri în toate templele asiate, purtînd fîşii de hîrtie colorate diferit şi simbolizînd cele cinci elemente fundamentale: apa, focul, pămîntul, aerul şi eterul.

Talismanul chinez e simplu, încrustat în lemn de piersic. Gravura ţine loc de sigiliu şi are culori variate. Existau şi monede care devin talismane. Cu cît era mai glorioasă dinastia imprimată pe ban, cu atît obiectul aducea mai mult noroc. Rituri semitice şi chineze cereau ca, la fundaţia unei case, să fie îngropat un copil. Pe urmă, locul acestuia a fost luat de un cocoş viu sau de un liliac. Mai există legenda care aduce aminte de cea a Meşterului Manole. Tot în aceste locuri se crede că zidurile asudă cîte odată. Strania producţie nu ar fi decît laptele sînilor femeilor îngropate între pereţi.

Folosirea jadului are explicaţia că este nemuritor, o substanţă nobilă şi pură. El făcea parte din materia cea mai folosită în ritualul astrologic şi terestru. Tigrii şi dragonii de jad nu simbolizează numai cele două constelaţii astrale, care domină cele două jumătăţi ale anului chinez, ele marchează creşterea şi descreşterea naturii *(ynul* şi *yangul*, principiul binelui şi-al răului). Cu vremea, jadul se arde în locul victimelor. Chemarea ploii, în ceremoniile minore, se făcea după reguli precise, înscrise în Cartea despre Jad *(Ciu-li)*, carte a dinastiei Su. Există, deci, un

disc circular de jad, care avea un orificiu (cerul era egal discul, iar orificiul locul influențelor celeste și, totdeodată, semnul demnității hieratice imperiale). Tot din jad, de culoare galbenă, se făcea *cilindrul țung*, sau *canalul influențelor celeste*. Acest obiect era depus pe abdomenul împăraților defuncți și era destinat ritualului pământului. Un dreptunghi terminat cu un triunghi era egal cu acoperișul familial al lingamului masculin. *Yangul* era, în același timp, și o reprezentare sexuală veche, phalică. Împreună cu *Pi*, arătau unirea sexuală a femeii cu bărbatul. Un băț și un inel sugerau totul. Exista și o tabletă de jad roșu, *ciangul*, pentru ritualul solar care reprezenta soarele. După cum se arăta foarte ades în obiectele de cult, tigrul de jad *(Hu)*, element de metal, simbolizînd în același timp: *vestul* (punct cardinal) *Toamna* și *Constelația Orion*. *Huangul* era un *Pi* de jad negru, tăiat în două sau în trei.

Au fost și împărați chinezi care au pedepsit pe magicieni. Astfel, regele *Gealong* dădea 80 de lovituri de baston de bambus celor ce făceau invocații magice, ardeau parfumuri sau aprindeau cele 7 lumînări celeste.

Tot chinezii aveau în arsenalul lor vrăjitoresc faimoasele *evantalii malefice*, care, odată mișcînd aerul, duceau spre adversari relele cele mai distrugătoare. Pe apă se aruncau talismane de hîrtie, roșii și albe. Pentru ca aceste talismane să fie eficace, se cerea un regim de abstinență, în care intra și absența actelor sexuale. Orice act devenea sacru. Cînd se aruncau hîrtiile, se scria pe cutiile ce le conțineau: *Respect caracterelor!* Pensulele cu care erau alcătuite talismanele erau și ele purificate, iar literele, uscate, cu un fum odorant. Alte talismane se înmoaie în sîngele celui ce le trimite. Deasupra, se suflă ușor, pentru ca să li se împrumute voința celui ce opera. Un alt talisman oprea spiritele rele. Semnul lui era un grilaj: patru semne verticale, patru orizontale. Asemănătorul aduce asemănătorul, ceea ce seamănă, aduce ce seamănă sau *Marea Lege a Corespondențelor*. Partea face cît Întregul, pe scurt. O placă de aramă aduna în ea toată arama din cosmos. La pantaclele acestea se adăugau frunze de iris și ramuri de piersici în floare, care aveau darul să îndepărteze răul, simbolizat și el printr-un tigru (puterea ocultă).

Talismanele tibetane foloseau lotusul roșu, albastru și alb. Statuile lui Budha erau așezate pe o floare deschisă de lotus. Svastica, adusă în Europa de o sinistră grupare politică, era un simbol venerat solar. Se mai foloseau șapte pietre prețioase ca talisman; între ele, așa numita *piatră a femeii fidele*, cea *a unui ministru integru*, *Elefantul alb* și *Calul*, *piatra unui șef militar învingător*. Erau opt embleme glorioase: *peștele de aur*, *umbrela sacră*, *desenul binefăcător*, *melcul victoriei*, *vasul sacru*, *lothusul* și *roata*. Trigramele, apărute mai tîrziu: pantaclul triplu se alcătuia din dragoni, fenicși și tigrii sacri. La *Adunarea inimilor Lama* (cercuri înconjurate de flăcări), în cele patru colțuri se așezau trei pietre nestemate: fulgerul, floarea de lotus și un pumnal. O floare cu opt petale avea înscrisă, pe fiecare petală, cîte o literă mistică. Cercurile erau din ce în ce mai mici, închizînd în ele formule magice. În mijloc, se găsea o inițială scrisă cu cerneală talismanică (sînge omenesc de obicei) și inițiala definea scopul adunării. Pantaclul era vîrît într-un receptacul de stofă roșie de piele de animal. Alt talisman înfățișa un scorpion care vînează inscripții magice

împotriva demonilor incubi sau a demonilor roșii (cei ce dădeau febră). Existau și drapele magice, care, fluturînd în vînt, duceau vrăjile departe. Cel mai popular era *Luang-ta* (calul cel iute ca vîntul). Era un drapel care lua stelelor forța malefică (aici, culoarea pînzei din care era făcut avea mare importanță), alt drapel se punea pe arbori. Era lung și arăta prosperitate. Un al treilea, *Luang-ta,* era dedicat victoriilor, după cum exista un drapel numit *Marele stindard al fericirii,* mare cît un elefant. Acesta se așeza pe ziduri sau o parte din el se punea la gît ca eșarfă. Amuletele tibetane *Gao-U* erau săculețe de metal, decorate. Se purtau la gît sau la încheietura mîinii.

Diagramele magice tibetane erau însoțite de practicarea unui cult zilnic, care era destinat să le întrețină puterea și viața. Ele primeau două botezuri. Primul la gravarea caracterelor magice, al doilea cînd era vorba de statui, la descoperirea ochilor de către preoți.

În fabricarea talismanelor, transmutațiunile apar și mai evident și simbolistica e uneori străvezie și lesnicioasă. Astfel, se caută cel mai ades cornul de taur care are virtuți profilactice, cornul fiind un energic apărător contra fascinației. Prin derivație, și cornul lunii capătă aceleași proprietăți. De unde inelele și colierele în formă de semilună (corn), legea corespondențelor pantaculare fiind că ceea ce e sus e și jos! Ceea ce e jos e și sus!

Philolaus, discipol al lui Pitagora, spunea: Numărul e forța suverană și autogenă care menține performanța forțelor cosmice. Iată și transmutațiunile numerelor: 1 era egal cu simbolul forței originale; 2, cu echilibrul forțelor contrare; 3, cu creația; 4, cu prima construcție individuală a elementelor; 5, cu voința de a face cu ajutorul capului care dirijează cele patru membre; 6, era egal înțelepciunea; 7, cu scara elementelor constituției și evoluției individuale; 8, cu reflexul lui 4 (ordinea și forța celor patru părți ale pătratului); 9, cu armonia celor trei lumi: spiritul, viața și materia. Paralelismul era demonstrat prin aceea că și cerul e marcat de stele și de alte semne vizibile pentru înțelepți, la fel cu pielea care făcea riduri (semne) vizibile, și ele, pentru înțelepți. Pe față și în palma mîinii se putea citi ca în astre, deci, după principiul că orice materie minerală, animală și vegetală poartă semnătura macro și microcosmosului.

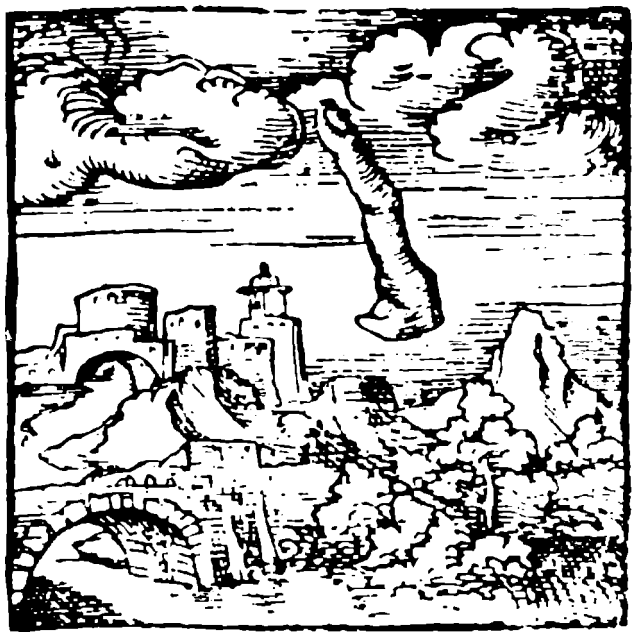

Pagini regăsite...

Pe o foaie de maculator mai învechită, pe care erau înscrise, la 14 a V-a 1957, o listă de cămăși (6), un pulover negru, 2 bluze bleu, 7 perechi ciorapi, batiste, pantaloni tergal, una sau două perechi de pantofi negri, papuci, basc, mănuși, pijamale, cărți, butoni, cățel (asta ca mascotă), fuste, lame,

valize, saci, Hary, cordon, șosete, bluze nylon bleu, fraise, roșu, galben, alb, lînă, prosoape, trusă bărbierit, plus mai multe cifre una sub alta, dînd un total de 264, o notă de călătorie deci, cu creionul: *Brîno* — trei spînzurători, oraș parcă german, *Spielberg*; închisoare, altar german, curți interioare, răceala zidurilor, ce face un copac într-o curte de închisoare? Dă speranță sau regret față de natura de afară, sugerată? Catedrala Sf. Petru și Pavel, cei doi sfinți de la intrare au degetele retezate. Calvarul lui Jiri Marek, o *Pietà* modernă, cu un Crist patetic, sexual, cu o Magdalenă în sărut, cu un vitraliu roșu, focos și cu o plînsoare a vestmintelor din gips aurit, crucea, îngenuncherea, mușchiul, gestul sugerat; totul prelung, cădere de frunze, o expo-

ziție cu cupolă de sticlă ca o gogoașe albă, un bulevard cu pomi, la Bratislava, pe cheiul Dunării, studenți, vapoare, munți în depărtare, sîntem la 40 de km de Viena, șosea cu plopi și castani, aurul Slovaciei și al Moraviei (îmi plac numele cîntătoare, au un fel de misticism față de anumite cuvinte, de pildă Guadalquivir . . .) rîu gris, apa ca soda, toamnă rece, abur și ceață . . . și apoi iar alt scris, al celei de a doua soții: ace, balene, butoni, cadou pentru Bioacele, ciocolată, hîrtie, creion, coifeur etc. etc.

Așa se naște literatura . . .

Semnele zodicale corespund în transmutațiuni cu elemente disparate ce duc la sugestii comune: *Focul* era reprezentat de *Berbec*, de *Leu* și de *Săgetător*. Pămîntul se indica prin *Taur*, *Fecioară* și *Capricorn*. Desemnarea Elementelor se făcea astfel:

Aerul, prin *Gemeni*, *Vărsător* și *Balanță*.

Apa, care era o stare pasivă receptivă, prin *Cancer*, *Scorpion* și *Pești*.

În așezarea zodiacală, locul Soarelui era foarte important. Urmau planetele benefice: *Jupiter*, *Venus;* planetele luminoase: *Soarele* și *Luna* și planetele neutre: *Mercur*. Malefice erau planetele *Marte* și *Saturn*. Planetele aveau un drum al lor printre semnele Zodiacului, posedînd, fiecare, cîte o *Casă principală*, diurnă și un *Domiciliu secundar*, nocturn. Cele două planete luminarii (Soarele și Luna) nu au decît o casă. Planetele mai posedă și o casă ideală, cu unul sau mai multe semne zodiacale pe care le guvernează. Planeta e influențată și de *Zodie* (de casa în care locuiește, o vreme, în cursul traiectoriei). Mersul astrelor prin casele zodiacale le pune în contact cu semne neutre sau ostile. Dacă influența concordă, se spune că planeta respectivă este în *exaltare*. Dacă există o ostilitate, avem de-a face cu o cădere. Dacă planeta se află între semne opuse casei ei, se cheamă că se află în *exil*. (Exemplu: *Jupiter* are casa în *Pești* și *Săgetător*. Deci, în *Cancer*, se află în *exaltare*, în *Capricorn* în cădere, în *Gemeni* și în *Zodia Fecioarei* în *exil!* Alt exemplu: *Venus* are *Casa* în *Taur* și *Balanță*. În *exaltare*, se află în *Pești*, în *cădere*, se află în *Zodia Fecioarei* și în *exil*, se află în *Scorpion* și *Berbec*.

După calculele făcute de specialiști, se ajunge chiar la un tabel foarte cuprinzător; îl reproduc după cartea lui Rivière:

Semne zodiacale	*Trigon (elementii)*	*Calități*	*Temperamente umane*
Berbec, Leu Săgetător	Foc. Masculin Diurn	Cald, Uscat	Bilos
Taur, Fecioară, Capricorn	Feminin. Nocturn	Rece, Uscat	Nervos
Gemeni, Balanța, Vărsător	Aer, Masculin Diurn	Cald, Umed	Sanguinic
Cancer, Scorpion, Pești	Apă Feminin	Rece, Umed Nocturn	Limfatic

După același tabel, părțile primejduite ale corpului omenesc ar fi următoarele: la cei născuți în zodia *Berbecului:* capul și fața; în *Cancer:* plămînii, pieptul și stomacul; în *Gemeni:* umerii, brațele și mîinile; în *Leu:* spatele, inima, nervii și ficatul; în *Fecioară:* stomacul și intestinele; în *Balanță:* rinichii și căile urinare; în *Scorpion:* organele genitale, anusul; în *Săgetător:* fesele și pulpele; în *Capricorn:* genunchii; în *Vărsător:* gambele și glesnele; în *Pești:* picioarele și degetele.

În materie de flori, talismanele au următoarele înțelesuri: *amarantul,* purtat în punguțe, dă favoarea puternicilor; *petunia* descurajează farmecele altora; *floarea de nenufar* ajută puterii sexuale; *floarea de crizantemă* e bună împotriva celor malefici; *trandafirul roșu,* pus în punguliță, ajută la concepție; *coaja de salcie* se poartă împotriva terorilor nocturne; *frunza de tabac* ajută la concentrație; *teiul, ulmul, frasinul* veghează la fericirea caselor.

În faimosul *Albert cel Mare* găsim și o clasificare cu corespondențele vegetației. Astfel: *Venus* egal florile; *Mercur,* coji, semințe; *Luna* egal frunzele; *Saturn,* rădăcinile; *Jupiter,* fructele; *Marte,* tulpinile. Iată și corespondențele dintre plante și planete:

Soarele: palmierul, cedrul, lămîiul, aloesul, portocalul, grîul, varza, crizantema, floarea soarelui, laurul, heliotropul.

Luna: nucul, nenufarul, macul, miozotisul, lăptuca, pepenele roșu, santalul alb, tamaringul.

Mercur: măslinul, salcîmul, margareta, ceaiul, lavanda, menta, vervena;

Venus: mirtul, fuxia, iacintul, crinul, mărul, trandafirul, santalul.

Marte: Arborii cu spini, gladiolele, mustarul, tabacul, usturoiul.

Jupiter: Plopul, mesteacănul, stejarul, cireșul, prunul, fragii, violetele, dudul, garoafele.

Saturn: pinul, ciprii, cactusul, mandragora, iedera, măslinul negru, plopul.

Vîscul, cules în a șasea zi a Druizilor, se folosea la jertfele unde se aduceau doi tauri albi, care erau înjunghiați cu un cuțit de aur, așezîndu-i pe mătase albă.

Pliniu vorbea despre plante *Selago* (salvia) și ea talismanică, care trebuia culeasă după un anumit ceremonial magic: cu dreapta trecută prin mîneca stîngă a tunicii, îmbrăcat în alb și cu picioarele goale, bine spălate.

Ierburile Sfîntului Ioan, ierburi solstițiale, se culegeau dimineața, după un post, fără să te speli pe mîini, fără să te rogi lui Dumnezeu, fără să vorbești cu nimeni.

Ritualul magic ne apare astăzi ca o suită de gesturi gratuite, dacă nu comice. Astfel, se obișnuia odată ca, înaintea Sfîntului Ioan, să se aprindă ruguri în piețele publice, deasupra cărora erau spînzurate pisici. Vrăjitorii vindeau rețete pentru înlocuirea metalelor și a pergamentelor: cărbune de mandragoră, pudră de fier, bronz, zahăr de lapte, aur în grăunțe, cărbune de plop, ceară de albine (se producea o placă solidă din care se făceau pantacle). Lapidariile magice conțineau pietre fulgerate, meteorite, pietre negre, coralii, pietre de calcar găsite în animale (Coraliul bun contra deochiului a rămas, astfel, multă vreme obiect de cult în Polinezia). Perlele se pisau și se beau ca antidot al bolilor.

Tot în *Marele Albert* găsim un studiu al calităților pietrelor. Dacă vrei să obții ceva de la mai mari, iei piatra *Alectorius,* care se găsește într-un cocoș de patru ani, devenit clapon. *Kelonita,*

piatră magică a culoarea purpurei, se găsește în stomacul broaștei țestoase și, dacă o pui sub limbă, descoperi viitorul. *Kelidoanul* vindecă bolile vechi. *Rajana*, care e neagră și lucioasă, luată din capul unui cocoș devorat de furnici, ajută la obținerea de favoruri. Piatra *Draconita* ajută la scăparea de otrăvire și e indicată contra veninului. *Gamahezurile*, pietre pe care se încrustează peisaje și persoane, se poartă și ca decor și ca amuletă. Regele Pirus avea un gamahez care înfățișa pe cele 9 muze și pe Apollo. Și la arabi pietrele prețioase aveau valori curative. Diamantul era bun contra otrăvirii și îndepărta grijile. Rubinul cicatriza rănile, Safirul favoriza evaziunile fericite, Perla prelungea tinerețea.

Un important tratat pantacular, *Kyranidesul*, trata despre corespondențele dintre plante, paseri, pietre și pești, aflate, toate, în același influx planetar. Exemplele de asocieri: Ciprul mergea cu corbul, cu crabul și cu berilul (pe el se imprimau imaginile celorlalte simboluri). Și în *Manuscrisul gnostic din Oxford* se precizează ce trebuie gravat pe pietre. *Codexul de la Escurial* are, de asemenea, o valoare pantaculară prezentînd corespondențe planetare și zodiacale. Astfel, agata trebuie legată de corp cu fire de păr de leu. Ea îi face pe atleți invincibili și are virtuți împotriva trăsnetului, îndepărtează demonii; veninul, pus în bucăți în apă, învinge demonii și apără de vrăjitoare. Alaunul protejează împotriva deochiului. Ambra are proprietăți absorbante contra pierderilor de foc și apă. Sculptată în formă de animal, dă virilitate. Ametistul e bun împotriva beției, ceea ce Pliniu, de exemplu, nu credea. Coralul întărește inima și se poartă împotriva turburărilor pielii. Diamantul ostoiește febra și, pus în inel de argint, apără de insomnie. Jadul e bun contra durerilor de rinichi. Smaraldul ajută la ghicirea viitorului. Era folosit împotriva epilepsiei de regii arabi. Onyxul aducea vise rele și certuri. Rubinul întărește memoria. Prin schimbarea culorii pe piele, anunță moartea unei femei. Safirul e bun contra durerilor de ochi. Sarea e o materie sacră și e oferită zeilor. Topazul are puteri curative. Turcoaza e bună contra accidentelor ecvestre și împotriva înecului.

Acum, iată și corespondențele dintre zile și pietre:

Luni	— piatră de lună
Marți	— Yacintul
Miercuri	— Smaraldul
Joi	— Ochi de pisică
Vineri	— Diamant
Sîmbătă	— Safirul
Duminică	— Rubinul

Este vorba, evident, de raportul favorabil dintre zile și pietre.

Cămașa de forță a anonimatului (C.)

De 25 de ani încerc să scriu *Frica*. Inițial, romanul se numea „Cei tineri" și, iată, am găsit fișele cu care trebuiau să înceapă capitolele: era, de fapt, pornirea după un model balzacian, cu citate din *Roșu și negru* de Stendhal, de genul: *„Și cu cine o să stau la masă?"* (Julien Sorel) sau *„La el pînă și dragostea era o ambiție"*, *„Numai eu știu ce aș fi fost în stare să fac"* sau *„Am iubit adevărul și nu l-am întîlnit"* și așa mai departe. Cu vremea, romanul acesta trebuia să devină un mic eseu despre frica omului contemporan. Lipsit de Dumnezeu, din cauza științelor care au distrus religia, gata să nege totul, că e mai ușor și seamănă mai bine acestui

veac sceptic, iată-l pe Om în fața fricii ce se naște din neant *(frica este așteptarea răului,* zicea cineva). El a dărîmat totul și nu a construit nimic. A surpat catedrala, morala și rigoarea și, din libertatea de a nu respecta nimic, s-a născut teribila teamă a lipsei de margini a libertății. Pînă unde se poate merge? Pînă unde pot merge ceilalți față de noi? Pe urmă, ideea s-a transformat în o alta: un roman fluviu, în 9 volume: lumea românească între 1920—1970. Am tot materialul, trebuie numai un mare suflu. Dar, cu atîtea ocupații, poți să scrii o *Saga?*

Un nume de zile mari: Agamofte.

Pentru *Frica:* insecta Călugărița ce-și devoră amantul în timp ce acesta o posedă.

Soldații lui Antoniu, care auzeau cum acesta e părăsit de zei . . .

Savanteria tăcerii . . .

Renan spunea că *Cîntarea cîntărilor* a fost, la origini, o piesă pentru harem . . .

Alungarea urîtului iernii cu cîntece obscene, la greci . . .

Măști liturgice (dintr-o călătorie în Grecia).

Pentru *Princepele* (Sabatul): la templul lui Venus, din Cypru, (vezi rătăcirile lui Telemac) se jertfesc tauri albi, fără pată, coarnele erau împodobite cu flori, pe trup se puneau șuvițe de mătase și se ardeau parfume. *Gorbanul,* la noi, la țigani, de origine indică, se taie oi și miei și mațele se atîrnă în copaci, ca o beteală. Urmează o defulare colectivă.

Caietele Princepelui: Valhala, care era situată în pădurea Glasir. Lăcaș al morților. Pădurea avea arbori cu frunze de aur. În miturile nordice apare și palatul Gladseimour (lumea fericirii), unde marmora, agathul și porfirul se ridică în coloane ascuțite ca niște copaci. E al doilea Eliseu, are 540 de porți. Eroii morți vin și se așează lîngă Odin, iar valkiriile, nimfele paradisului, le toarnă în pahare hidromel și bere. Regii, chiar dacă nu au murit, vin și ei pe aici la cîntatul cocoșilor, ca să asiste la luptele cavalerilor. Rănile acestora se vindecă pînă seara. *Wotan* este deopotrivă și zeu al înțelepciunii și al poeziei. *Odin,* imagine terifică, are pe umeri două ciori: *Hougin* (spiritul) și *Mounin* (memoria). Numai el cunoaște trecutul și viitorul fiecăruia. Tot *Odin* l-a ucis pe *Limar* (cel mai mare gigant de ghiață). Din sîngele acestuia s-a născut lumea, după ce s-au înecat în el toți ceilalți giganți. Din oase au ieșit munții, din dinții lor, pietrele, din sînge, apele, din craniu, bolta cerească din sprîncene, pădurile, din creer, nourii. La ospețele zeilor asistă și doi lupi: *Grri* și *Iraki.* Există un infern numit *Niffleim,* care e locul fricoșilor, e un loc întunecat străbătut de 9 fluvii negre. Aci locuește *Hela* (moartea), lupul *Feuris, Loki,* ge-

niul răului, *Akriman*, gigantul cel mai puternic. Şi aşa mai departe...

Agresivitatea cu stil are contur istoric (C).

1970, pagini regăsite.
Jurnal italian, noiembrie 65:
„*25 nov.* Budapesta (redactare cu creion roşu). În tren. Orele 14, ora Europei Centrale. Am un destin vienez, trec mereu, în ultima vreme, prin capitala Austriei, poate şi pentru că este în drum, dar îmi place să cred că există oraşe favorabile nouă. A patra oară pe această rută feroviară. În drum spre Italia. E cam frig. Stau cu M. într-un tren garat pe o linie moartă, am pierdut, după bunul nostru obicei (nu al meu şi al lui M.), legătura cu Orient Expresul din cauza manevrelor prin gările provinciale. La 22,30, trebuia să fim în drum spre Veneţia şi iată-ne în gara asta plină de fum şi de lume. Alături, o familie cu doi copii care merge spre Paris. Diplomaţi, el frumos, femeia are ceva de gospodină, face eforturi disperate să potolească pe cei doi copii, zgomotoşi, ca să nu zic obraznici. Nu-mi plac copiii. A cîta oară constat? Te anulează, sînt curioşi, rîzgîiaţi, a, dacă-aş avea garanţia că voi avea unul care să-mi semene, vorbind o dată pe săptămînă, ştiind cîteva limbi străine la cinci ani (ceea ce eu nu realizasem), un interiorizat, mai da, dar aşa? M. a plecat prin oraş după fleacuri. Nebunia femeilor este plăcerea de a poseda obiecte. Caută acum o spirtieră. Raţiunile ei: nu avem bani mulţi, ca deobicei, în streinătate, şi va găti în hoteluri. Mă amuz de pe acum, închipuindumi-o dînd foc Veneţiei. Ce incendiu colosal! Ce panică... Normal, a uitat multe lucruri care-i trebuiau acasă, dar ăsta-i farmecul ei. De mult vreau să scriu o piesă cu ea, ca eroină: *Draga mea zăpăcită!* Are o încîntătoare uituceni, ciudat, nu mă enervează, este calină, o cred că e distrată, pe altele nu le-aş crede decît proaste sau duse de pe lume, ea este numai preocupată... Sînt ostenit după două luni de atacuri, de şedinţe. Adversarii îmi caută nod în papură. Deschid o carte la mica lumină: Guy de Pourtalès: *Nietzsche en Italie. Cuvintele* lui Sartre o să le arunc pe fereastră cum o porni trenul. Rar am citit ceva mai plicticos. Am pierdut Viena de astăzi şi sînt enervat. Mergeam la *Moulin Rouge* (nu acela de la Paris), unde e atît de cunoscut *profesorul* care face dese tururi pe acolo ca să se instruiască şi să aibă ce povesti, cu hazul lui de boier, marele curtean al femeilor din totdeauna, acum în postură de privitor... Puţină pornografie, după atîta solemnitate, parcă te mai destinde, deşi, am mai spus-o şi nu cu ipocrizie, şi indecenţa asta, în public, n-are nici un haz... Budapesta, plină de fum de cărbune ascunde femeile frumoase pe care le visam mai tînăr fiind, ele stau undeva lîngă calorifere pe o vreme cîinească sau beau cafea pe insula Margareta. E un oraş frumos, plin de localuri mici, intime, mi-ar place să locuesc mai multă vreme aici. Peronul îmi aminteşte de Shangaiul de astă vară. Iată, călătoriile încep să semene între ele. Am o uşoară incertitudine, ca totdeauna cînd plec spre o ţintă necunoscută. Timpul trece monoton. Mîine vom fi în lagună. Sînt curios, nu am văzut încă Veneţia. O aştept ca pe o promisiune mare. *26 nov.* Viena, *Hotel Kongress.* Soare rece. Aseară, tot am mai

apucat să intrăm la *Maxim*, rivalul lui *Moulin Rouge*. Stript-tease-ul e mai ordinar aici, poate și unde au trecut 365 de zile de la ultima vizionare. Mai întîi, un mic restaurant, conduși de P., un poet drăguț și tînăr, fără bani, care locuiește în afara Vienei și vine des în România. Ne-a așteptat pe peron, deși eram în întîrziere. Studenți, lăutari, atmosferă tradițională, cu ceva dulce și reconfortant. E însoțit de soția lui, o ființă tăcută, care se uită la noi cum bem atîta vin. La *Maxim*, după despărțirea de cei doi, lume amestecată, un fel de conte rus, destul de beat, femei în ciorapi negri, profesionale, triste, ca niște hiene în penumbră, pîndind să-și facă numărul nu numai pe scenă. Cu 20 de ani în urmă, chiar vulgara folosire a unei sticle de șampanie pentru a sugera ceva amoros m-ar fi dezgustat mai puțin. Ceea ce mi-a plăcut cel mai mult aici este apariția pretimpurie a brazilor de Crăciun, împodobiți, din motive comerciale, cu becuri colorate. Orașul e vechi, are noblețe, dar prea aleargă toți după bani de colo, colo. A fost o zi bramburită. La *Belvedere* (M. e prima oară la Viena), vizită a curților înghețate. Vrăbii gureșe, prima zăpadă a acestui an, nimfe pudrate cu omăt, fenicși și sfincși adulmecînd noroiul cerului de noiembrie. Toți fenicșii aduceau ciudat cu chipul Mariei Thereza. Am început să am vedenii, ori o fac pe nebunul? Și, pe urmă, sînii ăștia de piatră cenușie și vegetația moartă, tunsă, așteptînd ceva, trecerea iernii, și gheața pe un fel de bazin negru și frunze rătăcite, totul a început să aibă un aer cabotin lîngă castelele văzute în serie, este un fel de lipsă de fantezie, deși eu găsesc o plăcere mereu nouă în a vedea ceea ce nu am văzut. O capelă, un cimitir, acel aer de trecere din viață, sunet de crengi înghețate, ciori ca o explozie de smoală în văzduh. Schönbrunn, a doua oară. Multă zăpadă și un aer princiar fără ostentație, de la sine, în concepție, în deschiderea aleilor. Asemănarea cu Versailles, poate de întrebat ce e monumental în lume și ce nu e? *Odaia milioanelor*, a Mariei Therezia, niște miniaturi chinezești, persane și indiene, superbe. Galerii de lemn, frig, oglinzi ca în filmul *Marienbad*, chiar mă întreb dacă nu s-a turnat aici? O subtilitate în stucatura generală, vopseaua neagră pe maron, aurărie discretă, afară, grădini înghețate, fîntîni moarte, aerul plin de triumf al lui Iosif al II-lea dintr-un portret. Galerii, parchet scîrțîitor, totul vetust, mort, ostenit, fără viață, dar cu adevărat fără viață... Apoi cafenelele, Ringul, castelul Hofburg, tăcut, greoi, în ceață, Parlamentul, Burgtheater, Opera, lanterne greoaie de metal și zăpadă și lumini și acel aer strein... ceva dulce, ca în aerul Parisului... Aici lumea petrece prudent. *28 nov.* Ieri, toată ziua în tren, de la Viena la Veneția, prin Bruck, Klagenfurt, Willach, Tarvisia, Udine, Portogruaro, Caorle (zăpadă, ape de munte, vile cochete, cinematografice, văi încă verzi pe alocuri, pășuni și vite monumentale, apeducte, sate nemțești, cuminți, castele cățărate cît mai sus și mai spectaculos, schiori care urcau spre văi riscate, totul ca în cărțile poștale ilustrate). Apoi Italia, cu oamenii ei zgomotoși și veseli. Trenul devine deodată un stup de voci gălăgioase. De la Wiena, o fată blondă însoțită de un fel de comis voiajor, care citește absent ziarele și cărți de versuri, ignorînd-o. Îmi zîmbește complice: îl vezi? Sînt femeie, călătoresc și atît. Mîine? Cine știe lîngă cine voi sta. Mîine, nu există, mîine... Veneția apare cu peroanele ei

cenușii sub o ploaie măruntă. Hamali, hotel *Adriatica,* un labirint de străzi, arhitectură ca pentru pitici pe alocuri. Palatele au dispărut sub o perdea de aburi, totul indistinct, la început, misterios, ca în orice oraș nou. *Vaporetto,* cu lumini oarbe sub ceață. *San Marco* plutește undeva deasupra lagunei. Deocamdată reali sînt tinerii de sub umbrele care fac *liston* pe sub coloanele galeriilor magazinelor. Apropierea de severa *Campanillă* îmi dă abia dimensiunea Veneției. Senzația de mai puțin, ca și la prima vizită în Paris. Noroc cu clopotele magnifice cu care am fost întîmpinați încă de la coborîrea pe peron. Asta nu am să uit niciodată: clopotele severe, orașul întreg sub bangătul de aramă repetat, repercutat de zidurile roase de pe care aud încă acum cum cade tencuiala. Un oraș emaciat de o lepră a umezelii. Luminile repetate de ape dau o magneficiență decorului și podurile astea de neînchipuit, curbate, chinezești aproape. O pensiune, macaroanele tradiționale, vinul roșu, foarte bun, un televizor la care privim absenți, pe urmă iar afară, pe străzi, într-un oraș deșert în care mai stăruie mirosul de crabi, de mandarine și banane. Urmează duminica de azi, dimineața, plimbare la *Lido.* Adriatica pare placidă, rece, plaja pustie, normal, fără mulțimea aceea care urîțește totul în localitățile balneare. Case și hoteluri moderne, vai, fără stil, ca pretutindeni. Prefer urbea veche, cu ghetto-ul ei, cu ziduri roșii. Burghezi cu cîini, plictisiți, plini de ei înșiși, conștienți de istoricitatea orașului în care locuiesc, își fac plimbarea de dimineața. Acum îmi dau seama că eu, de fapt, nu m-am odihnit niciodată, că nu m-am plimbat sincer nici cînd, prin sincer înțelegînd că nu ai nici o obligație pentru a doua zi. Duminica poartă în ea ceva tihnit și plin de tînjală, ca pretutindeni. Trecem podul *Rialto,* coborînd în cartierul comercial, facem apoi fotografii la *San Marco,* printre porumbeii insolenți care se așază pe umerii vilegiaturiștilor fără frică și cerșesc semințe. *Tratoriile* sînt pline de italieni și streini. Primii cîntă premeditat, pentru a da orașului lor acel aer comercial, de destindere, oraș al plăcerilor imediate. Rătăciri pe podul celor trei arcuri printr-o mahala puchinoasă. Fîntîni de piatră joase și pietrele acelea umede, barăcile vulgare cu amintiri, mult aur ieftin și brățări și lanțuri și ceasornice, pentru femei, vitrinele sînt adevărate atentate la curiozitatea lor înnăscută. Dimineață fusese multă ceață dinspre *San Giogio* și *Redentone.* Ce face farmecul Veneției? Poate această ruinare continuă, canalele clipocind, locul prea strîmt, punțile de piatră, rufele atîrnînd în balcoane, copiii alergîndu-se în curțile negre interioare, pline de pisici, florile puse sub icoane, fațadele împodobite cu magnolii, mandarinii pitici și florile ornamentale. Trecem pe lîngă *Pensiunea Wagner* unde a locuit compozitorul, renovată de curînd, cu acel aer nou, imposibil. Evocări în articolul trimis revistei mele, Cosima Wagner, cutare, cutare, literatură... *Luni, 29 nov,* Palatul Dogilor, piatră în care s-a visat cu dalta, plafoane aurite, draperii grele, mobilă care geme în propria-i materie (lasă literatura, aici notezi numai, sugestia). Sala de consiliu, tablouri de Verocchio, Tizian. Drept în fața mea, luminate de soarele pătruns prin ferestrele înguste: *Dripticul* și *Tripticul* lui Jeronimus Bosch. Tablouri ale *Infernului,* negru, roșcat. Broaște imense, fecioare puse pe cruce în locul lui Isus. Îmi place la nebunie acest dement! Tri-

bunalul caricatural al preoților, dracii aceia atît de omenești, ce satiră cruntă! Vizită în întunecatele celule de piatră de la subsol. *Puntea Suspinelor*, drugi de fier, patul cu picioare de marmură al deținuților, lespezi și sfinți, ferestrele dînd spre *San Georgio*, cît de crunt trebuie să fie să stai închis într-un oraș atît de nobil... Laguna verde și *cutia denunțurilor*, ascunsă după o frumoasă ușă sculptată. Totul sumbru, dar cu o oarecare detașare față de banalitate. Cruzimea care avea nevoie de prestanță. *Muzeul armelor*, mai departe, evocare a unui Ev Mediu idealizat de cinematograf și chiar de o literatură irresponsabilă. Un steag roșu, sdrențuit, de la Lepante, la care ghizii se uită religios.

Săbii, centuri de castitate, iată și mitraliera lui Da Vinci, îngrozitoare invenție a acestui geniu...

După greoiul *Muzeu al armelor*, piața San Marco, umedă și plină de lume, cu scaunele dezolate în acest anotimp ale cafenelelor, cu acea absență a timpului afectat odihnei. *Loggia*, *Palatul*, *Campanilla*, *Galeria* și clopotele obsedante ale Veneției, totul ducînd la un sentiment sărbătoresc, plin de umilință, grav, recules. Undeva, în văzduh, caii de pe Hipodromul din Constantino-

pole, mă gîndesc la acei cai de aramă verzuie aurie, își aruncă copitele spre văzduh. Un Sfînt Gheorghe înjughie un crocodil, un leu de piatră răcnește mut spre lagună. Semne ale vremii, fîntîni cu margini metalice, fără lanțurile lor vechi, numai cu cupa deșartă de marmură, ah, și această atmosferă ce se țese în jur ca un miraj... Apoi cartierul Arsenalului, cu ziduri crenelate, roșcate, mîncate și ele de eroziunea apei, mahalale pitorești, pline de piețe inimaginabile și lume gălăgioasă, vechiul Arsenal, iată, nu mai are nimic măreț, vegheat de doi lei care arată ca niște cîini. Tunuri desafectate, antrepozite mîncate de mălură, ruinuri carmin-violent, poduri, gondole pline de zarzavat, este Veneția menajeră, domestică, plină de copii. *Tratoriile*, cu mese rotunde în față, coșurile pline de semințe, creveți și raci, ciudați pești cu un singur ochi,

un miros insistent de gudron, peste lagună zboară, ameţite, păsări. Dinspre *Lido,* un *vaporetto* varsă lumea pestriţă, de aparate de fotografiat, de strigăte, de o veselie facilă de voiaj, luată în geamantane odată cu plecarea. O lume nebună, petrecăreaţă sau prefăcîndu-se că petrece în acest rai al turismului. Peste toate, clopote, clopotele nebune ale Veneţiei eterne. *Marţi, 30 nov.* Florenţa. Aseară, ultima plimbare pe canale, cîntece, lanterne tremurătoare, şi iar clopote şi ferestrele casei lui Goldoni şi atîtea amintiri distilate de ceaţă, de înduioşarea tîmpită a călătorului. Bura, hotelul mic şi cochet mi-a plăcut, cu cimentul lui de pe podele, cu zgomotoasele obloane metalice, cu ferestrele mici, cu *recepţia* aceea la care veghea o femeie indiferentă, atentă numai să nu pleci şi să nu-i plăteşti, cu mirosul lui de portocale abia cojite, cu izul acela de peşte sărat, acum am trecut de Padova într-un tren rapid şi cam deşert, apoi de Rivago, de Ferrara. O vreme primăvăratică, cald şi un vînt sexual. Am recunoscut cu greu gara Florenţa, mai trecusem pe aici acum cinci ani, dar vremea zboară, aveam altă companie, eram *olimpici,* pe vremea aceea, eram la prima mea ieşire în Occident, anul 1960, ce tîrziu ne naştem în unele domenii, de pildă, în acela al turismului... Pensiunea *Cinni,* de pe strada Independenţei, am fost vînaţi din gară de către un membru al familiei Cinni, probabil, pentru că e o pensiune particulară. Străzile învăluite în mirosul subtil al portocalilor, şi dulcile coline care păzesc oraşul de vînturi. Dar Veneţia? Va fi ceva mai frumos decît Veneţia? Nu, nu va mai fi nimic frumos ca Veneţia... Pensiunea are un etaj, e foarte curat, aproape pedant, la modul nemţesc. Conversaţie protocolară cu gazdele, fără familiarism, pentru că am oroare de discuţii futile, de solicitări streine de angajamentele ferme, turist-gazdă... Soţ şi soţie, ea, o italiancă înaltă, lucru rar, el, individ calculat, cel care ne-a adus cu o maşină era probabil fiul şi, pe urmă, condiţiile modeste de ambele părţi. Iată cum se fac averile... Odihnă, după atîtea ore de tangaj feroviar, deschid cartea lui Eckermann despre Goethe. Deocamdată, interesant. *Miercuri, 1 Decembrie.* Plimbare dincolo de Arno, la biserica San Miniato, deasupra Florenţei, în cartierul ei rezidenţial. De aici, dintre pinii funerari, oraşul pare mai degrabă un cimitir de piatră. *Podul aurarilor,* greoi pe picioarele de piatră aducînd cu cele ale elefanţilor. Coliviile care adăpostesc magazinele de bijuterii strălucesc de metale fanatice. Apoi galeriile *Ufizzi.* Revedere a admirabilelor gobelinuri. Mi-a plăcut din nou Botticelli cu minunea lui de grisuri şi verzui bolnav, cu acele femei reci, îndepărtate, statuare. Femei nordice, ciudat. În desfrîul de *Madone* convenţionale, din jur, tablourile lui Botticelli fac un fel de oază. *Venus* născîndu-se din spuma mării e o operă *compusă, făcută. Primaverra* este o operă intelectuală. Apoi coborîrea în oraş şi mişcarea sacramentală din piaţă, unde *Campanilla* lui Giotto şi *Catedrala Domului* (Santa Maria del Fiore) mi se par, ca şi la prima vizită, prea înghesuite, sugrumate edilitar. *Baptiseriul Sfîntului Ioan,* cu galerii romane, cu mozaicuri superbe, are spaţiu, lărgime, înălţime, deşi mi se pare mai mică decît biserica *Santa Maria del Fiore.* Afară psalmodierea glasurilor preoţilor din interior e uitată în torentul clopotelor din imensa piaţă deşartă. Toate în cinstea Prea Curatei. O, atîta religie, atîta ipocrizie, din nevoia de lege, de

autoritate... În fața *Porților Paradisului* am o strîngere de inimă, la prima confruntare mi se păreau divine, acum le găsesc minor-sublime. Detaliul e frumos, aurul învechit poate naște acea torpoare a privitorului pe care o încearcă, de fiecare dată, turistul în fața opulenței, dar... Și, pe urmă, porțile se deschideau, odată, spre o piață plină de pămînt, probabil, de cai și căruțe, de trăsuri și de lume greoaie, medievală, acum turmele de mașini pline de fum albastru, de clacsoane și miros anulează orice sentiment pios. Este o irespectabilitate care mă doare. La întoarcere, la pensiunea *Cinni*, recunosc guresele vrăbii de la ferestre. La Veneția era freamătul de aripi al porumbeilor, aici acea gălăgie iresponsabilă a celei mai banale păsări, gregare, repetată la infinit, parcă, în natură. Pe la noi, poate, a început să ningă, aici plouă zilnic în rafale aproape fierbinți. Ploi scurte și calde, seara aerul se iuțește puțin cu esențe de pin, venind de pe dealurile din jur, din grădina *Boboli*. Oraș al meditației, al reculegerii, Florența nu are aerul frenetic al Veneției. Veneția este o patimă, o neliniște. Lectură din Pourtalès, care evocă pe Nietzsche și *cele șapte singurătăți* ale sale. *Zarathustra* și *Ditirambele către Dionysos*. Nebunia și singurătatea în Veneția anilor 1886. Aici, în Florența, nu văzuse nici o operă de artă, în afara bisericii *San Miniato*. Declara, undeva, zguduitor, că trăise 43 de ani și se regăsea tot atît de singur ca și cînd ar fi redevenit copil. Apoi, din pagini, vine alt demiurg, Wagner, cețos, om de amurg, murind și el pe *Marele Canal* și rătăcind în cafenele cu gîndul dacă va reuși vreodată să-și termine *Parsifalul*. Îi declarase lui Gast, amicul său, că e un muzician ratat. Avea senzația că nu e priceput decît de Motte, șeful de orchestră, Büllow și Brahms; erau cam puțini. De cugetat dacă nu cumva opera naturii, atît de prezentă aici, nu dă sentimentul ratării chiar oamenilor mari, atunci de unde autotelica asta a tristeții la spirite infinit mari? *Joi, 2 Dec.:* Marginile Florenței, magazinele de lux și de artă, cartierul aristocratic, după care pietele de zdrențe, cu magazinele lor inimaginabile, piazzale *Michel Angelo* cu cipri și străzi înguste, cu obeliscul egiptean pe cele patru broaște de malahit. Apoi palatul *Pitti* și grădina *Boboli*, fîntîni și amorași de marmură, cu ceva convențional și dulce, dincolo de grădinile tunse bine, mirosind iute, ceață pe Arn. Lîngă palatul Pitti, un fel de hotel cu patru etaje în care a locuit Dostoiewski și a scris *Idiotul*, apoi casa *Giuicciardini* și casa în care a murit, după o existență aventuroasă, Giacomo Bonaparte, regele Spaniei, cum îi spuneau italienii, Ludovic Bonaparte. În piața bisericii *Maria Novella*, casa în care a locuit Longfellow, traducătorul *Divinei Comedii* în engleză, apoi mormîntul *Medicilor*, din biserica *San Lorenzo*, cu o capelă octogonală din porfir și marmură verde. Totul funebru, imens, aproape inestetic. A doua oară: statuile lui Michelangelo care-mi lasă o impresie de prea mare precizie. Ca și *Pieta*, nu sînt monumentale. Locul care le adăpostește nici nu permite asta. Din cauza respectării proporțiilor, totul devine mic și aproape meschin. *Biserica Annunziata* este încărcată și greoaie, cu un altar gemînd de daruri oferite de cei ce așteaptă miracole. Parașuta roșie a *Domului* mă persecută la fiecare evadare din criptele monumentale ale acestui oraș strivit de gloria-i proprie. Monumentul e placid, roman, banal. Lectură din Pourtalès, seara, la pensiunea *Cinni*,

între zgomotele punerii mesei. Nietzsche părăsind Torino, nebun, după ce se bătuse cu un căruțaș care-și lovise caii, el, care decretase Mila mama tuturor vicii-lor spirituale. Apoi, Genova, care-i plăcea foarte mult, Sorento, unde face ultima plimbare comună cu Wagner, unde primului i se părea că peisajul este propice pentru spus *Adio*. Filozoful rîdea de muzicant, pentru că acesta din urmă devenise religios, renunțînd la ateism. Mai tîrziu, Nietzsche se declară Dumnezeu și, văzînd înmormîntarea prințului Eugenio de Savoia, crede că asistă la propriile funeralii. Și, prin această lamentație sentimentală, strălucește deodată un proverb hindus superb: *Există atîtea dimineți care nu au strălucit încă!* Îl folosea adesea Nietzsche. Tot el spunea: *Cînd caut un cuvînt care să înlocuiască muzica, nu găsesc decît cuvîntul Veneția*. Și, pe urmă, Genova aceea care-i plăcuse pentru duritatea și piatra ei, oraș pictat de Corot și îndrăgit, ciudat, și de sofisticatul Valéry. Închid cartea și mă gîndesc că, fără relatările acestor nebuni, noi nu am învăța farmecul orașelor din lume. De altfel, tocmai aceste incidente metafizice le innobilează. Ce dracu făceam la București, pe vremea asta? A, da, jupuiam ziarele de articole scrise sau colecționam înjurăturile *amicilor* mei. Ce ocupație meschină față de trăirea de-acum, improvizată poate și cam strîmtorată, dar bananele care-mi țin de foame fac parcă mai mult decît alte lucruri. *Sîmbătă, 4 Dec. Roma:* Pensiunea *Mimoza*, lîngă Pantheon. Cartier plin de pisici și de mici hoteluri ieftine. Ieri am alergat cinci ore cu M. prin oraș. De la *San Pietro* la *Coliseu* și de aici la *Catacombe*, care erau închise. Parisul pălește lîngă regalitatea acestui oraș. Zidurile grele, negre, te miri că nu le-a dărîmat zgomotul claxoanelor, *Ierihonul* de asta va fi pierit, de țipetele claxoanelor. Pensiunea doamnei Trombetta, de fapt, Teodorescu, româncă care locuiește aici de 18 ani. Stăm într-o odaie mare, albă, cu două paturi de cazarmă și cu obloane de fier. Dulapuri imense în care se pot ascunde fantomele pe care M. le-a și auzit azi noapte umblînd prin jurul ei. Spiridușii au fost alungați, potrivit afirmațiilor divinei ființe, cu *metodele ei*. Rîd și citesc ziarele de dimineață pline de senzațional. *Duminică, 5 dec.* Biserica Sfîntul Petru arată aceeași veche opulență a aurului și a marmorei. Ne aflăm în plin Congres al bisericii catolice. Toată piața e plină de cardinali, de măicuțe, de eșarfe violete și cruci imense de aur. Un desmăț al credinței. Popii filmează cu aparate proprii, televiziunea caută și ea unghiuri favorabile, e un haloimes de neînchipuit, o călcare în picioare de ți-e mai mare dragul. Și, după toate astea, mormintele opulente ale papilor, grase și imbecile, înfipte în pereți ca să arate o grandoare care nu există. Plecare la *Tivoli*, cu o mașină a unui armean. *Villa d'Este*, cu o sută de fîntîni, fîntînile celebrate de D'Annunzio, cîntînd ca niște femei. Totul e năpădit de putregai și verdeață. Liszt și frumusețea artificială, pianul și aceste desene horticole, cîte chestii poți să mai notezi în carnet ca să și mai vezi cîte ceva între timp? Apoi, *Ostia*, cu o mare verde, electrică, cu soare în amurg și vile și chioșcuri și acest comerț ce ne va sugruma pe toți și ne va arunca pe unii în brațele altora ca să lăsăm loc sticlelor de *Coca-Cola*. Frumoase doar pădurile gris-verzi de pini, neclintite în amurg... Întoarcere la pensiunea *Mimoza*, unde dna Trombetta ne prezintă pe doamna Grete, o nemțoaică care se laudă că a posedat

perla neagră, faimoasa *perlă neagră*, dar există atîtea perle faimoase în lume, că nu le mai pot ține socoteala. Soțul ei, un neamț abulic care bea mereu, tace îndelung. Femeia vorbește ca în romanele proaste de acum un secol. Conchide ca în Dickens: *Viața mea a fost o continuă ispășire*. Între timp, am aflat că neamțul placid a fost farmacistul Negusului și că au locuit în Abisinia, avînd avere. Acum, săraci, ocupă o odaie la etajul III al pensiunei *Mimoza*. O privesc. Femeia îmi aduce aminte de dna H., de la care cumpăram rochii pentru nevestele mele, avea aceeași față albă de om care nu iese cu anii la lumină. Doamna Teodorescu are și ea o poveste, dar nu o spune, îi plac românii trecînd prin Roma, în țară nu s-ar întoarce încă din reticențe pe care le înțeleg, poate că a fost o femeie bogată, dracu mai știe! La *Villa d'Este*, armeanul acela vorbea despre copiile unui film pe care nu le obținuse încă de la Buftea. Eu priveam fîntînile și el credea că pot să stric ceva din automatismul birocratismului nostru care are coajă de-acum. Ne-a dus la un *cottage*, pe malul mării, la *Ostia*, pe care îl are închiriat cu încă cineva; whisky și discuție în fața mării reci. E logodit cu o studentă de la Construcții, cu care vrea să facă un mariaj, are ceva suspect, cu tot aerul lui cumsecade de cinematografist, dar oare nu tocmai astfel de oameni fac meseriile cele mai urîte? Nu sînt prea bănuitor și, la urma urmelor, nu mă interesează. Doar voiajez, de rest să se ocupe cine vrea. Seara, la noile noastre gazde, familia M. Televizor cu fotbal și reclame cu o *Înviere* în versiune italiană, potabilă. Ne plimbăm pe lîngă stadionul Olimpic care e aproape. Apoi prin Moșii cu mașini care se ciocnesc una de alta într-un sport absurd. *Circul Orfeo* deabia plecase acum o oră din cetatea romană. Afișe rupte, pescuit de sticle într-un bazin. Mici prostituate în haine de piele care pleacă după ce fac tir pe malul Tibrului, la *autostop*, ce se termină cu cușaje pe pernele din spate ale mașinilor. Aprind focuri mici la marginea șoselelor și practică un fel de sport amoros cavaleresc, la urma urmelor. Citesc nesfîrșitele ziare italiene, pline de fotografii de conți, ducese care divorțează, de preoți respectabili și de binefăcători care deschid cantine pentru săraci. Ici, colo, vedetele fotbalului, în culori. Iată și pe Jeanne Moreau care a ajuns la Atena cu un amic, actor tînăr și care știe ce are de făcut. B.B. l-a abandonat pe Bob Zaguri, un peștișor oarecare cu staif și se uită spre orizontul la care s-a și ivit un fel de industriaș. Ultima fotografie împreună are ceva englezesc: cîini, o pajiște umedă. Această lume nebună, nebună. Blănuri și vitrine, bijuterii și restaurante mici, cu italieni care ocupă jumate local cu familiile lor numeroase. La Florența, vizitasem pe un bătrîn profesor, prieten al lui V. Tip rece, vorbăreț, care nu avea harul de a fi ospitalier. Vorba libanezului nostru: *italienii se lasă cu plăcere invitați, dar nu primesc*. Doar nu voiam nimic, făceam mai mult un fel de rodaj. Mi-ajunge. Resping inițial orice relație nouă. Nu-mi plac discuțiile. *Luni 6 Dec.:* Repaos, după un marș de 5 ore la *Cecilia Mettella*. Platanii abia se desfrunzesc în această Romă imperială, care, vai, are ceva atît de comercial în tot ce face... Ziarele pline de cancanuri, de anunțuri de violuri și furturi de bănci, dar atîtea crime nu mă împiedică să mă întorc la lecturi. *La vie quotidienne à Rome* de Jerôme Corcopino, încercare de a reînvia ceva ce a murit de mult și a rămas în piatră

ori în cărți. Vechea Romă cu cele 40 de parcuri și grădini la *Pincio*, de-a lungul Tibrului, pe stînga și pe dreapta. *Palatinul* aparținînd exclusiv împăratului, *Cîmpul lui Marte*, cu 200 de hectare de temple, portice și palestre, așa numitele *ustrina* și mormintele unde oamenilor nu le era îngăduit să ridice locuințe pentru respectul zeilor. O Romă cu uliție strîmte, cu case înalte, luxoase, nemăsurate, dar fragile. Etajul, eveniment în viața Romei, dar, iată, Titus Livius vorbește despre un bou care s-a aruncat la venirea lui Hanibal de la etajul al treilea în țipetele mulțimii. Roma lui Cicero era și mai înaltă, iar pe vremea lui August atingea și șapte nivele. Juvenal își bate joc de această tendință spre înălțime și vorbește de stîlpii subțiri și lungi care susțineau casele și pe care-i compară cu niște flaute. *Insula Felicles* arăta ca un zgîrie nori. Martial locuia la etajul al treilea, ciudat e că casele aristocraților erau amestecate, în cartierele sărace, cu colibe mizere. Casa propriu zisă semăna cu cea din zilele noastre. Era înfrumusețată cu mozaicuri. Casa lui Trimalchion avea o sufragerie cu plafon mobil din plăci de thuya și ivoriu prin care o mașinărie lăsa să cadă, la vreme, o ploaie de parfume, flori și cadouri. Toate aceste locuințe păreau însă nehigienice și întunecate. Din Juvenal se poate afla că la Roma nu trecea o zi fără să se iște un incendiu. Nu existau sobe și geamuri. Odată închise ferestrele de lemn, în odăi cădea cel mai dens întuneric. Cressus, care era un fel de Kennedy-senior, s-a îmbogățit cumpărînd locurile pe care se aflau casele incendiate. Chiriile erau foarte mari chiar în această Romă antică. Se menționează, astfel, că un rege în exil a trebuit să-și împartă locuința cu un pictor pentru a putea să-și achite cota și să nu fie expulzat. Se mai spune că Roma ar fi fost iluminată excepțional și se citează noaptea în care Cicero l-a răpit pe Catilina. Cei bogați circulau însoțiți de un fel de masalagii cu torțe și sclavi înarmați. Juvenal scria că e o neglijență să pleci seara la o cină fără să-ți fi făcut testamentul. *Marți 7 dec.* Grădina Borghese, plimbare lungă, e o toamnă întîrziată, platanii lasă frunzele lor cît niște plicuri oficiale, galbene. Trandafiri nebuni, albi, au înflorit a doua oară sau a treia, iarba are o nuanță pătimașă. Vila Paolinei e la fel de încărcată (impresie) ca la prima vizită (normal, am început să bat cîmpii). Nu-mi spune nimic, are ceva parvenit, cu marmura ei galbenă, cu porfirul acela funerar de culoarea castanei, cu busturi de împărați și plafonul pictat. Statuia lui Canova care o înfățișează pe proprietară e mică, meschină, naturalistă. Nu-mi scapă nasul enorm al frumuseții Bonaparților. Grădinile sînt frumoase, dar în rest, peste tot, trădarea unui gust de îmbogățiți și jur că nu vorbește invidia, pentru că nu am ce să invidiez. Frumoase, de asemenea, mozaicurile, primare oarecum, dar de un gust cert. Totul amintește locuința lui Goethe, de la Weimar. Este limpede că, după vizita acestuia la Roma, neamțul a încercat o imitație în gips care a dat rezultate și mai penibile. Orgia de marmoră de la Roma are, din nefericire, aceeași lipsă de frumusețe. Și rătăciri prin negrul paradis al pietrei sacre, palmieri și Tibrul, cu podurile lui nemaipomenite, masive, aruncînd reflexe albe în apa asta grea de un nămol vechi și el. Un echilibru nedesmințit al arhitecturii. Un oraș *gîndit odată*, nu *în rate*, ca în alte locuri. O perfectă închegare de unghiuri. Piața Poporului, cu cele două biserici negre, mă mișcă

în fiecare zi cînd o străbat. Ele, aceste biserici, par două cucuvele, dar sînt atîta de frumoase... Şi *Pincio*, cu perspectiva lui. Mă întreb dacă nu cumva, într-o noapte de miraj, prea multele statui din acest oraş îl vor ocupa? Aud un marş de marmoră pe *Via Appia antiqua*. Siguranţă îmi dă numai fluviul metalic al automobilelor care vorbeşte despre o certitudine industrială, numai a veacului nostru. Şi nopţile, cu *Coliseul* sub reflectoare, muşcînd şi el din acele ziduri roşcate, prăbuşite în inimitaţie. Pe urmă, de la fereastră, se desenează conturul negru al nopţii romane. Mă gîndesc la paginile despre Goethe pe care nimeni nu le va înţelege. Ironiile ce vor urma nu vor mai sfîrşi. Ce imbecili, mereu mă confundă cu un hoţ de buzunare care şi-a scris *memoriile* din Cuţarida... Seara filme de groază englezeşti la un mic cinematograf. Ce-mi place la ele e tocmai copilăria conţinută, intriga de un infantilism care atinge sublimul. *Dansul Macabru*, după Poe, este perfect imbecil, capodoperă de stupiditate, dar nu părăsesc fotoliul. Trei amanţi morţi, o femeie, cimitir, scîrţîit de uşi, pietre tombale, o, ce recuzită perfectă... Chiar mă întreb de ce nu reuşim să ne batem joc de moarte, cu sentimentele noastre în legătură cu ea care să epuizeze spaima de dispariţie? Nu avem, în general, prea multe sentimente şi judecăţi de valoare? De ce nu luăm viaţa ca pe un lucru iraţional, *dat*, în care să ne comportăm în felul fascinant al fantomelor? Ce este aceea *o viaţă spirituală într-un oraş spiritual*, cînd la closetul din grădina Borghese sau Boboli, nu mai ştiu, o femeie aşteaptă bacşişul din care trăia această viaţă spirituală într-un oraş plin de spirit? A trăi într-un closet din grădina Borghese sau Boboli, cînd afară e soarele Florenţei sau al Romei, a te ruga ca trecătorilor să nu le reziste vezica, iată *un fel de a exista lîngă capodopere*. O idee de vîndut lui Ionesco. A trăi în mijlocul Romei, fără să cobori, ca madame Trombeta, de 15 ani, în oraş, pentru că în fiecare zi trebuie să mături şi să faci oficii în pensiunea *Mimoza* ca să exişti şi să te răsteşti la un servitor neamţ care are o soţie care a deţinut *perla neagră*. Ce e Roma pentru aceste două femei? Pentru Grete şi pentru dna Teodorescu? O criptă neagră cu ziduri groase de un metru şi jumătate, de 600 de ani vechime. Viaţa ne leagă la gard ca pe nişte cîini. Pe strada *San Chiaro*, de lîngă Pantheon, plină de pisici şi vigeliaturişti, două femei supravieţuiesc într-o mare frumuseţe. Doamna Grete crede în *ispăşirea continuă*, care e viaţa ei? De fapt, îi place această *ispăşire*. E condiţia tentaţiei sale de a exista... *Miercuri, 8 dec.* Plimbare la Rocca di Papa, la *Castel Gandolfo* şi *Albano*, în jurul Romei. Coline dulci, ciprii, case în etaje, un lac verde, negru, agitat de valuri intempestive. Lipsesc yolele sportivilor, totul pare pustiu, vilele sînt singuratice, hotelierii extrem de primitori, pentru că se află în *sezon mort*, dacă la Roma există aşa ceva. Plaje dezafectate cu cosciugele acelea de rafie şi pînze tărcate, care nu mai au nimic omenesc în ele. Prînz la *Frascatti*. O nuntă italienească, cu copii şi rude şi femei în negru, îndobitocite de vin roşu şi macaroane, cu o veselie tîmpă. La *Frascatti*, butoaie pe stradă, pentru că aici există un vin renumit pe care-l gustăm cum se cuvine. Înapoierea pe o vreme de furtună care aruncă valuri de apă pe şoseaua inundată aproape. Palmierii au ceva rugător în toată smulgerea lor în vîntul

necruțător. Seara, *West Side Story*, filmul care rulează la Paris de trei ani neîntrerupt. Povestea lui Romeo și a Julietei într-un cartier negru, la New-York. Portoricani, balet excelent, lupte, o echipă formidabil instruită. Muzica aduce cu a lui Gershwin, mă așteptam, oricum, la mai mult, dar nici dezamăgit nu sînt. Armeanul nostru declară că vede 700 de filme pe an, ne povestește cum *Neamul Șoimăreștilor* a fost proiectat în bîlciuri și erorii au căpătat nume italienești, cum bătăliile au fost inversate și așa mai departe. Conduce cu 150 la oră și ridică mîinile de pe volan, exclamă, îi copiază pe italieni. În piața *Barberini*, ca să străbatem o sută de metri, zăbovim o oră. *Joi, 9 dec.* Îmi trimit articolul pentru *Luceafărul*. Bat la o mașină de scris a familiei M., la care locuim. Băieți cumsecade, ospitalieri. Scriu greu în deplasare, pentru că totul mă ostenește și mă solicită. Marga aduce un trandafir alb furat din grădina *Borghese*, gest care mă îngrozește. Puteau s-o prindă și să-i facă scandal. Dar ea are un aer atît de zăpăcit, că ar fi crezut-o chiar iresponsabilă, deși e șireată foc. Mergem iar la un film tîmpit, dar asta mă deconectează imediat, face ... *007 în misiune*, să te ții ... Cum bănuiam, filmul a fost sinistru. Citesc revistele italiene, pentru că au tot ce trebuie unui om în voiaj: crime, divorțuri etc. O nouă vedetă internațională, Ursula Andrews, declară că vrea bani să nu mai știe ce să facă cu ei, atît, restul nu o interesează. A locuit cu B. B. împreună într-o cameră, la Roma, pe vremea cînd erau amîndouă începătoare, la *Cinecita*. Dragoste? zice Ursula, văd, iau și las! Ce-i aia dragoste în afara unei nopți? Teribilisme pentru coafeze. Se lasă pozată de către fotografi așa cum a născut-o mămica ei, cu toate că are un soț căruia puțin îi pasă de asta. Din amiciție, acesta oferă celor apropiați trupul nud al soției, pentru a se bucura și ei de minune ... Cît despre revista *Play boy*, cu care conlucrează, asta da, revistă, ea a învățat și va mai învăța pe oameni ce-i aceea frumusețea trupului omenesc. Nu sînt ipocrit și mărturisesc că privesc cu destulă plăcere acele fotografii din revistă, dar a fi om public și a te da în stambă atît de ușor mi se pare o mare, imensă nevoie de publicitate sau de bani. Nu mai au fetele astea banii care le trebuiesc? Este nevoie chiar să ne arate sînii lor umflați cu parafină? Mister. Monumental este finalul declarației: Ursula declară că-și sacrifică frumusețea (cum adică?) pe altarul dragostei contemporane! Soțul e fotografiat alături. E un fel de frizer (probabil cu bani), care zîmbește tîmp obiectivului. Tot vedeta declară că, dacă a avut parteneri de filmare, nu și i-a refuzat. Mastroiani, Belmondo etc. Tonul mi se pare vulgar pînă la refuz. În rest, revista mai prezintă ultimele nunți princiare: Hohenzollernii, regina Greciei cu Paul al ei, care are o figură de băiat abia alăptat. Spohia Loren și Lollo, teancul de reviste începe să mă agaseze. Ce mai făceau strămoșii noștri romani? Iată căsătoria romană, după Corcopino. Inelele, spunea o tradiție, se așează pe degetul inelar, pentru că de-acolo pornea un nerv direct la inimă. În cortegiul de nuntă, se aruncă nuci sau castane în calea mirilor, semn că se îngroapă tinerețea. August luptase împotriva adulterului prin exil, luarea jumătății de avere și interzicerea unei noi căsătorii (parcă Papa e mai breaz, astăzi?). Iată-l și pe Cicero, însurîndu-se la 57 de ani cu o femeie bogată, capabilă să-l scape de datoriile publice, după

30 de ani de convieţuire cu prima soţie şi avînd copil. Urmează morala: să nu scrii despre idealul de dreptate cînd faci ceea ce faci... etc. Juvenal, colecţionează Corcopino cazurile, cunoştea o doamnă care, în 5 toamne, avusese 8 bărbaţi, probabil cu cununie. Pe urmă, autorul trece la orologiile de apă *(horologia ex aqua)* care, potrivit lui Vitruviu, s-au perfecţionat cu vremea (Colecţionez tot ce are tendinţe spre poezie, aceste orologii de apă îmi cîntă frumos şi fac ce fac şi le scriu pe hîrtie, cine ştie unde le voi folosi.). Iată nişte orologii care aruncau, cu ajutorul unor flotori automaţi, ai dracului romani, pietricele, sau ouă care şuierau prin aer. În timpul lui Traian, prezenţa unui ceas marca distincţia proprietarului. Trimalchion, cunoscut mai ales din Petronius, pusese pe piatra sa tombală de 30 de metri un astfel de orologiu în centru, pentru ca să atragă atenţia trecătorului. Ora romană, spune Corcopino, era aproximativă. Mai hazoasă mi se pare calificarea îmbrăcăminţii: hainele erau de două feluri: *cele în care intrai* şi *cele în care te înveseleai.* Romanii se tundeau cu grije şi îşi făceau părul cu fierul încins, cei ciupiţi de vărsat îşi lipeau pe faţă nişte alunite de stofă, ca să le astupe găurile. Se parfumau îngrozitor. Ah, şi văd legiunile acelea de golani străbătînd lumea în propriul lor miros picant. Romanilor le-au trebuit 150 de ani ca să-şi tundă barba, grecii o făcuseră la exemplul lui Alexandru. Prima barbă rasă *(depositio barbae)* era oferită divinităţii. Iată şi atmosfera judiciară: ca să pledezi, ţi se ofereau 6 clepsidre, adică 250 de minute, aproape trei ceasuri. Martial spune că Cecilianus, care era foarte vorbăreţ, ar fi cerut 7 clepsidre. Existau procese care durau 3 zile consecutiv. Plinius cel tînăr vorbise cinci ore în şir, încît împăratul Traian se temuse să nu-şi prăpădească gîtul şi plămînii. Cît priveşte treburile literare, aici moravurile erau oarecum mai asemănătoare cu ale noastre; se organizau lecturi publice. Titus Livius, ca Teodoreanu, făcea săli pline, era prinţ de sînge, dar, din mîndrie, pentru că odată un obez căzuse sub propria-i bancă, a refuzat să mai citească în public, cabotinul. Domiţian, afectînd un gust deosebit pentru poezie, citea şi el, în public, versuri. Adrian se pare că l-a imitat. Este autorul a ceea ce s-a numit, mai tîrziu, Atheneu. Plinius cel tînăr citea numai în triclinium (sufragerie), devenind, fără să ştie, autorul cenaclelor. Aceste lecturi, conchide Corcopino, au distrus literatura prin plictis. Spectacolele au la origine un concurs de pescari, după cum se făcuse un concurs de cai pentru cursa zeilor. Învingătorul a fost tăiat pentru ca sîngele său să purifice oraşul. Scheletul său a devenit sacru. În nişte terme din Numidia, proprietarul, Pompeianus, a scris în mozaic o odă celui favorit (viciile eterne ale oamenilor). *Invingător sau nu, noi te iubim, o, Polydoxus!* Calul *Tuscus* a cîştigat de 386 de ori premiul. Partidele la qvadrigi purtau culorile: *Albii* cu *Verzii* şi *Roşii* cu *Albaştrii.* Jocheii antichităţii erau bogaţi şi plini de prestigiu. La moarte li se făcea un *Elogiu.* Portretele erau atîrnate în pieţe. Cezarii, ca şi la Bizanţ, au ajuns la fapte regretabile din cauza pasiunilor hipice. Vitelius a condamnat pe duşmanii *Albaştrilor* săi, iar Caracala i-a trimis la moarte pe amicii *Verzilor.* Marc-Aureliu, care era un filozof, nu lua parte la astfel de dispute. Dar actriţele? Ce făceau dulcile fiinţe în acest oraş? Se dezbrăcau la anumite serbări pînă la piele,

fapt care-l silea pe Marțial să roșească. În unele spectacole de mimi se aduceau condamnați la moarte, care mureau de-adevărat în spectacol. Spectatorii vedeau în asta perfecțiunea mimului. O vorbă de duh: celebrul mim Pylade I, din timpul lui August, strigîndu-i unui elev, Hylas, care-l juca pe Agamemnon și care se înălțase pe coturni: *Dar iată că tu-l faci lung, nu mare!* Costumele, în teatru: albul era semnul senectuții, costumele multicolore semnalau pe tineri, cele galbene pe curtezane, costumul purpuriu arăta bogăția. Hlamida-soldații (notele mi se par tîmpite, școlărești, dar cine știe unde pot fi folosite). *Vineri, 10 Dec.* Orele 15, la Napoli. Cer noros, vînt și căldură. De mult am abandonat paltonul cu care plecasem. Orașul, zgomotos, cum îl știam. E mai murdar ca Roma și Florența. Pe stradă, toți vor să-ți vîndă ceva. Lipsește aici pioșenia Romei plină de brazi de Crăciun și de icoane. Un val de fiare vechi a ocupat orașele noastre și noi ne strecurăm printre niște obiecte numite mașini. Acestea strigă de nu mai pot. Azi noapte, citit în Eckermann că Goethe a scris o parte din *Faust* în grădina Borghese, la Roma. Ciudată transfigurare: opera e întunecată și el a scris-o în soare. Țapul norocos care a avut atîta vogă și mai are... Mîine, Capri sau Pompei. *Sîmbătă, 11 Dec.* Toată ziua a burat. După masă și seara, frig. Ieri, pe peron, la Napoli, M. scenă mică, cum le face ea pe toate, de gelozie retroactivă. Și-a adus aminte de mici infidelități trecute. Era obosită, mă amuz de furia ei de fluture. Pompei e închis în acest sezon, zice careva, sperăm că mîine o să ajungem la Capri, azi amînat. Mergem în piață. Este ceva unic: pești, creveți, raci, draci, ce nu e? totul fiert în untdelemn, care se bea după aceea (brrrr). Pe străzile murdare, pline de resturi, se fac focuri. Bazarul mi se pare o nebunie de aur și de bijuterii ieftine și strigăte și tras de mînecă și țațe cu coșuri și biserici, alături, în care se intră pentru a se asigura afacerile viitoare cu Dumnezeu și, după spășeala din fața icoanelor, să te ții blestemele și vorba aia napoletană, cunoscută din cărți! Totul, impresie de prea mult, de înghesuială puturoasă, de sordid. Sudul ne-a tras clapa, dorm îmbrăcat în acest hotel de clasa a III-a, fără sobe. Cimentul, de pe jos, care vara face bine, acum ne trage, noroc cu lămpile electrice care mai adie puțină căldură în aceste morminte de beton... Seara, film cu indieni, tîmpit, bineînțeles. *Duminică, 12 Dec.* Capri, pe vînt și frig, cu soare cu dinți. Pe vapor toată lumea e palidă și stă să arunce ce-a mîncat afară. M. e verde, nu rezistă deloc, vai mie! Încearcă tot felul de pilule, dar valurile sînt necruțătoare, dau un tangaj egal pe care-l resimt și eu cît mă țin de tare. Străzile minune de acum cinci ani nu mai au ciorchini de struguri deasupra ulițelor strîmte, ca atunci. Nu e bine să revii unde ți-a plăcut mult. Totdeauna termenul de comparație ucide emoția. Luăm o *pizza* într-o *trattorie* în care și celebrul Clark Gable a luat o pizza. Asta costă cîteva lire în plus, dar ce mai contează? *Luni, 13 Dec.* Ieri seara, într-un cinematograf, *Imperial,* plin de elevi gălăgioși care fumează infernal. *Trei gloanțe și un dolar,* cam așa ceva, plecăm extenuați de atîtea împușcături. Recele hotel *Ginevra* ni se pare o insulă plină de mirodenii după putoarea de acolo. Pompei, oraș uriaș, rămas aproape intact. Fresce licențioase, ghizii fac femeilor aluzii directe, după ce le trag deoparte. Palme nu se dau în voiaj, deci te faci că plouă.

Ce mi-a plăcut cel mai mult? Poate necropola năpădită de ginestre galbene și rozmarin, cu miros funerar, cu statui rătăcite în iarbă. Printre ruine, vînătoare de oameni pentru a li se vinde ceva. Soldații americani fotografiază totul, din fugă, mestecînd gumă. Nu e nici o caricatură. S-au plictisit, probabil, de Europa asta care trăiește mai mult din ceea ce a distrus și nu din ceea ce creează. *Marți, 14 Dec.* Din nou la Roma, fîntînile sub reflectoare, aerul dulce după frigul de la Napoli, ce binecuvîntare! Totul e calm și echilibrat aici. *Capela Sixtină*, a doua oară. Aceeași impresie de grandoare. Tezaurul dovedește prostul gust general, bijuteriile și darurile oferite de dreptcredincioși lasă o impresie de mitocănie infinită. Seara, la TV, pictorul Jean Dubuffet, un fel de nebun în genul Dali, care cîntă și imploră forțe necunoscute înainte de a picta, cel puțin așa afirmă cu nerușinare. Tablourile nu mă omoară, mai ales după Picasso. Dar e o nevoie de exhibiție care mă îngheață și-mi dă frisoane, omul vrea să facă avere, să vîndă, și-atunci orice pare permis. Se apropie Crăciunul, toată lumea vinde și cumpără ceva. În gara Pompei, două călugărițe cerșeau pentru săraci. Oribil... O chetă continuă și la hotel, soția administratorului cere ceva pentru săraci. *Miercuri, 15 Dec.* Vizită la Legație. Pentru niște nenorociți de bani, operații inimaginabile care mă vindecă de a călători în felul ăsta. Lecturi, Eckermann. Ideile mele vechi în legătură cu incapacitatea lui Goethe de a fi artist adevărat se concretizează în viziunea unei cărți *(Măștile lui Goethe)*. Mi se pare că aici genialul ratat a descoperit că nu are talent la desen! *Joi, 16 Dec.* Vizită la *Trasteve*, cartierul cel mai pitoresc din Roma. Strada meseriașilor, mici baruri, tarabe pe roți, o lume pestriță unică, felinare, ulițe înguste, femei vorbărețe, fîntîni secate. Armeanul nostru ne duce la *Mio pataca*, o crîșmă la care descinzi cu trăsura în mod obligatoriu, o pivniță ordinară după ce cobori cîteva etaje împodobite cu colane de usturoi și ceapă, apași cu ochii legați cu măști negre sau pirați, cu cuțite la brîu, te conduc cu un felinar pînă la masă. Lumea bună a Romei aici mănîncă. La lumina torțelor din piață, Virna Lisi, în blănuri, coboară și ea dintr-o trăsură. Roma feerică. Cîntă nemaipomeniți tenori, care la noi ar face carieră pe scena Operei mari, aici cerșesc cu pălăria după ce cîntă acompaniați de ghitare. *Vineri, 17 Dec. Eurul*, cartierul modern al capitalei. O cîrciumă în care cîntă o rusoaică bătrînă. Ne însoțește același libanez. Apoi Roma pedestră a prostituatelor care își aprind cărbuni la picioare, așteptînd în soarele cu dinți, la marginea șoselelor. Rece, strălucește, la miezul nopții, sub soarele reflectoarelor, Arcul lui Constantin... Am mai trecut printr-o cîrciumă nemțească, de lîngă *Corso*, la prînz, bînd vin negru și mîncînd macaroane cu sos de roșii între colane de ceapă, ca pretutindeni, afară rozul oleandrilor în soare. *Sîmbătă, 18 Dec.* Divina Pisa, cîteva ore. O replică în mic a Florenței. Arnul trece și pe aici, pe sub poduri mai puțin somptuoase. Universitatea, piața Miracolelor, Baptiseriul, minune! Apoi Domul, turnul înclinat, totul — alb pe peluze verzi, ca și cînd îngerii s-ar fi apucat de treabă și se odihnesc pe iarbă, într-o clipă divină, interminabilă. Uluitorii, dulcii Giovanni și Nicolae Pisano. Vizită grăbită la Campo-Santo. Știu acum ce-i lipsea Florenței. Spațiul acesta de iarbă, care să pună în valoare clădirile. Vizita ci-

mitirului și a galeriilor cu picturi murale foarte vechi, presimțîndu-l pe Dürer și pe Botticelli. *Triumful morții* mi se pare așa ceva. Apoi Piața Cavalerilor și Orologiul cu turnul său. Ce pace, ce măreție aici! E un oraș în care ar trebui să locuiesc cîțiva ani. *Duminică, 19 Dec.* Genova, oraș violent, comercial, plin de cimitire grandioase negutătorești. Nu stăm, după o vizită fulger plecăm cu trenul spre S-ta. Margueritta, Rapallo și Portofino. Cannesuri în miniatură, cu tinctură italiană. 6 kilometri pe jos, pe malul mării, pînă la Portofino, poate o nebunie pentru M., dar mie mi-a făcut mult bine. Vile și străzi înguste și totul atît de cald și de calm. Locuri pentru oameni bogați și o lene nepăsătoare și plaje și yahturi pentru cei avuți și cîrciumi, un golf nebun, magazine, galerii de tablouri. Rapalo, case de piatră spînzurînd deasupra mării. Un autobuz cu maici, mimoze și bouganvillia pe ziduri, aici e imposibil de murit. Luat masa într-un local plin de poze de actori americani, între care John Wayne și Rex Harisson. Sublim snobism împuțit! *Luni 20 Dec. Milano,* pe o ploaie cumplită. Domul, ca o perdea de piatră care acoperă un mormînt înalt. Minune de sfinți așezați în etaje, curgînd ca o ploaie de arhangheli ce ar părăsi cerul. *Scala,* după aceea, pură curiozitate de a vedea interiorul în care atîtea voci celebre... Biserica în care este adăpostită *Cina cea de taină* era închisă. Reținut vitraliile Domului, superbe. În rest, Milano este ceva modern, gemînd de civilizație. Gara te paralizează prin măreția ei. La Genova, am ratat să vedem casa lui Cristofor Columb, cum la Napoli nu am intrat în marele muzeu. Aici mai erau de zărit lacurile Como, Maggiore, Garda, cu ce bani, cu ce timp? *Veneția, 22 Dec.* Din economiile făcute cu retezarea altor orașe, am mai stat două zile. Seara, drum cu trenul spre Viena. Plouă în continuare și, din gară, mai aud clopotele Veneției. Divina Veneție, neuitata Veneție...

Nudul, ca și moartea, e democratic (Papa Pius II).

Morala e lingușeală (Ralea).

Aristofan, care, în *Păsările,* recomandă acestora să întemeieze o cetate aeriană între cer și pămînt:

Clădiți-vă cetate în văzduh!
Împrejmuiți cu zid văzduhul tot,
Iar mijlocul să-l întăriți puternic,
Cu rînduri tari de zid de cărămidă,
Cum e Cetatea Vavilonului!

Pe urmă, Dürer, cu sinistrul lui *oraș al breslelor,* în care meseriașii erau distribuți în cartiere egale, înconjurate de trei rînduri de ziduri...

Ciudat, se adună elementele pentru *Janus:* bilele romane care imită catifeaua pielii omenești și acel halou al nopții plin de pijmandeze, de ochi prepelicari, adică acea ațîțare sexuală a

electricității distribuite de vitrine, reclame și ferestre de case, bulele de gaz ale poluării, lampadarele, prăpădita asta de Dîmbovița, cu apa ei agonizantă, o apă amuțită, tramvaie electrice trecînd în ritm militar spre periferii, pe acolo pe unde eu rătăceam liric, totul combinat cu muzica burlescă a lui Jolivet *(Concertul pentru unde Martenot și orchestră)*. Ce legătură or avea între ele o să văd la scris...

Proust: *Ce plăcută promiscuitate, aici, la baroana D'Angel* Casa amicei mele negre de altă dată, care purta furouri galbene și restul de aceeași culoare ca să i se potrivească pletelor. Și era o vreme de toamnă și alcoolul... alcoolul făcea restul, puțin parfum, puțină primejdie, fumul verde de țigară și acel aer care murea sus, undeva lîngă cer...

„Ar trebui să ne opunem unei metafizici sau religii de Stat chiar cu pistolul în mînă, dacă este nevoie. Dacă luptăm, trebuie să fie pentru variație. Uniforma e la fel de monotonă ca un ou sculptat". (Durrell).

Tipul persecutor de femeie din *Aventura* lui Antonioni, care vrea mereu să aibă dreptate, terorizînd. Merge pînă acolo că dispare și face din moartea ei un motiv în plus de suferință pentru toți!

Anatomia plictiselii colective în societatea modernă. Repetarea vorbelor, a ideilor, a gesturilor, a hainelor, dorința fizică de mereu ceva nou, cenzurată și reflectată apoi în explozii incontrolabile, ca energia atomică la începuturile ei. O isterie inhibată, îmbuteliată.

Imperialismul amoros al masculului, care vrea să posede tot, în contrast cu sentimentul restrîns al posesiunii feminine, cînd aceasta iubește. Ea îl vrea numai pe Acela. Lui, Ea nu-i ajunge și caută extindere în spațiu sexual; dacă nu reușește, un sentiment de frustrare. Lui îi sînt furate, în realitate, Celelalte...

P. mi se pare, prin perspectiva lui Călinescu, un Chateaubriand care era *întruparea vanității franceze, drapate în veșminte romantice, a falsei adîncimi, a teatralismului, a verbalismului multicolor* (Marx, despre Chauteaubriand, prin cartea lui Saint-Beuve: Chauteaubriand et son groupe littéraire sous l'Empire).

Niște lăutari minerali, totul văzut ca printr-o peliculă.

Cavernele conștiinței (Virginia Woolf).

Variațiile simfonice ale lui Cesar Franck, cu pianul ce sugerează o ploaie pe ape, o înaintare ritmică spre un larg. Apoi un marș brutal...

Marsilio Ficino, care voia să-l împace pe Platon cu Isus. Ce idee...

Un cuvînt frumos: *flippere* (jocuri mecanice) cu imagini şoc.

Impresionism semantic la F. Dincolo de el, un gol istoric. Eroii se poartă frumos şi atît, ba nu, inconştient, ceea ce mai scuză ceva.

Profundul doliu al nopţii (Baudelaire).

Angeologia şi demonologia pantaculară . . .

În *Sefer Reziel* se vorbeşte despre cei 365 000 de îngeri comandaţi de către Kokabiel. Cabala stabilea în simbolul *Arborelui Vieţii* ierarhia următoare (ca aşezare în spaţiu):

— cele patru fiinţe vii — roţile, sferele, zodiacul — tronurile sferice ale lui Saturn — Splendorile sferei lui Jupiter — Serafimii sferei lui Marte — Regii sferei soarelui — Elohimii sau zeii sferei lui Venus — Ben-Elohimii sau fiii zeilor sferei lui Mercur, Cherubinii sferei lunii — sufletele drepte din sfera pămîntului.

Iată şi un tabel al geniilor planetare:

Elemente	Puteri celeste	Ingeri	Spirite dominatoare
foc aer	Serafim Cherubim	Rafael Michael	Menelasp Amadich
apă pămînt	Tharsis Ariel	Gabriel Uriel	Emachiel Damalech

În *Zohar* se precizau următoarele:

Existau 72 de trepte ale scării pe care Iacob venea în visele oamenilor, 72 de îngeri ai Cabalei, 72 de atribute ale lui Dumnezeu, 72 de discipoli ai lui Isus (în afara apostolilor). Sinagoga avea, la rîndul ei, 72 de bătrîni.

Cabaliştii au scos 72 de nume de îngeri din 3 versete din *Exod*, fiecare nume avînd 72 de litere ebraice.

În ce priveşte spiritele, ele erau clasificate în trei categorii: fixe, rătăcitoare şi mixte. *Spiritele fixe* sînt spirite pure, eliberate de legile materiei; cele rătăcitoare pluteau în materia astrală, cele *mixte* rătăcesc, dar lucrează şi s-au fixat în parte. Iată şi alte clasificări:

Spiritele fixe: foarte pure, cele mai pure, pure.

Spiritele mixte: dominanţii, militanţii, dominaţii.

Spiritele rătăcitoare: conductorii, inconstanţii, spiritele tîrîte, captivate.

În acest univers incert, spiritele se atrăgeau şi se conduceau ierarhic, unite fiind prin lanţuri şi cercuri.

Ca să intri într-un astfel de cerc, trebuie să juri credinţă spiritelor din cercul la care aspiri. N-ajunge să le conjuri, să le atragi la tine, te ridici la ele. Numai spiritele inferioare vin la tine singure. Pentru asta trebuie să le constrîngi. Spiritele superioare sînt invocate prin sacrificii, angajîndu-te să le fi evocat. Pe cele inferioare, ca să le atragi, n-ai decît să le flatezi cupiditaţile. Cuvîntul ar fi formula care fixează voinţa. Spiritele inferioare ar fi demonii. Muritorii caută să trăiască pe cheltuiala noastră, au efuziuni spermatice şi sangvine, există o emanaţie a aburilor cărnurilor şi nişte învelişuri goale, care se tem de tăişul sabiei. O lume neguroasă, plină de fantasme, care avea să izbucnească în arta medievală, în ta-

blouri sumbre, pline de vedenii și diformații. Ierarhia spiritelor ar fi, după acele credințe, infinită. Astfel, în acest univers turbure, astrele, sufletele astrale, sorii, sufletele solare și universurile ar fi mișcate de către *elohimi vii* (zei care se află în Dumnezeu) — *egregore*. Ingerii sau guvernatorii spirituali ai aștrilor se ridică la guvernările sorilor și sînt înlocuiți de către șefii sufletelor. Șefii sufletelor sînt regii succesivi ai umanității. Șeful sufletelor pămîntului se numește *Metraton-Sarpanin* (prințul luminilor). El nu moare și e ridicat viu la cer. Așa au fost: Henoh, Moise, Elie și Isus. Acești metratoni au două domnii și revin pe pămînt după ce au parcurs toate globurile sistemului solar.

Jaques Bonnaventura Hepburne de Scoția, bibliotecarul Papei Paul al V-lea, mort în 1621, știa 65 de limbi, orientalist distins, a scris *Virga Aurea*, trasă din *Mebkar-Hassados*, care cuprindea alfabetele magice. Unul, numit *Adameul*, era pictat pe zidurile Bibliotecii Vaticanului. Astfel, un cerc și o cruce deasupra, simboliza fierul și soarele. Un triunghi și o cruce deasupra era semnul profilactic care se practica ca tatuaj și în simbolistica funerară, fiind un semn alhimic. Triunghiul era egal apa. Masonii au luat triunghiul ca semn planetar. Cifra opt, culcată ca un S închis, avea mai multe sensuri. Alfabetele sacre îl foloseau ca literă. La Roma, era egal cu valoarea numerică de o mie, rămînînd și semnul algebric al infinitului, literă divină. Este nodul gordian, găsit la *Templieri* și la *Masoni*. sugerînd unirea. Semnul S e frecvent pe talismane, încrustat odată sau de trei ori, fiind simbolul lui *Sator* medieval sau al Șarpelui din mitologia asiro-chaldeeană. În manuscrisele alhimice, de trei ori S era egal cu semnul apelor pluviale. Mai putea fi semnul lui *Signum* (sau Sigilium), cu un sens mistic absolut.

Litera Z de pe amuletele medievale semnifica Viața, Zoe, numărul 7, care, barat și cu extremitățile inelate, era semnul lui Jupiter. Litera E e cifra 3, întoarsă pe dos. În chiromanție, semnifica argintul și luna. Cifra 4 are un rol simplu sau combinat și e semnul Forței.

La romani, se foloseau cuie magice, cunoscîndu-se obiceiul că, în fiecare an, un magistrat aducea un cui în Templul lui Jupiter, cuie luate din crucile suplicaților. Pe cuie se încrustau semnele scorpionului și broaștelor.

Iată și un tabel al relațiilor dintre îngerii planetari și zilele săptămînii:

Michael — duminică
Gabriel — luni

Semnătura Demonului

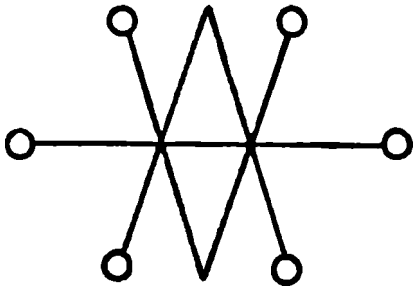

Semnătura lui Saturn

Samael	— marți
Rafael	— miercuri
Sachiel	— joi
Anael	— vineri
Cassiel	— sîmbătă

Existau, de asemenea, genii de Orient și de Occident, genii de Septentrion, genii de mijloc, Nume cu locul în cer și cu îngerul corespunzător. Semnătura lui Saturn (a Inteligenței) era cifra secretă 45.

În *Cer și Destin* de Armand Constantinescu găsim cîteva interpretări interesante în ce privește drumul și rolul astrelor. Autorul pornește de la descrierea vechiului Templu al lui Osiris, al Marilor Inițiați, și ne amintește *Misterul Marilor Arcane* (22 de tăblițe cu desene simbolice). În *Marea lege a cifrei fatidice și a numărului* erau consemnate *stelele regale. Aldebaran,* cu privirea sa roșie, prevestea sfîrșituri tragice, dacă s-ar fi aflat sub semnul Ge-

Semne alhimice și corporative

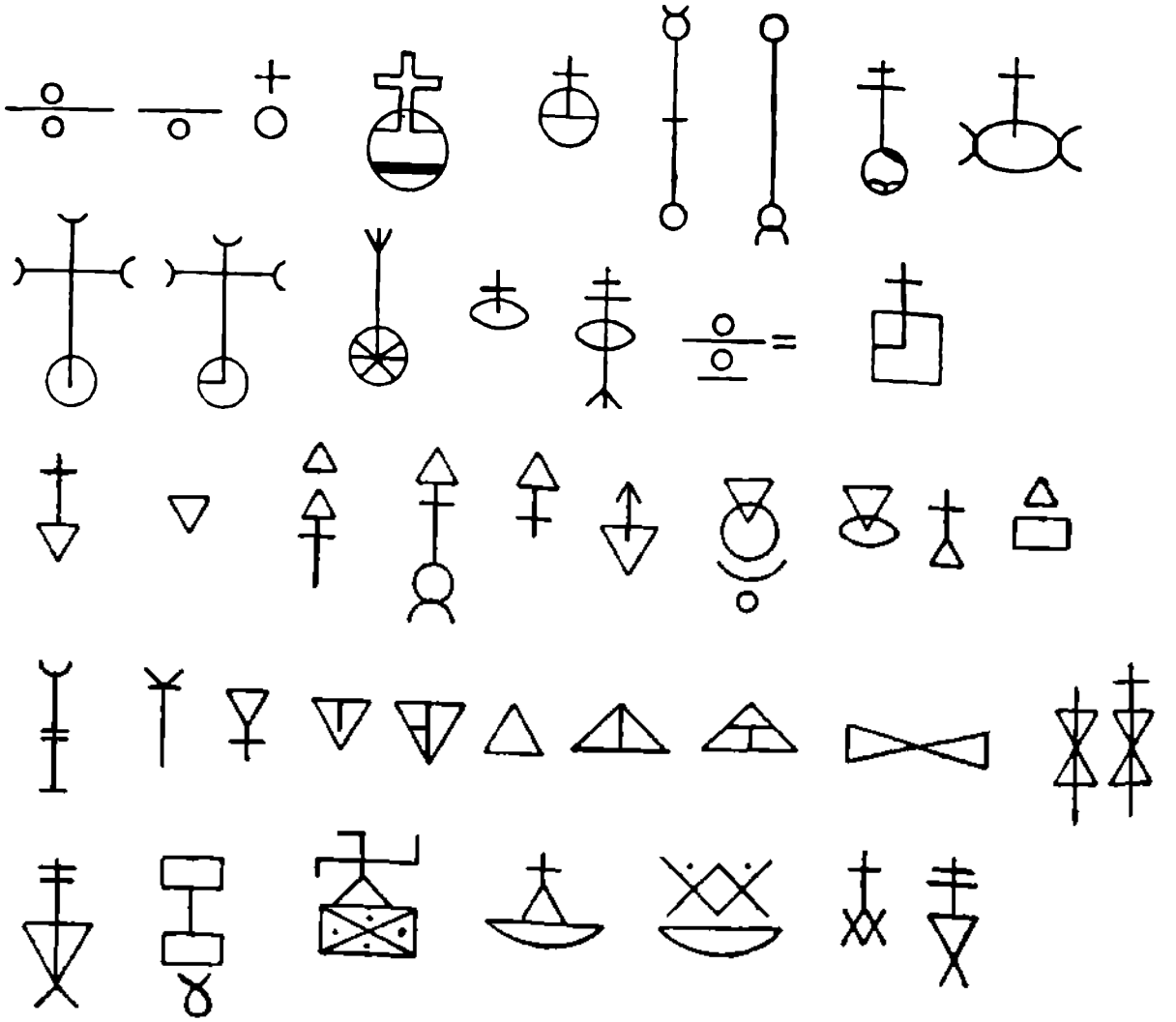

menilor. *Regulus*, sub semnul *Leului*, anunța ori cariere fulgerătoare, ori căderi sociale; *Antares*, sub *Săgetător*, moarte prin mînă de om, ori supliciu; *Pleiadele*, în *Taur*, *Hyadele*, în *Gemeni*, *Praesepe*, în *Leu*, dau orbire; *Sirius* (Canis majoris), în *Rac*, dă străluciri militare; *Betelgeuza* (Alfa Orionis), în *Gemeni*, aduce nemurirea; *Vega* (Alfa Lyrae), în *Capricorn*, dă bogăție; *Achenar* (Alfa Bridani), în *Pești*, anunță căderi din locuri înalte; *Pollux* (Beta Geminorum), în *Rac*, indică moarte prin mîna asasinilor; Steaua dublă, *Algol* (Beta Perseis), în *Taur*, este Steaua asasinilor; *Ras Albage* (Beta Ophiuchi), în *Săgetător*, și steaua *Alphard* (Beta Hydae), în *Leu*, sînt stelele sinucigașilor; steaua *Scheat*, a morții prin înec.

Transmutațiile mitologice merg direct la poezie și cred că nu mai comportă nici un comentariu: *Nebuloasele* sînt numite a *Andromedei*, a lui *Orion*, și a *Cîinilor de Vînătoare* (aproape de Ursa Mare), a *Lyrei*, care pare un inel străveziu, a lui *Dumb-bell* (ca o limbă de clopot).

Poveștile cele mai fantastice și mai pline de fantezie sînt evocate de către același autor. Astfel, *Templul din Nannarde*, la *Ou rov*, era consacrat *Taurului* (primele simboluri ale boului sfînt, personificat prin *Hator* — luna). Legenda spune că astronomia a fost învățată de către caldeeni de la zeul *Oànes*, care avea înfățișarea unui om cu coadă de pește și ieșise din mare. Iată o altă transmutație: Vîntul de Sud Est avea cap de cîine, coadă de scorpie, două brațe, patru aripi terminate cu ghiare, iar capul avea coarne de capră. Acum, cortegiul Lunei *(Sin)* și-al Soarelui (*Samash*), la caldeeni, format din stelele: *Mardouk*, *Ishtar*, *Ninib*, *Nergal*, *Neba*, corespunzătoare lui *Jupiter*, *Venus*, *Saturn*, *Marte* și *Mercur*. După aceste credințe, luceafărul de dimineață, *Ishtar*, ar fi o doamnă care împinge pe un bărbat spre o femeie, dînd naștere dorinței; luceafărul de seară *(Ananith)* ar fi războinic și crud, brutal; *Saturn* (Ninib) ar fi fost un taur din turma soarelui; după cum Planetele ar fi niște berbeci evadați din țarcul stelelor. O influență celestă suferă plantele ale căror frunze au o poziție diurnă și una nocturnă. Viețuitoarele *Convoluța*, în acvarii, se urnesc după aceea a marcelor.

Potrivit credinței caldeene, primăvara începea în momentul în care *Soarele* ocupa *Taurul*, simbolul lui *Mardouk*, semn al soarelui primăverii. *Scorpionul* era semnul echinoxului de toamnă, iar iarna era semnalată cu semnele de apă ale *Vărsătorului* și *Peștilor*. Existau *case ale cerului*, șase, deasupra pămîntului și șase, sub pămînt. Magii stabiliseră: casa întîia și a opta (Marte) guvernau temperamentul și moartea; a doua și-a șaptea (Venus) guvernau averea și treburile făcute în asociație; a treia și-a șasea (Mercur), scrisul și servitutea; a noua și-a douăsprăzecea (Jupiter), căsătoriile, ideile și izolarea; a zecea și-a unsprezecea (Saturn) guvernau pe protectori și situația socială.

Planetele bune erau: *Jupiter*, *Venus*; cele rele: *Saturn* și *Mercur* (aceasta din urmă era convertibilă).

Marele astrolog Hermes Trismegistul, a cărui existență este pusă de mulți la îndoială, slujea în templul lui Osiris (zeul soarelui), ca mare preot. Pe poarta templului scria: *Sînt tot ceea ce este, tot ceea ce va fi, nici un muritor nu mi-a văzut chipul!*

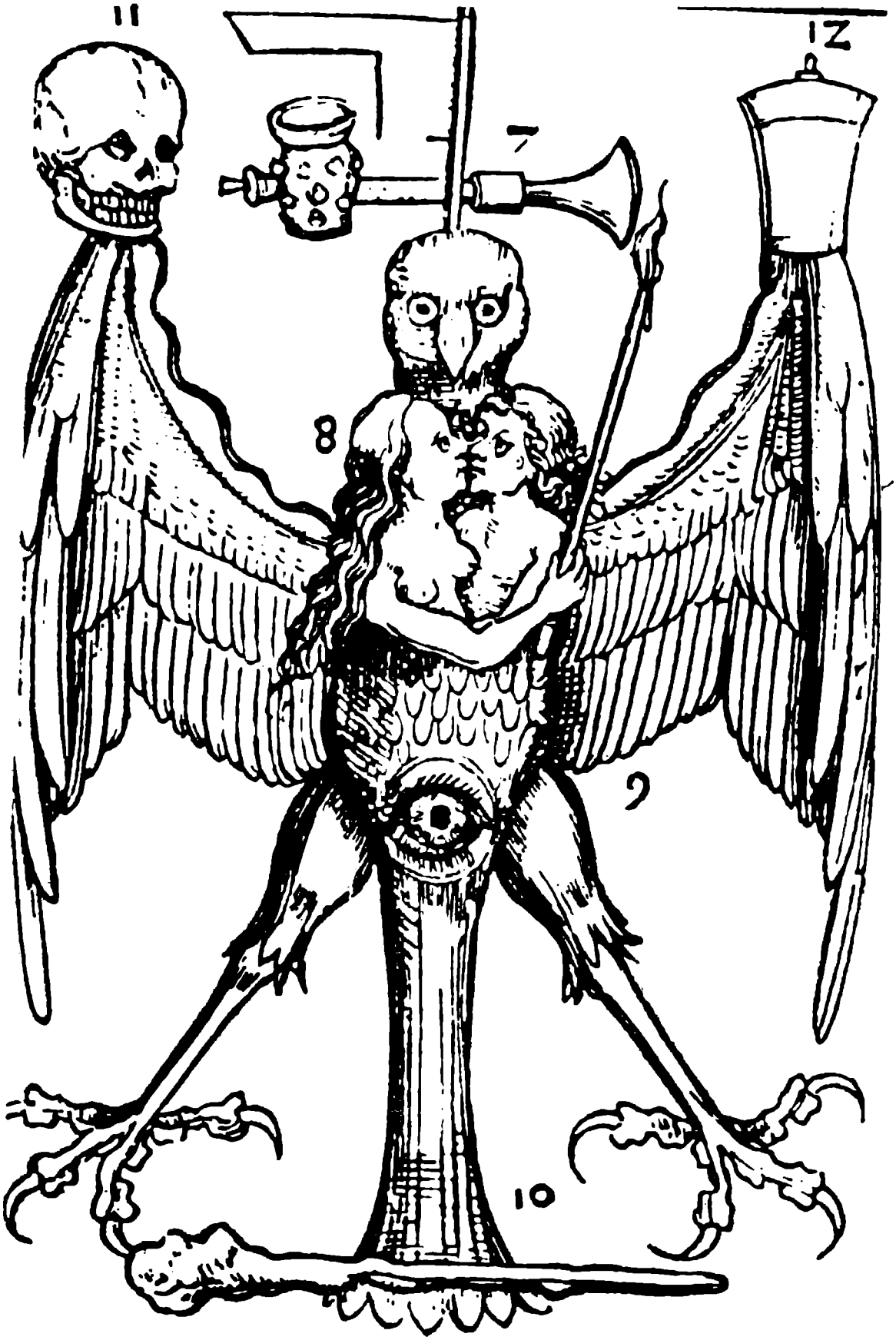
11
12
7
8
9
10

Despre Hermes Trismegistul, iată cîteva referiri din volumul lui Louis Menard. Cărţile astrologului au avut o mare autoritate în primele secole ale bisericii. El era pomenit odată cu sibilele care anunţau venirea lui Christos păgînilor, în vreme de profeţii o anunţau ebreilor. Trismegistul era socotit un revelator inspirat şi scrierile sale ar fi fost monumente ale vechii teologii egiptiene. Din vechile manuscrise au mai rămas şi pagini din *Definiţiile lui Asklepios*, un apendice al cărţii Trismegistului, un *Discurs de Iniţiere*, *Poimandres*, şi cele *13 Dialoguri*. În ele se simţea influenţa Iudeei şi a învăţăturilor egiptiene. Această literatură, de o mare frumuseţe, aparţine epocii de decădere a păgînismului, ostenit de lupte, dispreţuind noua religie şi nevoind să moară pentru eternitate în primul său leagăn, cum scrie autorul culegerii de texte adunate sub numele de *Hermes Trismegistul*. Menard vorbeşte despre întrepătrunderile între vechile religii pe pămîntul morţilor, Egiptul. Grecii, în Alexandria, acceptau zei egiptieni, traducîndu-le numele în limba greacă şi admiteau că iniţierea religioasă le-a venit din Egipt. Evreii se simţeau streini pe acest pămînt şi nu voiau zei streini în afara lui Jehova. Principalul precursor şi gnosticismului rămîne Philon, *gnozele* fiind intuiţia lucrurilor divine inspirate din Biblie. Filozofia alexandrină rămîne invadată de demonologia acestor credinţe.

Cît îl priveşte pe Hermes Trismegistul, despre el nu se ştie dacă a fost om sau zeu, sau amîndouă la un loc. S-a spus că a existat un Hermes Trismegistul tatăl şi unul, fiul. Jamblique vorbeşte despre 20.000 de cărţi cuprinzînd învăţăturile Trismegistului, Clement de Alexandria de 42, formînd o adevărată *Enciclopedie sacerdotală*. Toate învăţăturile ar fi fost scrise pe stele sau pe obeliscuri, înainte de inventarea papirusului. Ca conţinut, pot fi apropiate fără risc şi de învăţătura brahmană. Pe poarta templului din Medinet-Abu se poate citi: *Este el, soarele care a făcut tot ce este şi nimic nu s-a făcut fără el, niciodată* — ceea ce va spune, peste patrusprezece secole mai tîrziu, Sfîntul Ioan despre Verb. Sfîntul Ioan zice: *Şi Cuvîntul s-a făcut carne şi a locuit printre noi!*

Prin tendinţele sale mistice, cărţile lui Hermes Trismegistul se plasează între gnostici şi neoplatonicieni. Personajul Momos seamănă cu Satan din cartea lui Jov. Isis seamănă cu Fecioara Maria şi are un fiu, Horos (Isus) (vezi cartea III-a din *Cartea Sacră*, numită *Fecioara Lumii*). Ne aflăm, deci, la izvoarele literaturii creştine. În a doua carte se vorbeşte despre nişte statui animate, profetice, care preziceau viitorul prin descrierea viselor.

Tot Trismegistul aminteşte cu dispreţ că nu exista un grec care să nu fie revoltat de formele pe care le luau flateriile către regii egiptieni. El a dat exemplul a ceea ce a numit atît de fericit: *servilele apoteoze faţă de prinţi*, care au dezonorat lumea veche.

Iată şi cîteva citate din textele atribuite lui Hermes Trismegistul:

Din *Cartea I*

„În faţa acestei minunate frumuseţi, în care toate energiile celor 7 guvernatori erau unite sub forma lui Dumnezeu, natura surîdea de dragoste, căci ea văzuse frumuseţea omului în apă şi umbra sa pe pămînt. Iar El, zărind în apă reflexul propriei sale forme, se îndrăgosti de ea şi dori s-o posede. Energia acompania dorinţa şi forma privată a raţiunii a fost cucerită. Natura a

cuprins pe iubitul ei și l-a acoperit pe de-a întregul, iar ei s-au uitat cu o mutuală dragoste, iată de ce, El singur din toate ființele care trăesc pe pămînt, omul, este dublu, muritor prin corpul său, nemuritor prin propria sa esență. Nemuritor și suveran al tuturor lucrurilor, el este supus destinului care mișcă tot ceea ce e muritor; superior armoniei lumii, el e captiv în legăturile ei, mascul și femelă ca și tatăl său și superior somnului, el este dominat de somn. Poimandres a spus: iată misterul care a fost ascuns pînă astăzi. El era, cum ți-am spus, din aer și foc, ca cei 7 prinți ai armoniei".

Din *Cartea I — cap VII*

(Cel mai rău lucru pentru oameni este neștiința de Dumnezeu).

„Unde alergați voi, oameni beți? Ați băut din vinul ignoranței și nu-l puteți îndura? Îl și aruncați? Deveniți sobri și deschideți ochii inimii voastre, dacă nu toți, cel puțin aceia care se pot deschide, căci flagelul ignoranței inundă pămîntul întreg, corupe sufletul închis în corp și-l împiedică să intre în portul izbăvirii. Nu vă lăsați duși de curent! Înainte de orice, trebuie să sfîșii această haină pe care o porți, această îmbrăcăminte de ignoranță, principiu al răutății, lanț al corupției, înveliș tenebros, moarte vie, cadavru sensibil, mormînt pe care-l porți cu tine, hoț domestic, dușman în dragoste, gelos în ură. Astfel este veșmîntul dușmănos cu care ești îmbrăcat. El te trage în jos spre el, de teamă ca spectacolul adevărului și al binelui să nu te facă să urăști răutatea lui, să descoperi cursele pe care ți le întinde întunecînd pentru tine tot ce ne pare clar, sugrumînd sub materie, îmbătînd cu infame voluptăți, ca tu să nu poți s-auzi ceea ce trebuie să auzi, să vezi ceea ce trebuie văzut".

În *Cartea I*, Hermes Trismegistul mai spune: cel care nu pronunță, nici nu ascultă multe cuvinte; a-ți petrece timpul discutînd, fiul meu, este a lupta contra umbrelor, căci Dumnezeu Tatăl, Binele, nu este nici vorbit, nici auzit.

Iată și un *Imn mistic:*

„Fie ca toată natura lumii s-asculte acest imn. Deschide-te, pămînt! ca întregul pîntec al ploilor să se deschidă pentru mine și fie ca arborii să nu se mai zbuciume, eu voi cînta pe Domnul creației, Totul, Unicul. Deschideți-vă, voi ceruri, vînturi, potoliți-vă! Fie ca cercul nemuritor al lui Dumnezeu să primească cuvîntul meu, căci eu voi cînta pe creatorul Universului, cel care a întărit pămîntul, care a suspendat cerul și care a poruncit apei dulci să iasă din Ocean".

Din *Cartea a II-a*

„Da, statuile, o, Asklepios, vezi cît ești lipsit de credință? Statuile vii, pline de sentiment și de aspirație, care fac atîtea și lucruri atît de mari, statuile profetice care prezic viitorul prin vise și prin alte multe căi, care ne lovesc cu bolile sau ne vindecă durerile după meritele noastre. Ignori, tu, oare, o, Asklepios, că Egiptul e imaginea cerului sau, mai degrabă, că este proiecția de aici, de jos, a oricărei ordini a lucrurilor celeste? Dacă trebuie spus adevărul, pămîntul nostru e templul lumii, dar va veni un timp cînd toate sfintele lor invocări vor fi fost sterile, divinitatea va părăsi pămîntul și va urca la cer, abandonînd Egiptul, antica sa reședință. Străini umplînd țara, neglijînd lucrurile sfinte, religia și pietatea, cultul zeilor vor fi proscrise și pedepsite de legi. O, Egipt, Egipt! Nu va mai rămîne din religiile tale decît vagi povestiri în care posteritatea nu va mai crede. Cuvinte tăiate în piatră și povestind despre

pietate... Divinul se va reurca la cer, umanitatea abandonată va muri întreagă şi Egiptul va fi deşert şi fără oameni şi zei. Eu m-adresez ţie, fluviu foarte sfînt, şi îţi anunţ viitorul: valuri de sînge murdărind undele tale divine vor cotropi malurile tale, numărul morţilor va depăşi pe cel al viilor şi, dacă vor rămîne cîţiva locuitori egipţieni ca limbă, vor fi streini ca moravuri. Tu plîngi, o, Asklepios dar vor fi lucruri şi mai triste încă! Egiptul, el însuşi, va cădea, în apostazie... Va fi perversiunea sfinţilor, modelul tuturor violenţelor şi atunci, plin de dezgust faţă de lucruri, omul nu va mai avea pentru lume nici admiraţie, nici dragoste. El se va întoarce cu spatele de la această operă perfectă, în oboseală şi plictiseală a sufletelor, nu va mai fi decît dispreţ pentru acest univers, ansamblu multiplu de forme şi imagini... Vor fi preferate tenebrele luminii, va fi găsită mai bună moartea decît viaţa, nimeni nu va mai privi cerul. Omul religios va trece drept nebun, cel lipsit de pietate, drept înţelept, furioşii drept bravi, cei mai răi, drept cei mai buni... Deplorabil divorţ al zeilor de oameni! Nu rămîn decît îngerii cei răi, ei se amestecă cu mizerabila umanitate, mîna lor este asupra ei şi o împinge la toate îndrăznelile rele. Războaie, minciuni, furtuni, tot ce e contrar naturii sufletului. Pămîntul nu va mai avea echilibru, marea nu o să mai fie navigabilă, cursul regulat al astrelor va fi turburat în ceruri, orice voce divină va fi condamnată la tăcere, fructele pămîntului se vor corupe şi el va înceta să mai fie fecund, aerul, el însuşi, se va îngreuia într-o lugubră torpoare astfel va fi bătrîneţea lumii, lipsa de religie şi dezordine, confuzie a oricăror reguli şi lucruri bune... Dar Dumnezeu va îneca lumea într-un potop, o va arde prin foc, o va distruge prin războaie şi epidemii şi va reda lumii frumuseţea ei primară".

Sau:

„În ce priveşte varietatea caracterelor regilor, asta nu ţine de sufletul lor căci toate sînt divine, ci de natura îngerilor şi a demonilor care-i asistă; pentru că sufletele destinate unor atari funcţiuni nu coboară fără cortegiu şi fără escortă. Dacă îngerii şi demonii conducători sînt războinici, sufletul ia caracterul lor şi-l uită pe-al său propriu, dacă aceşti ghizi sînt pacifici, el îşi va urma drumul său în pace, dacă sînt muzicanţi, el va cînta, dacă iubesc adevărul sînt filozofi..."

Acestor fraze, după cum se vede, nu le lipseşte un suflu profetic.

Dar să ne întoarcem la cartea lui Armand Constantinescu, care consemnează marile cărţi ale stelelor. Iată capitolele fundamentale ale *Marilor Arcane:* Asclepsius sive de natura deorum dialogus-Pimander. Astrologie Revolutionibus Nativitatum.

Alţi autori: Ptolemeu Alexandrinul (prinţul astrologilor), care a scris *Tetrabiblonul* şi *Centilogul* cu cele o sută de legi astrologice. Iată şi cîteva nume de astrologi de la curtea lui Tiberiu: Manilius şi Firmicus Maternus. Cel mai mare astrolog arab s-a numit Albumazar şi a prezis, cu o mie de ani înainte, Revoluţia franceză. Filozoful Leonţiu, tatăl împărătesei Eudoxia Augusta, era un mare astrolog. Astrologia se făcea pe baze matematice încă cu un secol înaintea Renaşterii. Apar astfel: *Tablele Alfonsnine* ale lui Monteregio şi Operele lui Placidus de Titus. În şirul

autorilor astrologi trebuie trecut și Nostradamus (Michel de Nostre Dame), doctor la Montpellier, căruia o ciumă i-a răpit soția și trei copii. Retras în Provența, la Salom, scrie *Centuriile*, carte de prevederi din 1550 pînă în anul 3500, unele dintre ele realizate. Contemporan cu el e Regiomontanus, alias Müller, care a corectat *Tablele Alfonsnine* și a lucrat la o tabelă de ascensiuni drepte pentru toate punctele zodiacului. E și autorul unor *Efemeride*, tabele de poziții planetare valabile pe 30 de ani. Alți astrologi: Luc Gauric din Ferrara, matematician și astrolog, episcop de Cività. În secolul 16 trăiește Joseph Cardan, medic și astrolog, Paracelsus, autorul teoriei humorilor, tatăl medicinei hormonale, Tycho-Brahe, astrolog și astronom al lui Rudolf al II-lea al Ungariei, autor al unei *Apologii a Astrologiei.*

În cartea *Omul roșu din Tuilleries* este descrisă scena dintre cardinalul de Rohan și un călugăr astrolog de la mînăstirea din Lagny. Acesta din urmă făcuse profeții asupra viitorului lui Ludovic al 16-lea, proiectînd umbra mîinii sale pe un zid (semnul fatalității care reprezenta silueta *Thiphonului* egiptian, a țapului lui Mendes al 15-lea, figurat pe Porțile lui Hermes, semn pe care-l văzuse și regele Balthazar în noaptea ultimului ospăț).

Monstrul cerebral al lui Breton, care te devoră noaptea . . .

Dan Botta despre Brîncuși: *era bizantin prin fructul dogmei.* Tot el: *între materie și spirit sînt cuvintele* (eu aș fi spus: pîndesc cuvintele).

Pentru o Veneție livrescă, din Al. Marcu: orașele, ca orgolii ale principilor. *Majus bonum est mea vita quam universorum.* Căzut apoi în Giucciardini: înalta și pura semnificație a Eului.

Perfecțiunea e trîndăvie (Breton).

Unul de o inocență spirituală care te pune pe gînduri (pentru *Janus*).

Marea grohăia ca o scroafă verde (Doi Mai, poate s-o spună P., în capitolul *Plumitivii*). Imaginea are gongorismul lui.

Aschimodii lățoase, pe aceeași plaje, dominate de o tristețe de ghetou polonez (tot pentru *Janus*).

„Pe domnul Humphrey Bogard l-am sărutat de multe ori, dar nu l-am cunoscut niciodată" (Ingrid Bergman).

Fraza bucolică a sopranei din actul III al *Aidei*, în acompaniament de flaut ciobănesc și invocarea lui Radames într-un Egipt florentin plin de capre, ca pe timpul lui Dante, atît de insolit și italian (o poate spune M. în *Janus*).

Figuri în formă de stalactită, ca în Giacometti, de cînd vreau să-mi aduc aminte de asta . . .

Tinerii israeliți din corurile lui Racine (poate *Esther* sau *Athalie*) semnalate de Proust și *catedralele acelea to-*

pite, rămase la mine în minte din confuzia (mereu de nume) Manet, Monet, aducînd în minte uleiul și metalele din *Veneţiile* lui Petrașcu (naiba știe de ce notez asta)?

Din Valéry, *Cimitirul marin: Ca un tumult asemenea tăcerii* sau *Marea: un rîs pe goluri* (la radio)

N., care-mi vorbește despre forța *kündalini* din *Hatha Yoga*, care trebuie sublimată (instinctul sexual de fapt) și care dă o iluminare deosebită.

Orașele fictive dintr-o Expoziţie modernă (să zicem Montreal).

Un sărut cult pe frunte (dintr-un film parcă).

Imensul *imbroglio* al unei plăji la amiază . . . pentru *Janus.*

MIRCEA ELIADE
— De Zalmoxis á Gengis-Khan —
îmi semnalează:

Mitul lui Zalmoxis, releva după ce s-a degajat de sensul inițiatic și de epifania zeului, preistoria dualismului balcanic și central asiatic (binerău) dar și sensul ascuns al unui Dumnezeu leneș *(deus otiosus),* al oboselii lui Dzeu după ce a creat lumea, reinventat de creștinismul popular într-un efort disperat de a-l desolidariza pe Dzeu de imperfecţiunile lumii și de apariţia răului.

— Întemeierea Moldovei reînvie mitul vînătoarei rituale, care e o concepţie arhaică. Legenda Mînăstirii Argeș nu își arată simbolismul numai în ce privește miturile construcţiei, ci și descoperă sensul primordial al unui tip primitiv de sacrificiu uman. În *Mioriţa* avem, între altele, funcţiunea oraculară a animalului, iar în ritualurile mătrăgunei se prelungește, folclorizată și degradată, venerabila credinţă în iarba vieţii și a morţii.

— *Dacii și lupii. Daos* era numele frigian al lupului. La multe popoare, emigraţii, exilaţii și fugarii erau numiţi lupi. La hitiţi, un proscris devenea lup. După legendă, Romulus a întemeiat pe Capitoliu un azil pentru proscriși și pentru exilaţi, sub protecţia zeului Lucoris Licoreus, lup. Licoreus din Delfes era zeu lup. La daci, transformarea în lupi putea fi interpretată ca un rit de inițiere militar (licantropia). În orice caz, o ideologie războinică a putut asimila pe proscriși, exilaţi, fugari, cu clanurile militare ale tinerilor războinici. Cu toţii trebuiau să se poarte ca lupii, pentru a nu fi distruși. Tînărul luptător se transforma în bestie, renunța la umanitate printr-un acces de furie terifiantă și agresivă: *Furror eroicus.* Se comportau în animale carnivore, devorau chiar carne de om sau simulau mai tîrziu acest lucru. În texte iraniene se vorbește de războinici lupi cu două labe, care devorau cadavre (poate chiar oameni vii), aveau orgii extatice în care beau băuturi îmbătătoare care-i transformau în bestii. Deci dacii se pare că formau o confrerie războinică, inițial. Erau conștienţi de raportul dintre lup și război, probă stindardul lor. N-ar fi exclus să fie un apelativ de origină cimeriană,

cimerienii fiind cîndva locuitori ai regiunii carpatice. Complexul religios al lupului este arhaic, e deja prezent în civilizația neolitică *Vinca* (dansatori cu măști de lupi). În fond, universul religios al vînătorului primitiv era dominat de ideea solidarității mistice dintre vînat și vînător. Se atribuie originea comună dintr-un animal (lup, leopard). Animalul carnivor este idealul vînătorului, deoarece el este vînător prin excelență. Mitul e următorul: un animal primordial omoară oamenii, pentru a-i învia inițiați în tainele vînătorii; acel animal fiind ucis, ritualul e reactualizat prin ceremoniile inițierii.

— Solidaritatea mistică cu lupul se obține prin autropofogie, *furror heroicus*, îmbrăcarea pieii animalului, beție ceremonială. E o experiență personală. Numele de lupi putea fi dat și de cei atacați (frica de canibali). Și creștinii au avut sfinți care erau patronii lupilor: sf. Sava, Teodor și sf. Petru, în România; Romulus și Remus erau copiii zeului lup, Marte, alăptați de o lupoaică, iar trupele lui Gengis Khan, în urma invaziilor cărora s-au întemeiat țările românești, pretindeau că strămoșul lor este un lup cenușiu care s-a coborît din cer și s-a unit cu o capră.

— *ZALMOXIS:* sclav al lui Pithagora, fiul lui Mnesarchos?

Credința în nemurirea sufletului și unele rituri de inițiere a făcut ca Zalmoxis să fie apropiat de Pitagora. Locuința subternă a lui Zalmoxis reamintește sala în care Pitagora preda la Crotona. Se crede că ascunzătoarea subterană echivalează cu caverna și simbolizează cealaltă lume. Dar supraviețuirea sufletului e, pentru Pitagora, doar o consecință a metempsihozei care, la Z., nu există.

— A se retrage într-o cavernă înseamna, ritual și simbolic, un *descensus ad inferos*, o *katabasis*, întreprinse în vederea unei inițieri. Strabon vorbește nu de o locuință subterană, ci de o grotă pe muntele Kogainon.

— După Porfirius, Pitagora fu inițiat, în insula Creta, în misterele lui Zeus, în felul următor: fu purificat de către ucenicii lui Dactilus Morgus cu ajutorul unei pietre de fulger, petrecu noaptea învelit într-o țesătură neagră (amintire a vremurilor cînd oamenii trăiau în corturi), coborî în peștera Ida, unde rămase 27 zile. A fost în compania lui Epimenide, apoi ar fi coborît în infern cu ajutorul unui ghid supranatural (vezi Dante, N.).

— Zalmoxis a trecut printr-un ritual inițiatic, o moarte inițiatică (coborîrea în locuința subterană), dar asta nu înseamnă că era un zeu chtonian (al tenebrelor). Dispariția (occultatio) și reapariția (epifania) e un scenariu mitico-ritual foarte frecvent în lumea mediteraneană și asiatică. Minos, fiul lui Zeus, se retrăgea la fiecare nouă ani pe munte, de unde revenea cu table de legi. Dionisos moare și reînvie. În epoca istorică, aceste rituri nu erau puse în legătură cu riturile vegetației, sau nu erau prea evidente.

— Caverne. *Mani*, în mitologia iranică, retragere într-o cavernă. *Bihafarid* își construiește un templu și se încuie acolo spunînd soției că a murit, apoi apare după un an spunînd că a fost în cer. Armenii vorbesc de o cavernă unde se închide zeul *Meher* (Mithra?). Iar la ieșire e proclamat zeul reîncarnat, născut din nou (aici mitul cavarnei, sau al grotei ar fi parcă o aluzie la starea foetală, N.). Nașterea lui Isus în grota din Bethleem (și staulul? De verificat, N.).

— Zei traci: Ares. Dionisos, Artemis, Hera.

— Cultul lui Zalmoxis se apropie de misterele greceşti şi helenistice. Sufletul mesagerului aruncat în suliţi se duce la Zalmoxis, nu trupul; coexistenţa unui sacrificiu sîngeros cu o iniţiere care conferă imortalitate. Pentru daci, ca şi pentru iniţiaţii misterelor eleusine sau pentru Orfici, existenţa fericită începe după moarte. Ca dovadă a transmigraţiei sufletului, se invocă şi fenomenele paranormale: extazul, transa cataleptică.

— Strabon cita pe Zalmoxis printre cei cu puteri mantice şi şi taumaturgice: Amphiaros, Orfeu, Trophounius, Museus.

— Orfeu; capul său, tăiat de bacante, pluteşte în rîul Hebron şi ajunge cîntînd pînă la Lesbos (superb pentru un poem!).

— Cultul lui Zalmoxis era apropiat de al lui Dionisos, subliniindu-se caracterul trac al entuziasmului şi al credinţei în imortalitate. Se interpretează ca şamanice unele acţiuni ale acestuia. La Zalmoxis ca şi la Dionisos şi Orfeu, exista o tehnică şamanică a extazului.

— Extazul înseamnă zborul sufletului. E probabil că multe subiecte sau motive epice au fost de origine extatică, adică au fost împrumutate din povestirile şamanilor care povesteau aventurile lor în lumile supraterestre.

— Andreon, banchetele, occultaţia în locuinţe subterane, epifanie după patru ani, nemurirea sufletului şi existenţă fericită după moarte apropie cultul lui Zalmoxis de mistere.

— În antichitatea tardivă Hera era considerată ca personificarea atmosferei, fiind deci varianta greacă a lui Zalmoxis.

— Zoroastru, Zalmoxis, Pitagora, Orfeu, Museus, magii, druizii, aveau o experienţă extatică.

— În tracă *zalmos* = piele, blană; *zamol* = temă care înseamnă pămînt, *zemelo* din inscripţiile funerare greco-frigiene din Asia minoră! Tracul *zemelen* = pămînt, *zam avestic* = pămînt; *zemlia*, slav = idem; letonul *zeme*; după Russu, ar fi deci un zeu al pămîntului? Totuşi Eliade conchide că Zamolxis, după modul cum era venerat, nu era un zeu al pămîntului, nici al fertilităţii agricole, nici al morţilor. Sanctuarele dacice din Sarmisegetuza şi Costeşti reamintesc caracterul urano-solar al religiei dace în perioada romană. Se pare că Gebeleizis reprezintă vechiul zeu celest, patron al clasei aristocratice şi militare, iar Zamolxis ar fi zeul misterelor, stăpînul, maestrul iniţierii; ulterior s-a operat de către preoţi un sincretism între aceste două zeităţi.

— Socrate: Zalmoxis spune că nu trebuie să încerci să vindeci ochii fără să vindeci capul, capul fără corp şi corpul fără suflet.

— În timpul lui Boerebista, exista regula pitagoriciană de a se abţine să mănînce carnea fiinţelor vii, ca o învăţătură a lui Zalmoxis.

— Deceneus voiajase în Egipt. Ca şi Zalmoxis, s-a retras într-o peşteră şi apoi a pretins să fie venerat ca zeu.

— Diana e aceeaşi zeiţă ca Artemis-Bendis a tracilor. Era zeiţă dacă, a şi supravieţuit şi după ocupaţia romană. *Diana sancta* din Sarmisegetuza a devenit Sînziana, figură centrală a folclorului român (*Dianatici* = cei posedaţi de Diana, a dat cuvîntul *Zănatici*).

— Toate aspectele cultului lui Zalmoxis egal exchatologie, iniţiere, pitagorism, ascetism, erudiţie de tip misteric. O astrologie, terapeutică, teurgie permit confruntarea cu creştinismul şi poate,

din această cauză, a fost absorbit de creştinismul precoce, în Dacia, înainte 270, după Aurelian.

Dracul şi Bunul Dumnezeu. (Preistoria cosmogoniei populare româneşti).

— Înaintea creaţiunii nu era decît apă. Dumnezeu îl trimite pe Satan să ia sămînţă de pămînt din adînc. Acesta plonjează de două ori, dar, în loc să ia în numele lui Dumnezeu, vrea să ia în al său, şi pămîntul se risipeşte. A treia oară ia în numele său şi al lui Dumnezeu şi mai rămîne sub unghii. Dumnezeu face o insulă pe care se întinde să se odihnească. În timpul somnului, Dracul vrea să-l arunce în apă dar pămîntul se lăţeşte sub Dumnezeu. Motiv cosmogonic emigrat din India în Iran şi prin bogomili ajuns la noi, zice Cartojan.

— Deci trei plonjoane, crearea lumii cu cîteva grăunţe de nisip, oboseala lui Dumnezeu în timpul nopţii, tentativa de înecare, creşterea pămîntului.

— O legendă finlandeză. Aflîndu-se pe o coloană de aur în mijlocul apelor, Dumnezeu îşi văzu umbra în apă. Ridică-te! spuse el. Imaginea era diavolul. Dumnezeu îl întreabă cum poate crea lumea. Diavolul ştie. Urmează cele trei plonjoane.

— Estonienii: Dumnezeu văzu nişte bule de aer ieşind din apă. Aşteaptă-mă! strigă o voce. Cine eşti? Eu sînt Celălalt! Urmează cele trei scufundări. Celălalt ascunde pămînt în gură. Pămîntul se umflă. Scuipă-l, Satan, strigă Dumnezeu. De atunci numele de Satan.

— *Oboseala lui Dumnezeu.* Dzeu, trezindu-se, vede că apa nu mai are loc din cauza pămîntului crescut peste noapte. Trimite albina la arici, care era cel mai înţelept, ca să-i spună ce să facă. Ariciul refuză, pe motiv că Dumnezeu le ştie pe toate, dar avea obicei să vorbească singur şi albina îl pîndeşte. Trebuiau făcute munţii şi văile, ca să rămînă loc apei.

— Dumnezeu, din aceste legende, n-are nimic cu Dzeul atoatecreator, omniscient, majestuos. În legende, creaţia are ceva automatic, magic, fără ştirea lui Dzeu. Oboseala e nejustificată, fiindcă Dzeu n-a muncit, dracul s-a aruncat în apă. E o oboseală psihică şi mentală, e mai puţin inteligent ca diavolul, albina şi ariciul. Această oboseală a lui Dumnezeu e caracteristică mitologiei române şi balcanice. Caracterul dramatic se datoreşte pasivităţii lui Dzeu mai mult decît antagonismului diavolului. Acest Dzeu n-are nimic comun cu Dzeul creator şi cosmocrat al judeocreştinismului. Aici e vorba de un Dzeu suferind de singurătate, simţind nevoia unui tovarăş pentru a face lumea, distrat, obosit şi, pînă la urmă, incapabil de a-şi termina opera prin propriile sale mijloace. Tema unui Dzeu îndepărtat, care se găseşte şi la popoarele africane, un Dzeu definitiv retras, care vine rar pe pămînt, în tovărăşia lui Sf. Petru, îşi găseşte justificarea în depravarea oamenilor. Oamenii au ales păcatul şi Dzeu se desolidarizează de ei. Dar e alt Dzeu decît al iudeo-creştinilor.

— Într-o legendă rusă, Dzeu zbura peste marea Tiberiada, singura existentă, şi întîlneşte pe Satanael sub forma unei păsări acvatice. Cine eşti tu? Sînt Dzeu, spuse Satanael. Şi atunci eu cine sînt? Tu eşti Zeul zeilor, stăpînul stăpînilor. Urmează scufundarea. Deci acest mit pare de origine central asiatică, din cauza ornitomorfismului ei.

— În alte variante ale legendei se avansează ideea co-sanguinităţii Dzeu-

Diavol. Ideea că Răul este fratele mai mare al Binelui pare de origine zurvanită(?).

— Într-o variantă rusă, întîi era o rață pe apă și apoi a venit Dzeu și diavolul; tema păsării înaintea lui Dzeu e foarte arhaică.

— Bogomilii credeau că Satanael era primul născut al lui Dzeu și următorul a fost Crist. Ideea că Dzeu a creat un principiu bun și unul rău, abandonînd secolul prezent răului, Îngerului Tenebrelor, e familiară esenienilor și e o influență iraniană.

— Zurvan era părintele lui Ormuzd și Ahriman. Ahriman s-a născut fie dintr-un gînd rău al lui Zurvan fie că în Dzeu (Zurvan) există totdeauna ceva rău. Co-sanguinitatea Binelui și Răului e o temă atestată în folclorul vechi creștin, această concepție are o preistorie în speculațiile indiene asupra co-sanguinității *devas-asuras* (zei-diavoli) ca și în credințele mai arhaice în bi-unitatea divină.

— Într-o legendă bulgară, Satan naște din umbra lui Dzeu, de altfel, din ordinul său, și îi propune să împartă lumea.

— Într-o legendă din America de nord, eroul Gluskabe s-a creat el însuși din restul de pămînt rămas de cînd Dzeu a creat omul; ideea e că substanța produsă de Dzeu poate da naștere la ființe care, mai tîrziu, se pot ridica împotriva lui Dzeu sau a creațiunii.

— Poporul prearian se numea *munda* și a existat și o mitologie premunda, deci și popoare mult mai vechi decît cele dinaintea arienilor. La popoarele munda există mitul scufundării cosmogonice; lumea a fost înecată și a rămas doar un cuplu navigînd într-o tigvă, tîlv; șoarecele Kittung aduce pămînt din fundul oceanelor și reconstruiește pămîntul.

— O legendă chineză spune că marele domn trimise trei eroi ca să amenajeze pămîntul, pînă atunci acoperit de ape. După o legendă musulmană, Alah a trimis pe îngerul Gabriel să-i aducă pămînt pentru a construi pe primul om, dar pămîntul a refuzat să-i dea cantitatea cerută. Aceasta, la îndemnul diavolului. Pe urmă a fost trimis Mihail, cu același rezultat. Apoi s-a dus Azrail, care nu ținu seamă de opoziția pămîntului și aduse cantitatea cerută. Ca recompensă, fu numit îngerul morții; el este cel ce ia în primire sufletele morților.

— Mitul a putut ajunge în America înainte de scufundarea istmului Behring, adică acum cca 25—15 mii ani. Dar comunicația între cele două continente s-a menținut și după separare, tot neoliticul și de-a lungul vîrstei metalelor. În California există mitul scufundării cosmogonice, vechi de 2500 ani a. Cr. Deci acest mit a trecut cu valurile culturii neolitice cam în mileniul III a Cr.

— Probabil, inițial Creatorul însuși se scufunda în apă, sub formă de animal, pentru a aduce pămînt. Astfel se găsește mitul exprimat în India; un Dzeu ornitomorf se găsește, în epoca bronzului, în Europa septentrională și Siberia occidentală. Peripețiile ulterioare sînt adăugate pentru a explica imperfecțiunile creației. Introducînd un auxiliar, se face loc concepției dualiste, ajutorul devenind servitor, tovarăș, adversar, de unde elementul de insubordonare, antagonism, opoziție. (Apariția lui Satan, consecință a unui Dumnezeu leneș, sau necesitatea unui Dzeu leneș, pentru a permite apariția lui Satan, N.).

— Legenda s-a modificat succesiv sub impactul influențelor ulterioare.

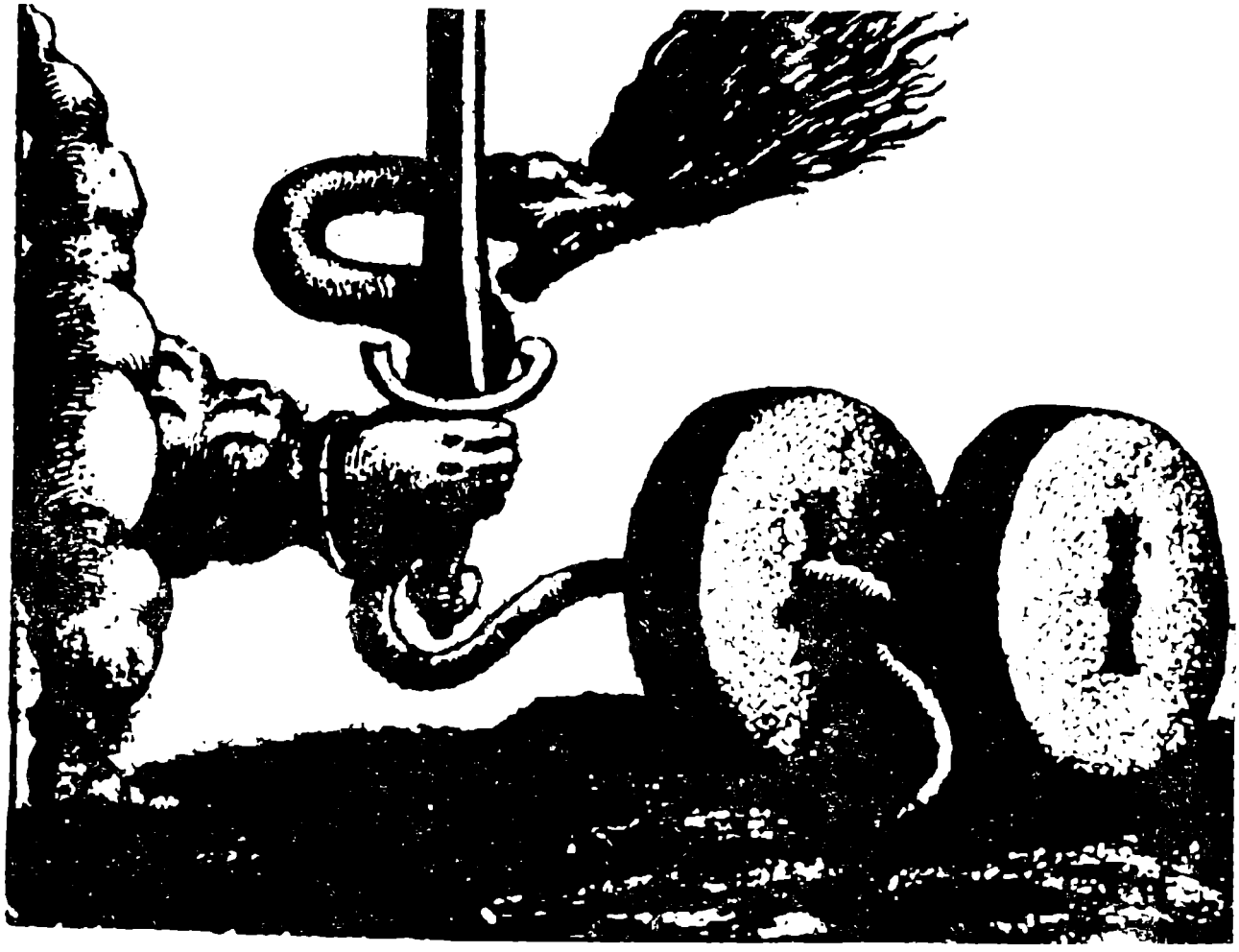

Prin peripețiile ulterioare se explică apariția munților, a morții, nașterea răului. Arhaismul mitului ne face să presupunem că el făcea deja parte din patrimoniul religios al popoarelor protoistorice ale Europei estice, deoarece nu-l găsim nici în Mediterana, nici în Orientul mijlociu, nici în Iran, el fiind răspîndit în toată Eurasia. E singura cosmogonie populară a Europei estice. Continua lui reinventare dovedește că corespunde unei necesități spirituale a oamenilor din acele locuri. Caracteristic *deus otiosus*, camaraderie cu diavolul, sau chiar co-sanguinitate (deci bi-unitate divină și *coincidentia oppositorum*). Element de bază: marile ape dinaintea Creațiunii și misterul cosmogonic fac parte din aceea lume imaginară care e recunoscută din ce în ce mai mult ca o dimensiune constitutivă a existenței umane (Al șaselea continent: imaginația. N.). Această lume imaginară e populată de imagini, figuri, simboluri și scenarii ce ne vin din cea mai îndepărtată preistorie.

Prințul Dragoș și vînătoarea mistică

Mitul și legenda sînt adevărate în alt sens decît realitatea istorică adevărată. De fapt, sînt două moduri diferite de a exista în lume, două încercări diferite ale spiritului în interpretarea lumii, care, de altfel, nu se exclud. Miturile ne fac să ne dăm sea-

ma de alte dimensiuni ale existenței umane.

— Locul unde a fost doborîtă bestia se numește azi Boureni.

— Urmărirea unui vînat, în speță a zimbrului, care duce la descoperirea unui tărîm necunoscut, este un mit răspîndit și anume acela al vînătorii rituale, caracteristic vînătorilor nomazi care își schimbau locul de ședere deseori.

— Numele Italiei vine de la Vitalia, de la vitulus=viței.

— Se lasă animalului dreptul de a alege locul unui viitor amplasament: o cetate, un oraș, o țară un sanctuar. Oracolul din Delfi îl invită pe Cadmos să urmărească o vacă, acolo se clădește Teba. De asemenea o vacă indică locul unde să se clădească Troia. O scroafă îi conduce pe troieni la Lavinium (Ostia).

— Apariția, urmărirea și uciderea unui animal sînt în raport cu întemeierea unui stat, colonii, nașterea unui popor. Un animal decide orientarea, el marchează sau face posibilă începerea unei noi realități istorice.

— La maghiari, animalul care-i conduce dispare; această dispariție e un element dramatic puternic, el n-ar fi fost eliminat dacă cele două legende ar fi avut vreo influență sau ar fi derivat una din alta. Tema vînătorii rituale a zimbrului e, probabil, autohtonă. La daci, acest animal se bucura de un prestigiu aproape religios. Taurul e prezent în contexte religioase privind fertilitatea, tauromahia reprezintă o încercare inițiatică de tip eroic, dar sacrificiul unui taur comportă semnificații cosmogonice. Taurul juca un rol mare în misterele lui Mithra, care au fost foarte populare în Dacia.

— Sînt două culturi: al taurului, de origine mediteraneană și de structură pastorală, și al cerbului, de origine nord asiatică, elaborată de vînătorii preistorici. Amîndouă culturile sînt de origine preindoeuropeană. Mitul cerbului e imitat de la popoarele hiperboreene, care erau moștenitoarele culturii paleoliticului inferior, dispărut către sud din cauza schimbării climei.

— Vînătoarea unui cervideu poate fi reinterpretată ca reactualizare a unui mit de origine: strămoșul mitic, animalul carnivor, urmărește un cervideu și cucerește astfel patria viitoare a urmașilor săi. Nomazii din Asia Centrală și de Nord au împrumutat acest element mitologic de la vecinii indoarieni, dar, scoborînd spre India, arienii au uitat motivul central, un carnivor urmărind cerbul (de unde vin arienii în India? Aheii sînt arieni în Grecia? Dacă arienii s-au născut în Europa, poate că popoarele rămase aici, după plecarea lor, au aceeași origine. N.).

— Animalul oracol (Miorița) este o credință extrem arhaică, moștenirea unui popor de vînători trăind într-un mediu de păstori.

— În miturile privind vînătoarea rituală totdeauna se trece la altă formă de existență, se marchează un început, originea, actul de întemeiere, punctul de plecare și modelul exemplar de mai tîrziu. Omul e forțat a fi prezent în lume revelîndu-și sie însuși propriul său mod de a fi și asumîndu-și responsabilități în această lume. Concepția magico-religioasă arhaică e că un animal descoperă soluția într-o situație aparent fără ieșire (adică forța religioasă care e reprezentată de animal), operează o ruptură într-o lume închisă și permite trecerea spre un mod de a fi superior.

Meşterul Manole şi legenda mînăstirii Argeş

Dintr-o baladă sîrbo-croată: cetatea Scutari e dărîmată, noaptea, de o zînă. Trebuie ziditi doi gemeni: Stoian şi Stoiana (de la stoiati=a sta drept).

— Mitul nu poate fi elaborat decît într-un mediu de zidari, deci se presupune că ar avea o origine macedo-română, macedonienii fiind zidari (Goga, nume macedo-român, a devenit la sîrbi sinonim cu zidar). La macedo-români *gogea* înseamnă zidar.

— Meşterii zidari aveau anumite secrete ale meseriei. Meseria de zidar şi fierar aveau caracter iniţiatic (a face, a crea). Există o amplă mitologie a verbului a face.

— Numele de Manole ar fi, în Grecia, simbolul arhitectului. E numit *neimare* sau *nimare* sau mai mare, iar în turcă *mimar* înseamnă arhitect, termen asimilat de macedo-români.

— Începutul baladei: căutarea unui loc de mînăstire are un caracter ritual. Moartea îi redă lui Manole soţia pe care a pierdut-o. Simbolism cosmologic şi paradisiac, în zidirea mînăstirii. E vorba de o reevaluare religioasă creştină a unui simbolism arhaic, sanctuarul fiind centrul lumii şi *imago mundi*, deja atestat în culturile paleo-orientale: Mesopotamia, Egipt, India, China.

— Pentru a dura, o construcţie (materială sau spirituală) trebuie animată. Adică să primească o viaţă şi un suflet. Transferul de viaţă nu e posibil decît prin sacrificiu. Sufletul clădirilor. Creaţia trebuie să aibă un suflet.

— Sfîntul Petru era acuzat că a sacrificat un copil de un an pentru a asigura creştinismului durata de 365 de ani. Lumea păgînă credea în eficacitatea acestei tehnici magice. Xerxes, pentru a asigura victoria asupra Greciei, a pus să se îngroape de vii nouă băieţi şi nouă fete.

— Mitul cosmogonic e modelul tuturor miturilor şi riturilor ce se raportează la a face, la o operă, la o creaţiune.

— O clădire, o *habitatio* reprezenta o *imago mundi*. Casa-cosmos, stîlpul casei era axa cosmică, instalarea într-un loc echivala cu o situare în cosmos pornind dintr-un centru de iradiaţiune (Cultul phalic era un cult al axei cosmice? N.).

— În nici o baladă balcanică, mitul sacrificiului uman nu este atît de bine realizat artisticeşte, ceea ce denotă importanţa ce i se dă. S-ar spune că motivul morţii violente acceptate cu seninătate, ca în Mînăstirea Argeş şi Miorita, derivă din faimoasa bucurie de a muri a Geţilor. Folclorul poetic românesc n-a reuşit să depăşească aceste două capodopere elaborate în jurul ideii morţii creatoare şi acceptate cu seninătate.

Vrăji

Pentru a goni ciuma, se ridica la marginea satelor un par în formă de phalus. În altele, se atîrna cămaşa ciumei.

Noaptea, zece fecioare goale alergau în jurul satului sărind, gesticulînd, cîntînd, aruncînd ramuri aprinse. Le întîmpinau zece tineri goi, înarmaţi cu lănci. Cele două grupe se salutau în linişte şi încrucişau lăncile cu ramurile aprinse. Se pare că circumambulaţiunea nu e un rit român, el se întîlneşte doar în judeţul Dolj, dar fără nuditate ri-

tuală. În Serbia există nuditate rituală pentru a feri de ciumă.

— A fi luat din căluș,. luat de rusalii, transă para-extatică în care cad femeile din regiunea Timoc în cele trei zile ale Rusaliilor.

Mătrăguna

Se aduce de vrăjitoare dintr-o *pădure surdă*, adică suficient de depărtată ca să nu se audă cîntecul cocoșului.

Pentru a recolta mătrăguna, femeile se despoaie. Cu ocazia trasportului, se poartă amabil cu toată lumea, fiindcă o vorbă rea poate strica efectul farmecelor. În Turda, tinerele fete merg la miezul nopții cîte două, goale și cu părul lăsat, înlănțuite și îmbrățișîndu-se tot timpul drumului, pînă la mătrăgună. Acolo se culcă una peste alta. Apoi culeg planta, o usucă, o fac praf, o amestecă cu miere și fac un fel de pastă care se amestecă cu țuică, ceai, cafea. Uneori cuplul e însoțit de o babă practiciană. În groapa de unde a fost scoasă se pune zahăr, un ban, prețul mătrăgunei.

— Mătrăguna = Doamnă mare = Împărăteasa.

— Culegătoarele trebuie să fie curate, să nu fi avut relații sexuale. Perii mătrăgunei sînt reuniți, cîte 5, cîte 7, cîte 9, pronunțîndu-se numele celui dorit. Mătrăguna asigură considerația oamenilor, sau invitații la dans.

— Luată ca medicament, mătrăguna face pe bolnav să delireze.

— În Basarabia, e numită iarba lui Barboi sau chipul dracului, din cauza rădăcinei răsucite. Se mai ia pentru ca tinerele fete să se bată pe cavalerul respectiv.

— Mătrăguna e plantă erotică prin excelență. Procură amor, căsătorie, fecunditate. Culegerea formează un ritual. Puritate sexuală. Depărtare de sat. Fetele dansează goale sau doar se despletesc (urmă a denudării magice). Pentru culegere, fetele se culcă și se îmbrățișează într-o mimică a actului sexual. Trebuiesc luate o serie de precauții magice. Gesturi rituale. Trebuie *plătită* planta. *Să i se vorbească cu respect.* E periculoasă, dacă nu e culeasă după reguli. Forțele sale pot fi îndreptate spre bine sau spre rău. E, într-o oarecare măsură, iarba vieții și a morții.

Miorița

Resemnarea senină, nostalgie a reintegrării cosmice. Moartea nupțială, în raport cu nostalgia tracică a morții.

Mitul morții asimilat cu o nuntă este arhaic. Al doilea element folcloric: înlocuirea accesoriilor ceremoniilor țărănești cu elemente cosmice.

— Nunțile postume ale tinerilor celibatari erau destinate să împace mortul. Simbolismul nupțial din Miorița e solidar cu ritul nunților postume, și acest rit exprimă dorința celor vii de a se apăra împotriva morților, ca aceștia să nu mai revină (Ca-n Egipt. N.).

— Motivul pentru care e omorît păstorul nu e suficient exprimat; uneori, se pare că a călcat o obligație. Alteori, că a fost preferat de o tînără dorită și de ceilalți.

— *Testamentul păstorului* e foarte vechi, partea cea mai veche.

— Existența păstorului nu pare să fie întreruptă de moarte, moartea unei ființe încă departe de capătul vieții pare a fi creatoare.

— Din peisajul *Mioriței* lipsește cimitirul, dar și satul și biserica.

— Ceremoniile nupțiale, completînd codul funerar, sînt tipic românești, un exemplu de forța de transfigurare a poporului român.

— În nuntă postumă e, deci, dorința celor în viață de a pacifica moartea, de a o împiedica să devină rea. Solidaritate între ideea de fertilitate, naștere și moarte, comună credințelor străvechi.

— În *Miorița*, universul întreg este transfigurat. Ești introdus într-un cosmos liturgic în care se îndeplinesc Mistere. Lumea se revelează a fi sfîntă, deși nu e creștină. Nunta e de proporții cosmice. E o solidaritate mistică între natură și om. Oaia nu dă informații despre un complot, ci revelează, într-o manieră oraculară, ceea ce a fost hotărît. Ciobanul nu e pasiv, ci acceptă destinul, deoarece știe că soarta nu poate fi modificată. Caută doar să-i schimbe sensul prin îndeplinirea unor rituri, să transfigureze nenorocirea morții sale într-o nuntă mistică, să schimbe un eveniment nenorocit într-o consacrațiune, într-un mister sacramental, deci să triumfe asupra propriei sale morți. Ciobanul impune un sens absurdității morții sale.

— Deci el are capacitatea de a anula consecințele aparent iremediabile ale unui eveniment tragic, încărcîndu-le cu valori nebănuite pînă atunci.

Auziți pretenții: la germani, pînă și poeții trebuie să fie eruditi... (dintr-un scriitor excelent).

Tot în *Infernul* lui Dante: trădătorii de patrie sînt înmormîntați în gheață...

Turcii vîntului (Aurel Rău).

Pentru *Săptămîna nebunilor*, Papașa care pictează iconițe și le vinde la *Ceșmeaua Roșie* pentru sinistrații din mahalaua Tabaci, aflată sub inundații. La o trecere a Cirogîrlii, cade el însuși dintr-o droaşcă rupîndu-și noada (gurile rele spun că a căzut din dric și că n-o să mai moară), mergînd la o iubită, la una din iubitele lui, pentru că are vreo trei. Papașa cunună, botează, prezintă pe poeții de la Academia grecească, pentru că are o mare plăcere de a fi văzut și ascultat, posedă un public al lui care-l adoră. La desfacerea unei cărți, vine cu baloane sau stă în geam într-un fel de magazin care desface și lumînări. Scrie într-o foglietă *Turnul Vavilonului*, mormînt al tuturor întîmplărilor grămăticilor, lucru pentru care e urît de cei mai ai dracului scribi. În *Infern*, ar fi stat în cercul al cincilea, al *Mînioșilor*, alături de de Flegias și Filippo Argenti...

Din ce cunosc mai bine oamenii, tot mai mult îmi iubesc cîinele (Franklin).

Dante închide marea peste trupul lui Ulise și alor lui, aflați, cum spune un cercetător, în *barca experienței!*

În *Infern,* Farinata stă într-un mormînt de flăcări pentru erezie politică (asta i s-ar potrivi pederastului pios care a celebrat împăduririle şi-a căzut la arhangheli, cîntînd în corul de la Domniţa Bălaşa. Tot el a cerut sculptoriţei X să se gîndească la un monument care să-l reprezinte. Sugestie: un WC . . .).

Caballi — trupurile cereşti ale celor morţi pretimpuriu. Ei îşi închipuie că fac acţiuni fizice cînd, de fapt, nu au trupuri, acţionînd doar în gîndurile lor (Paracelsus) (pentru Messer).

Nume care aduc glorie numai prin sonoritate: Nicanor Zabaleta.

Tot Dante: Betram dal Bornio (sau de Born), feudal din Périgord, poet provensal care a cîntat frumuseţea războiului, umblă, trup fără cap, cu propria-i ţeastă în mînă, ca un clopot sau felinar, prin *Infern,* bîjbîind în jurul Turnului Păcătoşilor.

Infernul: Pier della Vigna, un trunchi înlemnit de copac. Dacă rupi o creangă, picură o vorbă şi o lacrimă . . .

Sugestie din Dante, pentru *Princepe:* bogătaşul Filippo Argenti îşi potcovea caii cu argint.

De Sanctis: Ulise, rătăcit în malebolgiile dantești, pare o piramidă plantată în mijlocul noroiului . . .

Zgomotul apelor Flegetonului căzînd în cercul următor al *Infernului.* În cercul nebotezaţilor, pe Limbul întîi, se află cei ce n-au fost botezaţi. Aici stau marii meşteri ai artei păgîne, care nu au avut parte de Isus, într-un castel, pe o pajişte frumoasă; *fără pedeapsă,* dar şi *fără veselie* (li spiriti magni), în frunte cu Homer, poetul suveran, care are o spadă în mînă şi e princepele poeţilor (cum s-ar visa Antonie Spadone).

Piero Aretino despre comentatorii literari (criticii): *asasini ai morţilor . . .*

Voltaire spunea despre *Divina Comedie* că e un *salmingodis . . .*

Dar Nietzsche? În *Crepusculul Idolilor,* despre Dante: *Hiena asta care face poezie printre morminte . . .*

Drăguţ, nu?

Anagogia bîlbîielii .

Pagini regăsite: *Jurnalul englez* din 1966. *15 iulie: Liverpool.* Am plecat, ca totdeauna, tîrziu, mici întîrzieri la paşaport, nu din vina mea. Aseară am văzut la televizor deschiderea *Campionatului Mondial de fotbal* în prezenţa Reginei, eram la subsolul *Luceafărului* şi mă gîndeam că totdeauna pierd avioanele: odată, în 60, la Roma; acum, Londra. În sfîrşit, pornesc de dimineaţă cu fiica bucătarului de la legaţia din

Londra, companie neutră, discuție destul de precară, pentru că în avion citesc. Acum plouă într-un oraș negru de cărbune, plin de ziduri roșcate. Găsit la *Casa Presei* pe G. și pe franticul T., care au plecat la vreme. Sîntem în incinta unui colegiu englez destul de banal, cu o cantină care nu arată mai bine ca ale noastre: miros de mîncare, voci, televizor și acea ușoară delăsare a oamenilor din voiaj, e lumea ziariștilor, amestecată, plină de whisky și știri. Mare interes în jurul meciului de diseară, *Brazilia—Ungaria,* care promite să fie ceva magnific, dar eu profit de fotbal ca să văd lumea. Ea, această lume, mă interesează din cu totul alte motive decît acelea de minge... Fac un scurt tur al orașului, o recunoaștere cinstită, vorba lui Mihai, cînd trebuie să vezi piața, magazinele și catedrala. Ultima este în construcție, aduce cu un turn de apă, are adică aerul acela decavat modernist, adică poate fi hambar, gară de cale ferată, aeroport și ce vrei, pe scurt, nu are identitate. Dacă nu ar fi o cruce banală în turn, greu m-aș lămuri cu ce am de-a face. Ideea generală ar fi ca toată clădirea de marmură și cărămidă să evoce coroana Angliei, sau poate greșesc eu. Clopotele bat din niște ziduri perforate, vitraliile aduc cu ale unei săli de baie, nesacră, contraforturile evocă silozuri pe Bărăgan, nimic elevat, totul în contrast cu uniformitatea din jur (case tip, cu peron, cu scări, cu subsol pentru servitori și copertină sub care la ora asta de seară sosesc gentlemani la cină). *Homes*-ul englez posedă un salon în față și un etaj, perdelele și cercevelele, ca să ușureze monotonia cărămizii netencuite, sînt în culori violente. În spate există, desigur, curți, am și văzut cîteva cu grădini patetice, de un verde-gris, plin de tinctură, gazonul tuns, bineînțeles, la sînge. În iulie zăresc, incredibil, fumuri ridicîndu-se deasupra coșurilor. Iarba, pe alocuri, e neagră. O plantă violetă urcă sub streșini... Meciul a demonstrat căderea regilor fotbalului, brazilienii sînt învinși de unguri după un meci mare, tare frumos, publicul zgomotos se agită, cîntă din trompete și claxoanele fac un sgomot infernal. Plouă tot timpul, mărunt, stupid. Ne îndreptăm spre hotel *Alicia* care de fapt e o pensiune particulară, foarte liniștită, cu o superbă grădină cu aerul unui parc public. Liverpoolul mi se pare o urbe sumbră, plină de bărbați beți. *16 iulie,* sculare matinală, oră incredibilă pentru mine, chiar pe insulă: 7,30. Mergem la Sunderland, pe malul celălalt al Angliei, spre Marea Nordului. Se trece prin Manchester, Leeds, Durham (cu un castel splendid conservat, văzut, din păcate, numai din fuga rapidului tren), York, Newcastle și, după cinci ore de mers, ajungem la Sunderland. De la Liverpool la Londra făcusem numai două ceasuri, după asta trenul a încetinit. Ciudate moravuri au și ăștia... Sunderland se află într-un estuar pe care intră imense vase de mărfuri, portul privește spre Marea Nordului, o plaje pustie, poduri de fier și copii care nu arată prea bine, dar care vor să vîndă ceva și să capete ceva. Totul într-o goană pentru a asista la un meci sub orice nivel. Rușii îi bat pe italieni cu toate vedetele lor profesioniste. Soarele și ploaia, arena avea ceva vetust englezesc, mă simțeam ca în 1935. Incident în gară, un cretin de controlor rupsese și biletul de întors și aici nu te ia nimeni în tren fără așa ceva și l-a căutat pe urmă în coșul de gunoi și noroc de ordinea lor că au găsit mizeria de hîrtie. Idiotul rîdea

cretin, beat, uitam — era sîmbătă, zi de week-end. Pe urmă, a început, ca într-un coşmar, epopeea. La stadion, cineva luase valiza doctorului B. (găsind-o, în cele din urmă, după mari emoţii). Pe urmă, la ieşirea din stadion, a fost o adevărată poveste pentru că nu am văzut un stadion care se poate încuia atît, ca o casă de bani, şi eram şi tracasat de cantina la care se făcea coadă şi de doi galonaţi tuciurii prea zeloşi, gata să facă ordine, şi apoi şi o casieriţă tîmpită şi ploaia, poate, mereu sîcîitoare, şi trenurile care trebuiau schimbate prin gări, de colo, colo şi întîrzierile... Plecarea din Sunderland, la orele 18. Recuperarea doctorului B., la halta Seaton, totul bine pînă la Newcastle, unde se iveşte prima ameninţare a birocratismului şi conservatorismului britanic. Pe plăcile cu traseul trenurilor ce trebuiau schimbate nu ştiu de ce, nu mai apare cuvîntul Liverpool. De la Newcastle se ia un tren pînă la Leeds. La York, un al doilea tîmpit bătrîn de feroviar ne spune să ne urcăm în alt tren care ar merge la Liverpool direct. Noroc cu un ziarist brazilian care ne trage înapoi în vechiul tren spunîndune că sîmbăta trenurile din Marea Britanie se retrag, ca autobuzele, mai devreme, pentru a respecta zilele ultime ale săptămînii feroviarilor. La Leeds, de-abia o să găsim o cursă scurtă pînă la Manchester. Am intrat într-un joc infernal. Bătrînul care, contrariat, s-a dus să se intereseze la biroul lui de programare, îşi cere scuze şi ne urcă înapoi: aici programarea trenurilor se face pe zile şi, azi, trenul de Liverpool e suspendat, dar, putea dracului s-o ştie pentru că el locuieşte şi sîmbăta în gara asta împuţită... E ora 23 cînd pornim spre Manchester. La ora 24 ne aflăm în Manchester... În Leeds, un portar beat mort nu a mai vrut să să ne lase pe peron, nu ştiu de ce. La Manchester ne întîmpină patru gealaţi care controlează a cincea oară biletul de călătorie. Au uniforme negre, sînt plini de insigne şi catarămi, se uită de trei ori la bilete şi vor să le reţină. Sîntem număraţi, ar fi un tren local spre Liverpool, dar, dacă nu facem cifra 15, aici dormim. Şeful de gară vorbeşte o jumătate de oră la telefon cu un şef al lui pentru chestia asta. În ce mă priveşte, ameninţ cu publicarea în presă a acestor stîngăcii, dar ei sînt placizi, regula e regulă, sîmbătă nu se formează un tren decît dacă sîntem 15. Cu chiu cu vai mai găsim şi pe alţii, facem numărul fatidic. Ni se face favoarea ca, la 24,30, să se formeze o garnitură rece, neîncălzită. La 1,35 se pleacă spre Liverpool. Ni se spune că drumul durează, de fapt, 45 de minute. Draci! Garnitura aduce cu Mocăniţa care te transportă de la Abrud la Roşia, scîrţîie, troscăie, geme, opreşte în toate haltele, încarcă mărfuri, lasă corespondenţă, se semnează acte, facturi. La 2 abia am ajuns la Weckand. La 3, înjurînd înghemaţi, coborîm în Liverpool. 9 ore de mers de la Sunderland. Raiul britanic este aspru judecat printre înjurături. La ieşire un ultim control, patru gealaţi care aşteaptă biletul ca pe o prescure, nu cumva să le tragi chiulul... Şoferul de taxi ocoleşte şi el cît poate ca să ne ia mai mult, dată fiind ora înaintată. La hotel *Alicia,* uşa închisă cu yale, sunăm 15 minute. Portarul nu deschide nici mort, noroc cu T. care ne aude de sus făcînd gălăgie, coboară şi intrăm. E ora 4 de dimineaţă. Mîncăm ceva, după singurul sandviş luat de dimineaţă, şi ne culcăm bombănind. Halal birocraţie... *17 iulie:* Scriu reportajul meu pentru ziar şi aştept telefonul de la Bucureşti.

Trebuiau să sune la 12. E 1,30. Dacă și telefoanele le merg ca trenurile, m-am lămurit. Micile impresii pe genunchi, prin gări, fete bine făcute, tinere, bine spălate, agresive față de amicii lor care par placizi și osteniți, poate și pentru că sînt băuți. Aici e moda minijupei, care ne dă la toți o curiozitate aproape lubrică. Cît pot vreau să par indiferent, dar curiozitatea noastră e mai mare. Fetele au aerul sportiv al germancelor, cu ceva loial în atitudine, nu sînt frumoase, sînt frumușele. Zîmbesc cu camaraderie curiozității noastre, dar au o rezervă inițială, o depărtare care te dezarmează. Nu aduc a prostituate, ci a camarade. Trebuiesc cucerite, nu se lasă posedate inferior, animalic, dînd sărutări contabile. Este aici și o furie inițială de la plecare, izvorîtă dintr-un eșec apropiat. Dar să trecem la peisaj. Monotonie regală, Anglia toată mi se pare o pășune verde. Repetarea tipului de locuință, lipsa de surpriză arhitectonică mă melancolizează ca și ploaia asta infinită. Smog și alcoolul septentrional, o disperare rece. Aici m-aș sinucide pînă a mă deprinde să exist. Citesc Böll: *Partida de biliard de la 9, 30*, excelent, mai ales ca sugestii pentru *Frica*. Cei de la ziar nu mai telefonează și, la *Alicia*, e o liniște de sanatoriu, duminică, nici o muzică, un reșou splendid, în perete, radiază o căldură ușoară ca o boare. Mocheta de pe podele omoară toate zgomotele. Îmi aduc aminte de excelentul hotel de anul trecut, de la Nankin. Latră un cîine și ciripesc absent păsările, ca acum o lună, la hotelul *Tour Eiffel* din Paris. Viața se repetă. Aud încă strigătele *beatlesilor* din *Picadily Circus*, de aseară, acei băieți și acele fete urlînd sub ferestre, pletoși și zdrențăroși, evident, prea evident nonconformiști. Știu cîtă disperare se ascunde după aceste gesturi. Totul în jurul meu îmi vorbește despre rigiditatea civilizației noastre, despre absența ei de la sufletul omului, totul e înghețat, pierdut. Trăim pentru senzații cît mai violente și meditația a murit, o civilizație a buildingurilor, a mașinilor fără număr care ne vor devora, sufocîndu-ne mai întîi cu volumul, cu gazele lor, cu frenezia lor, cu trepidația motoarelor care trece în muzică, în dans, în scris, în golurile sculpturilor, în urletul mut al cărnurilor canceroase. O să-mi amintesc de toate ca un barbar ce sînt, ca un barbar venit de pe un țărm virgin ca să contemple manechinele goale din vitrine, la ora schimbării veșmintelor de modă, cu manechine frumoase ca niște ființe vii, o să-mi amintesc acest neant strălucitor care mă face invidios, deși nu sînt de obicei, de acest univers fără idei, de vacarmul fără inimă care ne împinge nu spre interiorul lucrurilor ci spre suprafața lor. Nichel și spermă, fum și oftat, vinuri putrede și carne coruptă, absență a sufletului într-o inimă mecanică, carne funcțională și nici o iradiere... Visez o casă de țară și o pășune verde ca pajiștea din Hyde Park pe care se iubesc, în văzul lumii, pederaștii. Ce lume tristă, ce lume nebună, dar trebuie s-o vezi, pentru a o înțelege... *18 iulie:* Cum începe viața în *Aigburth Drive, Liverpool 17, la pensiunea Alicia, Alicia Limited*. Aseară am oferit o sticlă de whisky amicilor de la pensiune. T. debuta în acest univers rece, lucid, plin de gheață. Vise abisale, speram la un somn mai prelung, dar lunganul de fiu al proprietarului pensiunii bate tare cu pumnul în ușă: breakfastul tradițional, ouăle cu șuncă pe care, dacă le pierzi, nu le mai capeți peste 8,30. Oare așa cîștigă lumea unele națiuni? Rugbystul ne privește cu

milă. Îmi vine să-l ucid, pentru că aș mai fi dormit. Mă bărbieresc cu dușmănie. T. scrie de azi de dimineață, a terminat jumătate de carte despre Campionatul Mondial. E harnic, stăruitor, îmi place. Afară, un soare incredibil. E zi de excursie. Portul imens, orașul solemn, cu statui masive, o lume încremenită. Ne privim ca niște animale într-o ogradă străină. A exista... Cumpărat ieri păpuși în batoane de plexi, siluetă a soldatului de la palatul regal, ceva care ar trebui să amintească unora despre acest pămînt. Poștă cu formalități și alte chestiuni evocatoare. Peste pagini se lasă un silențiu lugubru. Cine știe cît de imprevizibile sînt gesturile noastre, dar ele, cel puțin aci, sînt expresia unei singurătăți. De fapt, nu doresc să vorbesc despre mine, sînt vidat și nu-mi place să mă dezvălui, am plecat turbat încoace, mai mult dornic de o evaziune sentimentală, dar neîmplinită. 21 *iulie, Londra, Gore hotel,* pe *Queens Gate la nr. 7,* unde locuiesc menajerii brazilieni și jucători sud-americani pensionați. La ferestre, fete lesbiene, două cîte două, privesc strada plouată. În capul străzii, o intrare în Hyde Park, o statuie a unui lord cu merite în Colonii, călare, numele nu i l-am reținut ce-i drept. Acum mă gîndesc la despărțirea afectuoasă de Catherine, femeia-marinar care era tatuată și pe glezne, darmite în alte locuri și care ne servea ceaiul la *Alicia,* dojenindu-ne cu severitate pentru că mîncăm prea multă pîine și o să facem burtă. Mamă de copii de la 15 ani, muncea onest pentru o pîine și ne vorbea rusește, noi, boacă, ea se mira de faptul acesta și o dam într-o franceză pe care nu o înțelegea, cu toate eforturile și schimonoselile. Ah, acest șovinism de mare putere, atît de prezent și în Franța, și aici. Nu ți-ar învăța ei o limbă străină, nici să-i pici cu ceară. Asta, Catherine, umblase prin porturi, visase desigur să vadă Moscova și poate trăise cu vreun rus de aici erudiția... Oricum, *Alicia Residentian Hotel* a fost o oază. Proprietăreasa ne-a fotografiat afectuos pentru Poliție, la plecare, arătînd o dragoste pe cît de instantanee, pe atît de precisă față de noi. Ne-am făcut *bye-bye,* la despărțire ca într-un scenariu bine scris și totul a rămas în amintire. Cine mi s-a mai impus? Bătrîna casieriță de la cantina universității din Liverpool, atît de înveselită de ceea ce vedea, o fată bătrînă pe care o distra înghesuiala și fețele străinilor. De ai ei era sătulă, noi eram trufandaua turistică. Aseară am fost pe *Wembley,* catedrala fotbalului, cum i se spune aici ca să fie înnobilat. Stadionul pare o cutie de sticlă, un imens violoncel, totul abia răsună, e vătuit, de la aplauze pînă la glasurile speakerilor, prea aristocratic pentru un stadion totuși, dar, ținînd seama că mai aleargă sîmbăta sau duminica și cîinii, e altceva... Anglia bate Franța cu 2—0. Publicul britanic, reținut, nu arată prea mare entuziasm, ce-i drept nici nu sîntem prea aproape de finală. Brazilienii la Liverpool, cîntau în tribune *ay-ay* după fiecare gol și desfășurau un mare drapel galben-verde. După meci, munca de reporter la telefon și coborîrea în bolgia clubului Presei, unde se bea sîrguincios gin și bere. Colegii mei privesc pînă la tîmpire la televizor. Lîngă mine, o gorilă neagră, braziliană, de 200 de kilograme, managerul echipei campioane a lumii, cu o minunată fată de 18 ani, care vorbește gros și fumează în draci, cu o senzualitate lacomă pe chip. Terminat Böll care începe și sfîrșește tern, încep o *Anglie* a unuia Petrescu, plicticoasă ca Sfînta Scriptură.

Au intrat pe ușa hotelului de lux în care e adăpostită Casa Presei patru fete rimelate, cu fuste inimaginabil de scurte. Se așează pe un scaun din mijlocul holului, picior peste picior, citesc ziare și mestecă gumă. Peste trei minute, una mă întreabă în ce cameră locuiesc și dacă nu vreau să-i dau cheia ca să mă aștepte... Secretara managerului brazilian tot mai mănîncă și fumează lent, plictisită, privind lumea din jur ca dintr-un acvariu. Aduce cu T., are adică ceva vagant, e tipul de voiajor feminin, golănesc, sportiv, accesibil, camarad rece, fără scrupul. Nu o să-l lase pe negrul ei de 200 de kilograme. Destul...

21 iulie: Dimineața, la Muzeul dnei Tussaud. Ideea stranie de a reproduce cu o mare exactitate personalități umane bine cunoscute. Aici tocmai asemănarea flagrantă mă ostenește și mă face să cred că arta nu înseamnă a reproduce, dar poate tocmai asta și-a propus autoarea muzeului, să evoce cu mare exactitudine pe cei dispăruți și care erau sau nu mari. Oricum, ce idee, fotbaliști lîngă miniștri și generali, actori lîngă banali oameni de stat... Mecanica reproducerii m-a întristat. *Camera ororilor,* pe care se scontează mult, este naturalistă și provoacă senzații de gang. Celule, întuneric, capete sub o ghilotină de material plastic, parcă, o umezeală făcută. Oroarea în cantitate nu deprimă, plictisește. Și, cînd faci bilanțul, totul devine sinistru: Oswald lîngă Churchill, Jack Ruby lîngă De Gaulle, Chesmann lîngă nu mai știu cine, prea e mare egalitatea și iresponsabilă. Ilustru, ilustru, dar altfel s-a ilustrat un om de litere și chiar un general, care e mai mult sau mai puțin criminal el însuși, și altfel acești oameni cu priviri de demenți. Mentalitatea celor ce au inițiat o astfel de galerie mă îngrozește, în fond. Seara, plimbare prin parcurile Londrei în care Anglia își face de cap și se sărută bine. *22 iulie.* Vizită la ambasadă. Ne primește portarul și un fel de funcționar de serviciu. Ambasadorul e prea ocupat și noi prea de tot neînsemnați: abia niște scriitori români (vreo 7, dacă nu mă înșel, și gazetari, ce contează). Venisem să obținem o masă la cantină pentru că, așa cum plecăm noi totdeauna, nu prea avem bani și ne-am mai fi ajutat cu solul patriei, plătind mai puțin. Refuz total. Cît privește întoarcerea, e o problemă de toată frumusețea. Avioanele sînt supraaglomerate și cine știe ce se va mai întîmpla pînă atunci. Vorbit la telefon cu Soculescu, la Paris. Acolo el poate face ceva, dar mai încoace, pe insulă, nimic. Șansa a fost oarecum cu corespondentul *Scînteii,* Rodescu, amabil, care m-a și așteptat la aeroport. Restul își vede, pe bună dreptate, poate, de treabă. Vizită la *Muzeul Victoria Albert.* Excelent, imens. Superbe exponate indiene, cu miniaturi unice (scene de vînătoare de o mare finețe sculpturală), admirabile tapiserii și covoare. Uluitoare statui de metal și piatră furate din templele de peste tot. Pentru așa ceva aș fura și eu ca să aduc patriei astfel de comori. Omor scuzabil... Goblenuri bruxelleze extraordinare, colecție de veselă chineză, ceramică și porcelanuri italiene fără pereche. O sală a vitraliilor (uluitoare cele franceze din secolul 16). Nu o să pot uita primitivii indieni cît voi trăi (un cîine agățat de trupul unei cățele, un sugaci etc...). La ieșirea din Muzeu, un grup de copii ne vînd reviste naturiste cu nuduri de femei și bărbați. Pe urmă, iar spectacolul străzii și al fetelor engleze atît de sportive, atît de bine alcătuite. *23 iulie:* Aseară plimbare în Soho, căzut în micile *pubs*-uri, pline de tineri și

bere, tonomate și o veselie tîmpită. Stare anarhică, fără explicație. Clima, o veche rană, ce dracu altceva? Nimic trivial însă la tinerii aceștia care au puritate chiar în beția lor nezgomotoasă. Fetele, și ele ametite, se descalță și dansează, dar ceea ce fac nu are nimic supărător. Un amor rece guvernează relațiile dintre băieți și partenerele lor. Filme exotice, o lume pestriță, invitația în cinematografele *sexy* cu cîte 6 filme pornografice, dancingurile din *Picadili* și grupurile de lesbiene ceva mai agresive decît restul lumii, fete frumoase cu ghitare, generația veche trece prin fața lor și se uită la aceste grupuri umane ca la niște exponate de muzeu. Apași și stripteuzele alergînd de la un bar la altul, restaurantele italiene pline de sosuri de roșii și macaroane, cuptoarele în care se fierb cîrnați, holurile micilor hoteluri și cluburi de noapte cu lumini verzi și roșii ca ale Infernului, chipul lui Julie Christie în toate vitrinele, cîrduri de fete blonde, mereu alte fete blonde, înalte, trecînd ca niște manechine sub neon, evocînd, prin vestminte, *Nimfa* lui Canova de la *Albert-Muzeum* ... *24 iulie—9 august:* Jurnalul se corupe; ar trebui, ca să nu povestească o romanță, să bată cîmpii, dar voi reconstitui numai vizitele în această Londră pe care aveam s-o descopăr, fără să vreau, noaptea, în zori și la amiază, în lumina ei verde de ceai de Birmania, în acele mici cîrciumi pline de actori, de femei bătrîne pline de bani. *The Tower* sau *Tower Bridge* au rămas în urma progresului industrial, ele marchează numai o epocă. Plimbarea în curtea Turnului Londrei e decepționantă, sumbrele încăperi nu au grandoare și temnițele, în afara evocărilor shakespeariene, nu ar mai speria pe nimeni, chit că mai există butucul, securea și umbra decapitaților iluștri. Ar trebui, poate, un *condei bizantin,* ca al lui Flaubert, cum scria careva, pentru a însufleți aceste ruine, cu regi și regine, dar piatra nu mai are nimic semeț, numai Tamisa asta greoaie mai spune ceva și tradiția, uniformele și mecanica schimbării gărzii; mă reține mai mult fata de lîngă mine, I., instruită, plină de farmec, care mă însoțește numai din amabilitate și mă scrutează din cînd în cînd. Știe despre mine numai că sînt un fel de bătăuș literar și, la *National Gallery,* cădem într-o pasiune comună, pictura, și asta e o surpriză pentru ea, pentru că, așa cum crede toată lumea, eu vin dintr-o lume de pickpokeți, în care o discuție despre senzaționala pînză *Sfîntul Gheorghe și balaurul,* de Paolo Uccello, pare exclusă, pentru că prea e straniu tabloul acesta și atunci fata rămîne cu mine și mîncăm la un *snack* macaroane și ne întoarcem în muzeul imens, plin de lucruri foarte interesante. Cartea tipului ăla inteligent D.P. îmi folosește foarte mult, era snob, mi se pare, pederast, și-a făcut și-o politică proastă, dar aici, pe insulă, m-ajută să identific niște repere, fata face restul. Am un dar prost al improvizației, și vorbesc în general puțin și mormăit și nu vreau deloc să arăt ce mai știu, pentru că, dacă știu ceva, mai bine scriu decît să arunc vorbele în vînt, dar, vedeți, a stat și ploaia asta sîcîitoare și sînt în lumea mea mea mirifică și atunci pot să mă uit în zarea cenușie a Londrei și la ceața de pe Tamisa și să spun gugumănii: că ar trebui să zăresc, undeva, în închipuire, fumul sobelor de la Oxford care nu împiedicaseră pătrunderea pe insulă a spiritului lui Erasm și Bruno și, pe chestia sobelor, iată și sobele de la Cambridge care-l afumau pe primul, pe la 1511, cînd se văita, între altele,

și de scriitorii greci pe care-i citise, și așa mai departe, improvizînd, cum spuneam, și iar privind la Uccello care arată ca Dali, priviți bine dragonul rănit cu aripi *hippy* și mișcarea calului Sfîntului Gheorghe singura care ar trăda puterea pictorului și epoca și poate coafura copacilor atît de italiană și nourii bucălați ca niște colaci de aer, dar ce facem cu peștera parcă de material plastic în fața căreia stă un profil botticellian? Grădina pare Boboli, cerul e mediteranian, dar ceva fuge, scapă regulei, Uccello a încălcat regula jocului picturii în epocă, a *devansat*. Fata îmi răspunde atent, nu mă contrazice, sporeşte numai ideea mea. Între două încercări de a prinde macaroanele italienești, îi spun că aparține celor zece mii de oameni care merită să trăiască, cum stabilea atît de peremtoriu Gobineau, pentru că știe mai mult decît știu eu unele lucruri. Ce face? Face regie de film! Locuiește la o bătrînă ciudată, care nu-i permite vizite ale amicilor. Dar asta e o viață foarte tristă. Bineînțeles că e o viață tristă, plicticoasă, dar, dacă ai de alergat atît, de la o scenă la alta și din muzeu în muzeu, nu e chiar atît de greu. O privesc atent, era o fetiță acum numai doi ani alergînd prin grădinile verzi ale Peleșului și acum pare o domnișoară, trimisă de cineva să mă însoțească printre ramele pline de personaje solemne. *Ceai și simpatie*, îmi sună în ureche un titlu tîmpit de piesă, dar am uitat metroul rece al Londrei și mai ales trenurile succesive cu care m-am întors de la Sunderland. *Portrait of a Lady in Yellow*, fundal albastru de cerneală decolorată și, în prim plan, pe mîneca galbenă a acestei doamne, trei flori stranii de orient și profilul atît de acuzat năsos, nu e frumoasă, e numai stranie și pare mulțumită de ceva, pieptul este rotund din decență. Baldovinetti nu îndrăznește să calce regulile nescrise ale decenței religioase care nu permiteau aluzia la ceva carnal. Snackul nu mi-a distrus memoria emanată de tablourile acelea. Între macaroane, schimb de cuvinte gratuite și reevocarea paginilor engleze: nu spunea papa Grigore despre acești indivizi fără identitate din jurul nostru că nu sînt *angli* sînt *angeli*, ce gust să facă jocuri de cuvinte . . . Nu sînt deloc *angeli*, spune fata, și o acompaniază sunetul repetat al mașinii de marcat sumele mîncărurilor. Trăim, aici, într-o lume mercantilă, fără milă. Sărim la regina Elisabeta, care-și primea ambasadorii vorbindu-le în latină, o fac pe *libristul isteț* cum spunea același excelent scriitor care a mai alungat din melancoliile mele de la *Gore Hotel*. Era, de dimineață, un Bosch superb, acolo, la *National Gallery: Crist batjocorit*, cu nebunia detaliului atît de proprie dementului genial care mă fascinează. Și mai era un grotesc *Massys*, un fel de portret de berar munchenez cu sîni de femeie și în rochie, cu urechi ca ale diavolului și o față porcină care sărea din perete, atît de ciudat, atît de ciudat! Sau acel *Cranach: Venus și Cupidon*, hieratic, teatral, cu un copac, probabil portocal, plin de mingi roșii, în care nudul este o puritate atît de substanțială că inspiră sentimentele unei icoane, sau ciudata punere în scenă din *Sfîrșitul vîrstei de argint* a aceluiași, cu bătaia ciudată a bătrînilor în fața unor nubile, statuare, și ele pure, zeițe, nu altceva. Totul într-un peisaj țepos, și *Bruegel*, cu *Adorația Magilor*, și el făcut la modul superior, în gestică, dar cei trei Van Gogh, două peisaje și florile nebune, galbene, smulse parcă din soare, și și mai nebunele flori ale lui Rousseau Vame-

şul, văzute după amiază la *Tate Gallery*, pentru că aici a fost şi mai tare. *Tate Gallery* îl are pe *Stanley Spencer*, de care nu aveam habar, cu *Resurecţia* lui, o, e o adevărată bijuterie acest Spencer, trebuie să vezi mormintele acelea care se deschid ca nişte capace de conserve, trebuie să vezi tărgile pe care stau morţii şi caii care-i duc, să vezi *Golgota* lui cu un Crist care poartă crucea şi e urmat de nişte indivizi cu scări într-un peisaj englez cu lume ieşită la ferestrele mansardelor ca nişte falşi arhangheli. Trebuie să te opreşti puţin în faţa unui tablou în care nişte ucenici vrăjitori arată ca lucrătorii de la curăţatul coşurilor şi ridică acoperişurile sau să vezi o *Cină de Taină* uluitoare în care apostolii au zaruri în farfurii şi se gîdilă cu degetele de la picioare pe sub masă. Trebuie să mai vezi *The Chapel*, nebunia plină de cruci îngrămădite, curgînd parcă dintr-un loc imemorial, ca să-ţi dai seama ce geniu are individul ăsta! Sau *Alegoria Războiului* din *Route March*, *Creştii* lui cu vulpi şi scorpioni, bătrînul Soutine şi Chagall pe aici umblă şi ei. Mai curînd e invers, dar nu are nici o importanţă... Şi mai era o nebunie în *Tate Gallery: The Cholmondeley Sisters* — două femei cu doi copii înfăşaţi în braţe care te făceau să te gîndeşti la irealitatea lumii noastre, pentru că prea erau stranii, ţepene, ciudate, dar *posibile*. Dar *Bătălia de la San Romano*, de la *National Gallery*, de azi dimineaţă, asta se uită, domnule? Tot Uccello. Vom reveni mîine, care mîine? Printre Turner, Hogarth, Reynolds, Gainsborough, Raeburn, Lawrence, atît de academici, îmi dau seama că nu iubesc această pictură, aşezată, *construită*, e drept, cu un *aer englez* atît de specific. Cum poţi să înţelegi totul lîngă ucigătorii francezi între care sînt şi aici, la Londra, cîţiva remarcabili? Dar tot la *Tate Gallery*, este *Craniul* acela al lui Modigliani, sculptură uluitoare, cum e *Pogany* al lui Brâncuşi şi nemaipomenitul Blake, serialul care dovedeşte că nebunia poate naşte ceva fără seamăn. Oricum, pe Turner îl mai absolv pentru sfumaturile lui şi, în special, pentru o *Veneţie* care are ceva pierdut, căzut într-un crepuscul inimitabil. Sigur, mai erau acolo, la *National Gallery*, şi italieni buni, ciudatul Pollaiuolo cu *Sfîntul său Sebastian* căţărat pe un copac retezat şi Botticelli, excelent, cum este nemaipomenitul Holbein cu *Ambasadorii* săi, tablou plin de mister. Dar acum este un decor roşu de pluş în care se mişcă actori şi cîntă un lăutar de zile mari, un fel de gentleman de 50 de ani care aduce cu Manicatide al meu din romanul „Facerea lumii". Actriţe trecute, cu faţa luminată de lumînări, aplaudă bete, ziua a trecut, a trecut şi miezul nopţii. Afară cerul Londrei este surprinzător, verde, plin de puritate. Unde o fi ceaţa? Mă uit la ochii fetei din faţa mea... *O altă dată a acestui Jurnal*. Fotbalul a dispărut undeva între verdele clasic al *Wembleyului* şi plimbările din Bloomsbury, între două taxiuri şi grădinile gris, lecturi din Chesterton şi iar plimbări pe sub copaci negri de zgură şi iar ideea de a mă opri aici pentru că restul este indiscreţie. A, să nu uit: am găsit ceva nostim într-o carte a lui Botez: Taine spunea despre statuia lui Nelson din Trafalgar Spuare că e un guzgan într-o prăjină, dar, ne asigură autorul, la Glasgow este şi mai şi cu statuia lui Walter Scott, care stă într-o prăjină dorică în timp ce priveşte în jos la regina Victoria care călăreşte lîngă piedestalul statuii sale printre alte 11 statui. Oare, în general, eu am mai văzut

ceva din Londra asta, la urma urmelor, și, chiar, unde se afla Trafalgar Square? pentru că m-am rătăcit...

Bacon, Dominus Verulami...

Apa goală ca o nimfă (Turner).

Cu firul de plumb în mînă, cu ochii inflamabili, ca niște stăpînitori, cu un spirit exact ca un compas, noi ne edificăm opera așa cum universul și-o alcătuiește pe-a sa, așa cum inginerul construiește podurile, cum matematicianul elaborează formulele orbitelor (Naum Gabo, Antoine Pevsner).

Străinul care locuia în Enghien les Bains, lîngă Ville d'Avrey, pe rue du Départ, și care a murit într-o fîntînă din fața Mioriței, într-un accident de automobil, după un chef la *Doi Cocoși* cu o pipiță. Apoi corespondența cu văduva care credea că el a murit întîmplător și simțea nevoia să se sinucidă sau numai credea că vrea să se sinucidă. Oricum, *rue du Départ*...

Cine trăiește mai multe vieți trebuie să moară de mai multe morți (Wilde).

Dar principesa de Guermantes în saloanele căreia mișunau reginele și care spunea „Coburgii mei" ca și cînd ar fi spus „cățelușii mei"? (Proust).

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie, Mitologie, Poezie)

(Din Mircea Eliade — Mitul reintegrării)

Pe cei de felul tău nu i-am urît niciodată, îi spune Domnul lui Mefistofel, dintre toate spiritele care neagă, bufonul e cel care mă plictisește mai puțin (*Faust*, Goethe).

— Dzeu și diavolul se întîlnesc din cînd în cînd, e amintirea turbure a unui rit cosmic. Binele și răul coincid, un moment, coincidența contrariilor, a contopirii între ființă și neființă, a *totalizării realului*.

— Formula prin excelență mefistofelică este: *Verweile* — oprește-te, dacă Faust se oprește, el este pierdut, diavolul nu se opune deci creatorului, ci creației sale, el vrea să împiedice devenirea.

— Lucrul cel mai înalt e să consideri diversul ca identic, lucrul cel mai comun e acțiunea, adică unirea concretă a celor ce sînt separate (Goethe).

— Toate religiile au avut o mare zeiță, *magna mater*, mamă a totului. Cosmosul și viața nu puteau fi create de un zeu, ci de o zeiță, de unde supremația cultului unei divinități feminine în matriarhat, în care virtuțile feminine

capătă funcţiune de principii (virtuţile sînt fertilitatea şi naşterea).

— Se spune că descoperirea agriculturii este datorată femeii. Pămîntul e o mare matrice în care rodesc tot felul de germeni, deci pămîntul devine femeie. Omologarea actului agricol cu actul sexual e bine cunoscută în toate religiile. Ritmurile lunare stăpînesc femeia, care singură participă la magia lunii. Paparudele goale atrag pe marele bărbat sideral. În China, norii sînt închipuiţi ca nişte balauri, simbol falic. Marea zeiţă e şi zeiţa apelor. În culturile oceanice, matricea tuturor lucrurilor se află în fundul oceanelor. Eroii şi sfinţii sînt consacraţi prin atingerea cu apă rituală (Sfinţii sînt eroi, N.).

— Totalizarea cosmosului în jurul principiului feminin se face prin intuiţii vaste şi totdeauna pe realităţi vii: oceanele se unesc. Lumea e unită cu pămîntul şi cerul printr-un fenomen concret: nunta între cer şi pămînt, fecundarea matricei telurice.

— Marile zeiţe ale Orientului sînt în acelaşi timp şi zeiţe ale războiului: Astarteea, Nanaia în Mesopotamia şi Iran, Istar a Babilonului, Anat în Palestina, Anaitis în Iran. Bărbaţii cad în stăpînirea acestor zeiţe numai în timp de război, cerîndu-le lupta, moartea (Rămăşiţă a matriarhatului, cînd războiul era decretat de femei? N.).

— Magna Mater, fiind o zeiţă a totului, în ea coexistă viaţa şi moartea;

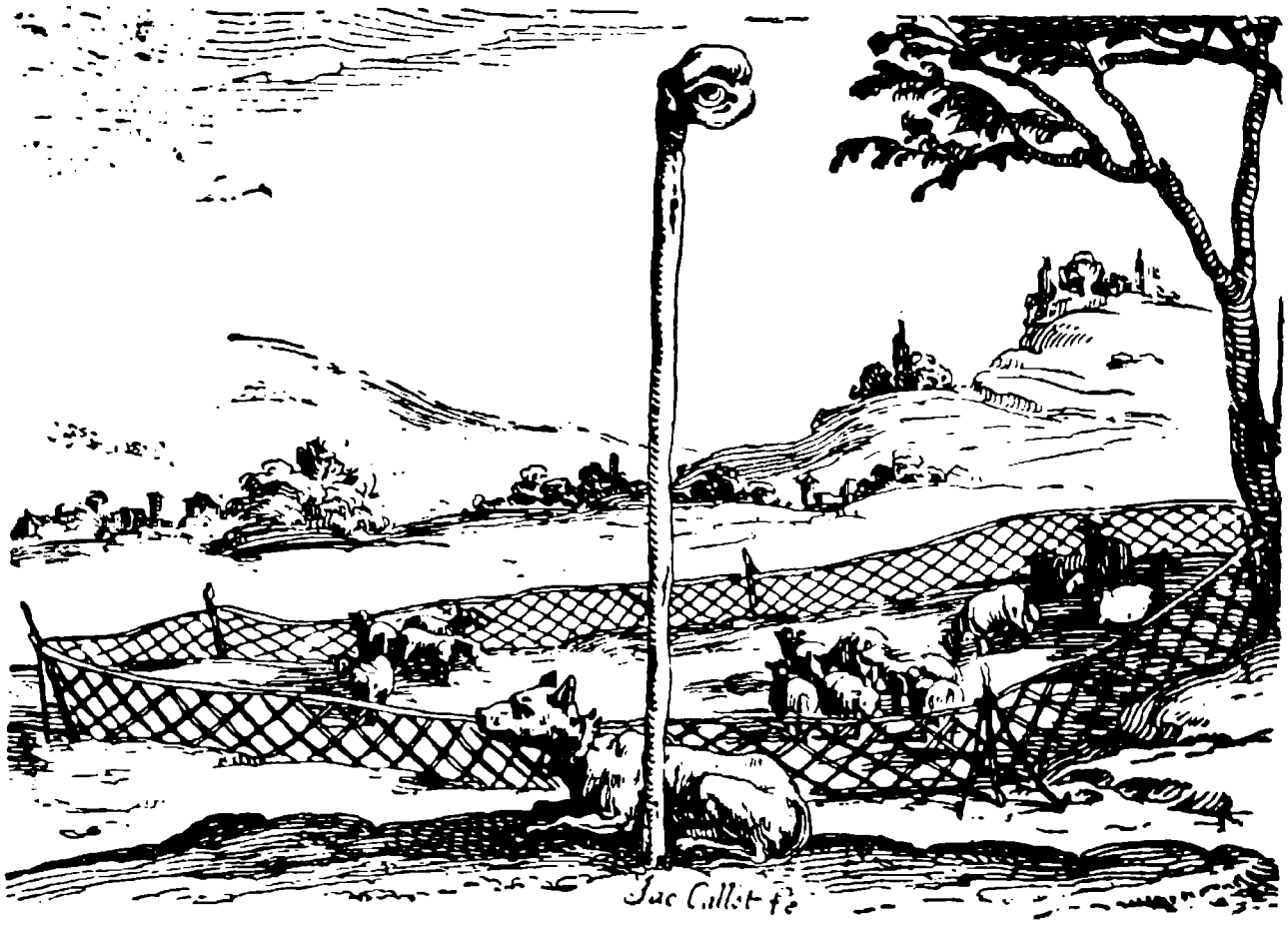

marea larvă amorfă deci, în ordine morală, contopește binele cu răul. Existau serbări cînd fecioara coincidea cu curtezana, inclusiv regina trebuia să practice prostituția rituală. Aceasta, la începutul primăverii, pentru a se asigura o bună recoltă. Se realiza o confuzie orgiastică în care nici o lege nu se mai putea distinge, deoarece trebuia realizată experimental starea de nediferențiere haotică de dinaintea Creațiunii, pentru a promova, în virtutea magiei imitative, topirea germenilor în aceeași matrice telurică și actul rodirii.

— În Tracia, cultul lui Dionisos-Zagreu era săvîrșit prin orgii bachanale frenetice, fuga femeilor noaptea prin păduri și munți, sfîșierea iedului (simbol al lui Dionisos) și risipirea sîngelui pe arături. Prezența exclusivă a femeilor e un mister tipic femenin, femeile sînt singurele care cunosc tainele vieții vegetale.

— Sîntem atrași, în mod fatal, în subteranele obscure și calde ale pămîntului.

— Prin anumite ritualuri, egiptenii creau sufletului mortului o soartă agricolă, transformîndu-l în semințe.

— Viața omului arhaic era dirijată de ritmurile cosmice care însă nu erau numai ritmuri lunare, ci și colaje.

— Deși zeițele pămîntului sînt considerate izvor al beatitudinei și opulenței, cultul lor cuprinde practici și rituale sălbatice, sîngeroase.

— Zeița Kali, numită cea blîndă și binevoitoare, are o iconografie sîngeroasă, cu colier de cranii omenești (Ielele se numeau milostivele, furiile — eumenide etc.).

— Cea mai veche zeiță a Indiei, *Aditi*, mamă a tuturor, înseamnă: cea nelimitată, cea inepuizabilă. În orient, zeițele sînt reprezentate cu fusul în mînă: ele torc firul vieții, după voința lor. Destinul omului e irațional. În India, marea zeiță a jucat și rolul de zeiță a timpului: *kala* = timp e apropiat de Kali, numele marii zeițe, și înseamnă și pătat, negru, întunecat.

— După concepția indiană, omenirea trăiește de mult în *Kali-iuga*, adică în epoca întunecată, epocă de confuzii și crime, ultima etapă a unui ciclu care se încheie.

— În panteonul indian numărul zeilor și al demonilor e nesfîrșit. Zeii sînt *namarupa*, adică au nume și formă. Între om și zeu nu e o deosebire de calitate, ci de cantitate. Zeii trăiesc mai mult ca oamenii, nu sînt însă eterni, etern e numai spiritul = Brahma.

— Tot ce nu e liber, ce nu e spirit adică, se află într-o necontenită devenire, într-o transformare fără odihnă. Om, plantă, zeu sînt *namarupa*, existențe individuale, pentru că principiul individuației este în același timp al pluralității și, atunci cînd încetezi de a mai fi Unul, devii Fără Număr. Cînd unitatea primordială se sparge, adică atunci cînd începe Creația, cosmosul, devenirea-instinct ontologic, latent în orice fărămitură din marea unitate inițială, încearcă să realizeze unitatea la celălalt cap, în infinit. De aceea tot ceea ce devine, ce are viață tinde să se înmulțească la infinit, ca jungla, pînă la completa ocupare a Cosmosului. Haosul e imaginea adulterată a unității primordiale, nedespicată prin actul creației. De aceea în arta indiană nu există spațiu gol, orice colțișor e ocupat, tendința spiritului indian este să ocupe spațiul; izvorul vieții, cînd e descătușat, trebuie să curgă la infinit, înecînd totul. Artistul indian tratează cosmosul în conformitate cu metafizica tradițională a Indiei, ca o necontenită unduire, ca un

ocean de forme vii, ca un Tot în devenire. De aceea nu există unghiuri în arta și iconografia indiană. E o continuă unduire. Brațele personajelor se îndoaie ca un dans.

— *Despre dans.* Dansul e cel mai dinamic simbol al Creației, al devenirii ritmice. Shiva a creat lumea dansînd. *Nataràj*, dansul regal, este o formulă prin care se exprimă Creația și viața cosmică. Privind scenele reprezentate în arta indiană, privind oamenii aceia care se apleacă în ritmuri moi, femeile acelea cu corpuri rotunde, animalele cu mers legănat (elefanții, gazelele), ai impresia că prin nici unul din ele nu curge sînge, ci un fel de sevă. Ele nu au mișcările frînte și gesturile fragmentate ale corpurilor hrănite cu sînge. Ritmul lor e lent și armonios, ca într-un mare somn. Ele respiră în acest văzduh solar, dar izvorul vieții lor se află altundeva, în ape, în pămînt, în matricea telurică. Sensul acestei vieți vegetale, în care se integrează prin artă și oamenii și zeii, trebuie căutat în valoarea simbolică a apei care este, în același timp, principiul nediferențierii primordiale (Haosul = Apă, în toate tradițiile cosmologice) și izvorul tuturor formelor. Ritmul vegetal e doar o formă a ritmului acvatic. „Ocupînd spațiul" cu existențe structurate conform ritmului vegetal, arta indiană își manifestă tendința către totalizare.

— Din suferință și robie se naște beatitudinea, experiența binelui conduce la dorința răului. În filozofia indiană nu există bine și rău decît în planul manifestat de *namarupa*. Extremele nu se ating, ci se creează una pe alta... În întreg cosmosul, în însăși structura devenirii, există o tendință latentă de întoarcere la matcă, adică la nediferențierea primordială.

—În mitologia indiană zeii sînt numiți *devas*, iar demonii *asuras amrta* = *ambrozia* (pentru ea se bat zeii cu demonii). Zeii și demonii sînt, într-un fel, frați, sînt copii lui *Prajapati*, zeul tuturor făpturilor. *Agni*, zeul focului, e, în același timp, un preot *asura*, adică demon. Soarele e numit *preot asura* al tuturor *devas*. În cultura indiană tendința de a depăși contrariile e mai evidentă ca oriunde. Aici se ascunde doctrina totalizării, ceea ce Cusanus numea *coincidentia oppositorum*.

— Șaprele și soarele reprezintă două principii opuse: întunericul forțelor telurice contra luminii, spațiului clar. Șarpele e și simbol eretic, deoarece *eros* scoate pe om din sine și-l aruncă către altul, îi anihilează propriile sale limite. În gîndirea mitică indiană coincid: *Agni*, zeul focului, e identificat cu *Ahi Budhnya* = marele șarpe, emblema tuturor latențelor. *Agni* e descris fără cap fără picioare ascunzîndu-și ambele capete. Șarpele e o virtualitate a focului, e invizibil, iar Întunericul este lumina în latență.

— *Soma*, băutura care conferă nemurirea, este divină, solară. Șerpii sînt socotiți nemuritori, fiindcă își schimbă pielea, despre *soma* se spune că iese ca și *Agni* afară din pielea ei bătrînă. Un *tedt* spune: prin sacrificii, șerpii au biruit moartea, acel care face la fel biruie și el moartea. Șerpii și-au lăsat pielea bătrînă, au ieșit din ea și au biruit moartea.

— *Varuna*, zeu al cerurilor, e și zeu al oceanelor, lăcaș al șerpilor. Varuna mai e numit rege al șerpilor sau viperă. Monstrul *Vrtra*, ucis de *Indra* (e vreo apropiere între Indra și Andro, să fie un erou, un om la baza cultului, lui Indra? N.), are forma unui șarpe. Prin uciderea lui Vrtra, Indra eliberea-

ză apele, deci o recreație a cosmosului. Deci șarpele ar simboliza materia, latențele, virtualitățile divinității.

— În perechea *Mitravaruna*, mitra e manifestat supus devenirii, iar *Varuna* e nevăzut și etern. Aici se exprimă biunitatea divină.

— Toate schimbările și contrastele sînt aparente — textele vedice. În realitate, soarele nici nu apune nici nu răsare, el se răsucește, adică se manifestă dar nu se alterează. Binele și răul, lumina și întunericul sînt ale aceleiași unități în diverse manifestări.

— Deci *coincidența contrariilor* se realizează în divinitate, aspectul dual se datorează activității sau inactivității divinității, care poate fi virtuală sau reală, latentă sau manifestată.

— De aici decurge ideea co-sanguinității binelui cu răul, a diavolului cu Dumnezeu. Ormuzd și Ahriman sînt frați gemeni născuți din Zervan, care la greci s-a numit Cronos. S-ar putea spune că, în terminologie vedică, Ormuzd și Ahriman sînt aspecte diferite — latent și manifestat — ale lui Zervan.

— Profetul manicheiștilor era Mani. Dualismul O-Ahr aparține religiei iraniene inițiată de Zarathustra (Zoroastru) și din el s-au născut sectele creștine: manicheiștii, bogomilismul, pavlichianismul.

— Ideea descendenței comune a binelui și a răului e și în legenda sf. Sisinie sau Sisoe, care apără copiii, și a sorei sale Avestița, care fură copii și pe care, pînă la urmă, Sisoe o omoară cu lancea. Era diavoliță.

— În cazul lui Adam și Lilith, soț și soție, e de asemenea o co-sanguinitate între bine și rău. Gnostici. La origine, diavolița era doar simbolul lumii întunecate, iar eroul, sfîntul, al lumii luminoase.

— Vedele și Upanishadele se adresau unor inițiați pentru a transmite formule metafizice și rețete contemplative.

— Ideea polarității și ambivalenței divine este ecumenică, adică proprie tuturor religiilor. Această idee e exprimată mitic în *Vede* și metafizic în Upanishade, în rituale orgisiace (Mister), în ereziile creștine, în iconografie (China), într-un fatalism popular (Firul vieții), superstiții (Sisoe-Sevastița), în formule gnostice (Adam-Lilith), Eonul bun, eonul rău în dualism (Or.-Ahr.).

— Din conștiința poziției în cosmos a omului ia naștere și drama omului și metafizica sa. Căci această conștiință este, într-un anumit sens, o cădere. Omul se simte despărțit de ceva și această despărțire este pentru el prilej de durere, spaimă, deznădejde. Se simte slab și singur, iar acel ceva e puternic și total, cuprinde tot ce nu este omul, tot ce e altceva decît el.

— Prin orice ritual se realizează paradoxul celei mai absolute ambivalențe: piatra la care ne închinăm este în același timp zeul și o parte din el, ființa coincide cu neființa; se obține astfel unitatea primordială.

În culturile primitive, bărbatul e transformat magic în femeie, pentru a reuni coincidența contrariilor; Androginul e tipul ideal al zeului, divinitatea cumulează toate posibilitățile. Dumnezeu e înspăimîntător și blînd.

Mitul Androginului. A. e considerat ca tipul omului desăvîrșit, arhetip primordial. Androginia Giocondei, a sf. Ioan? Peladon, Freud.

— La hermafrodit, separarea sexelor e exagerată, la androgin, fuziunea e desăvîrșită, e un nou tip de uma-

nitate cu o conștiință apolară. Eva s-a născut din bărbat fără ajutorul femeii. Cristos din femeie fără ajutorul bărbatului.

— Omul primordial a fost adrogin: Adam — Eva, idee găsită la gnostici și în Kabala. După Baader, omul primordial Adam—Eva avea tovarăș o idee care trebuia să-l învețe să zămislească lăuntric, dar Adam—Eva a căzut în păcatul somnului în timpul căruia Eva se desparte de Adam. Datorită lui Cristos, omul va deveni Androgin.

— Humboldt consideră divinitatea androgină, fiindcă divinitatea nu poate fi limitată (de cercetat, asupra acestui subiect, Swedenborg).

— Problema androginului era secretă, nu era accesibilă oricui, nu se discuta, cel puțin așa au transmis-o cele trei mari tradiții mistice mediteraniene: creștinismul, iudaismul, mahomedanismul. Se comunica exclusiv învățaților.

— Într-un fragment apocrif numit Evanghelia egiptenilor se spune că împărăția lui Dumnezeu pe pămînt se va realiza atunci cînd se va dobîndi condiția androgină, condiție indispensabilă pentru desăvîrșirea omenească.

— Oamenii au fost însetați de desăvîrșire și n-au conceput-o decît prin suprimarea condiției umane (ascetism androgin). Androginie e, în fond, realizarea arhetipului Adamas după care a fost creat primul om, Adam, care nu căpătase conștiința de sine fiind bisexual și, ca atare, nedeterminat.

— Primul om în mitologia germanică era *Tuisto* (cuvînt ce trebuie pus în legătură cu vechi-norvegianul *tvistr*=bi-partit, vedicul *dvis*, latinul *bis:* mai departe, ajungem la *schwester,* care înseamnă soră, adică exmplarul feminin co-sanguin ??N).

— După Platon *(Banchetul),* omul primitiv era androgin și avea formă sferică, aceasta fiind simbolul desăvîrșirii. De cîte ori se vorbește de un nou ideal de umanitate, apare sfera infinită și geometria mistică și androginismul. Tipul desăvîrșit de umanitate nu poate fi decît total, adică androgin, ideal pe care oamenii și-l asimilau prin ritualuri, obiceiuri și sărbători colective, schimbarea de costume, orgii rituale, anularea condiției umane printr-o regresiune în nediferențiat, coincidență a sacrului cu profanul.

— Omul nu poate trăi absolutul fără să-l altereze. Schimbarea de costume urmărește, de fapt, realizarea unei stări androgine, redobîndirea condiției primordiale care era, prin tradiție, desăvîrșită.

— Miturile nu sînt, de obicei, decît forma teoretică a ritualului, iar ritualul nu e decît încercarea omului de a lua contact cu realitatea absolută. Din mitul androginului rezultă valoarea rituală a dragostei, prin care omul se pierde pe sine, contopindu-se prin celălalt.

— Ontologia arhaică este exprimată în termeni biologici: Viața este un simbol al puterii, al realității absolute. Femeia nu însemna femeie, ci principiul cosmologic manifestat în ea. Androginia divină are o valoare metafizică, se exprimă prin ea coexistența contrariilor, a principiilor cosmologice (căci astea sînt femeie și bărbat) în divinitate.

— La estonieni, duhul pădurii este într-un an femeie, într-un an bărbat. Și Zervan este androgin. Androginia este o stare paradisiacă pe care omul nu o dobîndește, ritual, decît pentru scurt timp.

— În misterele antice sau în orfism, androginia joacă un rol capital, neofi-

tul joacă un rol feminin, inițierea este o nuntă divină.

Mitul este încercarea de a releva un mister cu mijloacele imaginației (Blaga).

Memphis Slim cîntînd la pian o *boogie-woogie*, care evocă un galop nebun, dar discret, o furtună sau o mare aglomerare de oameni.

Astaroth și Belphegor, zeii egipteni care au fost alungați de oameni de pe muntele Sinai, cînd Moise a spart tablele legii.

B. cu foamea lui de masor . . .

Erotica mentală a divinului om căruia nu i-am găsit încă nume, dar care va trebui să populeze cu geniul său o parte a *Săptămînii nebunilor*, făcînd din dans o performanță sportivă ca să placă tinerelor femei de la *Academia grecească*, cu un imperialism al inteligenței căreia și femeile îi cedează din nevoie de exotism. Pe urmă, batjocura și disprețul pentru slăbiciunea proprie a amantelor care nu gustă estetic prostituarea, totuși.

Marea vorace prin nelimitare. Exaltare a albastrului și mutațiile mediului acuatic, dar acest lucru sublim este și excreție și resturi . . . (pentru *Janus*).

Tot N. îmi povestește cum cineva a făcut parte dintr-un grup care a vizitat o țară străină. Unul dintre turiști observă că un bătrîn e cam slab. Însoțitorii se prefac a nu ști limba, a doua zi întreaga delegație este primită la un *Institut de bătrîni*. Totul e curat, roz, bătrînii sînt îmbrăcați în halate curate, au un aer prosper, fete cu gustări se plimbă în jurul lor. Același (era un marinar) observă că cei mai mulți fuseseră și fardați . . .

Orașe care vibrează și sînt exuberante (Nat Owinger).

Să lărgești vocabularul expresiei arhitecturale (Marcel Breuer).

Încetasem de multă vreme să extrag dintr-o femeie un soi de rădăcină pătrată a necunoscutului ei (Proust).

Pegra școlii grecești, lăbarii ăia cu ochii urduroși, singuratici, înfometați, dornici de femei de lume mare, cu palme ude de transpirație, gata să plîngă sau să care ceva, gata să sfîșie pe primul căzut sub cuvinte de dragul celui care le dă ceva de băut în pivnițele mărginașe din Tabaci, umblînd toată noaptea pe uliță pentru că nu au un acoperiș, ținuți de femei pe care le snopesc în bătaie și pe urmă le cerșesc adăpost de la uși, cu dinții căzuți, decavați, isprăviți, *inteligheția națională* cu care atît se mîndresc unii, dar care nu sînt primiți în saloanele grecești ca să nu strice covoarele ori să fure ceva de prin odăi . . . *(Săptămîna nebunilor)*.

Monumente asiatice: o pădure în cinstea lui Ho Și Min.

Efemerele orgii ale uitării (Walter Pater).

Dialog pentru *Janus;*
— Mi-ați auzit azi noapte la radio? (22,30) Simfonia Mare, Alpestra...
— Deci dumneata făceai zgomotele acelea de credeam că a început cel de-al treilea război mondial?

În jur, o incertitudine a sexului: în veșminte de păr. La Roma, spunea B., bărbații își injectează sînii cu parafină ca, la costumele muierești pe care le poartă, să posede și sîni. Cei bogați se dau în vînt după tineri adolescenți corupți.

Din cartea asupra Magiei a lui Potet, citată de Eliphas Levi: *Histoire de la Magie:* trebuie să fi domesticit cîinii fantastici care latră în vise.

T., citat aproximativ: Dacă cineva nu crede în mod sincer că trebuie să spună negru atunci cînd știe că totul e alb, nu e un bun iezuit (Ignacio de Loyola).

Tot Eliphas Levi în *Comentariile* sale la *Cabală* scrie că spiritele elementare, spun cabaliștii în cărțile lor cele mai secrete, sînt *copiii singurătății lui Adam,* născuți din visele sale pe cînd dorea femeia pe care Dumnezeu nu i-o dăruise încă.

Să nu smulgi florile care formează coroana (Pitagora).

Dintr-un film (replică): Șampania nu e decît laptele adulților.

Belphegor, zeul negru al Indiei, monstruosul Rutrem în forme priapice. Era, se spune, un idol bărbos, avînd drept limbă un phalos gigantic. Sabatul vrăjitoarelor din Evul Mediu nu era decît o repetiție a serbărilor lui Hamos și Belphegor.

Sabia e axa luminii (De Gaulle).

Cum vin asupra mea fantasmele, cele ce mă refuză, au forme gigantice, sînt ca Ielele, necruțătoare, simple, imbecile, dar atît de stăpîne pe ele, că mă înspăimînt. Numai lenea, egoismul meu, acea mișcare lentă cu care mă apropii de oameni m-a ferit de erori groaznice. Și, pe urmă, nu cedez ideii că nu trebuie să admit că mi se face o favoare. Mie mi se cuvin toate, ele speră că voi cerși...

Francesco G., amicul din Milano: Trei lucruri sînt grele: să cumperi un pepene copt, să alegi un cal de rasă și să iei o nevastă bună (dracu știe în ce refectoriu a găsit asta, care e atît de italiană). E însoțit de o tînără reporteră care știe pe degete întreaga societate italiană, care are un logodnic grec și speră să-l ia pe acest domn în vîrstă care s-ar căsători cu ea, dar se gîndește că nu s-a aprobat încă legea divorțului, și dacă se va plictisi? Altfel — sînt încîntători amîndoi. Ea a avut ideea de a veni în plină iarnă, aici, în Sciția, să vadă un oraș fără farmec, în

acest anotimp, cu singurul merit că n-au să fie văzuți de nimeni. Singurătatea în această Europă turistică...

Iconodulii și Inconoclaștii pentru capitolul *Plumitivii* din *Janus*.

Ar trebui să găsesc *Tratatul filozofic despre voluptate* al lui Lorenzo Valla, citat de Marcu, operă fundamentală a Renașterii...

Vila Palmieri, în care se localizează acțiunea *Decameronului*, poate servi de model *Casei Meitani*, de recitit...

Imaginația este stăpîna erorii, parcă Pascal.

Divinii delfini: citesc în ziare cum salvează ei oameni osteniți, ducîndu-i spre mal și protejîndu-i în fața rechinilor, ce au ajuns: dezbracă femeile la *Moulin Rouge*. Nici chiar așa! Poetul Arion s-ar indigna.

Corpul omenesc este mormîntul zeilor. (Alain).

Jacques Deval: *„L'art de la réussite est celui des reconciliantions"*.

Ideea de capcană care-l urmărește pe un personaj din *Janus*. Omul stă de la naștere într-o celulă ca *foetus;* ovulul și capcana ca semn al vieții, imposibilitatea de a ieși din cerc, sicriul rămînînd ultima capcană...

Doamna de Cambremer n-avusese puterea să parcurgă drumul de la minte la inimă, după afirmația lui Leibnitz, care spusese că e lung (Proust).

Tot el: Dorințele vagi ca parfumurile, așa cum styraxul era dorința Protyraei; șofranul dorința eterată; aromatele, dorința Herei, smirna, parfumul norilor, mana, dorința Nikeei, tămîia, parfumul mării în *Imnurile orfice*. A propos de jertfele Orgiophanților (vezi *Principele*).

Eliphas Levi: *Sfînta vehmă* de pe timpul lui Carol cel Mare, un fel de poliție secretă care a instituit *francjudecătorii*. În 1400 existau în Germania 100.000 de asemenea *francjudecători*, aducînd cu o armată de exterminatori (vezi *Escadronul morții* din Brazilia). Șefi de briganzi terminau uciși cu teribilul pumnal în piept. Cei mai puternici seniori primeau citații de avertisment bătute cu cuie în poartă. Se lupta, de fapt, împotriva sabaturilor, a culturilor păgîne în care se făceau jertfe omenești. Arestările aveau loc noaptea, cei prinși duși într-un subteran și interogați de o singură voce. Codul Curții Vehmei a fost găsit în vechile arhive din Westfalia. Erau stabilite din 772 de Carol cel Mare și corectate de regele Robert, în 1404, care le-a augmentat și le-a mai schimbat. Iluminații erau membri ai Tribunalului secret. Cine citea prima pagină a acestui cod secret era condamnat la moarte automat. Mai exista o *Cavalerie rătăcitoare* împotriva castelanilor abuzivi (formată din clerici înarmați: *francjudecătorii* împotriva *necromanților*).

Sisif este Kirilov care *nu* se sinucide (Camus într-un studiu despre Dostoievski).

Maşinăria în transă a mării — Wallace Stevens.

Ofertoriile — partea aceea a liturghiilor catolice din Proust.

— Cum se nasc seniorii?
— Din dispreţ!

MARII INIŢIAŢI

de Eduard Schuré
(schiţă asupra istoriei secrete
a religiilor)

Orice religie are o istorie exterioară şi una interioară, numai pentru iniţiaţi, numită ezoterică, doctrină a misterelor.

— Pentru rasa ariană nucleul sînt *Vedele*, cu o primă caracterizare istorică în doctrina trinitară a lui Krishna, care dă brahmanismului puterea sa. Budha, care e posterior lui Krishna cu 2400 de ani, nu face decît să pună în valoare doctrina metempsihozei şi a seriei de existenţe înlănţuite conform legii lui Karma. Budismul a fost o revoluţie democratică împotriva brahmanismului aristocratic, fondul metafizic e acelaşi.

— La baza acestor mituri stă o gîndire profundă şi ştiinţifică, dar principiile sublime sînt înscrise atît în mistere cît şi în vulgarizările făcute pentru folosul poporului.

— Fiecare verset al *Genezei* şi aproape fiecare cuvînt are un triplu sens.

— Ezoterismul creştin se găseşte în tradiţiile essenienilor şi gnosticilor. Evanghelia sfîntului Ion ne dă cheia creştinismului.

— Ideea trinităţii şi a verbului divin era deja învăţată de mii de ani în India şi Egipt.

Principiile esenţiale ale doctrinei ezoterice:

Spiritul este singura realitate, materia nu e decît expresia sa inferioară, schimbătoare, efemeră, dinamismul său în spaţiu şi timp. Creaţia e eternă şi continuă ca şi viaţa. Microcosmul-om e, prin constituţia sa, ternar: spirit, suflet, corp. El e oglinda macrocosmosului-univers: lume divină, umană, naturală, care, la rîndul său, e organul lui Dzeu cel inefabil, al spiritului absolut care e, prin natura sa, Tată, Mamă şi fiu. Individualitatea umană, sufletul, e nemuritor. Reîncarnarea este legea evoluţiei sale. Ajuns la perfecţiune, in-

dividualitatea umană se întoarce în spiritul pur, la Dzeu.

— Prin teozofie se deschid abisurile inconştientului, necunoscutului, încercăm frisonul, tremurul infinitului, vedem prăpastia de unde am ieşit şi înălţimile către care noi aspirăm.

— Omul e născut în scobitura unui val şi nu ştie nimic despre vastul ocean care-l înconjoară. Mistica transcendentă ne împinge barca pe creastă şi sesizăm ritmul grandios al furtunii.

— Există un suflet al lumii.

— Legile selecţiei naturale sînt legi instrumentare, de care natura ascultă pentru a îndeplini planul divin: lupta pentru viaţă, ereditatea şi selecţia naturală. Transformiştii fac ca apariţia noastră să fie explicată numai prin condiţiuni de mediu. Dar mediile nu explică speciile, după cum legile fizice nu explică legile chimice, după cum chimia nu explică regnul vegetal sau animal. Fără forţa intelectuală şi animică nu se poate explica nici măcar apariţia unei simple celule, dar a unei specii.

— Omul, efigie vie a sufletului universal, a inteligenţei active.

— Poezia, muzica, literatura, exprimă un imens suflu ezoteric. Aspiraţia către viaţa imaterială se regăseşte în regretul, îndoiala, melancoliile şi blestemele artiştilor. Niciodată sufletul omului n-a avut un sentiment de insuficienţă, de mizerie, de absurditatea vieţii sale prezente, şi a aspirat la ceva de dincolo. Uneori intuiţia sa îl determină să formuleze adevăruri transcendentale, care nu fac parte din sistemul admis de raţiunea sa, care contrazic chiar opiniile sale de suprafaţă şi care sînt involuntare efulguraţiuni ale conştiinţei sale oculte. Idealul e anticipaţia, viziunea profetică a unei existenţe superioare. Ca vulcanii care ne aduc secretele din interiorul globului, entuziasmul, extazul sînt explozii pasagere ale acestei lumi interioare.

— Gradele iniţierii sînt nenumărate, crisalida unui înger, luptă pentru eclo-

ziunea viitoare. Viaţa divină e o serie de morţi succesive.

— Doctrina misterelor ei — sursa civilizaţiilor noastre — a creat marile religii.

RAMA
(ciclul arian)

— Din *Zendavesta* reiese că, întrebat de Zoroastru, care este primul om cu care a vorbit, Ormuzd, marele creator a spus: *Yima*, frumosul *Yima*, căpetenia Curajoşilor.

— Omenirea se împărţea în patru rase, în vremurile imemoriale; ele sînt reprezentate pe mormîntul faraonului Seti I la Theba: rasa albă poartă numele de *Tamahu*, cea roşie, numele de *Rot;*

cea galbenă, *Anu;* cea neagră, *Halasiu* (Lenormant, *Histoire des peuples d'Orient).*

—Cu prima bîlbîială se naşte societatea şi vaga bănuială a unei ordini divine.

— Negrii au invadat sudul Europei, de unde oroarea de diavol care era emblema regilor negri şi ideea că diavolul e negru. Preoţii posedau o ştiinţă înaltă, de la ei a rămas cultul astrelor: *sabeismul* la popoarele albe.

— În Nord, în apropierea polului, s-a născut rasa albă, *hiperboreenii;* aceştia au inventat cultul soarelui şi al focului (normal, la nişte popoare care au suferit de frig). Ei au adus în lume nostalgia cerului.

— La popoarele barbare, mai întîi femeile au descoperit şi afirmat ocultul, invizibilul, din cauza sensibilităţii lor nervoase mai pronunţate. În jurul profeteselor se strîng bătrînii care observă prorocirile. Marele strămoş devine zeul tribului. Profetesele vorbesc în extaz, cînd vorbesc, figura lor se transformă, vocea devine ritmică, oracolele se clamează cu o voce puternică cîntînd o melopee gravă şi semnificativă. De aici, versul, strofa, poezia şi muzica, a căror origine e considerată divină la mai toate popoarele (Tonul oracolelor era emfatic, altul decît vorbirea curentă, asociaţiile de cuvinte erau uneori neobişnuite).

— Descrierea unei vizionare, după dr. David Strauss: întîi căzu într-un somn mistic . . . o figură suferindă dar înălţătoare şi plină de tandreţe, o limbă pură, măsurată, solemnă, muzicală, un fel de recitativ, o abundenţă de sentimente, ai fi zis adierile melancolice şi senine făcînd să vibreze coardele unei minunate harfe eoliene.

— Ideea revelaţiunii nu se putea naşte decît în legătură cu fapte de acest gen. De aici, deci, poezia religia, cultul, preoţii.

— La popoarele galbene rugăciunea e formală sau n-a mai păstrat decît ritmul (rugăciuni, învîrtire cu roata); din acest motiv, şi poezia e săracă. Poezia rasei galbene e lipsită de femei, ca în toate regiunile în care femeia e considerată sclavă (Rolul femeii în poezie se pare că e hotărîtor). Din cauza respectului pentru profetese, pentru conducătoarele spirituale ale tribului, din cauza dorinţelor, trebuie gîndită această idee în situaţia matriarhatului, în care femeia aducea sau avea o puternică aureolă.

— Apoi, profetesele abuzară, cereau sacrificii omeneşti, mesageri ai zeilor, se născu o teamă perpetuă. Aceasta, în copilăria rasei albe, pe atunci violentă şi nebună.

— Popoarele semitice par a se fi născut, după Schuré, din contopirea rasei albe cu cea neagră, negrii păstrînd preponderenţa. Egiptenii dinaintea lui Amenes, arabii, fenicienii, evreii, caldeenii. Acolo unde albii i-au învins pe negri s-au născut civilizaţiile ariene: iranieni, indieni, greci, etrusci, sciţi, geţi, sarmaţi, celţi şi, mai tîrziu, germani.

— Semiţii au adoptat monoteismul, datorită intelectualităţii rasei negre din care erau ieşiţi; iniţierea, la albi, din contră, se remarcă prin tendinţa către politeism, mitologie, personificarea divinităţii, dragostea de natură (specifică popoarelor din regiunile temperate).

— Direcţia scrisului: curent semitic, de la dreapta la stînga, şi curent arian, de la stînga spre dreapta (Explicaţia? vezi cartea despre originea scrisului). În vremurile vechi nu exista scriitură vulgară, aceasta s-a răspîndit abia cu scrisul fo-

netic. Scrisul era sacru, ideografic, hieroglific. După autor, primii inventatori ai scrisului din rasa neagră priveau către sud, locul lor de origine, dar îşi îndreptau scrisul către răsărit; albii au privit către nord, locul lor de origine, şi şi-au orientat scrisul tot către răsărit.

— În tradiţiile egiptene, epoca lui Rama, cuceritorul negrilor, e indicată prin domnia lui Osiris, stăpînul luminii, în timp ce înainte fusese domnia lui Isis, regina misterelor. În Grecia, vechiul erou semizeu era Dionyssos, care vine din sanscrită Deva Nahuşa, divinul reformator. Poetul Nonnius a cîntat cucerirea Indiei de către Dionyssos după tradiţiile eleusine.

— Toate tradiţiile indică un centru comun, pădurile Sciţiei, de aci a ieşit primul creator al religiei ariene.

— Deşertul muntos, leagăn al monoteismului; pădurea, leagăn al politeismului.

— Rama se ridică împotriva sacrificiilor sîngeroase, poate împotriva canibalismului (De ce e numit Rama druid, de cercetat problema druizilor). Poate că exodul către India a fost dictat de vreo epidemie, de o glaciaţiune, sau de o năvălire.

— Originea arhaică a Crăciunului, ce legătură are el cu solstiţiul? Rama ar fi instituit această sărbătoare văzînd în somn un zeu care i-ar fi arătat vîscul. Zeul s-a numit *Aesc-heil, hopa*=speranţa de salvare este în pădure. Grecii au făcut din Esculap geniul medicinii, care ţine bagheta magică sub formă de caduceu.

— Stindardul sciţilor era *Taurul. Rama* şi-a ales ca stindard *berbecele*, şeful curajos şi pacific al turmei.

— *Deva Nahuşa*=inteligenţa divină.

— *Rama* aboleşte sacrificiile umane, ca şi Orfeu. A se vedea Biblia şi evoluţia sacrificiilor umane. Sacrificiul uman era răzbunarea femeii faţă de bărbat. *Rama* leagă viaţa omului de ciclurile sezoanelor, de revoluţiile astronomice. *Zendavesta* spune că, stabilit la porţile Himalaiei, în Iran, Rama va trece la cucerirea Indiei, cucerind pămînturile care înconjoară Himavat (Himalaia?).

— *Zend-avesta,* cartea sfîntă a Perşilor, considerînd pe Zoroastru ca pe un profet, face din el un continuator al altui profet mai vechi. Aici sesizăm firul unei revelaţii care se continuă punînd ipoteza unei revelaţii iniţiale.

— Tradiţia indică atribuie lui Rama şi cucerirea Ceylonului.

— La Rama găsim retragerea pe munte iniţiatică. Rama spune că nu va mai reveni de pe muntele *Ayiranavaeia*. Cere să se vegheze asupra focului divin.

— Coarnele berbecelui se găsesc pe fruntea multor personaje de pe monumentele egiptene. Această coafură a regilor şi a marilor preoţi e semnul iniţierii sacerdotale şi regale. Cele două coarne ale tiarei papale vin de aici (vezi şi coarnele lui Moise).

— *Rama* şi-a petrecut ultimii ani stabilind calendarul arienilor. Lui îi datorăm semnele zodiacului. Carte ciudată, scrisă cu stele, în hieroglife celeste, pe firmamentul fără sfîrşit şi fără margini. Fixînd cele 12 semne ale zodiacului, *Rama* le stabili un sens triplu. Primul arăta influenţele soarelui în cele douăsprezece luni ale anului, al doilea arăta, într-un anumit fel, propria sa istorie, al treilea arăta mijloacele oculte de care se servise pentru a-şi atinge ţelul. Iată de ce aceste 12 semne, citite în ordine inversă, deveniră, mai tîrziu, emblemele secrete ale iniţierii graduale.

— Interpretarea pe care Fabre d'Olivet o dă semnelor zodiacului în cel

de-al doilea sens, adică o istorie a aventurilor poporului arian: *Berbecele*, care fuge cu capul întors, indică situaţia lui *Rama* părăsindu-şi patria, privind spre ţara pe care o părăseşte. *Taurul*, furios, se opune marşului, dar jumătate din corp scufundat în vas îl împiedică să-şi îndeplinească scopurile. Sînt Celţii şi simbolul lor, nevoiţi să se resemneze. *Gemenii* — alianţa dintre Rama şi Turanieni înainte de a pătrunde în teritoriul Indiei. *Racul* — meditaţii şi reflecţii asupra sa însuşi. *Leul* — lupte contra inamicilor. *Fecioara înaripată* — victoria. *Balanţa* — egalitatea între învingători şi învinşi. *Scorpionul* — revolta şi trădarea. *Săgetătorul* — răzbunarea pe care o realizează. *Capricornul, Vărsătorul, Peştii* — se referă la partea morală a istoriei sale . . . Această interpretare pare bizară, dar nimeni n-a reuşit să explice originea semnelor zodiacului.

— În ordine inversă, semnele zodiacului arată gradele de iniţiere supremă. *Fecioara înaripată*, castitatea care dă victoria; *Leul*, forţa morală; *Gemenii*, unirea dintre om şi spiritul divin, care formează împreună doi luptători invincibili. *Taurul* domesticit, stăpînirea asupra naturii; *Berbecul*, ezoterismul focului sau al spiritului universal care conferă iniţierea supremă prin cunoaşterea adevărului.

— Cuvînul *Veda* înseamnă *a şti*. O primă cristalizare a doctrinei ezoterice. Originea marilor mituri, un profund sistem religios şi metafizic.

— Pentru poetul vedic natura se arată ca un voal transparent în spatele căruia se mişcă forţe imponderabile, divine.

— *Varuna=Uranos*=zeul cerului, soarele e ochiul său, cerul veşmîntul, uraganul e suflul său. El a făcut totul şi el conservă totul. *Indra* reprezintă viaţa activă şi militantă a cerului. Cu *Varuna* avem o reprezentare a zeului unic care domină totul. *Agni* e focul divin, e nu numai focul terestru ci şi focul ezoteric transcendent, patria lui e cerul, lăcaş mistic al eternei lumini, naşterile sale sînt infinite, el e cel mai mare dintre zei, stăpîn şi generator al sacrificiilor, dă naştere zeilor, conservă viaţa universală, e o putere cosmogonică. *Soma* e un zeu şi o băutură magică=*ambrozia*, are ca şi *Agni* o existenţă mistică. Bînd *Soma*, zeii au devenit nemuritori, formează cu *Agni* un cuplu inseparabil. Etern masculin şi etern feminin=intelect creator şi substanţă.

— *Vedele* fac din actul cosmologic un sacrificiu perpetuu. Pentru a produce tot ce există, fiinţa supremă se jertfeşte ea însăşi; se divizează pentru a ieşi din unitatea sa. Această idee conţine în germene toată doctrina teozofică despre evoluţia lui D-zeu în lume, sinteza ezoterică dintre politeism şi monoteism (Vezi jertfa lui Cristos, sacrificarea lui Dionyssos). De aici se naşte cultul dionisiac al căderii şi renaşterii sufletelor (Hermes, Orfeu idem). Idem doctrina cuvîntului divin al lui Krişna, împlinită de Crist (*Istoria plagiatului*).

— Rugăciunea însoţea sacrificiul, se vorbea cu Dzeu, deci sinceritate, emoţie, teamă, speranţă. Condiţiile poeziei. Zeii sînt atraşi de foc, deoarece ei nu sînt decît nişte strămoşi la origine şi au suferit de frig. Reîncarnarea joacă rol mare în doctrina brahmanilor, budiştilor, la egiptenii morfici, Pitagora şi Platon.

— În *Vede* e o mare unitate şi lărgime de vedere în înţelegerea naturii şi coordonarea fenomenelor.

— Cel care creează fără încetare lumile e triplu. El e *Brahma*, tatăl, el e *Maia*, mama, el e *Vişnu*, fiul; esenţa, substanţa şi viaţa. Fiecare îi cuprinde pe cei doi şi toţi trei sînt unul în necuprins, (în inefabil) (doctrina brahmanică — *Upanişade*).

— *Deva*=zeu.

— *Baghavadgîta* e un fragment interpolat în *Mahabharatha*.

— *Kali* e zeiţa dorinţei şi a morţii.

Despre fiii lui Dzeu. După doctrina secretă a Indiei, ca şi a Egiptului şi Greciei, sufletul omului e fiul cerului fiindcă, înainte de a se naşte pe pămînt, el a avut o serie de existenţe corporale şi spirituale. Tatăl şi mama nu nasc decît corpul copilului fiindcă sufletul lui vine de altundeva. Dacă acceptăm acest lucru, părinţii pămînteşti devin prea puţin importanţi. De aici afirmaţiile că profeţii vin dintr-o lume divină. Unii din marii iniţiaţi au apărut în lume ca trimişi divini, deşi ei au fost fii ai iniţiaţilor şi mamele lor au frecventat templele pentru a da naştere la aleşi.

— *Krişna* a fost născut de fecioara *Devaki*, pe muntele *Meru*. Şeful anahoreţilor a cerut mamei ca fiul ei să ignore originea lui divină.

— În luptă cu *Kalaieni*, regele şerpilor, *Krişna*, omoară şarpele trimis de acesta, precum sfîntul Gheorghe (vezi de aici *Istoria plagiatului*).

— Legenda lui *Krişna* ne duce la la sursa ideii *fecioarei-mamă, omului-zeu* şi trinităţii. Brahmanii identificau pe mama lui *Krişna* cu substanţa universală şi cu principiul feminin al naturii. *Triada iniţială*, nemanifestată, era *Tatăl, Nara*, principiul masculin, *Mama, Nari*, principiul feminin şi fiul, *Viradi, cuvîntul creator*. În alţi termeni, principiul intelectual, principiul elastic şi principiul producător. Lumea organizată este produsă de cuvîntul *creator* care se manifestă, la rîndul său, sub trei forme: *Brahma*, spiritul, corespunde lumii divine, *Vişnu*, sufletul, corespunzător lumii umane, *Şiva*, corpul corespunzător lumii naturale. În aceste trei lumi, principiul mascul şi cel femel (esenţă şi substanţă) sînt la fel de active. *Issis* e triplă, *Cibela*, la fel. Astfel e concepută dubla trinitate a lui Dzeu şi a universului. Duhul sfînt al creştinilor era reprezentat printr-un porumbel, simbolul puterii feminine în toate templele Asiei şi Europei.

— Omul terestru e triplu: inteligenţă, suflet şi corp. Enunţul doctrinei tripartite a omului se găseşte în *Baghavadgîta*, sub forma unui dialog între *Krişna* şi *Arjuna* şi, de aici, a luat-o Platon.

— De ce această luptă împotriva dorinţelor? O religie explicată de bătrîni, renunţarea la dorinţe şi devotamentul, e un fel de dresaj al unor animale impulsive şi puternice (N.).

— *Krişna* = Cristos? (N.).

După ce şi-a instruit ucenicii, *Krişna* s-a retras pe muntele *Meru* (muntele măslinilor?). *Krişna* propovăduieşte Mila, caritatea.

— Intrarea lui *Krişna* în *Madura* seamănă cu a lui Isus în Ierusalim.

— Krişna recomandă căinţa şi pocăinţa. Ce rol au aceste atitudini, de ce sînt ele necesare religiilor?

— După ce cîştigă stăpînirea deplină, Krişna, îşi construieşte un oraş numit *Dvarka* (*Dvor*=curte, vornic? N), unde plantă arborele *Parijata*, simbolul ştiinţei divine şi al iniţierii, acelaşi pe care îl regăsim în tradiţia caldeeană, apoi în geneza ebraică. După moartea

lui Krișna, orașul s-a înecat și arborele urcă la cer.

— Comandantul armatei inamice suflă într-o scoică marină care scotea un sunet ca răgetul unui leu.

— *cșatria*=războinic

— *Krișna* înțelege că, pentru a face ca învinșii să accepte religia sa, el trebuie să moară; de ce această credință?

— Dar, la originea unei mari religii, nu poate sta o simplă legendă ci un mare om, la originea oricărei mari instituții stă un mare om.

— *Budha* nu adăugă nimic la doctrina ezoterică, el divulgă doar o parte din ea.

— *India, marea* (gînditoare) visătoare, ne cufundă cu ea în visul eternității, Egiptul grandios, auster ca moartea, ne invită, într-o călătorie dincolo de mormînt. Grecia ne atrage către sărbătorile magice și dă misterelor sale seducțiunea formelor. Pitagora formulează doctrina ezoterică, Platon și alexandrinii o vulgarizează. Izvorul e în junglele Gangelui și în singurătățile Himalayei.

HERMES

— Fiecare soare este un gînd al lui Dzeu și fiecare planetă un mod al acestei gîndiri. Pentru a cunoaște gîndirea divină, voi scoborîți cu greu drumul celor șapte planete și cele șapte ceruri ale lor (după Hermes).

— În Egipt se naște ortodoxia ezoterismului antic.

— Evoluția conceptului de frumos, academizarea lui în diferite stadii ale culturii, lupta contra academismului, fanatismul teoriilor și concepțiilor moderne despre fumos.

— Misteriosul soare al sanctuarelor (ca poem).

— Prima civilizație egipteană urcă pînă la antica rasă roșie.

— Originea sfinxului era considerată foarte veche chiar într-o inscripție din timpul celei de-a patra dinastii, deci mai veche decît 4000 de ani î.e.n., cînd a domnit cea de-a patra dinastie. Delta Nilului nu exista cînd a fost ridicat sfinxul. Un cap de om, corp de taur, gheare de leu, aripi de vultur. E *Isis terestră*, natura în unitatea vie a celor patru regnuri. Cele patru animale corespund celor din viziunea lui *Ezechiel* și reprezintă cele patru elemente constitutive ale micro și macrocosmosului: apa, pămîntul, aerul și focul, bazele științei oculte. Sacerdoții știau că natura umană se trage din natura animală, enigma sfinxului e omul, microcosmosul, agentul divin care rezumă toate forțele și toate elementele din natură.

— *Hermes-Toth* înseamnă un om, o castă, un zeu. Omul e primul mare inițiator al Egiptului, casta e depozitara tradițiilor oculte, zeul e planeta *Mercur*. Grecii, discipoli ai egiptenilor, îl numeau *Hermes Trismegistos* sau *cel de trei ori mare, rege, legislator, și preot*. El marchează o epocă în care aceste trei magistraturi erau reunite într-o singură persoană (După cît văd, marii inițiați au fost și conducători de popoare; nu cumva orgoliul acestora a creat filiația lor divină și și-a căutat deificarea? N).

— Grecii atribuiau lui Hermes patruzeci și două de cărți despre știința ocultă. Cartea greacă a lui H. Trismegistos conține, desigur, resturi alterate despre antica teogonie. Doctrina focului-principiu și a cuvîntului-lumină va rămîne culmea și centrul inițierii la egipteni. Hermes e un nume generic, ca

Manu sau Budha. În anticul Egipt se scria deja cu ideograme.

Nici unul din gîndurile noastre, spune Hermes discipolului său Asclepios, nu l-ar putea concepe pe Dzeu și nici o limbă n-ar putea să-l definească. Ceea ce e incorporal, invizibil, fără formă nu poate fi descifrat de simțurile noastre, ceea ce e etern nu poate fi măsurat prin scurta regulă a timpului. Dzeu e deci de nedescris. El poate comunica cîtorva aleși facultatea de a se ridica deasupra lucrurilor naturale, dar aceștia nu găsesc cuvinte pentru a traduce în limba vulgară imateriala viziune care i-a făcut să tresară. Ei vor explica umanității cauzele secundare ale creațiunii, care trec în ochii lor drept imagini ale vieții universale, dar cauza primă devine voalată și noi nu vom ajunge să o înțelegem decît după ce vom traversa moartea.

— O-*Șir-Is*=Osiris

— *Faraonul* era inițiat sau elev al preoților, el a apărat milenii întregi *legea berbecului*, care reprezenta dreptul de justiție și de arbitraj internațional.

— Invazia feniciană a Hicsoșilor în Egipt, pe la anul 2000 î.e.n. aducea *legile taurului* și *cultul boului* Apis. Probabil *atlanți*.

— În această perioadă preoții se retrag în sanctuare și răspîndesc cultul lui Isis — *Osiris* — *Horus*. Dezmembrarea lui Osiris și resurecția apropiată a fiului său, *Horus*, care va regăsi membrele sale risipite luate de Nil. Învierea lui Osiris — simbol al învierii politice de sub dominația Hicsoșilor. *Misterele* s-au născut sub ocupație.

— *Amos* este salvatorul Egiptului care a gonit pe Hicsoși.

— Sufletul are simțuri adormite; inițierea le trezește.

— Fiecare coloană a salei hipostile din Karnak are dimensiunile coloanei Vendôme.

— Motivul ornamental egiptean e *lotusul*, acesta e și simbolul lui Budha.

— Inițierea: hierofantul cerea neofitului date biografice. Examen fizionomic. Se intra în sanctuarul ocult la poarta căruia era statuia lui Isis în mărime naturală, cu degetul pe buze pe care era scris: *nici un muritor nu mi-a ridicat voalul*. I se arătau două coloane: cea roșie reprezintă ascensiunea spiritului către lumina lui Osiris; cea neagră, captivitatea în materie. Neofitul era readus în curtea templului unde petrecea o săptămînă printre servitori, în abluțiuni, munci umile, tăcere completă. În ziua inițierii era dus din nou în fața porții sanctuarului, se intra într-un vestibul negru fără ieșire aparentă, cu statui cu corp de om și capete de animale, lei, tauri, șerpi. La capăt era o mumie și un schelet uman. I se arăta un tunel negru și i se spunea că se poate încă răzgîndi și întoarce, poarta sanctuarului încă nu s-a închis. Neofitul intra, totuși, în tunelul întunecos. Abia intrat, auzea o voce: *Aici pier nebunii care au rîvnit știința și puterea*. Tunelul se strîmta, apoi se lărgea, se făcea în fața unei pîlnii, puț cu o scară de fier, la ultima treaptă, puțul se continua adînc. O crăpătură era în stînga. Trepte, urca, ieșea din prăpastie, o grilă de bronz care dădea într-o vastă galerie susținută de mari cariatide. Fresce simbolice pe pereți, cîte unsprezece de fiecare parte. Un mag îi deschidea grilajul, îl felicita, îi explica picturile, cele 22 de semne reprezentau *arcanele științei oculte*. Sub fiecare pictură era un număr și o literă. Fiecare literă și cifră reprezintă o lege ternară, avînd repercu-

siuni în lumea divină, intelectuală și fizică.

— *Litera A* (coresp. Nr. 1) exprimă în lumea divină ființa absolută; în lumea intelectuală — unitatea, sursa și sinteza numerelor; în lumea fizică — omul, culme a ființelor relative, care, prin expansiunea facultăților sale, se poate urca în cercuri concentrice spre infinit. Arcana 1 era reprezentată printr-un mag în robă albă, sceptru în mînă, fruntea cu o coroană de aur. Roba albă însemna puritate, sceptrul, comandament, lumina universală. Din picturi priveau zeii. Magul îl conducea de la Isis la carul lui Osiris, prin turnul fulgerat, la steaua înflăcărată și apoi la coroana magilor. Apoi se trecea sub o nouă boltă la capătul căreia se vedea un furnal arzător. Era invitat să treacă. Grila se închidea. Apropiindu-se, neofitul vedea că e vorba doar de o iluzie optică. Printr-o potecă din mijloc putea să treacă. După proba focului venea proba apei, trebuia să treacă o apă moartă și neagră, apoi era condus într-o grotă obscură, era uscat, uns cu esențe fine și-l lăsau singur. Neofitul revedea Arcana X reprezentată ca o roată suspendată pe axa sa între două coloane. Pe o parte urcă *Hermanubis*, geniul binelui, pe cealaltă, *Tiphon*, geniul răului, cu capul în jos, se prăbușește în abis. Între ei doi, în culmea roții, se găsește un sfinx ținînd o sabie în gheară. Venea apoi o femeie lascivă ca să-l corupă. Îi întindea o cupă. Nu mai putea continua inițierea, rămînea sclavul templului, dacă accepta. Dacă rezista, veneau 12 preoți înarmați cu făclii, îl duceau în sanctuarul lui *Isis*, vedea statuia din aur topit, cu o roză de aur la piept și încoronată cu o diademă cu șapte raze. Ea îl ținea pe fiul ei, *Horus*, în brațe. În jur, preoții în alb. *Hierofantul* în purpură îi lua jurămîntul tăcerii și al supunerii, apoi îl saluta ca frate *și ca viitor inițiat.*

— Piramida din Ghiseh, mormîntul faraonului Sesostris, care nu era inițiat, se pare că a fost, în realitate, clădită pentru a servi drept loc de ceremonii de inițiere și pentru practicile secrete ale preoților lui Osiris. Găsim acolo *puțul adevărului, scara urcătoare, galeria arcanelor; camera sarcofagului* era, de fapt, camera unde era condus inițiatul în ajunul inițierii sale.

— În viziunea lui Hermes, aflată în fruntea cărții *Hermes Trismegistos*, se arată cum Hermes aude vocea luminii, vocea lui Osiris, i se arată cele șapte sfere luminoase ale cerului. Sferele poartă numele planetelor: Luna, Soarele, Mercur, Venus, Marte, Jupiter și Saturn, numele lor egiptene. Prin sensurile lor, numele celor șapte planete sînt aceleași, avînd o rădăcină comună în cea mai veche antichitate ezoterică. Cele șapte sfere par a spune: = înțelepciune, dragoste, justiție, frumusețe, splendoare, știință, imortalitate. Cele șapte principii, cele șapte stări diferite ale materiei și ale spiritului.

— Cele 7 Geniale viziuni ale lui Hermes sînt cele 7 *Devas* ale Indiei, 7 *Amshapande* ale Persiei, 7 mari îngeri ai Caldeei, 7 Sephiroți ai *Kabalei*, 7 Arhangheli ai *Apocalipsului*. Mare septanar care îmbrățișează universul, nu vibrează numai în 7 culori ale curcubeului, 7 note ale gamei ci și în constituția omului care e triplă în esență și septuplă prin evoluția sa. Sînt 7 Sephiroți în *Kabala*, primii 3 reprezintă ternarul divin, ceilalți 4, evoluția universului. Iată termenii egipteni ai acestei constituții septanare a omului, așa cum se găsesc ei în *Kabala: Chat:* corp

material, *Anch:* forță vitală, *Ka,* dublu eterat sau corp astral, *Hati,* suflet animal, *Bai,* suflet rațional, *Chevbi,* suflet spiritual, *Kou,* spirit divin.

— Sînt două chei principale ale științei: 1. *Interiorul e ca și exteriorul lucrurilor; cel mic ca cel mare, nu e decît o singură lege* și cel care muncește e *Unul.* Nimic nu e mic, nimic nu e mare în economia divină; Oamenii sînt zei muritori, zeii sînt oameni nemuritori.

— Adevărul trebuie ascuns celor slabi, fiindcă ar deveni nebuni;

— Știința va fi sabia ta și tăcerea armura infrangibilă (ca deviză la Casa Meitani).

— ... În calmul lucid al unei nopți egiptene, cuvintele preotului lui Amon Ra răsunau grave. Pilonii, acoperișurile și terasele albe ale templelor dormeau la picioarele sale între masivele negre de nopali și tamarinieri. La distanță, mari monoliți, statui colosale ale zeilor, erau așezate ca niște judecători incoruptibili pe lac, loc silențios. Trei piramide, figuri geometrice ale tetragramei și ale septanarului sacru, se pierdeau la orizont îndepărtîndu-și triunghiurile lor în griul ușor al aerului. Firmamentul insondabil furnica de stele. Cînd corabia aurită a lunii izbucnea din oglinda întunecată a Nilului, care se pierdea la orizont ca un imens șarpe albăstrui... regatul crepuscular al lui Anenti... misterios interregn între viața terestră și cea celestă... morții fără ochi și fără cuvînt își regăsesc vederea și viața. (Ca evocare a messerului, poate în *Săptămîna nebunilor).*

— În această viață omul nu avea, după egipteni, decît conștiința sufletului animal și a celui rațional, celelalte, în cealaltă viață, cînd devine el însuși un Osiris.

MOISE

— Nimic nu era ascuns pentru el, iar el acoperea cu un văl esența tuturor celor văzute — Cuvinte înscrise pe statuia lui *Phtahmer,* mare preot din Memfis, Muzeul Louvre.

— Cea mai dificilă și cea mai obscură din cărțile sfinte, *Geneza,* conține tot atîtea secrete cîte cuvinte și fiecare cuvînt ascunde mai multe secrete (Sfîntul Ieronim. *Cartea Facerii).* Primele zece capitole moștenesc toată știința Egiptului.

— Poporul lui Israel face legătura ezoterică între Orient și Occident.

— Moise, inițiat egiptean și preot al lui Osiris, fu organizatorul monoteismului. Religia universală a umanității — iată adevărata misiune a poporului lui Israel. Precursori ai monoteismului: Abraham, Isaac și Iacob. Evreii se aflau deja în Egipt sub numele de Beni-Iacob înrudiți probabil cu beduinii.

— Abraham era rege al Urului, oraș al Caldeei, lîngă Babilon. A emigrat în Canaan, auzind vocea domnului. Canaan = Palestina.

— Isaac, prin prefixul *Is,* pare a arăta o inițiere egipteană, iar Iacob și Iosif o origine feniciană. Legenda i-a făcut să fie fii, vroind să arate, de fapt, paternitatea lor spirituală. Filiația cultului monoteist. Viziunile lor au luat, în povestirile Bibliei, forma naivă a vizitei unui înger.

— Cînd Iacob vede în vis scara cerească pe care se află diverși îngeri și în capătul ei este *Elohim,* e o viziune popularizată a viziunii lui Hermes și a celor șapte sfere.

— *Melchisedec,* regele Salemului, locuia în locul unde va fi mai tîrziu Ierusalimul — *Salem* — Jerusalem; îl tratează pe Abraham cu pîine și vin, ceea

ce, în Egipt, era un semn de comunicație între inițiați.

— *Moise* se numea *Hosarsiph*, vărul lui *Meneptah*, fiul lui *Ramses* II. Moise era fiul sorei lui Ramses. După *Maneton*, un preot egiptean cronograf, (Moise) era preot al lui *Osiris*. Biblia recunoaște că Moise a fost crescut în Egipt și numit inspector al evreilor din Gossen.

— Deci, după Schuré, Moise era egiptean, de unde și sentimentul de singurătate care străbate capitolul respectiv din Biblie. N-a reușit lovitura de stat împotriva vărului său și s-a exilat cu evreii pe care se bazase. În urma unui omor involuntar, s-a retras într-un templu din deșert unde era adorat Osiris dar și *Elohim*, unde s-a căsătorit cu fiica hierofantului, o etiopiancă, numită *Sephora*.

— Numele de *Moise* înseamnă: *salvatul*.

— Moise a scris *Sepher Bereshit*, cartea principilor.

— Nici o religie nu se naște fără un inițiator care, mai tîrziu, devine un fel de zeu principal al religiei respective.

— Istoria creației, care luată *à la lettre* ar face să zîmbească un școlar din zilele noastre, are o cheie. 1. în simbolistica egipteană, 2. în cele ale tuturor religiilor vechiului ciclu și 3. în sinteza doctrinei inițiaților, așa cum reiese din comparația învățămîntului ezoteric începînd cu India vedică pînă la inițiații creștini din primele perioade. Preoții egipteni aveau trei feluri de a-și exprima gîndurile: primul era clar și simplu, al doilea simbolic și figurat, al treilea, cel sacru, era și clar și simbolic și figurat; al treilea mai era și hieroglific. Același cuvînt căpăta pentru ei un sens propriu, figurat și transcendent. Adică un sens, vorbitor, cu înțeles și ascuns, după definiția lui Heraclit. Limba sfîntă a templelor, în care fiecare vocală, fiecare consoană avea un sens universal în raport cu valoarea acustică a literei și starea de spirit a celui care o emitea (de aceea primele poezii aveau nu numai ritm ci și intensitate și înălțime, asemănîndu-se cu muzica). Silabe magice în care Moise își turnă gîndirea ca în metal sonor în tipare perfecte.

— Pe o mulțime de monumente egiptene se vede o femeie încoronată ținînd în mîini o cruce încîrligată, simbol al vieții eterne, și, în cealaltă, o floare de lotus, simbol al inițierii. E zeița *Isis*. Or, Isis are trei sensuri diferite. La propriu, e tipul femeii, genul feminin universal. La comparativ, ea personifică ansamblul naturii terestre, cu toate forțele sale conceptive. La superlativ, simbolizează natura celestă, invizibilă, elementul propriu al sufletelor și spiritului, lumina spirituală și inteligibilă prin ea însăși, care, singură, conferă inițierea. În *Geneză*, lui *Isis* îi corespunde *Eva*, *Heva*, femeia eternă, care nu e numai soția lui Adam ci și mireasa lui Dumnezeu. Numele *IEVE*, din care s-a dedus în mod impropriu *Iehovah* și *Iaveh*, se compune din prefixul J (iod) și numele de *Eva*. Marele preot din Ierusalim pronunța o dată pe an numele divin, pronunțîndu-l literă cu literă: *Jod, he, vau, he*. Prima literă exprima gîndirea divină și științele teogonice, cele trei litere ale numelui Eva arătau cele trei ordini ale naturii, trei moduri în care această gîndire se realizează: științele cosmogonice, psihice și fizice. Inefabilul închide în sînul său eternul masculin și eternul feminin. Astfel, natura ascunsă în cultul judaic se ascunde chiar în numele lui Dzeu. După Fabre d'Olivet, numele de Eva e format din doi c și este de fapt un verb, *a fi fiind;*

semnul *vau (V)* e în mijlocul rădăcinii vieţii, el e semnul inteligibilităţii, *I* e semnul manifestărilor potenţiale. Se obţine *IEVE*, în care facultativul *fiind* se găseşte între un trecut fără origine şi un viitor fără termen. Acest nume admirabil înseamnă deci cu exactitate: fiinţa care este, care a fost, care va fi.

— Alt exemplu: *şarpele*. *Geneza* îl numeşte *Nahaş*. În literele Egiptului, Indiei, Greciei, şarpele înseamna: şarpele dispus în mişcare = viaţa universală, al cărei agent magic este lumina astrală. Într-un sens mai profund, *Nahaş* înseamnă forţa care pune această viaţă în mişcare, atracţie către sine însăşi, raţiunea gravitaţiei universale, *Erosul*, *Dragostea*, *Dorinţa*. Faimosul păcat originar devine, deci, vasta rotire universală a naturii divine cu regnurile sale, genuri, specii, în cercul formidabil şi ineluctabil al vieţii.

— Pentru antici universul era un fel de animal mare dotat cu inteligenţă, suflet şi voinţă. Ordinea vizibilă a universului nu era decît o consecinţă a ordinii invizibile. Monadele prin involuţiune în materie produc evoluţia vieţii. Anticii nu extrăgeau inteligenţa din materie, ci materia din inteligenţă. Nu făceau ca universul să se nască din dansul orb al atomilor, dar atomii se năşteau din vibraţiile sufletului universal.

— *Elohim* e pluralul de la *Aelo*, rădăcina *ael* însemnînd elevaţiunea, forţa şi puterea expansivă şi, într-un sens, Dzeu. *Hod* înseamnă *el* şi e în ebree, caldeeană, siriană, etiopiană, arabă, unul din numele sacre ale divinităţii.

— În principiu, Dzeu crea cerurile şi pămîntul, dar aceste ceruri nu fură la început decît gîndirea timpului şi spaţiului fără limite, locuite de vid şi de tăcere. Şi suflul lui Dzeu se mişca, plutea pe suprafaţa abisului.

— Întunericul e mai vechi decît lumina, deci creaţia şi divinitatea au un început (N.). Sau poate lumina e o creaţie a întunericului (N.).

— Obscuritatea e o forţă compresivă, iar suflul lui Dzeu o forţă expansivă; întîlnim aici acel sistem etern cu două aspecte contrarii, numite fiecare cu alt nume. Coincidentia oppositorum?

— Lumina s-a născut înaintea astrelor, ea înseamnă inteligenţă. Istoria naşterii luminii (religia) ar fi, deci, istoria naşterii inteligenţei omeneşti sau divine? (N.).

— Din întuneric se naşte întîi AOUR = lumina. Lumina e respiraţia lui Dzeu, atenţie la sensul ondulator al luminii respir-aspir. *Aour* este şi o rădăcină verbală rămasă în mai toate limbile cu acelaş înţeles şi aceeaşi formă. De unde vine *Gold*? Deci limbile germanice au o altă origine. Se poate spune că respiraţia nu e justificată, deoarece nu avea organul respectiv, nici ce respira, nici nevoie să respire. *Roua Aelohim aour* = suflul lui Aelohim e lumină; de remarcat că lumină e inversul suflului. Suflul divin revenind asupra lui însuşi.

— Ultimul cuvînt al creaţiunii este Adam—Eva, Omul—femeie, ceea ce nu înseamnă primul cuplu uman, ci Dzeu în acţiune, umanitatea universală traversînd toate cerurile. Dzeu crea omul, după imaginea sa, el îl creă bărbat şi femeie. Androgin. Sfera în care el locuieşte iniţial nu e paradisul, ci sfera temporară a lui Zoroastru, pămîntul superior al lui Platon, regatul celest universal, *Heden*, *Hadama*, substanţa tuturor pămînturilor.

— În geneză, *Psiche*, sufletul omenesc, se numeşte *Aisha*, alt nume al Evei. Patria sa e *Shamaim*, cerul. Aisha se căsătoreşte cu *Aish*, bărbatul, adică *in-*

telectul, ea constituie jumătatea sa inseparabilă, facultatea sa volitivă. Acelaşi raport există între Dionyssos şi Persefona în misterele orfice.

— Pentru a cunoaşte, trebuie, mai întîi, să uiţi, apoi să-ţi aminteşti, pentru a iubi, trebuie să pierzi şi să recucereşti. Sufletul nu va şti decît prin suferinţă, nu va înţelege decît prin cădere.

— În versiunea samariteană a Bibliei, numele lui Adam e însoţit de epitetul universal, infinit, deci se referă la întreaga umanitate.

— Umanitatea trebuie să fie imaginea lui IEVE.

— Sufletul coborît în materie e schimbător, plastic, deci voinţa poate acţiona asupra lui. Iată deci de ce e necesară coborîrea în materie pentru un Dzeu în acţiune.

— Moise urcă pe muntele Horeb. Trece o vale şi un labirint de stînci. Ascensiune iniţiatică. Ajunge la intrarea unei caverne. Lumea de dincolo, lumea tenebrelor.

— Pentru a pleca din Egipt, Moise prinde momentul cînd Meneptah e atacat de Libieni, şi se pune în marş cu tribul lui Beni-Israel.

— În mijlocul trupei e dusă Arca lui Israel, model egiptean, în ea egiptenii ţineau cărţile theurgice, Arca lui Israel e flancată de patru heruvini în aur asemănători cu sfincşii şi cu cele patru animale simbolice din viziunea lui Ezechil — leu, bou, vultur, om — care personificau cele patru elemente universale: pămîntul, apa, aerul şi focul şi cele patru lumi reprezentate prin literele tetragramei divine. Arca e instrument pentru producerea fenomenelor electrice. În ea e *Sepher Bereshit* sau cartea de Cosmogonie, scrisă de Moise în hieroglife egiptene, bagheta magică a profetului, *Cartea Alianţei* sau legea muntelui Sinai, Moise numeşte *Arca Tronul lui Aelohim.*

— Istoria lui Israel fu un lung duel între popor şi profetul lui (probabil din cauză că era străin de neam şi tiran şi îi şi dispreţuia). În cursul exodului, ei s-au răzvrătit şi au revenit la zeii lui Moab: Belphegor şi Astaroth. Viţelul de aur e una din formele lui Belphegor.

— Moise aduce legile scrise pe table de piatră: în antichitate erau considerate cele mai sacre. Iniţiaţii din Eleusis jurau pe legi scrise pe piatră, care nu mai erau scrise nicăieri în altă parte. Moise îi readuce la supunere pe răzvrătiţi graţie unei furtuni cu trăznete şi fulgere.

— Omul nu se ridică decît rareori la înălţimea lui Dzeu prin acţiune sau prin extaz. Dzeu nu exercită acţiunea sa în univers decît indirect şi ierarhic, prin legile universale şi imuabile care exprimă gîndirea sa.

ORFEU
(misterele lui Dionyssos)

— Cît de mult se zbuciumă în imensul univers, cît de mult se învîrtesc şi se caută aceste suflete nenumărate care ţîşnesc din marele suflet al lumii. Ele cad din planetă în planetă şi plîng în abisul patriei uitate... Sînt lacrimile tale, Dionyssos... O, mare Spirit, o divin Liberator, reia pe fiii tăi în sînul tău de lumină (Fragment orfic).

— Orfeu, fiul lui Apollo şi al unei preotese a zeului.

— Orfeu, salvator melodios al oamenilor, nemuritor, de trei ori încoronat.

— Lumea noastră nu mai crede în frumuseţea vieţii, dar ea i-a păstrat

amintirea, o secretă și invizibilă speranță, grație acestui sublim inspirat.

— Se întîmpla în timpul lui Moise, cinci secole înainte de Homer, treisprezece secole înainte de Cristos. India se cufundase în *Kali-Youg* (Jugul lui Kali) J u g = Y o u g, de văzut etimologia cuvîntului. Popoarele băștinașe ale Greciei erau un amestec de rase, limba — amestec de zendă, sanscrită, feniciană; origine ca a sciților, geților, celților primitivi. Era venerat *Poseidon și Uranus*, cerul senin. Popor de marinari cu mascote, fetișuri devenite zei. Inventatorii zeilor sînt popoarele marine *(N)* sau cele ale pădurii(N)? Judecînd după superstiții, marinarii sînt cei mai supuși acestor credințe, din care se pot naște zei. Probabil că zeii apelor sînt cei mai vechi (N).

— Cultul lui Isis e adus la Eleusis de o colonie egipteană, sub forma de Demeter = Ceres.

— După antica tradiție a Tracilor, poezia ar fi fost inventată de *Olen*. Acest nume înseamnă, în feniciană, *ființa universală*. Apollo are aceeași origine, *Ap Olen* sau *Ap Wholon* înseamnă *tatăl universal*. În primele timpuri se adora la Delfi ființa universală sub numele de *Olen*. Cultul lui Apollo a fost introdus de Orfeu, care cutreierase templele din India și Egipt. De un preot a fost introdus în sanctuare și Orfeu l-a reanimat prin misterele din Eleusis.

— Munții Traciei duceau la cel mai vechi sanctuar al lui Cronos, Zeus și Uranos, de acolo coborîse poezia, legile și arta.

— Trakia, după Fabre d'Olivet, vine de la fenicianul *Rakiwa* = spațiu eterat sau firmamentul. Pentru poeți ca Pindar, Eschil, Platon, numele *Trakia* avea un sens simbolic și însemna *țara doctrinei pure și a poeziei sacre* care decurge din ea. La Delfi, era o categorie de preoți *Tracizi*, păstrătorii înaltei doctrine. *Tribunalul amfictionilor* era, în vechime, apărat de o *gardă tracidă*, adică de o gardă de luptători inițiați. A fost suprimată de tirania spartanilor și înlocuită cu o gardă de mercenari. Mai tîrziu, a *traciza* însemna a fi *bigot*. Poezia veche nu era decît limba alegoriei! Misterele naturii și cele mai sublime concepții ale moralei au fost acoperite de un voal. *Poezia* se numea limba zeilor. Sensul secret și magic e conținut chiar în numele său. *Poiein* = a face, a crea, după majoritatea filologilor, dar prea simplă pentru limbajul mistic din acele vremuri, practicat în temple unde s-a născut poezia. Fabre d'Olivet spune că vine de la fenicianul *Phohe* = voce, gură, vorbire, discurs și de la *ish* = ființă superioară, zeu. Etruscul *Aes* sau *aesar*, gallicul *aes*, scandinavul *Ase*, coptul *Os* = domn = *Osiris* de asemenea, toate provin din aceeași rădăcină.

— *Poeții fabuloși ai Traciei* (de fapt, personifică diferite genuri ale poeziei): Thamiris, Linos și Amphion.

PLATON

(Misterele din Eleusis)

— În cer, a învăța înseamnă a vedea / Pe pămînt, a-ți aminti (Pindar).

Mormintele eroilor sînt universul întreg și nu sub coloanele încărcate de inscripții fastuoase — cuvintele lui Pericle la înmormîntarea unor războinici.

Pericle pretindea că descinde din Codrus, iar mama lui din Solon.

— Aș vrea să fiu cerul, pentru a fi numai ochi care să te privească (Sapho).

— Socrate a refuzat să devină inițiat pentru a se dedica rolului de popularizator.

— Oamenii iartă toate viciile și toate ateismele, dar nu-i iartă niciodată pe cei care-i demască — Xenofon, Apologia lui Socrate.

— Platon a cumpărat cu aur cărți ale lui Pitagora.

— La Eleusis se celebrau misterele lui Demeter (Isis). *De-meter*=mama zeilor; mitul zeiței Ceres și al fiicei sale Proserpina forma inima cultului misterelor eleusine. E reprezentarea simbolică a istoriei sufletului, coborîrea lui în materie, suferințele în tenebre și uitarea, apoi reascensiunea și întoarcerea la viața divină. Adică drama căderii și redempțiunii sub forma hellenică.

— Ca și *Maria, Devaki* etc., *Persefona* era fecioară.

— Dragostea e lăudată, dar dorința e condamnată.

— Generarea e o destrucțiune teribilă, care face să treacă viii în morți. Prezentul tău nu e decît un vis fatal. Numai trecutul și viitorul există. Învățați să vă amintiți, învățați a prevedea.

— Marile mistere sau orgiile sacre se celebrau din cinci în cinci ani, în luna septembrie.

— A muri înseamnă a renaște.

— Hierofantul pronunța cuvintele *Konx OM Paz*, cărora li se dă o origine sanscrită; *Konx=Kansha*, adică obiectul celei mai profunde dorințe? *Om*, de la *Um*, suflet al lui Brahma, Paz, de la Pasha, rînd, schimb, ciclu, deci binecuvîntarea hierofantului însemna: dorințele tale să fie îndeplinite, întoarce-te în sufletul unversal!

— Marele exilat, sufletul uman!

IISUS

— Lumina era în lume și lumea a fost făcută de ea, dar lumea n-a cunoscut-o (Ioan I, 10).

— Misterele se corupseseră, se admiteau sicofanții și curtezanele la misterele eleusine.

— Alexandru cel Mare era, ca și Filip, inițiat în misterele din Samotrace.

— Care e originea Romei, după Shuré: o oligarhie avidă, în numele forței brutale, care a declarat război, mai întîi Romei, apoi lumii întregi. Caracterul romanilor și al grecilor.

— Regele Numa era un inițiat etrusc. El a adus cărțile sibilinice, care cuprindeau învățătura lui Hermes.

— Perseverența iudeilor e datorată profeților și instituției profetice. Poporul ebreu a avut *Rabi* în toate timpurile (sau *Nabi*). Samuel a fondat instituția, confreriile de Nebiim, școli de profeți.

— Din propriul naufragiu, Speranța creează *lucrul contemplat*.

— Inițiații au anunțat că într-o zi lumea va fi condusă de unul dintr-ai lor, acesta este sensul legendei magilor (sensul ezoteric).

— Herod cel mare, marele uzurpator, protejatul lui Cezar-August, e ultimul rege judeu... Agonizînd, după ce acoperise Iudeea de palate splendide și hecatombe umane. Suferea de o decompoziție a sîngelui, își omorîse și soția nevinovată, Marianna, din sîngele Macabeilor. Geniul său rău era Salomeea, fiica sa, instigatoarea crimelor sale cele mai groaznice. Herod a murit în anul 4 înaintea erei noastre; după unele calcule, aceasta ar fi data nașterii lui Iisus.

— *Jehoshua* era numele lui Iisus. S-a născut la Nazaret sau, după unele

legende posterioare, la Bethleem. A fost consacrat lui Dzeu din dorința mamei sale. Astfel de cazuri sînt destul de dese în Vechiul Testament. Cei devotați se numeau Nazarineni. Și mama lui Samson se spune că a fost anunțată de un înger că e însărcinată. Mama lui Samuel a cerut ea însăși lui Dzeu să aibă copil, jurînd că-l va devota lui Dzeu. *Sam-U-El*, înseamnă splendoarea interioară a lui Dzeu, rădăcinile semitice primitive. Deci tradiția ezoterică era constantă și vie în Israel.

— Există o Evanghelie apocrifă a Mariei și despre copilăria Mîntuitorului, publicată de Tischendorff.

— Pentru sufletul care vine din cer, nașterea este o moarte (Empedocle).

— Există raporturi intime între doctrina lui Iisus și cea a essenienilor. Numele vine de la cuvîntul sirian *Asaya*= doctori, terapeuți. Organizarea esenienilor seamănă foarte mult cu cea a pitagoricienilor. Puncte comune: rugăciunea la răsăritul soarelui, haine de in, agape frățești, noviciat de un an, trei grade de inițiere, organizarea ordinului și comunitatea bunurilor, legea tăcerii, jurămîntul Misterelor, diviziunea învățămîntului în trei părți: Logică, fizică și morală (în care se includea și terapeutica). Prin logică se înțelege știința principiilor universale, *teogonia*.

— Misterul fiului Omului și al fiului lui Dzeu (e, în fond, doctrina Verbului divin, cunoscută de ceilalți mari inițiați). Cea mai înaltă manifestare a lui Dzeu e omul (cea mai înaltă manifestare a omului e Dzeu). Cînd suflul divin coboară în materie, atunci se vorbește de fiul Omului. Omul perfect, marele inițiat, alesul, cu misiuni mari față de umanitate, devine fiul omului prin puterea suflului divin. De la Moise, nu se mai arătase. Se aștepta Mesia. Vizionarii spuneau că se va numi fiul femeii, al lui Isis celesta, mireasa lui Dzeu.

— În cartea lui Enoch se vede cît de veche era doctrina cuvîntului sfînt și a trinității în Israel, cu mult timp înaintea lui Iisus. În *Cartea lui Enoch*, *Domnul spiritelor* e *Tatăl*, *Alesul*, — fiul, și cealaltă forță, *sfîntul duh*.

— Botezul, rămășită a abluțiunilor inițiatice.

— Nici Iisus nu era sigur că el e Mesia. La întrebarea lui Ioan Botezătorul, nu a răspuns, ci s-a retras, ținînd un post de 40 de zile.

— Crucea, semn al vechilor inițieri, cunoscut în Egipt, păstrat de essenieni, la începuturile lumii fiii lui Iafet l-au adorat ca semn al focului terestru și ceresc, semnul vieții cu toate bucuriile sale, al dragostei cu toate minunile sale. Probabil inspirat din vreo constelație. Oare crucea sudului se vede de la Nazareth? sau din Egipt? Deci un semn al focului și al vieții, după unii, imaginea organelor sexuale simbolizînd forța creatoare, eternul masculin, simbol falic sublimat. Mai tîrziu, egiptenii au văzut simbolul trinității dominat de unitate, imaginea ființei supreme care se jertfește pe sine pentru a se manifesta în lume. Și jertfa mîntuitorului e un scenariu pe dos — Dzeu intră în materie — aceasta e ca o moarte, dar o face pentru a se putea manifesta în diversitate.

Iisus a plecat de la essenieni pentru a predica celor mulți evanghelia regatului ceresc, adică a-l pune la îndemîna celor mulți (Misterele).

— Iisus rezumă doctrina veche a regenerării. A *renaște prin apă și spirit*, *a fi botezat de foc și apă* arată cele două grade de inițiere ale anticului Egipt. *Apa*, reprezintă *adevărul per-*

ceput intelectualiceşte, adică într-o manieră abstractă şi generală, iar botezul prin foc înseamnă asimilarea acestui adevăr (Ioan, III. 15).

Pe stradă: „Le vede gagiul ăsta de Proust!" (pentru *Janus*).

Rachel quand du Seigneur (Guermantes).

Pentru *plumitivii* mei, N. cu tribunalul ei galant, la mare (amintind *Cours d'amour*).

... punchuri de culoarea puroiului (Saint John-Perse).

Oraşul galben de ranchiună (tot el parcă).

La mare: hidroavioanele îmbătate, plonjînd în hangarele lor, cu ceva demenţial în riscul inutil...

Tot poetul: înalte oraşe de piatră-ponce, forate de insecte luminoase... (*Janus*).

Ceaprăzăria de sidef a zilei (Proust).

Doctorul care scurta maţele cucoanelor din protipendadă, la Cluj, făcîndu-şi relaţii inextricabile. Toate acele *lady* aveau ocluzii executate de mîna-i măiastră. El se uita la ele cum te-ai uita la nişte obiecte reparate (din povestirea unui doctor).

O nebunie cu metodă (Polonius despre nebunia lui Hamlet).

Il faut mourir en symétrie (M-me de Sévigné).

Pentru *Janus:* Boyler rooms girls grup feminin favorabil (vezi campaniile prezidenţiale americane).

Personajul meu bridgist, C., care ar putea să aibă haine *carrick* în *Janus* (redingotă amplă cu mai multe gulere şi care se poartă la pantaloni deschişi).

A, să te uiţi niţel şi la familia Claxton din *Contrapunct* parcă, aici e o sursă...

Un roman satiric muzical: *Der Musicalische Quack Salber*-Şarlatanul muzical, pe la 1700, pentru capitolul cuceririi lui Cheshire cat din *Janus*.

Cantet vox, cantet vita, cantet facta! (Sfîntul Augustin) în acelaşi scop...

În Schloss capelle, acolo unde îngerii şi serafimii cîntă o muzică desăvîrşit suavă (tot el). Ia te uită...

Descartes cu tratatul său asupra muzicii...

Atalanta și muzica nupțială de Haendel, sugestii pentru *Janus*.

Ezotericii la Pitagora — cei dinlăuntru... Exotericii — cei din afară.

Echilibrul naturii: Ibișii mîncau broaștele, broaștele greierii, pelicanii mîncau peștii tuberculoși etc., etc.. Nu știu cine a distrus acest echilibru din deltă cu rezultate dezastruoase. Eu aplic asta la scriitorul prost care hrănește cititorul tuberculos la gust și așa mai departe...

Ultima infamie a Papei: l-a scos din Calendar pe Sfîntul Cristofor, al automobiliștilor, trecîndu-i funcțiile Sfîntului Gheorghe, dar nu e același lucru. A mai fost epurată și Sfînta Filumena, care nu se știe ce infamii a făcut și s-a aflat abia acum. Nici așa n-o să meargă mult cu rărirea sfinților.

hieros logos, cuvînt sfînt la Pitagora...

Tot Mihai relatează că, din 37, Victor Brauner picta fără vreun motiv oarecare numai personaje cu un singur ochi sau cu unul scurs. După război, într-un bistrou, în timpul unei certe, un necunoscut îi scoate un ochi cu o sticlă de Perrier.

Începem să murim de cum ne-am născut și sfîrșitul e legat de început (Manilius, vezi și Sorescu).

Au apărut aeroelefanții (Jumo-jet). Mitologia tehnicii...

Flaubert scriind despre *Stil și nimic*...

Isus a spus, mai întîi, să nu dai porcilor mărgăritare...

Două clopotnițe vechi din Proust, de un roz ca somonul (într-o revistă, cuvîntul devine ca *somnul*, ce să le faci la redactori?).

Adam, în ebraică, era egal pămînt roșu. Poate asta căutau alhimiștii (Caietele Princepelui).

Crearea Ordinului Templierilor. Ordinele religioase aveau ca lege recrutarea numai prin impunerea legii tăcerii. Inițierea era, de fapt, depozitarea de secrete religioase și sociale. Aici se făceau regii și pontifii. Regulă: *să nu te expui la corupția puterii!* (Eliphas Levi).

Femeile acestei veri: ușor în derivă, epave facile care mai ridică numai după amurg marele catarg, au ceva ce moare iremediabil, se duc, dispar cu un ultim zvîcnet de feminitate, își iau rămas bun de la ce a mai rămas puțin tînăr în ele. Dincolo de aceste ultime zile de vacanță, sînt absențele, așteptările, minciunile spuse noaptea celor tineri, cu fard și meșteșug, ceva rapace le devoră pe neștiute și totul e nespus

de trist, mai ales pe plajă, unde soarele le desconspiră, *(Janus)*.

Ciorapi (aveau) cu sărutări de mătase pe ei...

Le sage ne rit qu'en tremblant (Baudelaire).

Celui ce caută lucrurile grele, greu îi va veni... (Apostolul).

Saint John-Perse, despre Carol XII al lui Voltaire: *Extraordinar, dar nu mare!*

Addenda la Goethe: Goethe însemna cel ce ejaculează, cel care fecundează, armăsarul, masculul (Thomas Mann — *Romanul unui roman*).

Istoria de pînă azi n-a cucerit decît ideea dreptului etern: cea care vine va trebui s-o aplice (Hebbel).

Kierkegaard, cu pasiunea lui nebună pentru *Don Juanul* lui Mozart: muzică, sferă diabolică, genialitate senzuală (Thomas Mann).

În Eliphas Levi: descrierea procesiunilor egiptene. La lumina faclelor, se purtau portrete de conducători religioşi. Hierofanţii, numai însemnele lui Cristos.

Principii: *the King can do no wrong* (regele nu poate săvîrşi o nedreptate) — *let right be done* (reformatorul) — are dreptul să-şi ia cursul.

... fetele astea de la Doi Mai, *boy scouts*, cercetaşi ai amorului pervers...

Piramidele de calcar pe care Herodot le-a văzut în deşert. Jupuite de învelişul de piatră, apoi de cei ce au ridicat moschei... (ce milă îmi este de nemurire, nici măcar asta nu avem).

Profetul Zephania spunea că Domnul i-ar fi afirmat că va izgoni pe toţi aceia care adoră oştile cereşti de pe acoperişurile cerului (Willy Ley).

Tot el: lumina secundară a lunii şi chiar a soarelui, după Filolaos din Tarent...

Cauzele decăderii Imperiului roman: secarea minelor din Spania, de unde, dispariţia monedelor de aur şi argint, o ciumă prin 188 şi, abia pe urmă, invaziile de dincolo de Alpi.

Purgatoriul egal Valea Umbrelor, *Horebul* lui Moise. Orfeu îi spunea *Erebul*. La iniţiaţii greci *conul de umbră* pe care pămîntul îl trage după el. *Prăpastia lui Hekate*.

Paul Valery, în *Introducerea la Metoda lui Da Vinci*, descoperă că sistemul imaginilor mentale la marele pictor se

producea instantaneu: *imagini-răspuns*. E vorba de o logică imaginativă.

Melodia recitativului francez e asemenea unui urlet de cîine (R. Roland, parcă).

Ingegni teatrali la critica noastră.

O vorbă pentru messer: Et tibi magna satis...

Papa Borgia, *Omul campion*, călărea la 62 de ani, iar fiul lui, Cesare Borgia, ucidea tauri în piața Navona (care erau, de fapt, niște vaci pașnice sau boi curați, cum spune italianca asta căreia îi relatez faptul arătîndu-i gravura pe care mi-a trimis-o).

Ca să înțelegi Veneția, scrie careva, trebuie să înțelegi acest veac în care Beatrice d'Este a trecut de la jocul de păpuși la jocul ambasadelor și care gonea cerbul în pădurile de la Vigevano...

Renașterea văzută prin niște oameni grosolani și subtili în același timp, trăind între pergamente și fresce, avînd voluptatea mormintelor mari, și ele grosolane și agresive...

Campanile sonore, instrumente de dominație politică...

Cu arta rece a lui Callimachos ar trebui descris Sabatul.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Arta e aservită supranaturalului; înainte de a orna cu lux și cu frumusețea corpului său, locuința sa.

Misterul grec constă în apolinism.

— Inspirația nu este dionisiacă. Apollo dă oracole, Pithia e o exaltată. Spiritul omului nu se realizează decît în exaltare. Exaltație nu înseamnă extaz; la capătul uneia e presiunea, la capătul celuilalt e letargia.

— În actul poetic e și o *exhaustiune*, o epuizare.

— Inima are dorințe, corpul, nevoi, spiritul, exigențe.

— Dionyssos, imensul ocean al instinctelor, sentimentelor, în dezordine, haos, o lume perversă și turbure, miraje în care omul regăsește imensitatea și infinitul, uită limitele corpului său ca acela care se îmbată.

— Lume obscură în care se învîrtesc chipuri de vis și miraje ale imaginației, fulgerări ale sîngelui, lume informă în care locuiește viața, imensă și disperată de puterea ei, niciodată sătulă de invenții, de sortilegii și de iluziile sale. Lume absurdă și sublimă, lume a exceselor prodigioase, îngroșînd scopurile, orbită asupra sensului și destinelor ei.

— Atomii imputrescibili.

— Legile fizice sînt absurde atîta timp cît omul nu le-a descoperit și nu face decît să le suporte.

— Există o vastă memorie a pămîntului, în care e suficient să te adîncești, după anumite corespondențe, pentru a ști ce este și a deduce ce va fi. Memorie a pămîntului, care e un ocean de

mișcări, de intenții, de dorințe, gîndiri moarte, instincte, tendințe.

— „Eu știu numărul grăunțelor de nisip și măsurile mării. Înțeleg pe cel mut și aud gîndirea pe care nici o voce n-o exprimă" spune un oracol.

— Cunoaștere înseamnă inventiune, adică poezie sau prezență.

— La Delphi se citeau două precepte: „cunoaște-te pe tine însuți" și „nimic prea mult", precum și litera „E", care se pare că înseamnă: eu sînt cel ce sînt; deci Apollo reprezenta coeziunea, eternitatea sau identitatea în sînul devenirii.

— Apollo e artizanul tragic al armoniei omenești. Poartă cu el stigmatul pasiunii, curiozității, orgoliului, îndrăznelii aventuroase; din amintirea interioară el face să izvorască marea imagine a conștiinței.

— Apollo e vizitiul carului la care sînt înhămați trei cai: suflet, instinct, inteligență. Surîsul său se crispează și se topește în enigmă; lasă frîu liber tuturor posibilităților, pînă la limitele pericolului; acolo, se reculege într-un mare efort contractat.

— Există un mister al luminii. Pithagora, filozoful inumanului, e fiul lui Apollo.

— Inspirația nu e dionisiacă. Grecia a inventat omul.

— Zeii sînt creați de om după chipul și asemănarea lor; e un act de mare narcisism sublim.

— Linia, care e o abstracție, e mai intelectuală decît culoarea și decît forma unei sculpturi. Grecii au preferat sculptura, fiindcă sînt raționaliști.

Semnificația numerelor:

Unu=Monada, Dzeu, conține infinitul, unitatea, eternul masculin, are ca semn focul viu, corespunde primei litere a alfabetului, reprezentat prin figura măscăriciului (le Bateleur?).

Doi=știința, unirea femeii cu omul, simbol, semiluna, semn al purității, în templele FM sînt două coloane, J și B, reprezentînd înțelepciunea și forța.

Trei=număr perfect, manifestarea lui unu sub trei forme: tatăl, fiul și sfîntul duh — *Osiris, Isis, Horus* — *Ptah, Sekhmet* (soț), *Nephertum* (fiu) — triada memphită: *Amon, Mut, Kusu;* Triada tebană — *Ahuramazda* (Ohrmuzd) *Vohu Menu, Asha vahista*= triada persană; *Brahma, Vișnu, Șiva,* triada hindusă; trecut prezent și viitor, de unde venim, cine sîntem și unde ne ducem; naștere, viață, moarte. Triada=legea ternară a lumii naturale, umane și divine. Omul se compune din trei elemente: corp, suflet și spirit.

Patru=*Chacra* indiană, *Tetractis* a lui Pithagora, numărul ritmului universal perfect, reprezintă cele patru puncte ale crucii și unirea contrariilor. Patru elemente: pămîntul (corp, viață), Aerul (minte, filozofie), Apa (suflet, religie), Focul (spirit, inițiere); patru perioade ale vieții, patru caste.

Cinci=Pentagrama reprezintă liberul arbitru, facultatea omului de a se orienta spre bine sau rău. Steaua cu 5 colțuri, la Pithagora, servește drept semn de recunoaștere a adepților și fiecare adept trebuie să o poată trasa dintr-o singură trăsătură. Mărul tăiat în două, orizontal, prezenta o stea cu cinci colțuri, asta simbolizează păcatul primilor oameni (poate).

Șase=Hexagrama, masculin+feminin, pecetea lui Solomon. Cele șase zile ale creației la Gnostici.

Șapte=numărul lui Pallas, număr pur și perfect, după Pithagora, vehicolul vieții omenești, căci corpul constituit din

patru elemente se unește cu sufletul ternar (forță rațională, senzitivă, volitivă) și prefigurează unirea omului cu divinitatea. Nume benefic, șapte astre, șapte plăgi ale Egiptului, șapte păcate capitale, în 7 ani fu construit templul lui Solomon, 7 posibilități ale omului, 7 planete:

— Soarele (Apollo) — știința suverană
— Mercur (Hermes Trismegistos) — curiozitatea intelectuală
— Saturn — meditativ, baza sacrală pe care se edifică coloana vertebrală
— Marte — vitejia
— Luna — imaginația
— Jupiter — orgoliul

Opt = manifestarea legii divine sau umane, opt beatitudini.

Nouă = multiplul și pătratul lui trei, numărul muzelor pe care Pithagora le-a clasat în trei grupe.

Zece = decada, număr perfect. Totalizează toate principiile divinității: 1: politeism, 2: dualism, 3: culte trinitare, 4: monoteism (tetragrama lui Moise) = 10; simbolul cosmic al creațiunii, necesitatea de a se supune legilor creațiunii.

Unsprezece = se trece din domnia armoniei în cea a nearmoniei; simbol de efort intens, număr violent, pentagrama + hexagrama.

Clasificarea îngerilor:

Consilierii
Serafimi
Heruvimi
Tronurile

Guvernatorii
Dominările
Virtuțile
Puterile

Miniștrii
Principatele
Arhanghelii
Îngerii

12 = A × 3 — număr benefic, 12 apostoli

13 = Iuda

14 = dublul lui 7; emblema victoriei

15 = multiplu de 5; liberul arbitru

16 = patratul lui 4; căderea în materie și prin urmare pedeapsa.

17 = speranța după pedeapsă; suma celor două cifre dă 8 și simbolizează justiția

18 = realizări inițiatice, forța feminină

19 = 1 + 9 = 10

20 = de două ori zece, reprezintă înțelepciunea, armonia

21 = realizarea eforturilor

28 = 7 × 4; victoria multiplicată prin ordine

Semnele zodiacului și corespondențele lor umane:

Berbec = capul
Taur = gît
Gemeni = plămîni, brațe
Cancer = stomac
Leu = inimă
Fecioara = pîntece
Balanță = rinichi
Vărsător = picioare
Peștii = picioare
Scorpion = organe sexuale
Săgetător = coapse
Capricorn = genunchi

33 = vîrsta lui Iisus, cel mai înalt grad

40 = număr al penitenței și abstinenței, la creștini

— Omul a refuzat să creadă că apariția sa pe pămînt și conștiința sa se datoresc întîmplării, cum s-ar putea crede adoptînd o teorie materialistă. Idealiștii contestă întîmplarea și pun, la baza creării lumii, rațiunea.

— Ideea morții definitive omul nu o admite din instinct; de aici: reîncarnarea sau viața de dincolo de mormînt.

— Slăbiciunea omului; dar el își dă seama de forța lui spirituală de unde și sentimentul de a fi un ales.

— Spiritele bune și cele rele (inițiații declarau că le puteau stăpîni, prin tot felul de lucruri neînțelese: muzică, dans, pictură, poezie).

— Omul voia să se asigure că și după moarte spiritele bune îl vor proteja, de aici riturile de înmormîntare. Cei rămași în viață voiau să se asigure că mortul nu va mai reveni — moștenitorii.

— În mormîntul faraonului Seti I, în Teba, sînt înfățișate cele 4 rase; de unde se știa de rasa roșie? N. Atlanții erau roșii? Există oare urme că rasa neagră ar fi invadat cîndva Europa?

— De unde vin arienii în India? Sînt europeni?

— Hyperboreenii? — nu sînt oare popoarele albe numite astfel de sudici, care erau negri? Diavolul era negru — hiperboreenii albi.

— Arienii aveau ca simbol berbecele, deci erau păstori, ciobani.

— Dzeu era temut și iubit, ceea ce însemna că încarna binele și răul.

— Explicația scrisului de la dreapta la stînga și de la stînga la dreapta la europeni-arabi-chinezi.

Crucea Roșie

— Fondator: Cristian Rozenkranz

— Cred în transmutația metalelor și în piatra filozofală

— Dante, Bacon, Don Quijote poate, Paracelsus, Camoenius, Descartes; ultimii trei au fost constructorii masoneriei.

— Se pretinde că masoneria a fost fondată de Crucea Roșie.

— Leibniz era francmason și secretarul ordinelor Crucii Roșii.

Graal

— Cupa a fost tăiată dintr-un smarald căzut din fruntea lui Lucifer; la căderea sa, a fost dat lui Adam care l-a pierdut cînd a fost alungat; Seth, care a primit voie să se reîntoarcă în rai l-a regăsit.

— Simbol al efortului uman de a se reîntoarce în paradis. Reprezintă grația și cunoașterea lui Dzeu.

— Cupa a servit lui Cristos la cina cea de taină; în ea, Iosif a adunat sîngele lui Cristos, după crucifiere. Iosif Arimatianul a adus acest vas în Bretania, unde l-a pierdut (legendă celtică).

— Antichitatea egipteană pretindea că masa de smarald a lui Hermes Trismegistos era săpată în această piatră.

— Egiptenii aveau vasul Gardal, care conserva focul material, vasul cosmogonic al lui Platon, cupa lui Solomon, Hermes, urna vechilor mistere.

— Dante a aparținut unei secte masonice numită Fede-santa (credincioșii dragostei), o societate rozenkranziană.

— Idealul religios dă remușcări oamenilor care duc o viață de războaie intrigi, se omoară între ei etc.

— După tradiția biblică, au fost trei frați: Jubal (inventatorul muzicii), Jabe (geometrie, arhitectură) și Tubalcain (arta de a forja metalele). Ei au gravat, înainte de potop, secretul inventiilor lor pe 2 coloane, una de marmură, alta de cărămidă. Prima a fost descope-

rită de Pithagora, a doua de Hermes. Dar înaintea lor și Hiram a descoperit coloanele Jakin și Boaz ale templului lui Solomon, coloane răsucite în bronz; se spune că Adon-Hiram era descendentul lui Tubalcain.

— Cei trei frați au fost înecați de o divinitate ilogică (N.); subiect, destine aleatorii (N.).

— *Catharii* = cei puri, o sectă care a fost asasinată în masă (desăvîrșiții?); sfîntul Dominic a fost învingătorul catharilor dar sf. Francisc din Asissi a recoltat succesele.

Din
La loi des étoiles de Maurice Privat:

— Zodia berbecului te duce cu gîndul la anumiți zei ai pieilor roșii, și fixează oarecum stabilirea acestui semn în timpul domniei popoarelor care se ocupau cu păstoritul; e, în orice caz, descoperirea unor ciobani care privesc stelele; Miorița e o temă ciobănească și acolo ciobanul se simte în cer ca la el acasă, ca dovadă că și nunta lui mistică se îndeplinește în prezența astrelor (N.).

— *Boul Apis* simboliza universul și era lăsat să trăiască 25 de ani; Osiris e soarele, iar Isis, luna.

— Între picioarele Sfinxului se găsea un bloc de granit pe care se proclamau noii regi, bloc cu latura de nouă coți, cca 4,5 m. Cînd voturile erau egale per și contra, se puneau reclamațiile într-o balanță și cea mai ușoară cîștiga, deoarece brațul balanței se ridica la cer. *Dreptatea e concisă, frauda are nevoie de vorbe multe* spunea o vorbă egipteană. În lunile din Balanță, judecătorii împărțeau dreptatea, de aici, legătura cu justiția.

— *Boul Apis* era inteligența universală și materia-principiu. Această materie-principiu, care animă inteligența era apa stelară, oceanul cosmic în care elementul pămînt era în disoluțiune. Scarabeul, cărăbușul, simboliza viața universală, aripa de uliu însemna inteligența supremă ca și capul ras al unui inițiat. Taurul purta pe frunte un semn alb în formă de patrat sau triunghi, era litera O a scrierii sacerdotale și însemna soarele. Triunghiul laudă perfecțiunea divină, Dzeu fiind: mare, puternic și nemuritor.

— La indieni, soarele era manifestarea lui Agni, principiul vieții, focul pur.

— Împăratul legendar al Chinezilor, Fo-Hi, în 2952 î.e.n. făcu table astronomice; în 2169 a avut loc o eclipsă, cea mai veche eclipsă despre care oamenii au păstrat o amintire.

— Patru mari astre care formau crucea: *Formahult* din Pești, *Aldebaran* din Taur, *Regulus* din Leu și *Antares* din Scorpion.

— Sarea e simbolul mizeriei pe pămînt. Se azvîrlea pe ruinele unei cetăți pe care nu mai voiau s-o reclădească. Pîinea sfîntă nu era sărată, azima, numită și pîinea îngerilor; pîinea cu sare simbolizează că viața e plină de amărăciuni.

— În cîntecul francez: *J'aime mieux ma mie / o gué / J'aime mieux ma mie* — *gué* vine de la *gay* care, în celtică, însemna luna. Celții o numeau cîndva și Dejanira în loc de Diana.

— Egiptenii, dacă făceau o pisică înfuriată să miaune, trebuiau să se purifice o lună sau un an, pisica fiind la ei un animal sacru. A rămas obiceiul ca, dacă o fată face o pisică să miaune, să i se spună: nu te vei mai mărita anul acesta (adică termenul de purificare).

— Egiptenii credeau că un nerv vital ducea de la degetul inelar la inimă. De aceea, cînd era consacrat un rege, i se punea un inel sacru în degetul inelar; al patrulea deget fiind dedicat soarelui, de către chiromanție, era numit degetul lui Apollon. De aici, obiceiul de a se pune inelul în al patrulea deget, și regii Franței se încoronau păstrînd același obicei.

— Roșul este dedicat lui Marte, verdele lui Venus.

— Tonsura preoților catolici de astăzi vine de la preoții lui Isis, care purtau și ei așa ceva, era semnul lor de consacrare.

— Astronomia Chinei, Caldeei, Indiei pare mai curînd rămășițele unei științe, opera unui popor anterior, care a fost distrus de o mare revoluție.

— La caldeeni, Noa sau Noe Oannes sau Ianus îi învățase pe oameni să cunoască cursul astrelor (mituri).

— Observațiile lui Ptolomeu sînt făcute ca și cum acesta ar fi luat de bază latitudinea Parisului, 49 grade.

— Berose, preot al lui Belus din Babylon, spune în *Antichitățile* sale: Strămoșii noștri au numărat patru imperii în Europa: cel al Celtiberilor, al Celților, al Kytim-ului, țară pe care naționalitățile o numesc Italia, și, în fine, cel al Tuyscons-ilor, care de la Rin se întind prin țara Sarmaților pînă la mare. Unii autori adaugă un al cincilea imperiu numit Ionic. Deci caldeenii ar fi originari din Europa.

— Mitul păsării Phoenix pare a simboliza pierderea soarelui (poate în urma schimbării înclinației axei) (N.). Era o pasăre cu pene de aur și roșii, care venea din țara tenebrelor pînă în Egipt, pentru a renaște în cetatea soarelui. Horus Apollon zice că ea trăia 1461 ani. În *Edda* scandinavă vedem o pasăre similară, care oua un ou și își dădea foc odată cu cuibul său, din ou se năștea un vierme roșu care devenea pasăre și își relua zborul spre septentrion.

— Freia, zeiță scandinavă, permite ca soțul ei să lipsească 65 de zile din patul conjugal, cu condiția ca 300 să-i fie credincios. Or, noaptea polară are 65 de zile.

— Cosmogonia lui Sanchoniation: suflul divin se îndrăgosti de propriile sale principii și își făcu din ele un amestec; această unire se numește dorință. Ea fu principiul creației tuturor lucrurilor.

— Hieroglifele fiind o scriere ideografică, ar fi putut fi mai ușor înțelese de mai multe popoare, sau eventualii cosmonauți s-ar fi putut face mai ușor înțeleși de autohtoni, care nu erau la acea dată capabili de abstractizarea cerută de alfabetul nostru.

— În Grecia, adoratorii triplei Hecate evocau un Bachus subteran, cu dublu sex și cu față de taur. Și civilizatorul Ram poartă numele berbecului, ceea ce-l înrudește cu alt ciclu.

— Literele chineze inițiale sînt inspirate din constelații.

— *Calcii* erau descendenții templierilor europeni care cuceriseră Mexicul înaintea lui Fernando Cortez. Fernando Cortez e anunțat ca un al patrulea Qetzalcoatl. Cristofor Columb era mare maestru al ordinului Templierilor — de verificat.

— Zeul Mithra e marcat în constelația Perseu și e figurat omorînd Taurul, ceea ce înseamnă că nu ajungi la lumină, la înțelepciune, decît omorînd în tine ceea ce este animalic.

— Sînt trei zodiacuri, dar ele nu pot fi descoperite cu ajutorul lunetei. Semnele zodiacului jalonează umanita-

tea; Fecioara mamă este un cult ecumenic foarte important. Taurul și Berbecele au fost, de asemenea, simbolurile unor civilizații, peștii sînt simbolul creștinismului.

— Cifra normală a respirației unui om e de 25920 în 24 de ore, corespunzînd cu 25920 de ani cît dura marele an Platonician, adică atît cît durează precesiunea echinoxiilor.

— Inventatorii medicinei: Centaurul Chiron — chirurgia, Apollo — boli de ochi, Esculap care a organizat clinicile.

— Ciclurile lunare ale femeii arată că nașterile sînt supuse unor legi astronomice; în timp ce natura pare oarbă, ea urmează legi și noi ne acomodăm din instinct. Dar poate că influența astrelor asupra nașterilor se manifestă și altfel, într-un mod încă nesesizat de noi.

— Un imens balet cosmic, o feerie matematică, fără eroare sau capriciu. Marele orologiu ascultă de o lege inevitabilă.

— Pentru a face pîine, omul a trebuit să dea dovadă de multă ingeniozitate: să facă făină, să o plămădească, să o coacă.

— Roata a fost concepută poate nu după un model pămîntesc, căci pe pămînt ea nu există, ci după efectele ei observate în cer, căci în megacosm totul se învîrtește în cerc (N.).

— Berbecele reprezintă începuturile umanității, ale Creațiunii. Egiptenii considerau că Dzeu a început să creeze lumea cînd solstițiul era la 0 grade, în zodia Berbecelui.

— Coarnele berbecelui erau purtate și de faraoni.

— Deci, în momentul creației, stelele de azi erau cu 310 grade mai înapoi de poziția lor actuală, ceea ce plasează cele patru stele care formează crucea: Aldebaran, Regulus, Antares, Fomalhaut.

— Semnul berbecelui marchează, la egipteni, începutul iernii și începutul domniei omului. Domnia omului se împarte în patru perioade: de aur, de argint, de aramă, de fier.

— Vîrsta de fier a început în al 13-lea grad al Cancerului și continuă. Ea va dura 7416 ani. Dar terminarea ei, Fecioara va sugruma Berbecele și sfîrșitul lumii va sosi atunci cînd unirea Fecioarei cu Berbecele se va consuma.

— Ioan, pentru egipteni, era soarele solstițiului de vară și Iesou al solstițiului de iarnă.

— Sfîrșitul lumii va fi peste 4234 ani, începînd din 1936.

Ne aflăm, de asemenea, în semnul Vărsătorului, începînd din anul 1825. Vărsătorul reprezintă știința reflectată, gîndită, cu creații multiforme și adesea sălbatice ale bătrînului Uranus.

— Semnul gemenilor ar putea însemna că omul primitiv era androgin, pe de altă parte, se pare că dioscurii, Castor și Pollux, ar simboliza, după Schweiger, cunoștințele anticilor despre electricitate. Cei doi gemeni sînt reprezentați cu cîte o flacără în creștet și ar fi deci simbolul electricității pozitive și al celei negative.

Din: *L'Egypte des Pharaons* — de Adolphe Erman.

— La răsărit, egiptenii erau atacați de Beduini și de popoare pe care le numeau Troglodyți. Beduinii ocupaseră valea Eufratului și aduseseră summerienilor o nouă limbă, cea babyloniană; beduinii au transformat și limba egipteană. Aceasta, în vremuri imemoriale. Egiptenii numeau țara lor țara neagră, în timp ce regiunile deșertice erau numite țara roșie.

— Scrierea egipteană a fost elaborată în vremi foarte îndepărtate, ea e foarte simplă, logică și a contribuit la dezvoltarea spirituală a țării.

— Egiptenii considerau zei diverse animale, apoi zei cu capete de animale (primele reprezentări sînt cele mai vechi). Sînt reminiscențe ale unei vechi religii țărănești: boul Apis, cerul — reprezentat ca o vacă, apoi erau venerate și animalele de care se temeau.

— Soarele era ochiul luminos al unui vultur.

— Altă credință era că soarele era născut în fiecare zi de o zeiță.

— Poate că periodicitatea dintre apus și răsărit a creat ideea a două lumi, una diurnă și alta ocultă și ideea de ritm (respirație).

— *Ra* e numele general al soarelui, soarele se numește *Horus*, e ochiul vulturului care planează; soarele de dimineață se numește *Kephri* și e prezentat sub forma unui scarabeu, soarele de seară se numește *Atum*.

— *Toth* era zeul lumii, el era adesea reprezentat cu cap de berbec.

— Zeul *Sobek* are cap de crocodil, zeița *Bastet* are cap de pisică.

— *Hator*, cap de vacă, *Horus*, cap de vultur, fiindcă nu a fost uitată vechea lui reprezentare. Apare *Kai*, tîrziu, zeu cu aspect în întregime uman.

— Deci: divinitățile animale sînt cele mai vechi, apoi divinitățile cu capete de animale și, ulterior, divinitățile antropomorfe, vechiul animal din care acestea s-au născut rămînînd doar ca un simbol: aripile lui Hermes, șarpele lui Asclepios.

— Legenda lui Isis și a lui Osiris nu e cunoscută integralmente decît grație lui Plutarc. Isis era soția lui Osiris; fratele acestuia, Seth, era gelos, și îl închise într-un cufăr pe care îl aruncară în apă. După o versiune, trupul lui Osiris fusese tăiat în bucăți de Seth, apoi, după ce a fost pescuit, corpul a fost înfășurat în benzi, obicei rămas ulterior la îngroparea mumiilor. Isis naște un fiu postum, Horus; urmează un proces între Horus și Seth.

— Sufletele morților se puteau întoarce în corpul lor, cu condiția ca acesta să fie păstrat intact.

— Judecătorii morților poartă nume teribile: Devoratorul măruntaielor; Mîncătorul de umbre; Sfarmă oase.

— Cel mai vechi monument al Egiptului e poate mormîntul lui Negada. Ar putea fi chiar mormîntul lui Menes, 3200 î.e.n.

— Inițial, se pare că era îngropat odată cu regele tot anturajul lui imediat.

— Prima piramidă fu construită de Geser, 2800 î.e.n., piramidă cu trepte. Constructor, *Im-ho-tep*, care, în epoca greacă, era considerat ca un zeu vindecător, egal cu Asclepios.

— Keops, Kephren, Mikerinos, 2700 î.e.n.

— Sfinxul nu e decît o stîncă naturală cioplită pe vremea lui Kephren. I s-a cioplit un cap regal și i s-au adăugat în față două labe de leu, din zidărie. Simbolizează demnitatea regală. Are 63 metri lungime și 20 înălțime.

Osiris e zeul mort și reînviat.

— Cartea înțelepciunii a lui Ptahhotep.

— Grecii dădeau nume apropiate de înțelegerea lor la tot ce găseau neobișnuit în Egipt și aiurea. Mormintele numite *sirinx* vin de la sirinx = flaut, piramidă — egal pîine albă.

— Instrucțiunile regelui Amen-em-Hat: Să nu te încrezi în subalterni, să nu te încrezi în frați, să nu ai prieteni și să nu-ți faci confidenți — asta nu servește la nimic. Am dat săracilor și orfanilor, am lăsat pe cel care nu era nimic să-și urmeze țelurile ca și pe cel ce era cineva. Și totuși, ei m-au disprețuit, cei cărora le dădeam de mîncare și haine și cei pe care îi ungeam cu mirth, și totuși s-a urzit un complot contra mea și nimeni nu mi-a spus.

— Hyksoșii erau niște beduini din deșerturile Siriei și Arabiei care au ocupat Egiptul pe la 1700 și l-au stăpînit un secol. Capitala lor era Avaris, în delta orientală, și de acolo au stăpînit cu cruzime. Apophis, regele Hiksoșilor, adora pe zeul Soutec, zeul orașului Avaris.

— Sub Amenomphis III, în locul numeroșilor zei, se introduce cultul unui singur zeu, venerat sub numele de Amon-Ra, dar mai predilect numit Aton. Acest zeu era reprezentat ca discul solar, deci iată o nouă etapă de abstractizare a zeilor. Amenomphis IV făcu să triumfe definitiv cultul acestui zeu. Amenomphis III domnește între anii 1411—1375 î. Cr. Era o credință într-un creator plin de bunătate, o religie superioară primei, dar poporul nu a vrut să renunțe la vechii zei. O mare rezistență a opus-o clerul. Numele lui Amon e înlocuit cu cel al lui Aton.

— Se vorbește, în cronicile egiptene, de Khabiri, care sînt de fapt Arameeni și Hebrei. Sub Amenomphis IV are loc o mare invazie a beduinilor din deșertul arabo-sirian. Tribul Hebreilor, cărora egiptenii le-au făcut un război de aproape 100 de ani, a pătruns în Palestina în acel moment. Chiar vilele fortificate ale Feniciei nu putură rezista asaltului Khabirilor. În Egipt, prinții locali par a vroi să livreze țara Khabirilor. Abd-Khiba, prințul Ourousalimului (Ierusalim), cere ajutor. O nouă nenorocire survine: egiptenii sînt atacați nu numai în posesiunile lor de lîngă Eufrat, căci intervin acum Hitiții din nordul Asiei minore, care se amestecă în Siria, unde devin adversarul principal al egiptenilor. Demnitarii egipteni sînt oportuniști, creații ale noului cult și dau dovadă de inerție; nu vor să se sacrifice pentru a se bucura de avantajele materiale cîștigate.

— Sub Tutankamon, preoții cîștigă, regele copil e silit să abjure noua credință în Aton, el e sub tutela preotului Ai, vechi partizan entuziast în credința lui Aton și a generalului Hor-em-heb.

Se dă un decret prin care regele face act de supunere față de Amon și de ceilalți vechi zei. Acest document asigură că, în timpul perioadei eretice, templele din țara întreaga au fost distruse și că, din această cauză, zeii și-au întors fața de la țară și armata nu a mai obținut nici un succes. În prezent, zeii plasează pe tronul părinților săi un nou rege, păcatul este iertat, îndepărtat din țară, adevărul triumfă și minciuna a devenit o infamie. Cu cîtă rapiditate totul se schimbă! Ceea ce ieri trecea păcat și minciună, azi a redevenit adevăr (N.).

— Numele acestui rege copil și marionetă a rămas în istorie, deși el n-a avut nici un merit; azi se vorbește de el și în medii care nu au de a face cu istoria. Se distruge și se demolează tot ce s-a construit în cinstea lui Aton. Ai a devenit rege dar a fost îndepărtat de Hor-em-heb, care a domnit mult și a fost bun gospodar. Totuși, se constată tendința de a se da importanță unui zeu comun care nu era altul decît zeul soarelui, Amon Ra, iar imnurile compuse în cinstea lui Aton par mai valabile acum ca oricînd, dacă schimbăm denumirile. Rămîne la modă limba vulgară, ca pe vremea cultului lui Aton.

— Sub Ramses II se duc războaie și, între trupele sale, se găsește și unitatea numită Shardana, războinici din marea cea mare de la nord, adică din Sardinia, care luptă cu lance, pumnal, scut rotund și a căror cască este ornată cu o semilună.

În timpul lui Ramses II, au loc atacuri masive ale Libienilor, ajutați de popoarele pirate Acaiavasha, Tursha, Shakalusha și Shardana — adică Acheeni, Etrusci, Sicilieni și Sardinieni.

— Sub Ramses II are loc o invazie din nord. Motive necunoscute. Popoarele din nordul Mediteranei au fost împinse spre sud, 1200, ei invadară regatul hitit, Asia Minoră, Ciprul, Siria. Au loc lupte cu Egiptul și sînt înfrînți. Totuși, două popoare, Zakkari și Pelesti reușesc să se stabilească. Pelesti sînt Philistinii, de la care a luat numele Palestina.

— Deși cronicile nu spun, sub Ramses III a avut loc un complot de palat. Regele e reprezentat în basoreliefuri, dar regina și principii nu au nume, ca și cum regele nu s-ar fi hotărît pe care din femei s-o ridice la rangul de regină și pe care din urmași să-l facă moștenitor. Una din soții a vrut să facă să urce pe tron pe fiul ei, Pa-en-taur, numele e doar un pseudonim. Regele moare, dar complotul eșuează. Regele a fost asasinat, dar, înainte de a muri, a putut lăsa ultimele dispoziții. Se face o anchetă minuțioasă. Totul se desfășoară în secret, după dorința defunctului, în realitate, după ordinul noului rege. Regele nu a vrut să se știe ce au devenit conspiratorii, care au fost obligați să se sinucidă. Vinovații nu sînt numiți decît cu pseudonime: Acest servitor orb; Răul din Theba; Urîtul de rege. Nu se știe ce s-a întîmplat cu soția lui Ramses III, cu Tii. Pa-en-taur fu obligat să se sinucidă, silit de anchetatori. Complotul a fost pus la cale cu ajutorul femeilor din harem. Și alți complici fură obligați să se sinucidă. Răul din Theba, care comanda trupele din Libia și care devine insurgent în urma unei scrisori scrise de sora lui, suferă tortura, la fel, înaltul funcționar cunoscut sub numele de Acest servitor orb, care jucase rolul de intermediar între femeile din harem și familiile lor. El spusese mamelor acestora și fraților lor ca să instige poporul să se răscoale. Alți funcționari pedepsiți, fiindcă n-au demascat conspi-

rația, printre ei și soțiile unor gardieni. Se recursese și la magie pentru a face ca regele să piară. Un înalt funcționar, intendentul turmelor de boi, luase din biblioteca regelui o carte de magie după care confecționase figurine magice de ceară. Chiar cei ce făceau ancheta nu se arătară ireproșabili; femeile inculpate organizaseră cu ei un buchet; pentru a fi pedepsiți, li s-au tăiat nasurile.

De căutat *Arta și Magia* a lui Salomon Reinach . . .

În Thomas Mann, ceva al lui Tolstoi către Gorki, privitor la femei: *„Adevărul despre femei am să-l spun cînd voi fi cu un picior în coșciug; și-apoi am să-l trag repede și pe celălalt înăuntru și-am să las să cadă capacul"*.

Ceva legat de tabloul lui Dürer, *Melancolia* (Principele, poate), un fragment din Gérard de Nerval:

> Sînt tenebrosul, văduvul, nemîngîiatul
> Prințul Acvitaniei cu turnul desființat
> Singura mea stea e moartă și lăuta mea constelată
> Poartă soarele negru al melancoliei . . .

Pentru *Janus*, la cunoștința eroului cu Cheshire cat: *Cinci incantații pentru flaut solo*, de André Jolivet, cu acea sacră, depărtată fugă de realitate sau *Cercurile* lui Luciano Berio . . .

Dragostea eroului din *Janus*, a treia, trebuie să fie crepusculară, ostenită, împăcată, venită tîrziu, dar fără ieșire, pentru că mereu există în om nevoia de supunere și ce e dragostea decît o supunere consimțită? Ea trebuie să fie patetică, fără să fie melodramatică, să fie înălțătoare și umilitoare, în același timp, așa cum se iubesc doi oameni răniți, *terminați* undeva, la capitolul sentimental, dar tocmai acest sentiment ucigaș trebuie să aibă rezonanțe îngrozitoare, pline de remușcare, în căutarea răscumpărării, cum la bătrînețe voim să recumpărăm zilele pierdute. Să fie o răscumpărare a altor iubiri aruncate la gunoi, din nepăsare. Dragostea a doi eșuați pe un promontoriu în care nu există liniște, unde mereu ești silit să te aperi de rechini . . .

Marea perfidie a pasiunii născînde constă tocmai în a imita datoria (Bergson).

Ducele de Guise, după ce l-a omorît pe amiralul Coligny, contemplîndu-i cadavrul:
– Comme il est long!

Obscurul, enigmaticul, seninul D., trăind din hieratismul său, din încremenirea maxilarelor. Mediocritatea cea mai strălucitoare, îmbrăcată în citate, profesor de provincie, sosit cu cumnatul său din fundul României și omorînd lumea cu cartea pe care poate o știau, dar fără talent amîndoi, vai, fără talent. De aici, o ascensiune apăsătoare pentru alții. În pușcărie, omul turna și cerea de mîncare paznicilor. Luat la întrebări de cei care sufereau din cauza celor ce făcea, le răspunsese senin: Eu sînt un om de valoare, trebuie să rezist, să ies de aici, pentru a-mi da capodopera, pe cînd voi . . .

Nu m-am dus la înmormîntarea lui, deşi s-ar fi spus că am avut mereu stimă pentru el. Nu pentru el, să se ştie. D. reprezenta ideea de cărturar, chit că el nu avea morala acestuia. Să mori pentru ceea ce însemni, dar cu demnitate, nu cerşind unor analfabeţi cîteva zile mai mult. Pe D. l-am aşteptat cu capodopera lui. A murit destul de în vîrstă, a călătorit mult, i s-au plătit erorile pentru care a suferit. Onoruri, numai academia a lipsit, bani, articole, totul nemeritat. Suferinţa lui şi a altora fusese inutilă. *Ideea nu se oprise asupra lui.* Va muri curînd în anonimatul timpului care nu iartă. Javra . . .

A regresa spre Grecia (Marinetti).

Adevăratele ruine ale Europei sînt marii ei oameni (Durrell).

O mare operă are ceva brutal, trivial, fiind accesibilă, cu alte cuvinte, ceea ce face excelenţa sa este şi ceea ce o scade cel mai mult. Spunea parcă *Călinescu:* la o mare idee nu te uiţi la crăpături. Dacă munţii ar fi absolut conici şi turnaţi în sticlă, ne-ar părea ridicoli . . .

Cartridge music, de John Cage, cu fierăstraiele sale, cu sirene, cu broaşte parcă orăcăind, cu acele scrîşnete grele şi păsările sale exotice sau imitarea ruperii unei hîrtii zgrunţuroase în faţa unui microfon, glaspapire frecate laolaltă, cu ceva muzical totuşi, în care mai bate şi o nicovală, din cînd în cînd . . .

Ucello, care era scos din inspiraţie de nevastă-sa, cicălitoare, care exclama, cabotina:

— *Ce minunat lucru perspectiva!*

Profundul doliu al nopţii (Baudelaire), după o întîlnire ratată.

A, ea este prea distrată pentru a fi sinceră; este prea bine crescută pentru a nu mă pîndi în ceea ce e lipsă de manieră la mine şi deci sincer; ea este prea frumoasă pentru a nu încerca să mă domine, este prea distinsă pentru a nu mă dispreţui secret; şi, pe urmă, ce vrea? Să mă subjuge încet, are timp şi asta mă înspăimîntă, siguranţa ei că va rezista lîngă mine atîta vreme cît nu a rezistat nici una. Iată, îmi dau seama că a avut dreptate, acum, la atîţia ani de la cunoştinţa noastră. Secretul ei? A ştiut să dispară de lîngă mine, chiar convieţuind, s-a abstras, s-a prefăcut că are preocupările ei personale deşi suferea, deşi mă pîndea şi îmi ştia infidelităţile. Atîta tărie trebuie respectată şi eu o respect şi parcă mi-este frică de ea . . .

O nevoie mereu presantă, cabotină de a mă destăinui. De fapt, cu toată aparenţa mea de sinceritate sînt pentru cei mai mulţi un om secret. Un amic îmi reproşa că, în romanele mele, nu apare viaţa mea personală deloc. Se înşală. Totul a fost disimulat, pierit bine, tocat mărunt, încît să nu se simtă. Dar ce aş fi putut să gîndesc în legătură cu eroii mei decît ceea ce mi se întîmplase mie şi numai mie. Totul în această operaţie delicată este să nu strigi, să nu te baţi cu pumnii în piept . . .

Timpul trăit sub forma celor trei extaze nu e decît o uvertură spre eternitate (Heidegger).

Bunin, care-l acuza pe Dostoievski că a adus revoluția prin falsitatea eroilor săi care mai apoi au fost imitați. Trebuie să recunosc că puțin adevăr există aici: ceea ce, mai pe urmă, a fost teoretizat ca psihologism abisal nu era decît fructul unor coli de autor prost plătite, fenomen întîlnit și la noi, mai acuș... Se scria mult, artificial, se inventau psihologii imprevizibile, numai pentru ca să se obțină ceva mai mult pentru ruletă. Și teoreticienii care vînează obscuritățile ca pe un găinat celest abia așteptau să-și dea drumul. și au făcut-o cu atîta sîrg...

Toată lumea mă întreabă unde am găsit pe pisica *Cheshire*, care dispărea treptat pînă nu se mai vedea, rămînînd din ea numai surîsul (Janus). În *Alice în Țara Minunilor* (1890). Ce veche chestie...

Terasa audiențelor în lumina lunii de Debussy... Ce titlu regal...

Pentru *Janus;* muzica sacrală din *După amiaza unui faun* cu ce are în ea șovăitor, laic, nu mistic; leneș, prefăcut, colorat la modul subtil, voluptos, plin de regret, de taină, de selenitate...

Pentru *Săptămîna:* în *Cromatica la români* se găsesc formule pentru preparatul vopselelor care pot fi folosite în capitolul *Nunta jupîniței Ruxandra.*

În Marian, pentru aceeași carte, povestea *Insectelor* care pot face (ține locul) poveștilor Bădiei despre contemporani. Vezi și Brehm.

Dintr-o carte: *în 1830, Victor Hugo punea bonetă roșie bătrînului Dicționar...*

Desnos cu *infinitul său secund* (porte du second infini).

Același (pt. *Janus):*
Mais je suis inventeur d'une téléphone de verre de Bohême et de tabac anglais en relation directe avec la peur...

Un fel de babă dezlănțuită, fiica unei familii vechi și bogate, de fapt din Călărași, fiică de colonel de jandarmi care plonjează peste mine și alții la o masă, după o absență de 20 de ani din țară, timp în care a stat lîngă un negustor de blănuri: H. E beată moartă și se vaită de rudele care o înconjoară și care îi vînează dolarii. V. pune o pleoapă necruțătoare pe ea. Are copil și nevastă, dar va ajunge în America prin asta și ajunge chiar pentru că aici nu mai are nici o șansă. Îmi povestește, arătîndu-mi scrisorile ei amoroase, după plecare: se întorcea, fată fiind, seara, acasă, sărind gardurile. După o noapte de dragoste, își duce amantul la Cimitirul Bellu militar, cu un trandafir în mînă, ca să se reculeagă. În scrisoriile ei, scrise pe hîrtie vernil sau roz, îl roagă să se culce cu alte femei și să meargă în zori la cimitir cu un trandafir în mînă

și să vorbească cu taică-său care zace în Bellu militar...

În mulțime, hainele unui bătrîn păreau că-l culeg din acel pustiu de lume, lăsîndu-i numai capul afară ca la înecați...

Din Alfred Hédouin (1866), *Goethe, sa vie et ses oeuvres.* Kestner scria despre Goethe: „el poseda calitățile care ar putea să-l facă periculos pentru orice femeie dotată cu sensibilitate și gust. Dar Lotte a știut să se poarte cu el în așa fel încît să nu încurajeze nici o speranță vană" (pentru capitolul vieții sentimentale) (nefolosit). În M-me de Stein, relatări la pofta de băutură a lui Goethe: Karl August (despre G.): Bea 17 pahare de șampanie și abia îl reținea să nu continue... Schiller, despre M-me de Stäel: ea vrea să explice tot, să măsoare tot, să înțeleagă tot. Îi lipsea simțul poeziei. Ea aprecia doar pasiunea, retorica și universalul... (Bîrfă superioară). Goethe despre Jagermann, actriță primadonă și metresă a lui Karl August: a pus-o să cînte din culise *Flautul fermecat* pentru că pe scenă era imposibilă, atît se tot uita la prințepe (în rolul Reginei Nopții). De fapt, alta mima pe scenă rolul și ea cînta din culise. Goethe a oprit pe actori să stea din profil sau cu spatele la public. El cerea să se recite, nu să joace pe scenă. Așa a fost reabilitată tragedia franceză (?). Altceva: Beethoven îi scrie Bettinei, de la Toeplitz: *regii și prinții pot să confere titluri și cruci, dar nu pot crea oameni mari, spirite care să se ridice peste muritorii de rînd și numai aceștia trebuiesc onorați.* Hédouin laudă teribil opera *Titanului,* pentru că, scrie el, *l-a dezbrăcat pe Mefisto de coarne și coadă și i-a dat un spirit propriu.* Wilhelm Meister era gustat de către unii mai mult ca Hamlet.

Gaston Varenne, în *Goethe devant la nature et l'Art,* crede că eroarea lui G. în ce privește arta gotică (de fapt, eroarea tuturor contemporanilor săi) era că toți nu știau că pe pămîntul Franței, ea, această artă se ivise spre 1115, în regiunea Oise, iar în Germania, în 1209, la Magdeburg, și în Colonia, la 1248. Asta, credea autorul, era o eroare scuzabilă. Citez aceste rînduri (E.B.) pentru că prea mi s-a scos pe gît că nu-l stimez pe omul de știință G., pe savantul, pe eruditul G. El, G., nu știa măcar că catedrala din Strasbourg fusese ridicată încă din secolul 9. Există o poveste întreagă, precizează Gaston Varenne, cu fațada catedralei începute de Erwin și terminată de alții, de care G. habar nu avea! Un alt amănunt e faptul că G. face lungi reflexii asupra lui Laocoon în *Propileele* sale. Îl muncea ideea de ce nu putea să strige Laocoon și ajunsese la concluzia că din cauza pîntecelui supt de șerpi (ha, ha, ha!). În materie de știință era cunoscută teoria sa *vulcanistă* despre formarea munților: prin efectul focului. Deși văzuse Vezuviul, avea *teoria neptunistă* care atribuia formarea crustei terestre acțiunii lente a apei. O vorbă rea a lui G. despre francezi, pe care mi se pare că am mai citat-o: *francezii sînt femeile Europei.* Ceva despre moartea aceluiași (către Falk) (1813). Am avut grijă să nu-i văd în sicriul lor nici pe Herder, nici pe Schiller, nici pe ducesa Amalia. *Moartea este un portretist mediocru.* G. scotea literatura pioasă a epocii *literatură de spital.* Singura etică, spunea el, este umanitatea pură

care formează subiectul tragediei antice în conflict cu forța și legile. La 60 de ani, se socotea *politeist în artă și pantheist în știință* (care știință?). Byron spusese despre G.: G. e un talent născut pentru propriul supliciu. Frumoase vorbe, dar neadevărate. G. spunea mereu: să vorbim mai puțin, să desemnăm mai mult. Lui Iacobi îi scrisese: *sînt un artist păgîn care urăște creștinismul ca artist și ca poet sînt politeist* (din *Etudes sur Goethe* de Stapfer). Flaubert (à propos de G. EB): *Geniul ni-l dă Dumnezeu, talentul ne privește!* Tot Stapfer spunea că G. nu avea gustul politicii și al istoriei. Schiller iubea istoria, G. era nul în acest domeniu. Primul a iubit Revoluția și a vrut să-l salveze pe Ludovic XVI, mergînd la Paris. Altcineva; în timpul luptei de la Valmy, Goethe admira verzuiul pîinii mucegăite, inventînd o teorie științifică ad hoc pentru asta. În 1796, în timp ce francezii invadează Germania, G. se delectează cu un episod epistolar din timpul Ptolemeilor (Stapfer). Eckermann menționează că ideea ca acesta să consemneze convorbirile lor a venit din apariția *Convorbirilor lui Byron cu Medwin,* traduse în franceză în 1827. Tot în Eckermann, consemnarea: G. se vaită că nu și-a putut renega modernismul. Haida, de... Principiul goetheean: viața e scurtă, să căutăm să ne facem cîte o plăcere. G. despre Shakespeare; romanii lui sînt niște englezi! Despre originalitate îl precedase pe Valéry spunînd că e caraghios să întrebi pe un om bine hrănit cîte vaci, oi sau porci a mîncat pentru ca să arate atît de voinic. El era hrănit de greci, francezi, Shakespeare, Sterne și Goldsmith. Îl mai ciupește pe Shakespeare, care luase pagini întregi din *Cronici.* În *Clavigo,* G. împrumutase pagini întregi din *Memoriile* lui Beaumarchais (vezi mai tîrziu în aceste *Caiete, Istoria plagiatului).* Era și puțin leneș (e vorba de G.), unele lucrări le-a dictat direct. Numai poeziile nu putea să le compună astfel. Gusturi: îi plăcea *Pulcinella,* un personaj napoletan, un fel de gazetă vie a poporului. Carré, despre G.: *A avut o viață destul de lungă pentru a nu fi avut în ea aspecte contradictorii: era romantic și clasic, frenetic și echilibrat; idealist și pozitivist; conservator și liberal, nesățul și resemnat.* Adică, cum îi stă omului mai bine (EB). Shakespeare, cum o mărturisea G. însuși, era un *furnizor de metafore rare.* Un prieten îi spune lui G.: Ceea ce ți se întîmplă este mai bun decît ceea ce scrii! Un motto al lui G. la *Geniu și Demon: toate idealurile la un loc nu mă vor împiedica de a fi adevărat, adică și bun și rău, cum e natura.* Confesiune, actorului Iffland: *ascultă sfatul meu: joacă tot sau nimic, mereu extrema, comicul cel mai de jos sau cel mai înalt tragism.* În *Italia,* spune că obiceiul de a fi servit îi îmbătrînește pe oameni. Afirma că la 38 de ani *admira infinitul în detalii* (bună vorbă, oricum). Îi repugna stilul baroc. Voiajul în Italia, dres după mulți ani, nu are prospețimea scrisorilor din Italia. Spune lui Schiller, care făcea mare caz de filozofie: *Experiența e totdeauna parodia unei idei.* În 1807, Goethe îi spunea lui Riemer, profesorul fiului său: „Orice, numai nu profesiune. Mi-e silă. Vreau, tot ce pot, să fac în joacă, ce-mi trece prin cap, cînd am poftă. Așa m-am jucat, inconștient, cît am fost tînăr, așa vreau să continuu acum, conștient, cît mai am de trăit. Util — utilitate, asta-i treaba voastră. N-aveți decît să mă folosiți. Dar eu nu mă pot lua după ce se cumpără, după ce se cere. Ce pot și

la ce mă pricep, n-aveţi decît să folosiţi cînd vreţi sau cînd simţiţi nevoia. Instrument nu mă fac, şi profesiunea e un instrument, sau dacă vreţi, exprimat mai distins, un organ".

Din cartea lui H. Loiseau despre G.: La drept vorbind, ascensiunea rapidă la Curtea de la Weimar nu era datorată numai favoarei; o datora şi meritelor şi zeului său.

Din ziua în care a intrat în administraţie, şi-a luat noua sa activitate foarte în serios. S-a cumînţit deodată şi visa să facă operă utilă; dincolo de interesul ducelui, îl văzuse pe cel al ţărişoarei care-l adoptase... Îşi îndeplinea numeroasele sarcini cu o probitate absolută.

.....

Şi-a dat repede seama, de altfel, că reforma cea mai urgentă era transformarea ducelui însuşi... Nu reuşi decît pe jumătate, pentru că ducele, violent, imperativ, duşman al oricărei constrîngeri, nu suporta decît cu greu avertismentele mentorului său neprevăzut... Nu se acomoda cu brusca evoluţie a slujbaşului său. Recunoscîndu-i cu gratitudine devotamentul, îl supără faptul că nu mai era tovarăşul de petreceri îngăduitor de pe vremuri... Goethe îşi dădea seama, suferea uneori, dar urmă calea trasată şi dădea exemplu...

Amploarea deziluziei provocate de criticile nemiloase cu care profesorii de la Leipzig au primit primele sale producţii poetice dovedesc stima pe care le-o acorda el şi buna părere pe care şi-o făcuse despre sine. Amicul său Horn îl descrie, în august 1776, ca fiind orgolios şi înfumurat, afectat la mers şi în ţinută; scrisorile pedante pe care Goethe le scrie sorei sale nu sînt de natură să ne facă să punem la îndoială exactitatea aprecierilor lui Horn.

Însă, ironia biciuitoare a prietenului său Behrisch, lecţiile profesorului său de desen Oeser, şi chiar şi cele ale lui Gellert îi deschid puţin cîte puţin ochii asupra defectelor sale. Loiseau adaugă: ... Trăsăturile de orgoliu şi de infatuare citate nu au nimic care să merite a li se acorda prea mare importanţă, fiind defecte caracteristice tinereţii...

Pentru a preveni orice echivoc, trebuie spus din capul locului că, dacă gîndirea lui Goethe a ajuns la un fel de doctrină coerentă, nu se poate pretinde că ea a constituit vreodată o doctrină filozofică propriu-zisă.

În toate domeniile în care s-a aventurat spiritul său, Goethe s-a străduit întotdeauna să ajungă la principiile primare, la ceea ce el numeşte „Urphänomen", fenomenul originar. Din masa de fenomene care i se oferea, el a încercat în permanenţă să degaje principiul unităţii şi legităţii în care se dezvăluie ideea, forţa divină dindărătul aparenţelor; dar, ajuns la acest incognoscibil, adică la hotarul pe care ochiul său nu-l putea trece, el s-a oprit. El a refuzat să-ncerce să depăşească, printr-o ipoteză cutezătoare, frontiera Inaccesibilului.

.....

Nu vom găsi, deci, la el, o filozofie propriu-zisă, un sistem strict consecvent şi organizat, care să construiască cu insolenţă pe baza fragilă a *prioriului* filozofic un edificiu de vis pe care

să-l ia drept realitate. I se întîmplă şi lui, uneori, să „speculeze", dar, sub cele mai îndrăzneţe combinaţii, întrezărim întotdeauna voinţa sa de a nu părăsi terenul solid al faptelor, al intuiţiei. Dacă-l afirmă pe Dumnezeu, e pentru că-l *vede*, cum zice el însuşi, *in herbis et lapidibus*, cum *vede* şi lumina albă. La el intuiţia e întotdeauna viziune.

Multă vreme Goethe urmase, în felul său de a trăi şi de a gîndi, o metodă instinctivă care-l făcea să treacă foarte firesc de la concret la abstract, de la analiză la sinteză, de la deducţie la inducţie, după caz şi după nevoi, fără să simtă absolut deloc nevoia de a raţiona filozofic. Rezultatele la care l-au dus primele cercetări ştiinţifice îi demonstraseră suficient că era pe calea cea bună. Unicul său instrument de cercetări era ochiul şi, cînd se ridica la abstracţie, la idee, se ridica pe baza pe care-o credea solidă, a „viziunilor" sale. Concluzia la care ajungea n-avea valoare pentru el decît în măsura în care era confirmată de observaţiile sale posterioare. Pe scurt, Goethe fusese pînă atunci un empiric în toată puterea cuvîntului. Aşa că primul lui contact cu teoria cunoaşterii a lui Kant i-a lăsat o impresie foarte amestecată. Dacă a citit cu plăcere tot ce spune Kant despre metoda inductivă şi despre cea deductivă, dacă a aplaudat afirmaţia fundamentală a lui Kant, că noi nu cunoaştem lumea decît prin intermediul simţurilor noastre sprijinite de inteligenţa şi de raţiunea noastră, înţelegerea degajînd coeziunea cauzală a fenomenelor prin judecăţi sintetice şi stabilind legături logice între diversele fenomene, permiţînd descoperirea şi formularea raporturilor suprasensibile, cum sînt conceptele matematice sau morale, raţiunea ridicînd rezultatele obţinute de experienţă pînă la Idee; dacă a acceptat ca justă distincţia pe care o stabileşte Kant între subiect şi obiect şi dacă a recunoscut că, uneori chiar el, a ignorat-o în mod arbitrar, dacă a acceptat, de asemenea, ideile lui Kant asupra limitelor cunoaşterii noastre şi ale incognoscibilului şi, chiar dacă a admis, într-o anumită măsură, teoria sa asupra conceptelor *a priori* de timp, de spaţiu, de cauzalitate şi, dacă a aplaudat eforturile filozofului de a pune capăt recursului la teologie pentru dovedirea existenţei lui Dumnezeu şi pentru a dovedi că Dumnezeu nu este demonstrabil, el nu putea, dealtminteri, decît să se revolte împotriva pretenţiei lui Kant că noi nu putem ajunge la lucrul în sine. Cu toate că el însuşi spune la un moment dat că „tot ce e pieritor nu e decît simbol", sau că noi nu cunoaştem viaţa decît prin sclipirea reflexelor, el rămăsese ferm convins că, dacă sfîrşim prin a ne izbi de limita insondabilului, nu trebuie să credem *a priori* că lucrurile în sine sînt absolut incognoscibile. Rămăsese convins că ne putem apropia din ce în ce mai mult de esenţa lor şi să îndepărtăm din ce în ce mai mult limita incognoscibilului prin intuiţii geniale, ştiinţa intuitivă a lui Spinoza ... cunoştinţa fenomentelor primare ... în nemţeşte „Urphänomenen".

. . . . . .

E fericit să-l vadă pe Kant apropiind Arta de Natură şi punînd pe acelaşi picior judecata estetică şi cea teologică şi, mai ales, să-l audă afirmînd că Arta, ca şi Natura, îşi au raţiunea lor de a fi în ele însele, necunoscînd decît o finalitate lăuntrică şi nedepinzînd de o finalitate exterioară.

E mulțumit că, pe această temă, Kant e alături de Spinoza.

.....

Morala lui Kant nu-l satisface deloc. Fără îndoială, recunoaște înalta valoare idealistă a acestei morale, bazată pe un absolut străin oricărei finalități meschine, dar, cînd îl aude pe Kant, în tratatul său „Despre religie înlăuntrul limitelor rațiunii pure", pretinzînd că egoismul este, la cea mai mare parte dintre oameni, baza moralității lor și afirmînd că acest egoism este un rău radical care viciază orice moralitate, se indignează și... la 7 iunie 1793, îi scrie lui Herder că, după ce s-a străduit o viață întreagă să scoată din mantia sa filozofică atîtea și atîtea prejudecăți, Kant vine deodată și-i imprimă rușinea degradantă a unui rău radical, de parcar fi vrut să-i pună pe creștini să-i pupe cuvios poala.

... Cînd Schiller, kantian convins, vru, în 1794, să-l convertească pe G. la kantianism integral, îl găsi deosebit de rece și de slab informat. Unul din primele sale eforturi va fi acela de a-l face să pătrundă mai profund în gîndirea lui Kant și Goethe, acest îndrăgostit fervent de lumină clară, putu fi văzut străduindu-se, cu dificultate, să-l urmeze pe noul său amic prin ceturile metafizicii.

Dealtfel, s-a străduit conștiincios. A recitit, cu creionul în mînă, „Critica rațiunii pure" și „Critica judecății"; a subliniat, a adnotat, și avu satisfacția sau iluzia că obținea deslușiri apreciabile în privința naturii sale și a propriilor sale idei. La 13 ianuarie 1798, îi scria lui Schiller: „*Revizuindu-mi, zilele astea, unele hîrtii de-ale mele, am constatat cu plăcere că mulțumită mersului meu înainte, progresului conștiincios și observațiilor făcute cu modestie, m-am dezbărat destul de realismul rigid și de obiectivismul anchilozat ca să pot contrasemna scrisoarea dumitale de astăzi ca pe propria mea profesiune de credință*". (Schiller îi scrisese lui Goethe, cu prilejul articolului „Despre exeprienta considerată ca intermediar între subiect și obiect", că era absolut de părerea lui asupra necesității de a se separa subiectul de obiect și că îi propune să meargă și mai departe încă, în această distincție, între observație și speculație). Dar ar fi poate excesiv a vedea în asta o adeziune fără rezerve la principiile kantiene (E. B. Nimic mai imprudent ca acest orgoliu de a arăta că a asimilat kantianismul).

De dragul justiției, trebuie să recunoaștem (totuși) că Goethe a făcut un efort sincer ca să pătrundă doctrina lui Kant și că a ajuns chiar, simplificînd-o pentru uzul propriu, să o înțeleagă în liniile ei mari. Este incontestabil că a recunoscut toată măreția și originalitatea lui Kant. În numeroase din scrisorile și conversațiile sale din ultimii ani, expresiile de deferență față de filozoful de la Königsberg abundă. În 1827, la 11 aprilie, îi declară lui Eckermann că, dintre toți filozofii moderni, Kant îi apare fără discuție drept cel mai eminent, cel a cărui doctrină s-a manifestat a fi cea mai fecundă prin acțiune, cea mai profundă prin influență asupra culturii germane. Are sentimentul că a urmat o cale paralelă cu cea a lui Kant. *Metamorfoza plantelor,* cu toate că a scris-o înainte de a ști ceva despre filozof, este dovada înrudirii punctelor lor de vedere. Această

înrudire, el o regăsește în grija comună de a deosebi subiectul de obiect, de a se degaja de finalitatea meschină, curentă în timpul lor, care este foarte dispusă să creadă că pluta a fost creată pentru ca să avem cu ce astupa sticlele. La 1 septembrie 1829, îi spune, tot lui Eckermann: „Cel mai mare serviciu pe care ni l-a făcut Kant este că a trasat hotarul peste care spiritul omenesc este incapabil să treacă și că a renunțat de a încerca să rezolve probleme insolubile." La 29 iunie 1830, îi scria lui Zelter: „Serviciul de nepreţuit pe care bătrînul nostru Kant l-a adus lumii și mie însumi e că, în a sa *Critică a raţiunii* a pus pe același plan Arta și Natura și le-a recunoscut dreptul de a crea după marile principii, în total dezinteres față de finalitate ..."

Dacă, cu toate eforturile sincere, Goethe n-a putut niciodată să se acomodeze pe deplin cu idealismul kantian, nu trebuie să pară surprinzător că n-a putut, cu-atît mai mult, să accepte super-idealismul care-i filozofia transcendentală a lui Fichte, cu toate că relaţiile lui cu acesta au fost personale și cordiale.

Cînd, la finele lui 1793, mutarea kantianului Reinhold la Kiel a lăsat vacantă catedra de filozofie de la Jena, Goethe a contribuit la numirea lui Fichte ca succesor. În acel timp, Fichte preda filozofia la Zürich cu titlu particular, și avea un nume făcut.

. . . . . .

La început, Goethe fusese atras de vederile noi (ale lui Fichte). Dovadă sînt sublinierile cu creionul care abundă în exemplarul păstrat încă la Weimar. Spera, fără îndoială, să-l înțeleagă mai bine pe Kant, prin intermediul lui Fichte, și îi scrise lui Fichte că nu găsea nimic în teoria sa care să nu fie de acord cu propriul său fel de a gîndi. De altfel, primul său contact personal cu tînărul filozof fu favorabil acestuia. Crede (Goethe) că va trage folos de pe urma contactului cu el pentru că, în acel moment, are iluzia că Fichte vrea să împace bunul simţ cu filozofia (îi scrie Charlottei von Kalb, la 28 iunie 1794) și îl crede pe cuvînt cînd îl aude spunînd (scrisoarea lui Fichte, din 21 iunie) că filozofia sa tinde să dea sentimentului locul său legitim. Îi mulţumește lui Fichte și speră că acesta îl va reconcilia cu filozofii, acești filozofi „de care nu se poate lipsi, dar cu care nu se poate înțelege" (24 iunie).

Iluzia va avea viaţa scurtă. Subtilitatea raţionamentelor lui Fichte, dificultăţile terminologiei lui abstrase, îl vor înspăimînta foarte repede ...

(Din cauza ideilor sale liberale și democratice, Fichte avea să aibă numeroase dificultăţi).

... Omului, în care el (Goethe) recunoaște o puternică individualitate, a cărui energie, mîndrie indomptabilă îi impuneau, i-a păstrat, de altminteri, toată simpatia. A dovedit-o cînd Fichte avu mari neplăceri cu senatul universităţii și cu consistoriul, pentru opiniile sale democratice sau puţin ortodoxe din punct de vedere religios ... Dar Fichte era teribil de agitat și de bătăios. Abia se aranja o afacere, că izbucnea alta mai gravă. Goethe se plictisi. ... În aprilie 1795 îi scrise ministrului Vogt: „Aţi văzut Eul absolut pus în mare încurcătură de faptul că non-eul (pietrele aruncate de studenţi) i-au zburat prin geamuri cu foarte puţină curtoazie". Așa că atunci cînd, în urma unor grave imprudenţe în vorbă și scris, a fost acuzat, în iarna 1798—99, în mod formal, de ateism și senatul universitar și facultăţile saxone s-au legat împotriva lui

ca să obţină de la ducele de Weimar interdicţia de a profesa, împotriva lui Fichte, Goethe l-a lăsat în voia soartei. A privit fără regret mutarea turbulentului profesor la Berlin.

.....

La 16 septembrie, anunţîndu-i lui W. V. Humboldt plecarea lui Fichte, după ce expune împrejurările şi consideraţiunile, adaugă această frază caracteristică: „De altfel, mi se pare că, cel puţin pentru prezent, nu e mare lucru de aşteptat de la această şcoală. Domnii aceştia, toţi grămadă, nu fac decît să mestece la infinit aceleaşi visuri şi-şi rumegă propriul lor eu. Nu cred să fie grozav pentru ei, dar nu-i nici pentru restul lumii".

(În articolul: *Încă un cuvînt pentru tinerii poeţi*, Goethe dă sfaturi şi directive. Nu pretinde că e un maestru, dar ar vrea să se spună despre el că a fost un *liberator.)*:

Printr-un efort penibil şi susţinut... el se eliberase de un anumit număr de erori pe care le considera capitale: diletantismul, cultul artei exclusiv caracteristice, mărginită la imitarea strictă şi plată a naturii interpretată ca o forţă arbitrară acţionînd după capricii, în felul în care tinerii stürmeri (partizani ai doctrinei Sturm und Drang) îşi creaseră, pe vremuri, idealul lor, inspiraţia, geniul ţinînd loc de orice studiu, de orice disciplină. La şcoala anticilor învăţase... să recunoască virtutea şi necesitatea ordinii, a măsurii, a regulii, necesitatea studiului şi a uceniciei. Învăţase, mai ales, că între natură şi artă era un şanţ, şi îşi dăduse seama că superioritatea artei greceşti venea tocmai din faptul că grecii simţiseră lucrul acesta şi că, deşi procedînd după legile naturii, o imitaseră sublimînd-o; mai înţelesese, în afară de asta, că a-i imita pe greci nu însemna a-i copia servil, ci a se inspira din procedeele lor, ţintind totdeauna, ca şi ei, a ajunge la stil.

Din toate aceste îşi făcuse elementele fundamentale ale evangheliei sale artistice...

Arta trebuie să fie cosmopolită. O spune într-unul din articolele sale... (Goethe) încă de la Frankfurt. Într-o recenzie la o carte, „Despre iubirea de patrie", el scrie: „Avem, fără îndoială, o patrie, dar naţiunea germană nu e o comunitate politică, e o comunitate culturală. Nu e legată de sol cum nici evreii nu sînt legaţi".

Şi, mai tîrziu (1798): „Zadarnic aspiraţi voi, germani, să formaţi o naţiune. Tot ce puteţi face, şi-o puteţi face, este de a deveni oameni mai liberi".

.....

Revine, în *Wilhelm Meister*, proclamînd că idealul culturii este dezvoltarea personalităţii şi că acesta este cel mai bun mijloc de a sluji omenirea.

Puţin înainte de moartea sa, în martie 1832, îi spune lui Eckermann (reluînd aproape textual o formulă pe care o mai folosise): „Ca om şi ca cetăţean, poetul îşi iubeşte patria, dar adevărata sa patrie, cea în care îşi exercită facultăţile sale poetice, e noblеţea, frumuseţea, care nu-s legate de nici o provincie şi de nici o ţară, această frumuseţe şi această noblеţe el le prinde şi le dă formă oriunde le găseşte".

Ceea ce ne face să înţelegem de ce Goethe, la bătrîneţe, vorbeşte atît de des de unul din visurile sale preferate dintre cele mai vechi, întemeierea unei

literaturi cosmopolite. Prin asta înțelegea o literatură în care fiecare popor, păstrîndu-și originalitatea proprie, se străduiește să cunoască, să înțeleagă literaturile celorlalte popoare, încercînd să-și asimileze elementele de valoare umană generală...

Evident, cosmopolitismul nu era lucru nou. Toată jumătatea a doua a secolului al optsprezecelea fusese cosmopolită. Fusese, în felul său, și Herder, și romanticii, în special Schlegel, n-au fost niște novatori cînd au devenit și ei la rîndul lor. Dar Goethe vedea în cosmopolitism mai mult decît o modă literară; vedea un exotism convențional sfîrșind într-o imitație superficială...

Cosmopolitismul său literar era strîns legat de umanismul său, era o prelungire a lui. Anticii și în special grecii continuau să fie, în ochii săi, cei mai de seamă interpreți a tot ce omenirea are mai nobil, dar admirația lui exagerată pentru ei nu mergea pînă la a-l împiedica de a recunoaște, din punctul său de vedere evoluționist, că modernii sau popoarele altor continente au realizat și ei, în felul lor, o frumusețe care poate contribui la îmbogățirea și la înnobilarea umanității comune...

Goethe nu vrea să admire faimoasa teorie a lui Aristotel: poetul dramatic trebuie să se preocupe de acțiunea morală pe care opera sa ar putea s-o aibă asupra spectatorului. Această acțiune e cu totul secundară, în *Nachlese zu Aristoteles Poetik*, după el, și spune: „Imaginați-vă o plantă verde răsărind din rădăcină, dîndu-i o tulpină vînjoasă și frunze verzi și sfîrșind prin a da o floare. Floarea nu era așteptată, ea surprinde, dar apariția ei era ineluctabilă" (Eckermann, 18 ianuarie 1827). Înalta moralitate a artistului implică de la sine pe aceea a operei sale. Pentru acest motiv insistă el atît de mult asupra necesității, pentru artist, de a-și ridica eul său la cel mai înalt nivel posibil... și-l auzim spunînd deseori: „pentru ca să faci ceva trebuie să fii cineva" (Eckermann, 20 octombrie 1828). (Hazliu lucru, la un asemenea artist, E.B.).

. . . . . .

„În cariera mea de scriitor", a spus odată Goethe, definindu-și propria atitudine, „nu m-am întrebat niciodată cum voi putea fi mai util ansamblului; n-am încercat decît să-mi fac privirea mai pătrunzătoare, să mă ameliorez, să ridic nivelul conținutului propriei mele personalități și să nu exprim decît ceea ce recunosc drept bun și adevărat... Dacă am influențat un mare număr de oameni, această acțiune a mea nu a fost un scop ci o consecință, cum se întîmplă cu forțele naturii".

După Goethe, arta nu trebuie să fie în serviciul moralei, nu trebuie nici măcar să tindă la a produce un efect moral...

. . . . . .

Într-un scurt dialog, *Über Wahrheit und Wahrscheinlichkeit der Kunstwerke*, „Despre adevăr și verosimil în operele de artă", Goethe insistă cu vigoare asupra deosebirii existînd între adevărul realist și veracitate artistică, pe care o consideră esențială.

... Să reținem această trăsătură: Poporul nu știe să se guverneze singur. Aceasta este convingerea profundă a lui Goethe și, din acest motiv, regimul democratic i se pare un non-sens.

Este unul din punctele asupra căruia s-a exprimat pe larg și deosebit de clar, mai ales în satirele revoluționare. „Cetățeanul general" arată populația naivă și prostesc credulă a unui stat, victima demnă de plîns a unui grotesc reprezentant jacobin, Schaps, care, vanitos, rapace, insolent, își deghizează poftele sale cele mai sordide sub numele mari de libertate, egalitate, fraternitate. Păcăliții îl ascultă cu gurile căscate și se lasă jecmăniți...

În *Hermann și Dorthheea* Goethe ne arată mulțimea, odată dezlănțuită și însetată de răzbunare, după ce fusese atîta vreme exploatată cu nerușinare, manifestîndu-se însetată de putere, sanguinară, cupidă, josnică în poftele sale, de un egoism stupid și lipsită de orice simț politic... prăbușindu-se-n anarhie după ce fusese dezlănțuită de demagogi, disprețuind orice tradiție, distrugînd vechea ordine socială fără să fie în stare să construiască una nouă.

Fără a fi necesar să mai insistăm, putem trage liniștiți concluzia, fără teamă de a ne înșela, că Goethe n-a conceput niciodată imaginabil că un popor se poate conduce singur. Îi trebuie un șef.

Fiu al timpului său, Goethe nu-l vedea (pe acest șef), decît pe plan monarhic. De-abia către sfîrșitul vieții sale, între 1824 și 1828, cînd ajungea către sfîrșitul „Anilor de călătorie", introduce vederile sale mai mult sau mai puțin utopice asupra statului viitorului... înclinînd să presupună că autoritatea supremă ar putea fi concentrată în mîinile unui fel de colegiu, a cărui compoziție deal[illegible]minteri nu o precizează, și care nu și-ar avea sediul într-o capitală ci s-ar transporta prin diferitele părți ale statului pentru ca autoritatea lui să se facă simțită peste tot. Acest colegiu ar avea drept sarcină de a fixa fiecărui organ limitele sferei de acțiune și de a veghea la aplicarea judicioasă a dispozițiunilor în serviciul colectivității. Merge chiar pînă la a imagina că această putere centrală ar trebui să aibă dreptul și datoria de a supraveghea nu numai alegerea vocațiunilor pentru a înlătura vocațiunile greșite, ci chiar și la încheierea căsătoriilor, pentru ca acestea să fie realmente potrivite, să dea maximum de randament util și să nu fie expuse la gravul pericol social care este divorțul...

Era un regim de vis, de utopie, un viitor poate de dorit, dar îndepărtat...

Partea polemică și partea istorică din al său *Tratat asupra culorilor* sînt dovada convingerii lui arzătoare că este deținătorul adevărului.

În partea polemică, Goethe reia fiecare din afirmațiile lui Newton și se străduie să le respingă arătînd cum savantul englez a interpretat greșit experiențele pe care se întemeiază, pentru că punctul său de plecare este fals, adică, pentru că crede că culorile sînt cuprinse în lumina albă, cînd adevărul e că ele se nasc atît din lumină cît și din corpul care o primește, și că el a uitat să țină seama de marginile, de limitele imaginilor și de influența acestora. A reluat toate experiențele lui Newton și pretinde că toate, bine interpretate, sînt tot atîtea argumente în favoarea propriei sale teorii.

Inutil de subliniat că el face aproape tot atîtea erori cîte experiențe. Cel mai curios lucru în comentariile sale e pasiunea pe care o pune în a voi să aibă dreptate și severitatea naivă a ju-

decăţilor sale asupra procedeelor adversarului său, pe care-l acuză, în fiecare moment, de orbire mai mult sau mai puţin voluntară.

Prima condiţie pe care trebuie să o îndeplinească un prinţ, pentru a fi un bun domnitor, este de a avea o mare valoare morală, dar nu numai atît.

Oricît ar fi de activ, de inteligent, de devotat cauzei publice, un domnitor nu poate face totul singur. Pentru treburile în amănunt el e silit să se bizuie pe un corp de funcţionari, şi aici trebuie să intervină marea sa calitate, discernămîntul, care-i permite prinţului să cunoască valoarea exactă a oamenilor pe care îi foloseşte, să nu se lase influenţat în alegerea lor decît de această valoare şi să fie inaccesibil favoritismului.

În primul rînd, trebuie să se ferească de oamenii „tobă de carte" (H.L. zice: puţ de ştiinţă) ieşiţi din universităţi, cu capul îmbuibat de cunoştinţe teoretice, care nu le vor fi de nici un folos în practică, dar care, adesea, sînt ruinaţi fiziceşte şi intelectualiceşte şi au pierdut tot ceea ce le e mai necesar: vigoarea intelectuală şi corporală, dragostea de semeni şi bunăvoinţa şi care ţintuiţi la biroul lor ca nişte ocnaşi, sînt prada ipohondriei (Eckermann, 2 martie 1828).

Apoi, trebuie ca, în alegerea sa, să nu se lase impresionat de privilegiile de naştere sau de vechimea în carieră...

Fără ca să o spună pe faţă, Goethe lasă să se înţeleagă că prinţul ar trebui să-şi aleagă ajutoarele în special din rîndurile burgheziei...

În realitate, ştim, nobleţea din naştere în sine nu-i impunea cine ştie ce (lui Goethe) precum nici condiţia princiară. Nu se socotea el însuşi un fel de nobil, fiind patrician în calitate de cetăţean al Frankfurtului?...

. . . . . .

Goethe învăţase, ca şi Molière, că „la naissance n'est rien où la vertu n'est pas".

... Burghezii lui Goethe:

... nu pot zbura prea sus; egoismul lor, mai mult sau mai puţin mascat, nu le permite să se ridice pînă pe colinele de unde se domină viaţa. Cîte unii ştiu şi pot, uneori, să facă operă utilă de interes general, dar preocupările lor politice sînt mărginite de zidurile strîmte ale micii lor urbe, iar activitatea lor are totdeauna un iz de interes personal meschin; nu sînt în stare să se ridice pînă la dezinteres.

Dintre aceşti burghezi, numai trei figuri se ridică deasupra mulţimii... (Hermann, Wilhelm Meister şi Faust).

Hermann, la sfîrşitul operei al cărei erou e, ne apare capabil să se degajeze de eul său greoi, să vadă sfinţenia morală şi valoarea socială a familiei, ajunge chiar să conceapă noţiunea de patrie ca şi necesitatea şi frumuseţea datoriei civice.

Apoi, Wilhelm Meister... Şi în fine, Faust... care şi el, şi chiar mai mult decît Meister, reuşeşte să-şi învingă egoismul său iniţial feroce şi să se ridice pînă la culmile altruismului celui mai generos, cel puţin în intenţiile sale finale...

În „burghezii cumsecade" Goethe pune, mai mult sau mai puţin direct şi învederat, cu nuanţări variate, propriul său caracter burghez, dragostea lui pentru ordine şi regularitate, pentru raţional, dragostea lui pentru lucrul făcut conştiincios şi finisat, tenacitatea şi spiritul de continuitate... sentimentul

profund al sfinteniei timpului, oroarea de tot ce este iluzie vană și sterilă, de obscurantism sub orice formă, de orice fanatism, anti-romantismul său, realismul său, respectul faptului împlinit, aversiunea sa pentru orice democratism sau naționalism, sentimentul valorii morale, al proprietății, al tradiției, al familiei, al căsătoriei...

Goethe îi spunea lui Eckermann; „Nu sînt îngrijorat", „că Germania nu va fi niciodată unită. Șoselele noastre bune și viitoarele căi ferate vor face restul".

Despre călătoria în Italia:

... (Încă înainte de a trece Alpii)... se interesează... mai ales de faptele și gesturile iezuiților. Subliniază, fără să ia poziție, ingeniozitatea cu care atrag credincioșii în biserici și cu care acomodează religia tradițională la gusturile vremii. În tot lungul drumului notează, amuzat, manifestările de religie naivă a poporului și, în tot cursul călătoriei, în special la Neapole și în Sicilia, înregistrează cu același zîmbet binevoitor toate trăsăturile superstiției populare, fie că-i vorba de puerila devoțiune pentru Sfînta Rosalia, de capela ei de pe Monte Pellegrino la Palermo, sau de gălăgioasele petreceri religioase pe străzi, de paști, sau de cultul lui Philippo Néri la Neapole. Dar, dacă e indulgent cu cei umili, este imediat izbit (șocat, zice autorul) de ceea ce el numește exploatarea simplității lor de către clerul pe care, în bun protestant, îl consideră ambițios și cupid. Sentimentul acesta merge crescînd din capul locului, cu fiecare etapă a călătoriei spre Roma, și izbucnește cu violență cînd, în capitala catolicismului, vede desfășurîndu-se magnificența ostentativă a pompei la Sf. Petru, prezidată de Papă. Nu vede aici decît o comedie, somptuoasă, fără îndoială, și adesea plăcută ochiului, dar în care nimic nu-i pentru spirit și nici pentru inimă, o comedie care n-are de scop decît să acționeze asupra simțurilor, să le măgulească și astfel să subjuge și să adoarmă conștiințele într-o iluzie molîie și amorală. Pe măsură ce cunoaște mai bine aceste „maimuțăreli clericale", după cum le zice chiar Goethe, ele îl dezamăgesc și îl revoltă din ce în ce mai mult... Pictura religioasă, din care vede în muzee și în biserici atîtea numeroase și magnifice exemplare, îi produce o veritabilă suferință. Își manifestă, fără să osteneacă, regretul că atîtea minunate genii artistice au trebuit să-și folosească talentul lor pentru a glorifica moartea și suferința. Aversiunea lui pentru religiile drept-credincioase se amplifică și ajunge la exasperare. La 8 iunie 1787, îi scrie d-nei von Stein: „Ieri a fost Joia Verde. Sînt, hotărît, incapabil să găsesc cît de puțin gust pentru aceste ceremonii ale bisericii. Toate aceste eforturi pentru a da unei minciuni o aparență de adevăr îmi par nenorocite; maimuțărelile care impun copiilor și oamenilor robiți de simțuri îmi par fade și meschine, chiar cînd le consider în artist și poet".

(După Goethe): Divinul, e însăși Natura întreagă, forța, izvor al tuturor forțelor, activitatea infinită a materiei vii. Legile Naturii, necesitatea care se dezvăluie din ele, sînt de ordin divin. Natura întreagă este reflectarea lui Dumnezeu. A studia Natura înseamnă a-l studia pe Dumnezeu. Divinul neputînd fi decît înțelepciunea și bunătatea infinite, lumea naturală este bună și înțeleaptă. Orice efort al omului, după ce a recunoscut acest adevăr, trebuie să

tindă către a pune lumea morală în armonie cu lumea fizică.

. . . . . .

Cînd se întoarce din Italia la Weimar, temelia lui religioasă este definitiv aşezată, pentru el nu se mai pune o problemă religioasă; i-a găsit o soluţie care îl satisface. De aceea nici nu-l mai găsim introducînd-o în operele sale, cel puţin cu titlul de problemă îngrijorătoare.

Dealtfel, operele care apar după înapoierea lui sînt, cum e şi firesc, dat fiind caracterul lor de confesiune, puţin în urma propriei sale evoluţii. Ele arată mai curînd etapa depăşită decît planul pe care se află . . .

Dac-am vrea să intrăm în amănuntele mărunte ale activităţii sale administrative, l-am vedea redactînd, cu-aceeaşi mînă cu care scria *Iphigenia,* nenumărate regulamente şi proiecte de regulamente pentru arendarea vămilor, pentru case de împrumut pe amanet, pentru o fabrică de postav, pentru regimul falimentelor, irigarea păşunilor etc., etc., străduindu-se să pună ordine în finanţele statului al căror echilibru era compromis în fiecare clipă de cheltuielile nesocotite ale ducelui.

Dar administraţia locală nu-i absorbea întreaga sa activitate. Tovarăş indispensabil al ducelui, îl însoţea în toate vizitele la diverse Curţi, nu numai vecine . . . A făcut nenumărate cunoştinţe utile şi instructive ca, de pildă, ministrul badez Edelsheim, şi şi-a lărgit orizontul în politica externă.

Astfel, începînd cu 1778, îl vedem jucînd un rol deloc neglijabil în negocierile politice angajate între statele mici ale Germaniei centrale cu ocazia problemei succesorale în Bavaria . . .

. . . . . .

Participarea sa la campania din Franţa a contribuit la lărgirea orizontului său politic. A trăit acolo în strînse relaţii cu statul-major al ducelui de Braunschweig şi cu numeroşi diplomaţi şi emigranţi de seamă, ca baronul Breteuil. I s-au ridicat multe văluri de pe dezamăgitoarea expediţie. Întrezări dedesubturile politicii prusiene, care n-au fost liniştitoare. Ceea ce povesteşte nu e, precum el însuşi a lăsat să se înţeleagă, decît foarte puţin din cîte ar fi putut spune.

Din acest moment, însă, n-a mai făcut politică activă . . . Urmări cu o curiozitate admirativă prodigioasa carieră a lui Napoleon, simpatizînd cu ascensiunea lui, cu eforturile sale pentru a face ordine în Franţa, deplorînd căderea, dar găsind-o justificată pentru că vedea în ea mîna destinului căruia nu-i place şi care pedepseşte lipsa de măsură.

Din studiul lui GUNDOLF, asupra lui Goethe:

Charlotte von Stein l-a maturizat pe pasionat prin însăşi pasiunea lui, l-a pregătit pentru viaţa italiană, a determinat, printr-o experienţă fundamentală, o aprofundare a proceselor de formaţie weimărene şi a realizat, printr-o nouă intimitate, mai mult decît restul Weimarului prin diversiune, ocupaţii şi închipuiri.

Din W. Goetz — despre Goethe.

Luden povestește:

Țin încă minte multe din anecdotele povestite de Goethe. Dar să le repet nu cutez. Fiecăreia i-ar lipsi tot ce are mai atrăgător și mai picant: ochii, vocea, gesturile lui Goethe; pentru că el nu povestea numai, ci mima ...

Genast povestește: (1818?).

Karl, fidelul servitor al lui Goethe, primi în dimineața de 27 august porunca să aducă două sticle cu vin roșu și două pahare și să le pună ... cîte una pe fiecare din cele două ferestre față-în-față în odaia lui. După ce-i împlini porunca, Goethe începu să se plimbe prin odaie, oprindu-se la intervale regulate cînd la o fereastră cînd la cealaltă și golind de fiecare dată cîte un pahar. După o bucată bună de vreme, apăru Rehbein, care-l însoțise la Karlsbad.

Goethe: Halal prieten! Ce zi avem azi și-n a cîte a lunii?

Rehbein: 27 august, Excelență.

G.: Nu, e 28, și-i ziua mea de naștere.

R.: Da de unde, n-o uit niciodată; sîntem în 27.

G.: Nu-i adevărat! Sîntem în 28!

— R.: (hotărît) în 27!

— G. (sună, Karl intră): În cîte sîntem azi?

Karl: În 27, Excelență.

G.: Lua-te-ar ... Adu calendarul! (Karl aduce calendarul).

G.: (după o lungă pauză) Degeaba m-am îmbătat!

Caroline Herder îi scria soțului ei (4/8 septembrie 1788) că Goethe ar fi spus odată:

„Nu călătorești ca să-ajungi undeva, ci ca să călătorești".

W. Goetz comentează:

... (Goethe) învață să guverneze și se adîncește în mărunțișurile treburilor statului. Se ocupă pînă și de recrutări, treabă nu tocmai amuzantă, în decursul căreia începe, în fine, să scrie *Iphigenia*.

În scopul de a pătrunde mecanismul unui stat mare și al războiului — războiul de succesiune în Bavaria bate la ușă —, pleacă la Berlin cu ducele.

Și, la 5 august 1778, îi scrie (Goethe) lui Merck:

... Am fost, în primăvară, chiar și la Berlin; cu totul alt spectacol! Am stat doar cîteva zile, și-am privit în dreapta și-n stînga ca un copil la o cutie cu minunății. Dar tu știi că eu trăiesc din intuiții: mi s-au aprins mii de lumini în cap. Am ajuns să-l văd și pe bătrînul Fritz (regele Friedrich II al Prusiei) de foarte de-aproape. I-am văzut chipul, aurul, argintul, marmura, maimuțele, papagalii, perdelele rupte și-am auzit vorbind pe seama lui pe propriii lui tichăloși ...

Kasimir Edschmid, despre Goethe:

Se știe că nimic nu e mai nedrept decît să fii intolerant cu oamenii care, din neștiință, din lipsă de spirit de răspundere sau din prost gust, par, după opinia noastră determinată de contemporaneitate, să păcătuiască împotriva legilor frumosului și dreptății; pentru că se știe: cel mai adesea nu sentințele lor rosteau ei și nu preferințele lor urmau, ci erau fiii fideli ai concepțiilor epocii lor.

Se știe că veacuri întregi oameni de seamă l-au considerat pe Dante un sinistru produs al evului mediu, pe Shakespeare un desfrînat fioros în grădina

poeziei, iar pe Grünewald un posedat, nu un pictor.

Se cunoaşte soarta hărăzită lui Kleist şi lui Keats.

Se mai ştie că însuşi Goethe şi-a acordat, pentru Florenţa, numai cîteva ore, a renunţat la Verona ca să vadă teatrul roman de la San Zeno, iar la Assisi, unde a admirat templul Minervei, care nu-i rău dar nici extraordinar, a numit biserica Sf. Francisc o tristă catedrală.

Şi, mai departe, Kasimir Edschmid, încheie:

... (Riedesel) a avut meritul istoric de a fi primul german care să poată sesiza comorile de artă ale Apuliei, căutînd ce era antic şi ignorînd ce era german, şi a devenit, prin cartea sa, dascălul pe urmele căruia Goethe a călătorit în Sud.

Thomas Mann despre Goethe:

Goethe, născut la 28 august 1749, a apucat:
— războiul de 7 ani
— independenţa Americii
— revoluţia franceză
— ascensiunea şi căderea lui Napoleon
— dizolvarea Imperiului roman
— începutul erei burgheze
— epoca maşinismului
— revoluţia din iulie (1830).

Undeva Goethe are versurile:

Unter Schnee und Nebelschauer
Rast ein Ätna dir hervor.

(De sub zăpezi şi ceţuri / Îţi iese-o Etna înainte),

Etna clocotitoare ... este o exagerare poetică. Aşa cum îl ştiu eu (Th. M.), inima lui n-a clocotit niciodată vulcanic pentru o femeie. Era, din principiu, împotriva vulcanicului, chiar şi în ştiinţă.

„Nimănui nu-i stă mai bine protestant decît germanului, ba chiar mai mult, germanul n-ar fi nimic fără protestantism".

Dar există şi expresii în care apare mai mult Erasmus decît Lutheranul, omul din popor.

Franztum drängt in diesen verworrenen
Tagen wie einstmals
Luthertum es getan, ruhige Bildung zurück.

(Franţuzismul împinge în zilele astea de stricăciune cultura 'napoi ca pe vremuri luteranismul).

Distihul arată clar şi lămurit cum s-ar fi comportat el, dacă s-ar fi născut în secolul al şaisprezecelea şi nu al optsprezecelea: în numele noţiunii înalte de natură şi de cultură unite în el, ar fi fost pentru Roma şi împotriva „răzmeriţei" spirituale, sau ar fi adoptat o poziţie echivocă şi îndoielnică, ca Erasmus, despre care Luther spunea că liniştea lui îi e mai scumpă decît crucea, şi care singur spusese că-i bucuros că-i deştept şi că nu simte nici o chemare să deştepte şi pe alţii ..., ceea ce nici nu i se putea lua în nume de rău. Asta-i aristocraţia spiritului umaniştilor, simpatia cu rafinamentul, cu nepopularul, cuprinse în firea lui Goethe, făcută cum era ca să cuprindă toate contradicţiile.

Vezi Vianu şi *Faust II* (1932) — Th. Mann:

El, (Rousseau), care cu siguranță că n-a fost un favorit al zeilor, a determinat categoric viața tînărului divin Goethe. Toată pasiunea lui educatoare, însăși ideea de educație, Goethe de la el a luat-o. Spusele Otiliei, în *Afinități elective:* „Nu tăgăduiesc: consider ca o misiune fericită de a educa pe alții pe căi obișnuite, cînd noi am fost educați pe cele mai extraordinare", spusele acestea sînt autentic rousseau-iste și-n același timp și goethe-ene. Scriitorul este — așa ar putea fi definit — educatorul care, el însuși, a fost educat pe căile cele mai extraordinare, și la el totdeauna educația merge mînă-n mînă cu lupta pentru sine însuși: el e un amestec frămîntat de lăuntric și de exterior, o luptă cu sine și cu lumea, în același timp, și o simplă educare obiectivă, perfecțiunea proprie fiind în prealabil presupusă, este belferie curată.

. . . . . .

Aplecarea educativă și moralizatoare a lui Goethe se manifestă în special în tendința lui spre sentențios, spre aperçu-ul moral și psihologic care apare atît de frecvent în proza lui și, într-o stilizare antichizantă, chiar și în dramele clasice.

Despre sensibilitatea meteorologică a lui Goethe s-a mai vorbit. Este un dar de sensibilitate aproape exagerată care pătrunde în domeniul ocultismului naturist, cînd simte, noaptea, în dormitorul lui din Weimar, cutremurele din Messina. Și aparatul nervos al unor animale poate percepe sau chiar anticipa asemenea evenimente. Animalicul transcende. Orice transcendență e animalică. Iritabilitatea senzorială în intimitate cu natura depășește hotarele propriu-zise ale simțurilor, trecînd în hipersensibilitate, în mitul naturist. La Goethe, animalicul-divin este confirmat de trufie și mîndria aristocratică naturală la toate nivelele și în toate formele, chiar și în cea sexuală. La el, „priapicul" era uneori sentiment . . .

„Francezii sînt pedanți, adică nu se pot debarasa de formă!"

În această stranie disprețuire a formei care zace în cuvîntul „Pedant" găsești confirmarea haoticului, simpatia pentru moarte, din care tocmai francezii fac spiritului german un cap de acuzare. Georges Clémenceau, a cărui inimiciție politică împotriva germanicului se strecura adînc în spiritual și care era pătruns de tot rafinamentul psihologic al neamului său, a zis: „Germanii iubesc moartea. Priviți literatura lor, în fond nu iubesc decît moartea".

„Randamentul extraordinar al unor asemenea oameni — și trebuie completat: unor oameni ca mine — presupune un organism foarte delicat, capabil să perceapă senzații rare și glasuri divine. Numai că un asemenea organism e lesne deranjat și deteriorat de lume și de elementele ei, și cel ce nu leagă o sensibilitate extraordinară de o tenacitate excepțională e lesne supus unei continui stări bolnăvicioase" (G.). Cu această legătură între sensibilitate și tenacitate este determinată odată pentru totdeauna vitalitatea excepțională a geniului.

. . . da, din sferele germane cele mai cultivate de pe vremea aceea ale mișcării romantice, veneau cuvintele: Revoluția Franceză, Teoria științifică a lui Fichte și *Wilhelm Meister* sînt cele trei mari evenimente ale epocii! . . .

Creştinismul său, ca ingredient al personalităţii sale, în măsura în care nu era acoperit de umanismul său antichizant precum şi de semeţia lui germanică, avea o coloratură protestantă. Cultura lui era protestantă, pentru că o operă ca *Werther* nu poate fi concepută fără o lungă şcoală a introspecţiunii pietistice.. Luteranismul lui e profund şi autentic, e aici în joc în înrudire naţional-personală, o recunoaştere în imagine.

Goethe, către Humboldt:

„Geniul optim este cel care absoarbe totul, ştie să-şi asimileze totul, fără să prejudicieze cîtuşi de puţin ceea ce se cheamă caracterul, ci mai curînd îl înalţă şi în special îi creează, după posibilităţi, noi capacităţi . . .

Organele omului, prin exerciţiu, învăţătură, meditare, izbînzi, eşecuri, progrese, rezistenţe întîmpinate şi mereu, necontenit meditare, înnoadă, inconştient, printr-o activitate liberă. cele însuşite cu cele înnăscute, creînd astfel o unitate care uimeşte lumea".

Măreaţă naivitate, naivă măreţie a autocontemplării! Are ceva pueril şi demonic, încîntător şi înfiorător în acelaşi timp.

(zice Thomas Mann)

Lukàcs — despre Goethe.

Dezvoltarea viitoare, viitorul, renaşterea Germaniei depind în mare măsură de cît vor izbuti muncitorii şi burghezii germani să mobilizeze rezervele de libertate şi de progres din istoria lor pentru viaţa lor naţională viitoare. În ce măsură vor fi în stare să înlocuiască tradiţia Goethe — Schopenhauer — Wagner — Nietzsche (pe care Thomas Mann o acceptase şi din care ultimii trei au fost, pe bună dreptate, revendicaţi de fascişti) cu una Lessing — Goethe — Hölderlin — Büchner — Heine — Marx? Portretul lui Goethe făcut de Thomas Mann e un început promiţător al unei asemenea schimbări.

Şi asta nu-i întîmplător.

La urma urmei, Goethe şi Wagner joacă un rol principal în mitul naţional-socialist a literaturii germane. De aceea, o analiză non-fascistă, anti-fascistă, care să dezvăluie adevăratul caracter şi adevărata semnificaţie a acestor figuri în istoria culturii germane are o importanţă care depăşeşte pe cea pur literară.

N-avem nevoie decît să ne-ntoarcem la atitudinea lui Goethe faţă de romantici:

„Numesc clasic ceea ce este sănătos, romantic ce-i bolnav", zicea el.

Schiller pune problema: „Este Goethe un scriitor „naiv"?

Şi, dacă răspunsul e afirmativ, care-i atitudinea lui Goethe faţă de realitatea modernă?

. . . . . .

Firește, Goethe e „naiv", dar pentru raţiuni sociale nu mai e „naiv" atît de evident şi de necomplicat (simplist?) ca Homer. „Naivitatea" lui este şi înnăscută şi însuşită cu mari eforturi. Ea determină calea lui de acces la temă şi forma finală.

Ernst Fischer despre Goethe:

Lirica naturii şi a iubirii la tînărul

Goethe nu este deloc atemporală, cum încearcă să ne convingă metafizicienii; în subiectivitatea ei constantă ea nu este mai puțin expresia burgheziei în ascensiune — în *Suferințele tînărului Werther* și în *Faust*. Noile raporturi lirice cu natura sînt rezultatul burghezimii legate de oraș, noua muzică a eroticului e strîns legată de eliberarea personalității burgheze, contradicția profundă între libertate și egalitate în societatea burgheză, între plăcerea personală și răspunderea personală, devine un element important în lirica erotică burgheză-umanistă.

Tous les élégiaques sont des canailles (Leconte de Lisle).

De ce, după această ședință, auzindu-i, mi-am amintit de viziunile acelea horifice, de infern, de moștri, de animalele bizare de pe catedralele gotice numite atît de benign: *gargouilles?*

Oare la Londra, în Hyde Park, văzusem pe gazon pe acei *teddy-boys* despre care atît vorbesc cronicile mondene ale revistelor și asistasem, dacă se poate asista la așa ceva, la o *pyjamas parties*, cum ar trebui să facă ai mei, din snobism, în *Janus?* Unde era Chelsea, că asta-i mahalaua cu staif în care se petrec asemenea lucruri?

Două viziuni pe care le-am folosit într-un articol despre urbanism: Una a lui Aristofan din *Păsările:*

Clădiți-vă o cetate în văzduhl Împrejmuiți cu zid văzduhul tot / Iar mijlocul să-l întăriți puternic / Cu rînduri tari de zid de cărămidă / Cum e Cetatea Vavilonului . . .

Și Dürer, cu sinistrul său proiect al *orașului breslelor*, în care breslele erau distribuite în cartiere egale, înconjurate de trei rînduri de ziduri . . .

Din Grotius: *Dreptul războiului și al păcii.*

— la essenieni, proprietatea comună era întemeiată pe afecțiune (referitor la ideologie, aveau o proprietate asupra ideologiei comune).

X, care era dominat de o prudență mijlocie . . .

Imitatorul imitatorului găsește imitatori (Baudelaire) (despre arta sosurilor și a patinei).

Elie, Elie, lama sabactani, din *Patimile după Matei* pentru *Janus*, dacă nu cumva mi se va părea prea patetic sau *Via Crucis* a lui Liszt sau ceva din *Parzival* (nu Parsifal, pentru că-mi place mai mult prima grafie).

Bile romane care imită catifeaua pielii omenești, onania colectivă la privirea în comun a unui act sexual (pentru *Săptămîna).*

Telegrafic, cadrul din *Julius*, partea ultimă sau penultimă din *Janus:* pijmandezele de seară, flămînde, fatale, moarte, răstite, încălzindu-se la cărbuni pe toamnă, prepelicarii privirii, bule de gaz în aerul fetid al unui București crepuscular (ah, cuvîntul ăsta face carieră!), lampadare amorțite pe Romană, Dîmbovița amuțită pe lîngă care trec

tramvaie spre periferii, haloul nopții și niște biete cuvinte care vor să creeze o stare lîngă micuțul Pinocchio care se gîndește, poate, la altceva...

Muzica burlescă a lui Jolivet *(Concertul pentru unde Martenot și orchestră)*, cadrul pentru *Jurnalul din China* cu care aduce în spirit...

Cărei muzici balcanice ar corespunde *Princepele?* Nu avem încă așa ceva. Ar trebui să fie un lucru corcit și încă nu este. În pictură, un amestec de Pătrașcu cu Iser...

Proust: ce plăcută promiscuitate, aici, la baroana D'Ange...

„Cei ce produc opere geniale nu sînt cei ce trăiesc în mediile cele mai delicate și care au o conversație sclipitoare, cultura cea mai întinsă, ci acei ce, încetînd deodată de a mai trăi numai pentru ei, au avut curajul de a face din personalitatea lor un soi de oglindă, astfel încît oricît de mediocră ar fi putut fi, de altmineri, Viața lor, din punct de vedere intelectual, ea se răsfrînge în ea, căci geniul constă în puterea reflexivă și nu în calitatea intrinsecă a spectacolului reflectat" *(La umbra fetelor în floare)*.

M-am hotărît, *Frica* nu poate fi un eseu scurt, teoretic, despre epoca noastră, ea trebuie să fie o lungă epopee de 50 de ani ai societății românești. Trebuie început cu 1920, cu războiul prim mondial abia încheiat și dus pînă în '70, în zilele noastre, cu toate schimbările, cu personaje care supraviețuiesc, cu unii care mor tineri, din idealism, cu înfrîngeri nemaipomenite și cu triumful canaliilor de totdeauna... 9 volume. Cîte trei pe an, trei ani la rînd. Am calendare, am tot...

Swann care rînduia cattleyele Odettei de Crécy pentru a-și anunța dorința de a se culca cu ea (de unde *a face cattleye)*.

„Eleganța este emanația cîtorva persoane, puține la număr, care o proiectează pînă la un grad destul de îndepărtat în cercul prietenilor lor sau al prietenilor prietenilor lor ale căror nume alcătuiesc un fel de repertoriu..." (Proust).

Îngîndurata muzică a lui Honegger din *Strigătul lumii.* Rugă aproape ca în *Jeanne au bucher* (pentru *Janus)*.

Marea în trei timpi, subtitlul posibil la aceeași carte.

Am o virginitate față de muzică care o să mă ajute să o străbat ca și cum aș cunoaște-o...

La drept vorbind, vor crede că fac pe nebunul, că am colecționat toate astea ca să-mi dau aere culturale, dar puțin îmi pasă. De fapt, între fraze, muzici și lecturi am trăit. A fost o obsesie, cartea pe care o scriu nu poate fi pricepută fără călătoriile din acest răstimp, fără China, fără America, fără

Europa ploioasă, fără muzee și fără concertele de la orele 24 de la radio, fără ideea că trebuie să acumulez nebunește. Note sumare despre alhimie. Pitagora laolaltă cu marii erotici, ce poate fi comun în asta, nume de plante în grai popular, parcurgerea unor descrieri de datini, colecționarea de expresii din cronicari, lectura lui Cantemir, care este infernală, proverbe și mai ales descoperirea lui Gavril Protul, mare scriitor muntean parcă, uite că i-am și încurcat, pe urmă iar coborîrea în ezoterism, cercetarea unor cărți masonice și descrieri geografice de teritorii de dincolo de mări, istoria plantelor și evocarea Evului Mediu cu ceea ce avea el mistic și inițiatic. De ce să dau bibliografia? E atît de caraghios să arăți cuiva cît ai citit, ca și cînd ai fi luptător la circ și-ți etalezi mușchii. Dar a fost o obsesie, asta mi se pare cel mai important. Plus poezia obligatorie, servită în cantități mari ca să rămînă ceva... Plus Mateiu, plus nu mai știu ce...

Omenirea va fi salvată cînd își va privi în față și își va striga vinovăția (Camus, prin Jacobus Böhme).

Poetica muzicală a lui Stravinski:

— fenomenul muzical nu e altceva decît un fenomen de speculație. Muzica este o artă cronică, așa cum pictura este o artă spațială.

Tot el:

— *Gesantkunstwerkul* este o operă de artă totală.

— drama wagneriană trădează o emfază continuă.

— forța, spunea Leonardo da Vinci, se naște prin constrîngere și moare prin libertate (mare vorbă).

Cîteodată mă trezesc noaptea după o petrecere și privesc oamenii de pe stradă care aleargă spre lucrul lor și am un sentiment pedepsitor de vinovăție. Ar trebui să-i îmbunez, pentru că ei mă văd și mă simt că vin din alte locuri, nu din somn, și se întreabă ce fac, cum îmi răscumpăr eu timpul liber. Ei nu știu cîte ore stau deasupra mașinii de scris. În fața lor ești absent de la un efort continuu, comun, și asta nu se iartă. Revoluțiile se produc în zori, mai ales iarna, cînd se mătură străzile, la ora 5, și viața pare fără nici un rost în fața obloanelor dincolo de care alții dorm, împăcați încă...

Complicitatea asta cu organizatorii plăcerilor noastre. Nu vrem să se strice nimic atunci cînd ne este bine, nu ne trebuiesc legi noi, nu fulgere și cutremure, nici măcar deraieri de trenuri, nimic, totul să fie neclintit, sacru, inextricabil, numai pentru cafeaua noastră cu lapte, cum e mai bine, lîngă cîinele și pisica personală. Afară, poate să piară lumea. Dar nici o viață mereu cu pușca la picior nu poate duce la cugetare...

Geniul este incurabil (Călinescu).

Elementele aleatorice din *Différences* de Luciano Berio.

Da Vinci, despre Botticelli: Dealtminteri, acest pictor picta peisaje jalnice *(Tratatul de pictură)*.

Dar nici Botticelli nu se lăsă: ajunge să arunci un burete înmuiat în vopsea

pe un perete ca să ai cel mai frumos peisaj.

Un erou din *Janus* care ar trebui să viseze *flippere* cu imagini şoc ...

C., care vînează cîte un cuvînt cu care face carieră. De pildă: *autist* (pentru izolat). Despre Eminescu, să zicem: Eminescu era un autist, şi gata Academia ...

Tartina cu unt de Mozart, pian şters cu degetele, ceva delicios, la modul muzical, baroc, strălucitor ... (Pentru *Janus*).

Ce cuvînt mare: *Joncă* ... Sau *şampan* ...

Iar *Cartridge music* de John Cage (se dă des la radio), a devenit o obsesie: sîrme de telegraf îngheţate, lovite una de alta, mugete metafizice, stomahuri răcnitoare, scîrţîind scrîncioabe, ceva rupt de un claxon, o motocicletă şi pungi sfîşiate.

Giraudoux: orice operă este un plagiat după altă operă, prima rămînînd necunoscută (vezi, mai tîrziu, *Istoria plagiatului*).

Parcă din Iorga, VII, 322, slujba Sfîntului Dumitru Basarabov, alcătuită de Filaret (al Mirelor): *Cei ce vor să se bucure în viermuirea celor veselitoare cîntări să nu cînte cîntecele curveşti şi drăceşti ci catavasii şi irmoase* ... (asta limbă).

Plinius spunea că romanii socoteau mierea ca pe o rouă a cerului ...

De ce numai literaţii sînt crezuţi răi de gură? Iată-l pe Debussy spunînd cîte ceva despre *Tetralogia* lui Wagner (pentru o *Istorie a pamfletului*): a, asta e un vast *Bottin* (anuarul de adrese şi de numere de telefon din Franţa) muzical. Dar Schiller? Iată-l caracterizînd *Creaţiunea* lui Haydn: Este un miş-maş fără caracter. Haydn este un artist căruia îi lipseşte inspiraţia. Compoziţia sa e rece.

Dar Ludwig Spohr despre Beethoven, la 30 de ani după moartea ultimului: Simfonia a IX-a este lipsită de educaţie estetică şi de simţul frumosului.

— Grillparzer, despre *Euryante* de Weber: o lipsă totală de colorit, muzica e oribilă. Această denaturare a sonorităţii, această violare a frumosului ar fi fost de condamnat prin lege în Grecia. O astfel de muzică merită să fie interzisă de Poliţie.

Odette de Crécy? Îmi spuneam şi eu. Aceşti ochi trişti. Ştii însă că nu trebuie să fie prea tînără. Îmi aduc aminte că m-am culcat cu ea în ziua cînd a demisionat Mac-Mahon ... (Proust).

Valéry: un om trăieşte familiar cu o cantitate de contrarii stabilite în penumbra gîndirii sale şi care vin pe rînd în scenă ...

Ferrante, care-şi ţinea într-un cavou duşmanii îmbălsămaţi în veşmintele preferate de aceştia în viaţă... (pentru *Princepele*, dacă o să încapă pe undeva).

Doctorul meu a suferit enorm din cauza a două catastrofe: i-a murit şobolanul de experienţă şi colaboratorul la combaterea gripei Hong-Kong...

La Florenţa, pînă şi conducătorii de catîri ştiau pe dinafară terţine din Dante şi le cîntau umblînd pe lîngă animale...

Pentru *Săptămîna:* prăbuşirea unei oglinzi veneţiene peste o pereche incestuoasă care face dragoste la lumina lumînărilor în faţa mesei puse şi care-şi aşteaptă oaspeţii (frate şi soră, să spunem).

Ariosto în Sonetul 34: *non creder sopra il tetto (pentru Princepele*, ar putea-o spune Evanghelina despre nenorociţii din jurul Princepelui).

Il faut mourir en symétrie... (M-me de Sévigné pentru *Janus)*

Sfinţii Haralambie şi Tănase, buni de ciumă (pentru *Săptămîna).*

Un *dascăl musicos* sau: *în sînul plăcerilor bucureştene* sau: *pulpanele milostivirii noastre* sau: *Sărută cu căzută supunere* sau: *spuse rugăciuni căzute* (pentru *Princepele).*

Hierodule, cuvînt regal pentru curve în *Janus...*

La originea oraşului a stat inundaţia Oraşul este universul pe care omul şi-l construieşte singur (Wolf Schneider).

Din *Viaţa de dragoste a lui Wagner,* de Louis Barthou, o scrisoare a compozitorului catre dna Ritter: *această dragoste, deşi moartă îmi va umple viaţa pînă la sfîrşit cu amintiri vesele şi cu senzaţii binefăcătoare.* Iată şi un fragment dintr-o scrisoare către Mathilde Wesendonck: *„Desmierdările tale de dragoste sînt cununa vieţii mele, razele bucuriei care au împodobit cununa mea de spini. Iată-mă mîndru şi fericit! Nu, nu te căi, nu avea remuşcări!... Eşti într-adevăr tu aceea pe care o simt? Ochii tăi? Gura ta? Mîinile? Inima? Sînt eu? Eşti tu? O, delicii ale sufletului! O, dulce, sublimă, ardentă, magnifică, fericită! Voluptate! Beţia bucuriei! Extazul fericirii! Tu şi cu mine! Totdeauna uniţi!* (asta pentru *Janus,* cinicul personaj principal, scriindu-i, în batjocură, lui *Cheshire cat,* pentru a o face praf).

Gide: *Paludes* sau *Prometeu rău înlănţuit:*

peştii — aceste stupori opace...

Cocteau despre Debussy: *ureche mioapă* (pentru o *Istorie a pamfletului*)

Macarie Cuful, care face ca Procopius care scria despre Justinian lăudîndu-l în *Despre Edificii* și în *Istoria secretă* îl detestă (vezi Diehl citînd *Cartea Anecdotelor).*

O, *hrysous neanias Alexios*, frumosul tînăr aurit (Alexie Comnenul), pentru *Princepele*, poate messerul . . .

Sfîntul Ioan Chrisostomul, sfîntul elocinței care-l protejează pe Macarie Cuful, pentru *Săptămîna* . . .

Erotodouleia — serviciul dragostei, messerul se afla în acest serviciu . . .

Noțiuni de luptă ale maghiarilor, în lucrarea *Taktika*, a împăratului Leon Filozoful. De căutat.

Rockerii — îngerii negri cu motociclete în *Janus* . . .

Piticul Mime, care reproșează lui Siegfrid lipsa de tandrețe în Wagner . . .

Pentru *Janus*, Imnul Sfîntului Ioan dedicat învățării notelor în secolul XI:

Ut queant laxis
Re sonare fibris
*Mi*ra gestorum
*Fa*muli tuorum
*Sol*ve poluti
*La*bii reatum
*Sa*ncte Ioannes

Geniul meu stă în nări (Nietzsche).

În *Pastorala* lui Beethoven, un trio cîntat de privighetoare, cuc și vrabie. Cam ieftin, zic unii, de la papa Haydn care punea toate lighioanele în muzica sa . . .

Gehlen: Omul este animalul încă nefixat, deschis impresiilor, capabil de evoluție, aflat abia la începutul determinării sale ca specie . . .

Julius — o *baby sitter* care ajută bătrînii să treacă strada. Ce mi-a mai făcut . . .

În J.G. Noverre găsesc pantalonii *tonnelets*, scurți, deasupra genunchilor, bufanți ca niște butoiașe pe care-i purtau fetele la mare, în 57, cînd începusem idila cu T.

Sfîrșitul volumului întîi

ÎN LECTURA ACESTEI CĂRȚI, CITITORUL ESTE RUGAT SĂ ȚINĂ SEAMA DE URMĂTOARELE ÎNDREPTĂRI:

la p. 3, „Caietele Principelui, *Jurnalul unor romane*" în loc de „Jurnal de creație"; la p. 16 „*obelisque noir*" în loc de „obelispue noir"; la p. 18, „*mîinele*" în loc de „mînile" la p. 21, *bănuită numai în cimitirele ei*" în loc de „bănuită numai la cimitirile ei"; la p. 37, „*debellare superbos*" în loc de „debelare superbos"; la p. 46, „*l'homme secret*" în loc de „l'bomme secrète"; la p. 47, *Thomas Mann*" în loc de „Thomas Man"; la p. 59, „*hors d'oeuvre*" în loc de „hors d'oevuvre"; la p. 63, „*jet d'eau-urilor*" în loc de „jeux d'eaux-urilor"; la p.66, „*Aristofan*" în loc de „Aristofon"; la p. 70, „*că nu l-au mai ținut pe scaunul său*" în loc de „că nu l-am mai ținut pe scaunul său"; la p. 73, „*la premiera piesei*" în loc de „la premierea piesei"; la p. 74, „*Wartburg*" în loc de „Warburg"; „*șlefuia diamante, ca Spinoza*" în loc de „șlefuia dinamite ca Spinoza"; la p. 77, „*Alexandru cel Mare*" în loc de „Alexandrul cel Mare"; la p. 79, „*tămîie*" în loc de „tămîine"; la p. 95, „*La Bruyère*" în loc de „La Bruère; „*să aruncăm la lada de gunoi*" în loc de „să aruncăm la lade de gunoi"; „*ortografia împăratului Augustus*" în loc de „ortografia împăratul Augustus"; la p. 98. „*signore devin Aretine*" în loc de „signore. devine Aretine"; „*unde nu reușiseră Ariosto, Machiavelli*" în loc de „unde nu reușise Ariosto, Machiavelli"; la p. 103, rîndul 18 de jos, coloana II, se va elimina; la p. 108, „*Lucrurile se petreceau la cîtva timp*" în loc de „lucrurile se petreceau la cîteva timp"; la p. 109, „*măcinat de toamnă*" în loc de „măcinat de cu toamnă"; la p. 115. „*Centuriile lui Nostradamus*" în loc de „Centurile lui Nostradamus"; la p. 124, „*un talisman dedicat lui Venus*" în loc de „un talism dedicat lui Venus"; la p. 129, „*realizate în zilele noastre pe alte continente*" în loc de „realizate în zilele noastre și alte continente"; la p. 133 „*Hirst*" în loc de „Hirsch"; la p. 134, „*Cabalei*„ în loc de „cabalei"; la p. 136, „*băteau clopotele de la o biserică apropiată*" în loc de „băteau clopotele de la biserica apropiată"; la p. 138, „*Adamas — omul originar-ceresc*" în loc de „Adamas — mul originar-ceresc"; la p. 139, „*Banchetul lui Platon*" în loc de „Bancbetul lui Platon"; la p. 140, „*Nietzsche*" în loc de „Nietzeche"; la p. 141, „*Kriegspiel*" în loc de kriegspiel; „*un gust operetistic distinct*" în loc de „un gust operatistic destinct"; la p. 145, „*Diadema thorah*" în loc de „Diadema thorab"; „*împărțite în trei grupe, ale căror*" în loc de „împărțite în trei grupc, ale cărora"; la p. 152, „*mînăstirea*" în loc de „mănăstirea"; la p. 169, „*Kelonita, piatră magică de culoarea purpurei*" în loc de „Kelonita, piatră magică a culoarea purpurei"; la p. 171, „*închipuindu-mi-o*" în loc de închipuindumi-o"; la p. 178, 181 și 182, „*Jerôme Carcopino*" în loc de „Jerôme Corcopino"; la p. 180, „*Trombetta*" în loc de „Trombeta"; la p. 181, „*a fost proiectat în bilciuri și eroii au căpătat nume italienești*" în loc de „a fost proiectat în bîlciuri și erorii au căpătat nume italienești"; la p. 182, „*ți se ofereau șase clepsidre, adică 250 de minute, aproape cinci ceasuri*" în loc de „ți se ofereau șase clepsidre, adică 250 de minute, aproape trei ceasuri"; la p. 168, „*elohimi vii (zei care se află în Dumnezeu) — egregori*" în loc de „elohimi vii (zei care se află în Dumnezeu) — egregore"; la p. 190, „*Ras Alhage*" în loc de „Ras Albage"; „*Convoluta*" în loc de „Convoluța"; „*a douăsprezecea*" în loc de „a douăsprăzecea"; la p. 192, „*și nu voiau zei în afara lui Jehova*" în loc de „și nu voiau zei streini în afara lui Jehova"; „*principalul precursor al gnosticismului*" în loc de „precursor și gnosticismului"; la p. 197, „*solidaritatea mistică cu lupul prin antropofagie*" în loc de „autropofogie"; „*mitul cavernei*" în loc de „mitul cavarnei"; peste tot se va citi „*Pitagora, Dionysos, Cabala și Assisi*"; la p. 207, „*fanaticul*" în loc de „franticul"; „*publicul sgomotos se agită, cîntă din trompete și claxoane, face un sgomot infernal*" în loc de „fac un sgomot infernal"; la p. 210 „*managerii brazilieni*" în loc de „menajerii"; „*Alicia Residential* Hotel" în loc de „Residentian"; la p. 218, „*șarpele și soarele*" în loc de „șaprele"; la p. 222 „*aprobat*" în loc de „aproabat"; la p. 230, „*concepțiilor moderne despre frumos*" în loc de „fumos"; la p. 232, peste tot, „*septenar*" în loc de „septanar"; la p. 236, „*Arca, Tronul*" în loc de „Arca Tronul"; la p. 240 se va citi „*Der Musikalische Quecksilber*" și *Schloßkapelle*"; la p. 241, „*Jumbo-jet*" în loc de „Jumo-jet" la p. 243, „*Romain Rolland*" în loc de „Roland„; la p. 250, „*Asklepios*„ în loc de „Asclepios„; la p. 252, „*scrisori scrise*" în loc de „serise"; la p. 253, „*femeile inculpate organizaseră cu ei un banchet*" în loc de „buchet"; la p. 255, „*d'un téléphone*" în loc de „d'une teléphone"; la p. 258, „*pe baza fragilă a aprioricului filozofic*" în loc de „a prioriului"; la p. 264, „*Hermann și Dorotheea*" în loc de „Dorthheea"; la p. 274, „*Gesamtkunstwerkul*" în loc de „Gesantkunstwerkul".

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025